

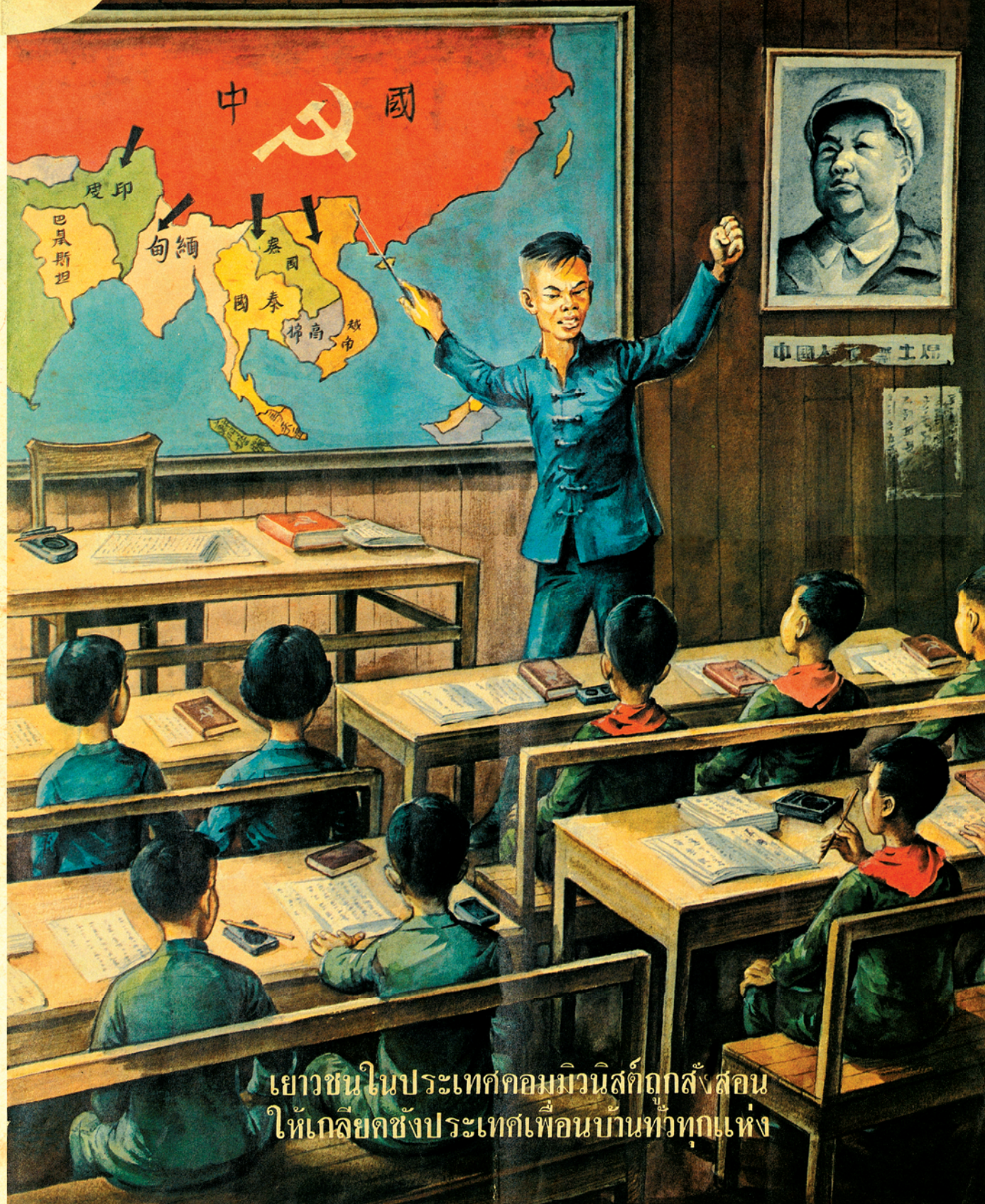
เสรีภาพ

หรือ

คอมมิวนิสต์

เราอบรมสั่งสอนลูกหลานของเราให้เป็นผู้มีมรรยาท และมี
 วิชาความรู้สำหรับดำเนินชีวิตอย่างเป็นพลเมืองดี

เยาวชนในประเทศคอมมิวนิสต์ถูกสั่งสอน
 ให้เกลียดชังประเทศเพื่อนบ้านทุกแห่ง

THAMMASAT UNIVERSITY ARCHIVES BULLETIN
 15
 ฉบับที่ 15
 ปรากฏ 2554 - ปรากฏ 2555 • JUNE 2011 - MAY 2012

ภาพปก
 ตัดแปลงจากโปสเตอร์
 "ต่อต้านคอมมิวนิสต์"
 ช่วงปี พ.ศ.2506-2509
 โดยการอนุเคราะห์จาก
 Dr. Michael Cullinane
 ศูนย์เอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
 มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-
 แมดิสัน

สารบัญ

บทบรรณาธิการ : 20 ปี หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์	2
กำเนิดหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ธงชัย วินิจจะกุล	8
สัมภาษณ์อ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กองบรรณาธิการ	26
ประวัติศาสตร์บอกเล่า ...	30
• กว่าจะเป็นที่ประวัติศาสตร์บอกเล่า ต.ม.ธ.ก. อังคาร จันทร์เมือง	32
• ประวัติศาสตร์บอกเล่า“โรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.2481-2490” : คุณค่าและความสำคัญ วารุณี โอสภามย์	46
ต้นไม้แห่งปัญญา 2 ทศวรรษหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ วิชุดา ก้องเกียรติ	62
ติกโดมธรรมศาสตร์ : สถาปัตยกรรมนอกแบบของคณะราษฎร สุระ พิริยะสงวนพงษ์	82
เมื่อ ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ปรียาภรณ์ กันทะลา, จันทนา ไชยนาเคนทร์	96
โครงการจดหมายเหตุดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย : ความยุ่งยากและโอกาสที่ท้าทาย สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี	106
กิจกรรมจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ.2553 ดาวเรือง แนวทอง	136

แนะนำผู้เขียน

ดร.ธงชัย วินิจจะกุล	ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เมดิสัน สหรัฐอเมริกา นักวิจัยอาวุโส ณ สถาบันวิจัยเอเชีย (Asia Research Institute - ARI) มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (2010 - 2012)
ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	อดีตอธิการบดี และประธานคณะกรรมการโครงการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์คนแรก
อังคาร จันทร์เมือง	นักเขียนอิสระ
วารุณี โอสภามย์	นักวิจัยชำนาญการ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิชุดา ก้องเกียรติ	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ
สุระ พิริยะสงวนพงษ์	นักประวัติศาสตร์ศิลปะอิสระ
ปรียาภรณ์ กันทะลา	นักวิชาการประวัติศาสตร์อิสระ และผู้จัดเก็บเอกสารส่วนบุคคล ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์
จันทนา ไชยนาเคนทร์	นักศึกษาศรีอยุธยาโทประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี	เขียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ.2516 - 2518
ดาวเรือง แนวทอง	นักวิชาการสารสนเทศ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
	นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

รายชื่อคณะกรรมการบริหารและดำเนินงานหอจดหมายเหตุ และหอประวัติศาสตร์ฯ ชุดปัจจุบัน ปี 2552 - 2554

ชาลวิทย์ เกษตรศิริ	ที่ปรึกษา
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ท่าพระจันทร์	ประธาน
วรรณิ์ สำราญเวทย์	รองประธาน
วนิดา จันทนทัศน์	กรรมการ
วารุณี โอสถารมย์	กรรมการ
สมเกียรติ วรรณานันต์	กรรมการ
อัจฉรา จินดารัตน์	กรรมการ
สุดแดน วิสุทธิลักษณ์	กรรมการ
ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล	กรรมการ
ชาติรี ประกิตนทการ	กรรมการ
อักรพงษ์ คำคุณ	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองกลาง หรือ ผู้แทน	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารสำนักงาน ท่าพระจันทร์ หรือ ผู้แทน	กรรมการ
ดาวเรือง แนวทอง	กรรมการและเลขานุการ
ฐานิตา บุญนำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บทบรรณาธิการ : 20 ปี ท่อจดหมายเหตุ ธรณีศาสตร์

ภายหลังเกิดแผ่นดินไหวที่เมืองไครสต์เชิร์ช (Christchurch) ประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา ในท่ามกลางซากปรักหักพังของโบสถ์แห่งหนึ่ง มีผู้ค้นพบ “Time capsules” 2 ชั้น

ชั้นหนึ่งเป็นกระบอกทองแดงฉีกไว้แน่นหนา อีกชั้นหนึ่งเป็นหลอดแก้วที่แตกหัก ภายในบรรจุม้วนแผ่นหนังเขียนไว้ด้วยลายมือประณีต สันนิษฐานว่าเอกสารชิ้นดังกล่าว อาจได้รับการบรรจุไว้ใน “Time capsule” และฝังไว้ที่โบสถ์มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1867 (พ.ศ.2410)

ผู้ว่าการของเมืองไครสต์เชิร์ชกล่าวว่า การศึกษาข้อความที่บันทึกไว้บนแผ่นหนัง หลังจากผ่านการอนุรักษ์ตามหลักการอย่างสมบูรณ์แล้ว เชื่อว่าจะทำให้ได้เรียนรู้ เผยให้เห็นอดีต และความใฝ่ฝัน ความหวังของผู้คนในยุคของการก่อตั้งเมืองเมื่อศตวรรษที่ผ่านมา

แม้ว่าในการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ที่ท่าพระจันทร์ และการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตจะไม่ได้มีการบรรจุ “Time Capsule” ไว้ในสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดที่จะรอวันค้นพบและเผยแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นปรารถนาและความใฝ่ฝันอันยิ่งใหญ่ของประชาคมผู้สร้าง แต่ก็กล่าวได้ว่า “หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์” ได้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ “Time capsule” ที่พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะเก็บรักษาอดีตของสถาบันไว้อย่างเต็มกำลัง

ช่วงระยะเวลา 77 ปีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ 2 ทศวรรษของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ อาจยังคงสั้นเกินไปที่จะทำให้คนรุ่นปัจจุบันตระหนักถึงความสำคัญของอดีตตนเองมากไปกว่าการใคร่ครวญถึงอนาคตที่เรีองรองอยู่เบื้องหน้า

อย่างไรก็ตาม เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครบรอบ 200 ปี เชื่อว่าคนรุ่นนั้นคงพึงพอใจอยู่บ้างกับหน้าที่ของหอจดหมายเหตุฯ ที่ได้พยายามเก็บรักษาอดีตและความทรงจำอันน่าภาคภูมิใจ อดีตอันเจ็บปวด อดีตที่อยากจะป่าวประกาศและอดีตที่อยากซุกซ่อนไว้ของสถาบัน

เพราะการศึกษาใคร่ครวญถึงอดีตอย่างซื่อสัตย์เท่านั้น ที่จะทำให้สถาบันเดินหน้าไปอย่างเข้มแข็งและภาคภูมิใจได้

เชื่อว่า...เมื่อถึงเวลาของการเฉลิมฉลอง 2 ศตวรรษของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ “ความมุ่งมั่นปรารถนาและความใฝ่ฝัน” ที่ปรากฏอยู่ในรายงานการประชุม “คณะกรรมการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์” ครั้งที่ 1/2534 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2534 ณ เวลา 11.30 - 14.00 น. จะสัมฤทธิ์ผลไกลเกินไปกว่าที่คาดการณ์ไว้ และในโอกาสเช่นนั้น จะเป็นการพิสูจน์ว่างานของหอจดหมายเหตุฯ มิใช่เป็นความหมกมุ่นกับการเก็บงำอดีต แต่เป็นงานที่ทำเตรียมการไว้เพื่ออนาคต

รายงานการประชุม
คณะกรรมการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ครั้งที่ 1/2534

19 สิงหาคม 2534 เวลา 11.30 - 14.00 น.

ณ ห้องอาหารสโมสรอาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้เข้าร่วมประชุม

นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	ประธานคณะกรรมการฯ
นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์	รองประธานคณะกรรมการฯ
นางสาวกฤษฏารัตน์ วัฒนสุวรรณ	กรรมการ
นางสาวชนิษฐา วงษ์พานิช	กรรมการ
นางสาววรรณี สำราญเวทย์	กรรมการ
นางสาวอัจฉรา จินดารัตน์	กรรมการ
นายสุชาชัย ยิ้มประเสริฐ	กรรมการ
นายสมคิด เลิศไพฑูรย์	กรรมการ
นางสาววารุณี ไอสถารมย์	กรรมการและเลขานุการ

ประธานเปิดการประชุม 11.30 น.

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

ประธานขอให้คุณนวลฉวี สุธรรมวงศ์ สรุปความเป็นมาและโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

คุณนวลฉวี ชี้แจงถึงที่มาของโครงการซึ่งคร.ธงชัย วินิจจะกุล ได้ริเริ่มและจัดทำขอบเขตวัตถุประสงค์โครงการ โดยระบุให้มีการจัดตั้งทั้งหอประวัติและหอจดหมายเหตุ ในโครงการเดียวกัน โดยให้ชื่อโครงการจัดตั้งหอประวัติและหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในการประชุมกลุ่มผู้สนใจโครงการนี้อย่างไม่เป็นทางการในคราวที่แล้วได้ขอให้ปรับชื่อโครงการและคณะกรรมการชุดนี้เป็นโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมตามหลักวิชาการจดหมายเหตุนั่นเอง

วาระที่ 2 เรื่องกำหนดขอบเขตหน้าที่และวัตถุประสงค์ของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ประธานฯ ชี้แจงว่าเนื่องจาก โครงการหอประวัติและหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ที่ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล จัดทำขึ้น และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการจากมหาวิทยาลัยนั้น ยังมีหลักการ
ไม่ชัดเจนบางประการ ที่จะกำหนดให้เป็นแผนงานปฏิบัติตามหลักวิชาการจดหมายเหตุ ประธาน
จึงขอให้ในวาระที่ 4 ขึ้นมาพิจารณา ก่อนในที่ประชุมคณะกรรมการฯ เพื่อให้ช่วยอภิปรายกำหนด
ขอบเขตและวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นหอประวัติ และหอจดหมายเหตุให้ชัดเจน
ก่อนการกำหนดเรื่องแผนงานตามวาระที่ 2

ที่ประชุม คุณชนิษฐา วงษ์พานิช ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่ของ
หอประวัติและหอจดหมายเหตุไว้ดังนี้

ประการแรก ในโครงการควรระบุถึงทั้งหอประวัติและหอจดหมายเหตุ และจะต้อง
แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ซึ่งแตกต่างกับพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์ที่จัดตั้งอยู่ที่วิทยาเขตรังสิต และต้องไม่
ซ้ำซ้อนกับการดำเนินงานของหอสมุดมหาวิทยาลัย

ประการต่อมา ในด้านการบริหารงาน จากการที่วิธีปฏิบัติงานตามหลักวิชา
จดหมายเหตุ ก่อนข้างต่างไปจากบรรณารักษศาสตร์ทั่วไป จึงน่าจะให้หอจดหมายเหตุ
แยกองค์กรและการบริหารงานออกจากหอสมุด

ดังนั้น โครงการที่เสนอไว้เดิมจึงน่าที่จะมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมเพื่อ
ดำเนินการต่อไป

ที่ประชุมจึงได้ร่วมกันอภิปรายถึงวัตถุประสงค์ของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ที่ควรจะเป็นไว้ว่า

1. ให้เป็นแหล่งรวบรวม จัดทำ และจัดเก็บเอกสาร สิ่งพิมพ์ และสิ่งของที่
ผลิตขึ้น จากการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย
2. เป็นศูนย์จัดเก็บเอกสารส่วนบุคคล ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย
จากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งผู้ประศาสน์การ อธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณาจารย์ ตลอดจน
ศิษย์เก่า
3. ให้เป็นองค์กรที่มีส่วนร่วมในการบริหาร ดูแล ห้องอนุสรณ์สถาน
(memorial room) ที่คณะต่าง ๆ และมหาวิทยาลัยดำเนินการจัดตั้งขึ้น
4. ให้เป็นแหล่งบริการ ค้นคว้าศึกษาวิจัย สำหรับบุคคลทั้งภายในและภายนอก
มหาวิทยาลัย

วาระที่ 3 การวางแผนการทำงานของคณะกรรมการฯ ปีงบประมาณ 2534

ประธานที่ประชุมชี้ให้เห็นว่า การทำงานของคณะกรรมการฯ ต้องเป็นไปตามแผนงาน ซึ่งต้องมีทั้งแผนงานระยะสั้น และแผนงานระยะยาว

แผนงานระยะสั้น ประธานได้มอบให้คุณवलจวิ ชี้แจงสรุปว่า สำหรับแผนงานระยะสั้น ที่สัมพันธ์กับงบประมาณ งบพิเศษของมหาวิทยาลัย ประจำปี 2534 ที่ คร.ธงชัย วินิจจะกุล ได้ขอใช้ และได้รับอนุมัติแล้ว เป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท นั้น คุณवलจวิ ได้กำหนดแผนงานกว้าง ๆ ไว้ สำหรับการจ้างบุคลากร ซึ่งน่าที่จะเป็นนักจดหมายเหตุหรือนักประวัติศาสตร์ 1 อัตรา และพนักงาน ป้อนข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ วุฒิปวส. 1 อัตรา เพื่อจัดระบบและประมวลข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนี้ คือตำราเรียนยุคแรกที่เป็นของ คร.วิจิตร ลุธิพานนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัยยุคนั้น มอบให้ไว้แก่ ห้องอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ ซึ่งคณะกรรมการห้องอนุสรณ์สถานฯ พิจารณาเห็นว่าห้องดังกล่าว ไม่เหมาะสมที่จะจัดเก็บตำราเรียน จึงได้มอบต่อให้แก่จดหมายเหตุฯ

ส่วนแผนงานระยะยาวนั้น ประธานที่ประชุมได้อธิบายว่า โครงการนี้ในระยะยาว ต้องมีการจัดตั้งองค์กรบริหารถาวร ที่เป็นอิสระมีฐานะเทียบเท่าสำนักหรือสถาบัน มีการจัดวางอัตรา กำลังคนเพื่อปฏิบัติงานรวมถึงงบประมาณดำเนินการ จึงควรต้องผลักดันให้เป็นโครงการที่ใช้เงิน งบประมาณแผ่นดิน

เรื่องนี้คุณอัจฉราเสนอแนะให้บรรจุโครงการไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ฉบับที่ 7 ช่วงครึ่งแผนหลัง คือเมื่อแผนพัฒนาฉบับที่ 7 ดำเนินไปได้ 2 ปี ระหว่างนี้ให้ใช้จ่าย จากงบพิเศษของมหาวิทยาลัยควบคู่ไปกับการจัดทำคำขอตั้งงบประมาณแผ่นดิน

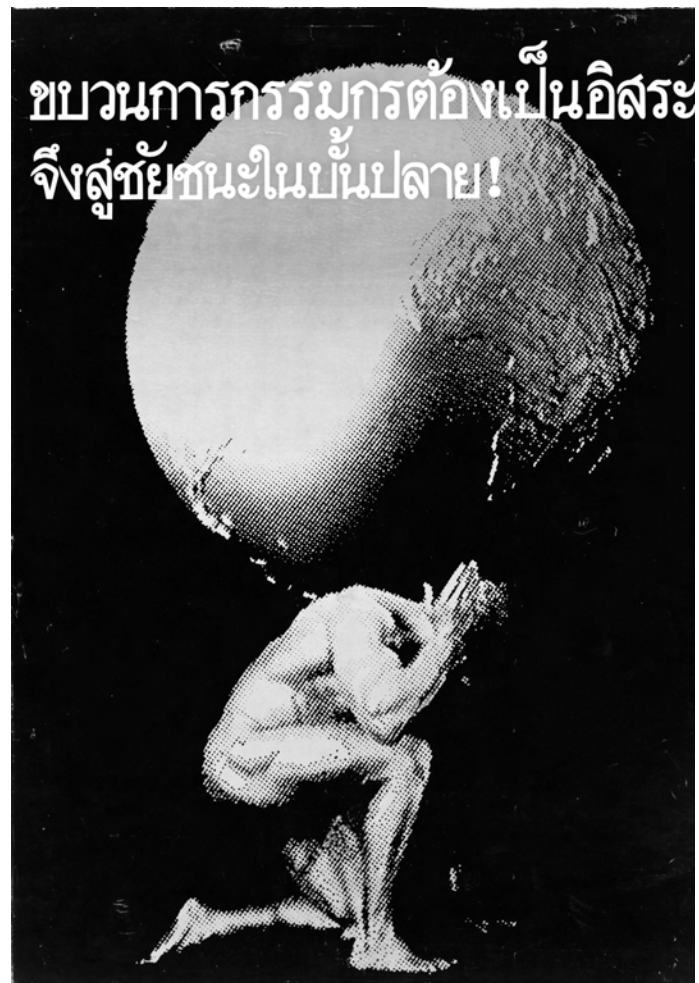
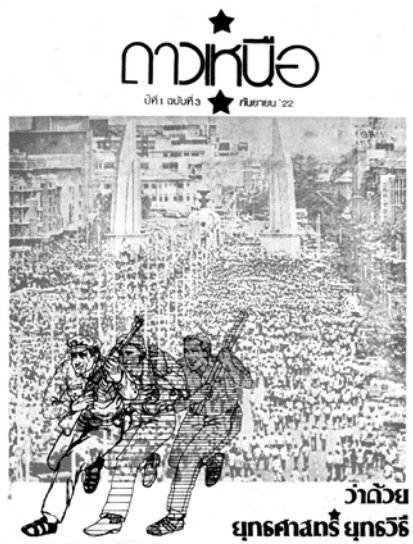
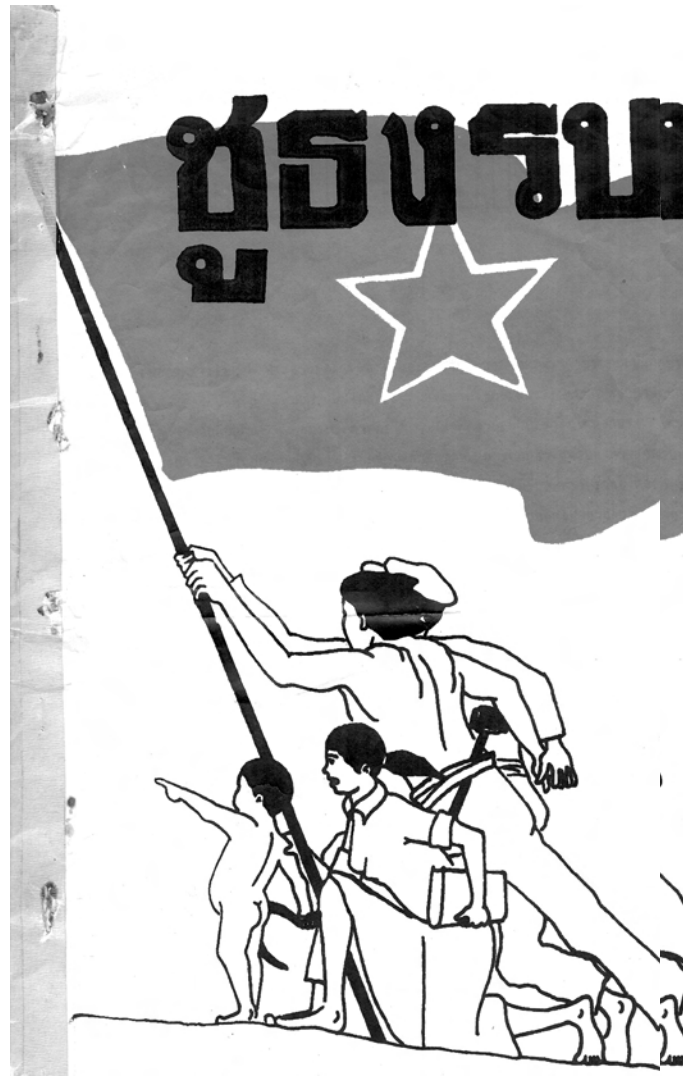
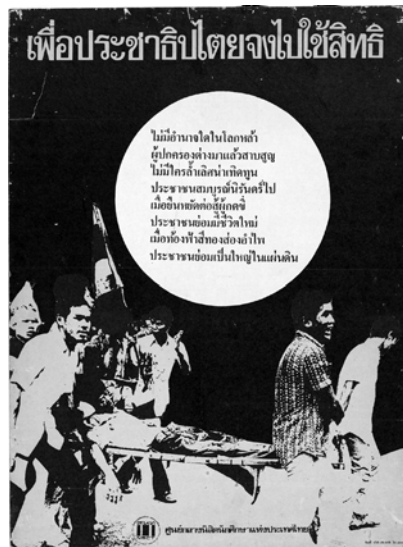
ข้อสรุปจากในที่ประชุมเพื่อดำเนินการเรื่องนี้ คือ เพื่อให้โครงการสามารถจัดตั้ง หอจดหมายเหตุฯ ขึ้นเป็นองค์กร บริหารงานโดยอาศัยงบประมาณแผ่นดิน จำเป็นต้องจัดทำแผนงาน ใหญ่ (master plan) ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานงบประมาณ อัตรากำลัง วัสดุ ครุภัณฑ์ ผลักดันให้มหาวิทยาลัยยอมรับเป็นนโยบาย บรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนามหาวิทยาลัย ฉบับที่ 7 ให้อธิการบดีสามารถประสานงานกับสำนักงบประมาณแผ่นดิน ขอใช้จ่ายตามงบประมาณ ได้ต่อไป รวมทั้งดำเนินเรื่องขออนุมัติจัดตั้งองค์กร ไปยังสภามหาวิทยาลัย และทบวงมหาวิทยาลัย ตามลำดับที่ประชุม มอบหมายให้คุณवलจวิ รองประธาน และคุณวารุณี กรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดทำแผนงานใหญ่ (master plan) และควรให้เสร็จสิ้นภายในเดือน ธันวาคม เพื่อจะได้ทันเสนอต่อคณะกรรมการงบประมาณ ที่ประชุมคณบดีและสภามหาวิทยาลัย ในวันนี้

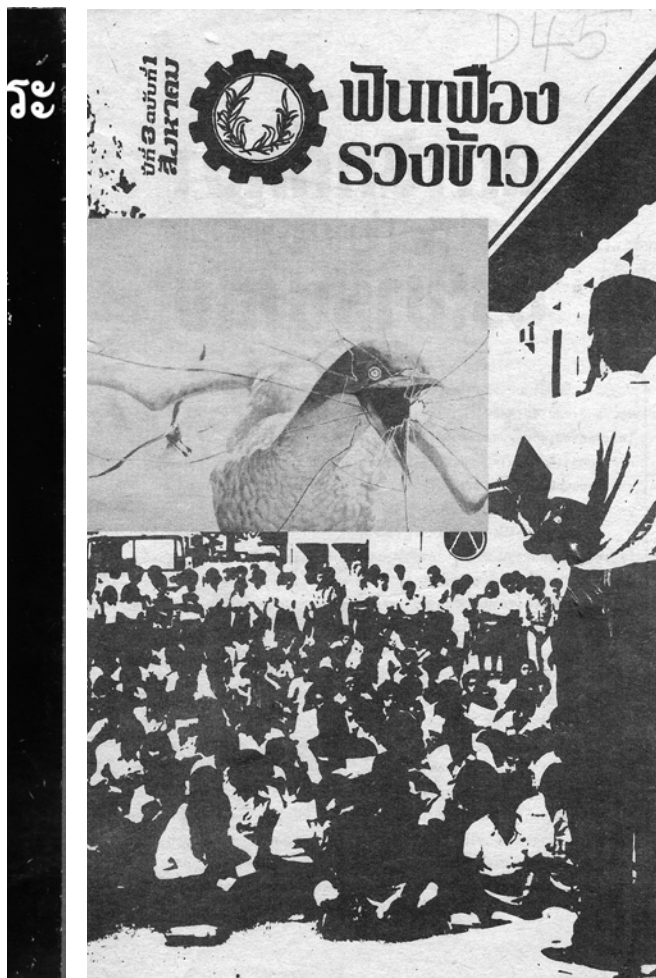
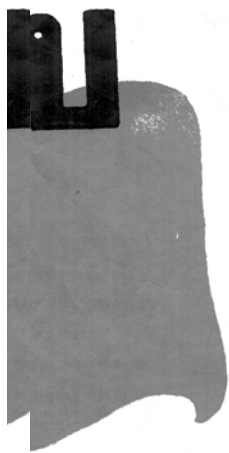

วาระที่ 4 เรื่องสถานที่ทำงานชั่วคราว บุคลากรและครุภัณฑ์
ส่วนเรื่องสถานที่ทำงานชั่วคราว คุณนวลฉวี ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่าขณะนี้อาศัย
บางส่วนของห้องฝึกฟังภาษา สำนักหอสมุดฯ แต่ต่อไปข้างหน้าอาคารสำนักหอสมุดแห่งนี้จะต้อง
ก่อสร้างใหม่การหาสถานที่ทำงานใหม่ของโครงการฯ จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย
ในเรื่องนี้ ประธานฯ เสนอแนะว่า อาจมีความเป็นไปได้ที่จะใช้อาคารชั่วคราว
พิพิธภัณฑธรรมศาสตร์ หลังจากที่พิพิธภัณฑฯ ย้ายออกไปยังอาคารของตนเอง อย่างไรก็ตาม ประธานฯ
จะได้ดำเนินเรื่องขอใช้สถานที่ทำงานชั่วคราวอย่างเป็นทางการต่อผู้อำนวยการสำนักหอสมุดฯ ต่อไป
ส่วนในเรื่องการจัดจ้างบุคลากร โดยเฉพาะพนักงานป้อนข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์
สามารถดำเนินการได้เลย เพราะโครงการได้รับอนุมัติการใช้เงินพิเศษจากมหาวิทยาลัยเป็นที่
เรียบร้อยแล้ว

ประธานปิดประชุมเวลา 14.00 น.

น.ส. วารุณี โอสถารมย์
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

กำเนิด หอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ กับพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย

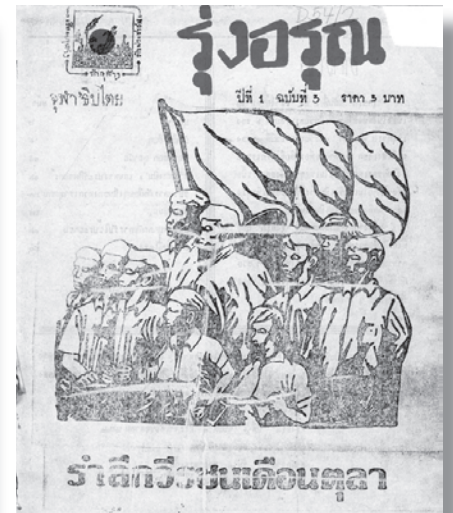
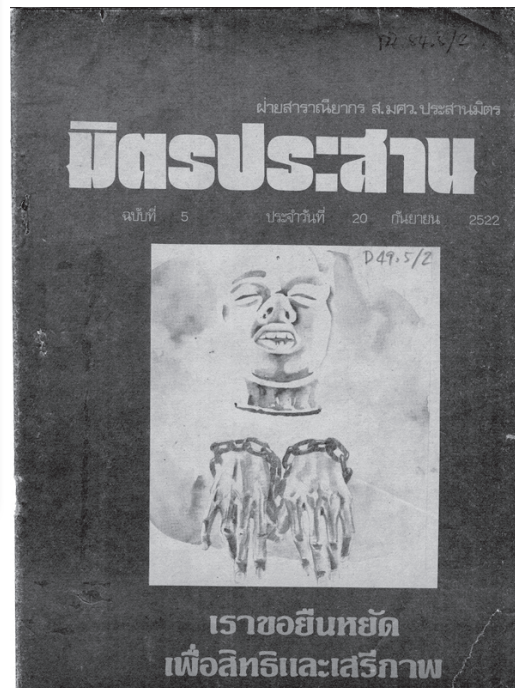
ธงชัย วินิจจะกุล

ผมเพิ่งสังเกตเห็นว่าบนผนังห้องหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ มีจดหมายราชการฉบับหนึ่งเป็นจดหมายจากสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึงผมเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2534 แจ้งว่าโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ที่ผมเสนอไปนั้นได้รับการอนุมัติแล้ว

ในโอกาสครบรอบปีที่ 20 ของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ผมขอถือโอกาสเล่าเรื่องข้างหลังจดหมายฉบับนั้น และอธิบายว่าใครคือผู้ร่วมก่อตั้งหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ตัวจริง

เรื่องที่จะเล่านี้สะท้อนว่าประวัติศาสตร์เต็มไปด้วยความพลิกผัน ความเป็นมาของหลายอย่างในวันนี้ไม่ได้เป็นเหตุเป็นผล หรือค่อยๆ ก่อตัวต่อเนื่องมาเป็นลำดับอย่างที่เรามักเข้าใจ กลับเต็มไปด้วยชั่วขณะ (moments) ใหญ่น้อยต่างๆ ที่ทั้งต่อเนื่อง ขยับเคลื่อนไปจากเดิมและพลิกผันหักเหอย่างที่คุณกระทำเองไม่ได้คาดคิดมาก่อน

¹ บันทึกนี้เขียนระหว่างมาเป็นนักวิจัยที่ Asia Research Institute (ARI), National University of Singapore ขอขอบคุณ ARI ที่ให้โอกาสและเวลาสำหรับหลายเรื่องรวมทั้งชิ้นนี้

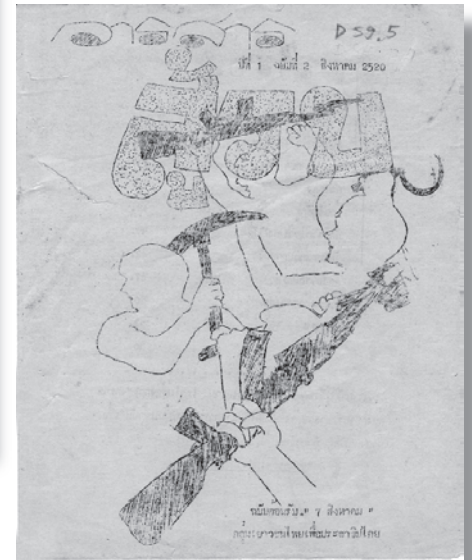
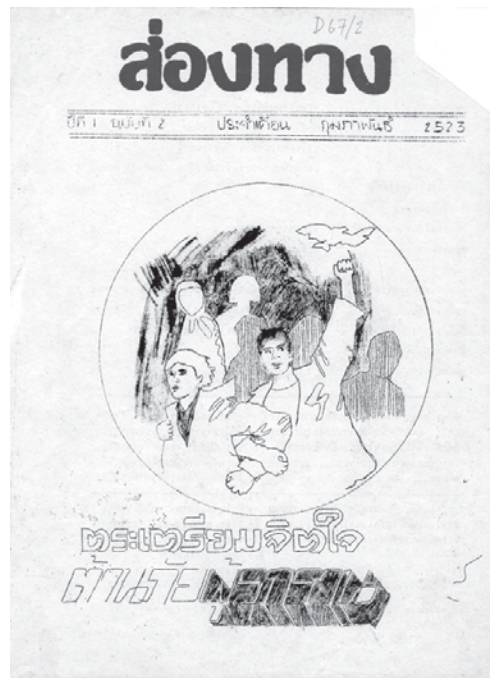
คงมีไม่กี่คนที่รู้ว่า กำเนิดหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ด้วย แต่งานนี้พคท.ไม่ได้เข้ามาจัดตั้งหรือสร้างองค์กรเป็นหน้าฉากของตน ตรงกันข้าม การที่พคท. ปิดกิจการในกรุงเทพฯ เป็นส่วนหนึ่งของกำเนินหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

- 1 -

ขอเริ่มต้นที่ปี 2532 ผมเรียนจบกลับมาและทำงานที่ธรรมศาสตร์ได้ประมาณปีเศษ ตามธรรมดา คนเรียนจบใหม่มักจะไฟแรงอยากทำโน่นทำนี่เต็มไปหมด แต่ความคิดเรื่องหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในหัวผมเลย

ยิ่งไปกว่านั้น เพียงแค่ปีเศษในธรรมศาสตร์ ผมเริ่มลั้งเลใจต่ออาชีพนักวิชาการ ส่วนหนึ่งเพราะ ผมพบว่าวิทยานิพนธ์ที่เราทุ่มเทเวลาให้หลายปีนั้น ไม่ได้ได้รับความสนใจจากวงวิชาการไทยใน ขณะนั้นเลย แถมบางคนแสดงความผิดหวังอย่างตรงไปตรงมาต่อหน้าผม เขาคงคาดหวังว่าผมจะ ศึกษาเรื่องที่ “มีประโยชน์” หรืออย่างน้อยก็เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของพวกเขา เช่น เรื่อง พคท. วิเคราะห์สังคมไทย สถาบันกษัตริย์ ฯลฯ แต่ผมกลับศึกษาเรื่องที่ไม่อยู่ในขอบฟ้าความสนใจ ของใครเลยในสังคมไทยขณะนั้น

ระหว่างที่ลั้งเลว่าจะเอาอย่างไรกับชีวิต ผมทำตัวเป็นแอคติวิสต์ให้กับวงวิชาการไปพลางๆ เพราะเป็น บทบาทที่หลากหลาย คนคาดหวังโดยอัตโนมัติว่าผมคงจะทำได้ดี (กว่างานวิชาการ)

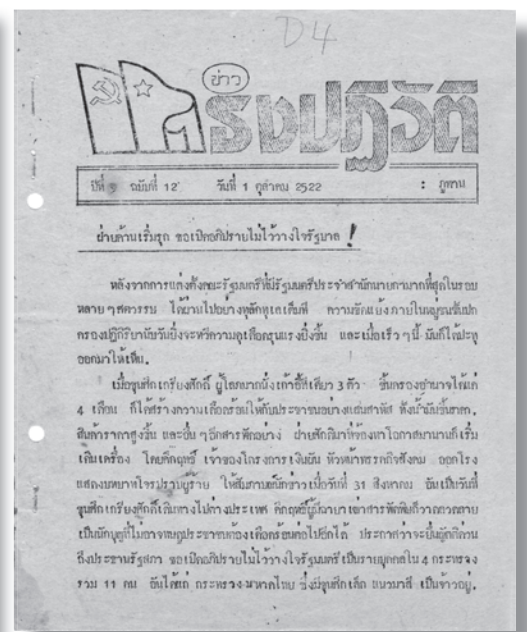

อยู่มาวันหนึ่งได้พบกับสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้เป็นอาจารย์ที่จุฬาฯ ยังไม่ได้ไปเรียนต่อด้วยซ้ำไป แต่เราเป็นเพื่อนเก่ารู้จักกันมานานตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 6 ตุลา ผมจำไม่ได้แล้วว่าพบกันโอกาสอะไร จำได้แต่ว่าสุธาชัยบอกผมว่ามีเอกสารพกด.จำนวนมากอยู่บ้านเขา เป็นเอกสารพกด.สายงานกรุงเทพฯ สายหนึ่งซึ่งอาศัยบ้านเขาเป็นที่เก็บเอกสาร สุธาชัยมีโครงการชีวิตว่าจะเขียนประวัติศาสตร์ของพกด. และ/หรือความคิดสังคมนิยมในประเทศไทย เอกสารที่บ้านเขาคงมีประโยชน์มาก แต่เขากำลังหาทางไปเรียนต่อและแน่ใจว่าเขาจะไม่ทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ เขาจึงไม่แน่ใจว่าควรทำอย่างไรกับเอกสารทั้งหมดนั้น จะปิดห้องเก็บไว้เฉยๆ เป็นปี หรือจะเอาอย่างไรดี

- 2 -

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเริ่มรวนเรหนักจนนักศึกษาทยอยกันออกมาจากป่าตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 ประมาณปี 2524 - 25 เพื่อนฝูงเก่าๆ ที่เข้าป่าไปหลัง 6 ตุลาหลายคนกลับมาเดินอยู่ในมหาวิทยาลัยอีกครั้ง ผมไม่ทราบสายงานกรุงเทพฯ ปิดกิจการไปเมื่อไหร่ อย่งไรเมื่อผมกลับมาเมืองไทยต้นปี 2531 นั้นเขาเลิกกันไปหมดแล้ว

แต่ในระยษนั้น ใครเกี่ยวข้องกับพกด.อย่างไร หรือมีเอกสารใต้ดินอะไรบ้าง ยังไม่ใช่เรื่องที่จะพูดกันเอิกเกริกในที่สาธารณะ มีบางประเด็นเป็นข่าวใหญ่โตพูดกันได้ไม่ต้องเกรงกลัว เช่น ความขัดแย้งในพกด. แต่โดยมากกลับมาเงียบๆ และขอยู่เงียบๆ ไม่ต้องถกเถียงทะเลาะหรืออธิบายต่อผู้ความคิดกับใคร ไม่ต้องปกป้องพรรคและไม่ต้องร่วมถล่มพรรค บางคนยังเกรงด้วยซ้ำว่า การพบปะเพื่อน

ฝ่ายซ้ายหรือสหายในป่าอาจก่อปัญหา บางคนยังไม่อยากคิดถึงอดีตที่ผ่านมาสดๆ ร้อนๆ ไม่ว่าจะเจ็บปวดหรือน่าภาคภูมิใจหรือผสมกัน ในขณะนั้น 6 ตุลาคมไม่ใช่หัวข้อที่จะพูดถึงกันในที่สาธารณะ งานรำลึกประจำปีมีบ้างตบ้าง บางปีมีคนโผล่มานับหมื่นด้วยสองมือ มิตรสหายก้มหน้าก้มตาเรียนหนังสือ พยายามเรียกชีวิตปกติกลับคืนมา และเริ่มสร้างเนื้อสร้างตัวสร้างครอบครัวตามวัย พระราชบัญญัติปราบคอมมิวนิสต์ยังมีอยู่ และเงาตะมึนของยุคฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาบเพิ่งผ่านไปประมาณ 10 ปีแค่นั้นเอง

การประกาศตัวว่ามีเอกสารพคท.แหล่งใหญ่ไว้ในครอบครอง จึงยังเป็นเรื่องต้องระมัดระวังตัวพอสมควรในขณะนั้น (บรรยากาศเช่นนี้เปลี่ยนไปอย่างมากในเวลาเพียงแค่สิบปีหลังจากนั้นด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งขอไม่อธิบายในที่นี้)

ถึงวันนี้คงไม่ต้องอธิบายแล้วว่าพคท. และขบวนการซ้าย
ช่วงก่อน-หลัง 2519 สำคัญต่อประวัติศาสตร์การเมือง
และสังคมไทยมากขนาดไหน มีพี่น้องมิตรสหายหลาย
ร้อยคนท่อมเทชีวิตช่วงหนุ่มสาวให้เพราะเชื่อว่าจะเห็นสังคม
ใหม่ได้ใบไม้เข้า

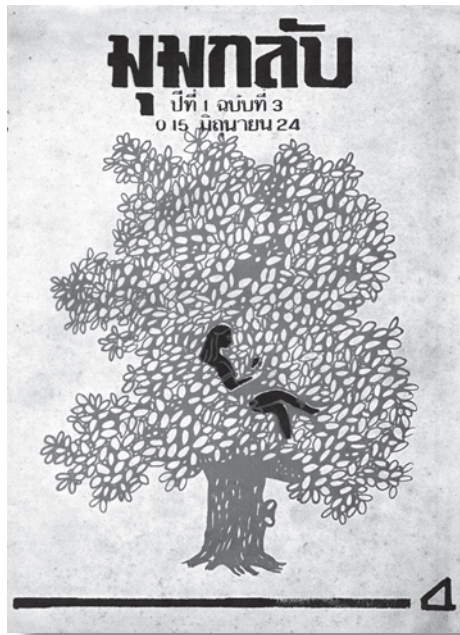

ผมไม่ได้ถามสุชาชัยด้วยซ้ำไปว่าพคท. สายกรุงเทพฯ ของเขาล่มยังงัยเมื่อไหร่ เพราะในเวลานั้น
ไม่แน่ใจว่าจะเป็นการสอด้รู้สอด้เห็นกินไปหรือเปล่า ผมสนใจแต่เอกสารที่เก็บฝุ่นอยู่ที่บ้านเขา

ถ้าจำไม่ผิด ผมแวะไปดูเอกสารที่บ้านเขาครั้งหนึ่ง พลิกดูเอกสารจำนวนมากเพื่อให้พอเข้าใจว่ามี
อะไรอยู่บ้าง พบว่าเป็นเอกสารติดต่อกายในของพคท. จำนวนพอสมควร โดยมากเป็นเอกสาร
เพื่อการศึกษาสำหรับคนของพคท. มีวารสารโรเนียวจำนวนมากทั้งที่ผลิตโดยพคท. กรุงเทพฯ เอง
และที่รับมาจากแหล่งอื่นๆ โดยเฉพาะวารสารต่างๆ ที่ผลิตในป่า มีแฟ้มข่าวบ้างจำนวนหนึ่งไม่มาก
นัก และมีเอกสารของขบวนการนักศึกษาหลัง 6 ตุลาจำนวนพอสมควร และมีหนังสือที่ผลิตก่อน
6 ตุลาอีกประมาณร้อยกว่าเล่ม

เอกสารเหล่านี้แม้จะอยู่ในครอบครองของพคท. กรุงเทพฯ สายหนึ่ง แต่จำนวนไม่น้อยมาจากแหล่ง
ผลิตอื่น รวมทั้งกลุ่มนักศึกษาฝ่ายซ้ายก่อนและหลัง 6 ตุลา ดังนั้นขอให้เข้าใจก่อนว่าเอกสารใน
ครอบครองของพคท. สายกรุงเทพฯ มิใช่พวกเขาเป็นผู้ผลิตจำหน่ายแจกเองทั้งหมด ในเวลา
ต่อมาเมื่อรวบรวมเข้าหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ผมยังเพิ่มเอกสารเกี่ยวกับคดี 6 ตุลา ซึ่ง
ผมมีหน้าที่จัดเก็บระหว่างอยู่ในคุกเอาเข้าไปไว้ด้วยกัน (มารู้ทีหลังว่าไม่ถูกต้องตามหลักการ
รวบรวมจัดเก็บเอกสารชั้นต้น และผมไม่ควรที่จะทำเช่นนั้นเลย แต่ควรแยกออกมาต่างหาก)
ดังนั้นผมจึงขอเรียกรวมๆ ว่าเอกสารพคท. - ฝ่ายซ้ายไทย เพื่อกินความถึงเอกสารที่เกี่ยวข้อง
แต่ไม่ใช่ของพคท. ด้วย และครอบคลุมกิจการและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องแต่ทั้งใช่และไม่ใช่ของพคท.
โดยตรง จำนวนเอกสารทั้งหมดนับหมื่นหน้า (ต่อมาผลิตเป็นไมโครฟิล์มได้ 34 ม้วน)

ถึงวันนี้คงไม่ต้องอธิบายแล้วว่าพคท. และขบวนการซ้ายช่วงก่อน - หลัง 2519 สำคัญต่อ
ประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมไทยมากขนาดไหน มีพี่น้องมิตรสหายหลายร้อยคนท่อมเทชีวิต
ช่วงหนุ่มสาวให้เพราะเชื่อว่าจะเห็นสังคมใหม่ได้ใบไม้เข้า หลายคนทิ้งชีวิตในป่าเขา หลายคน

ถูกลอบฆ่าก่อน 6 ตุลาและในที่สุดถูกรุมฆ่าที่ธรรมศาสตร์ หลายชีวิตที่รอดช่วงนั้นมาเหมือนมี
 ชนักปักหลังอยู่หลายปี และยังคงเป็นอดีตที่พวกเขาไม่มีวันลืม คงไม่เกินเลยหากจะกล่าวว่
 คนรุ่นนั้นทั้งรุ่น รวมทั้งที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวใดๆ เลยต่างได้รับผลกระทบกันถ้วนหน้า

ธรรมศาสตร์ยังแบกรับมรดกจากความผันผวนช่วงนั้นมาจนถึงทุกวันนี้ ไม่ว่าจะชาวธรรมศาสตร์จะ
 ตระหนักรู้หรือไม่ก็ตาม ไม่ว่าจะเขาเป็นพวกที่ฝืนหวานถึงอดีตอันน่าตื่นตา หรือเป็นพวกที่อยากผลัก
 ธรรมศาสตร์ให้ห่างไกลอดีตมากที่สุดก็ตาม

ส่วนตัวผมเองไม่เคยมีความปรารถนาจะศึกษาเรื่องพคท. หรือฝ่ายซ้ายไทยเลยจริงๆ ที่ผู้คนอยากรู้
 เรื่องนี้กันมาก จัดว่าเป็นเรื่องที่ใครๆ ก็อยากอ่านอยากฟังมากที่สุดเรื่องหนึ่งในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา
 เหตุผลหนึ่งคือผมเห็นว่า ความเข้าใจสังคมปัจจุบันในมุมที่กว้างและลึกในแง่อุดมการณ์ความคิด
 วัฒนธรรม (ซึ่งเป็นประเด็นที่ผมสนใจมากกว่า) ต้องย้อนกลับไปที่ยุคเริ่มสมัยใหม่ในครึ่งหลังของ
 ศตวรรษที่ 19 เป็นอย่างน้อย อีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ผมถูกกล่าวหาว่าพาคนไปตายเพื่อพคท. มาแล้ว
 ดังนั้นผมจึงไม่อยากใช้ชีวิตทางวิชาการเพื่อแก้ตัวตอบโต้ข้อกล่าวหาพรรคนั้น ผมเห็นว่าควรปล่อย
 ให้คนรุ่นหลังเป็นผู้ศึกษาและตัดสินจะดีกว่า

แต่ด้วยเหตุผลประการหลังนี้เอง สิ่งที่ผมอยากทำมากคือ สร้างเงื่อนไขให้คนรุ่นหลังศึกษาเรื่อง
 พคท. หรือฝ่ายซ้ายไทย นักประวัติศาสตร์มือใหม่อย่างผมในขณะนั้นพอเข้าใจว่า ถ้าเรารวบรวม
 ข้อมูลดิบและแหล่งเอกสารเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้เปิดเผยและคนรุ่นหลังเข้าถึงได้ ค้นคว้าได้ สักวัน
 หนึ่งก็จะมีคนมาใช้ มาศึกษาและเขียนออกมา (โปรดอย่าลืมว่าในช่วงนั้นเรื่องพคท. ยังไม่แพร่หลาย

ในท้องตลาดอย่างที่เราเห็นในเวลาต่อมา) คนรุ่นหลังจะเขียนอย่างไร จะตัดสินใจอย่างไร เราคงไม่มีอำนาจบงการ แต่นี่คือวิธีหนึ่งที่จะประกันว่าความรู้เรื่องพคท.-ฝ่ายซ้ายจะไม่ตาย

“เอาพคท.เข้าพิพิธภัณฑ์” ดูเหมือนสุชาชัยจะเป็นคนพูดคำนี้ระหว่างการสนทนาของเราคราวหนึ่ง

- 3 -

แต่จะเอาเอกสารพคท.-ฝ่ายซ้ายไปเก็บไว้ที่ไหนดีคนรุ่นหลังจึงจะสามารถเข้าถึงค้นคว้าได้ เราารู้ดีว่า หอจดหมายเหตุแห่งชาติมีชื่อเสียง(ง) ในเรื่อง “ปิดบริการ” เอกสารที่เขาเห็นว่าประชาชนและนักวิจัยไม่ควรรู้ โดยมากด้วยข้ออ้างเดิมๆ เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ มีเรื่องตลกเล่ากันในหมู่นักวิจัยว่า เราส่งเอกสารรายการไหนออกมาอ่านและขอถ่ายเอกสาร (ซึ่งต้องให้หงช. เป็นผู้ทำ) ผู้ใหญ่ในนั้นก็รู้ว่าเขามีเอกสารอะไรที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ กลายเป็นว่าเราช่วยเขาค้นหาเอกสารที่สมควรถูก “ปิดบริการ” ผมเองเจอมากับตัวเพราะเอกสารเกี่ยวกับการเจรจาปักปันเขตแดนถูก “ปิดบริการ” มานมนานตั้งแต่ก่อนผมจะขอใช้เสียอีก

เราต้องหาแหล่งบริการที่ไม่ทำอย่างนั้นเด็ดขาด

แต่ในอีกด้านหนึ่ง ผมไม่อยากจะเห็นการเก็บเอกสารสำคัญเช่นนี้ทำกันอย่างมือสมัครเล่น ทำตามมีตามเกิด มีคนดูแลบ้างไม่มีบ้าง แถมไม่รู้อนาคตว่าจะมีคนทำต่อนานสักเท่าไร ผมไม่ต้องการย้ายเอกสารทั้งหมดนี้ไปเก็บฝุ่นอยู่ในที่ใหม่ ถ้าตราบไคที่เสื่อนไซทางการเมืองยังไม่ปลดปล่อยพอที่จะ

อาจารย์ชาญวิทย์ มองเห็นความเกี่ยวพันของเอกสารพทท. - ฝ่ายซ้ายไทยกับธรรมศาสตร์ ไม่ว่าจะมึ
เรื่องของธรรมศาสตร์อยู่จริงสักกี่เปอร์เซ็นต์ก็ตาม อาจารย์เองยังคงเก็บเอกสารสมัยที่เป็นผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยในคณะของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ก่อน 6 ตุลา อาจารย์เสนอน่าจะมองในแง่แล้ว
ดูว่าพอจะทำอะไรได้บ้างในธรรมศาสตร์เอง

ที่สำคัญก็คือ สถานที่เก็บเอกสารเหล่านี้อย่างปลอดภัย เพราะเข้าใจในคุณค่าเอกสารทำนองนี้คง
ต้องเป็นมหาวิทยาลัย และคงไม่มีที่ไหนเหมาะสมในทุกแง่ ทั้งวิชาการและบุคลากรที่มีความเข้าใจ
เท่ากับที่ธรรมศาสตร์

เรานึกถึงหอสมุดธรรมศาสตร์ (ขณะนั้นยังไม่เรียกหอสมุดปริทัศน์) หรือห้องสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์
ซึ่งขณะนั้นอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมจึงไปปรึกษากับคุณนวลฉวี สุธรรมวงศ์ บรรณารักษ์ห้องสมุด
ป๋วยในขณะนั้น (และผู้อำนวยการสำนักหอสมุดหลังจากนั้นไม่นาน) คุณนวลฉวีมองคล้ายกับ
อาจารย์ชาญวิทย์ คือ ความสำคัญของเอกสารนี้ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับธรรมศาสตร์

นี่เป็นมุมมองที่ไม่ตรงกับความต้องการแต่เริ่มแรกของผมนัก แต่เป็นมุมมองที่พิสูจน์มาจนถึงวันนี้แล้วว่า
กว้างกว่า ได้ผลในทางปฏิบัติกว่า และมีประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการและการรักษาเอกสารพทท. -
ฝ่ายซ้ายเพื่อให้มีผู้มาศึกษาต่อไป

ทั้งอาจารย์ชาญวิทย์และคุณนวลฉวีเห็นว่าเพื่อให้เอกสารไม่อยู่อย่างโดดๆ หรือเป็นพทท. - ฝ่ายซ้าย
อย่างโดดๆ เพื่อให้มีประโยชน์ต่อการค้นคว้าแลมยัง “ปลอดภัย” กว่า น่าจะรวบรวมเอกสาร
เรื่องราวของฝ่ายซ้าย กิจกรรมนักศึกษาในช่วงนั้นที่กว้างออกไปกว่า พทท. และรวบรวมเอกสาร
เรื่องราวของธรรมศาสตร์มาไว้ที่เดียวกันเสียเลย

ผมจำไม่ได้ว่า อาจารย์ชาญวิทย์หรือคุณนวลฉวีเป็นคนเสนอความคิดเรื่องหอจดหมายเหตุ
ธรรมศาสตร์ขึ้นมา เอาเป็นว่าไม่ใช่ผมก็แล้วกัน ขอสารภาพว่าตอนนั้นผมไม่รู้เลยว่าหอจดหมายเหตุ
หรือหอประวัติมหาวิทยาลัยคืออะไร ผมเป็นแค่คนรับความคิดนี้มาดำเนินการต่อจนเกิดเป็นจริงขึ้น
มา ทั้งๆ ที่ความตั้งใจเริ่มแรกคือต้องการเก็บเอกสารพทท. - ฝ่ายซ้ายไทยที่เก็บฝุ่นอยู่บ้านสุชาชัย

อันดับต่อไปคือขอคำปรึกษาขยายวง ผมเดินตามคุยกับ “ผู้ใหญ่” (กว่าผม) ในธรรมศาสตร์ตอนนั้น
หลายคน ทั้งเพื่อขอความคิดเห็นและเพื่อ “ขาย” โครงการไปในตัว ที่จำได้ถนัดคือการพบปะ
ประชุมอย่างไม่เป็นทางการที่ห้องประชุมสถาบันไทยคดีศึกษา มีอาจารย์สมบัติ จันทรวงศ์ ริงสรณ์
ชนะพรพันธุ์ และอื่นๆ รวม 6-7 คน

เสียงตอบรับดีมาก แต่เขาไม่ค่อยตื่นเต้นกับเอกสารพท. - ฝ่ายซ้ายไทยอย่างที่ผมรู้สึก เขาตื่นเต้นกับการมี “Archives” ของธรรมศาสตร์ซึ่งทุกคนเห็นว่าควรมีมาตั้งนานแล้ว บางคนเห็นได้ชัดว่า ดีกรี “ธรรมศาสตร์นิยม” พุงปรี๊ดเมื่อได้ฟังความคิดเห็นเรื่องนี้ แทบทุกคนอยากเห็นเอกสาร วัตถุ สิ่งของ ตำรา แบบเรียน ทะเบียน ฯลฯ เกี่ยวกับยุคก่อตั้งและช่วงเสรีไทยซึ่งใช้ธรรมศาสตร์เป็นฐานปฏิบัติการหนึ่ง หลายคนต้องการเก็บเอกสารช่วงหลังสงครามโลก กบฏสันติภาพและอื่นๆ (หากจำไม่ผิด คิดว่าไม่เคยมีใครพูดถึงธรรมศาสตร์ยุคสฤษดิ์ - ถนอมสักเท่าไร)

คงต้องขออนุญาตทบทวนความจำสักนิดหนึ่งว่า มีการจัดงานธรรมศาสตร์ 50 ปีเมื่อพ.ศ. 2527 ซึ่งมีการรวบรวมเขียนประวัติธรรมศาสตร์ครั้งสำคัญ มีการจัดงานพูดคุยเผยแพร่ประวัติยุคต่างๆ ของธรรมศาสตร์กันขนานใหญ่ ที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นกระแสรีฟิวน์เรื่องราวและเกียรติภูมิของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การธรรมศาสตร์ บวกกับการที่ท่านถึงแก่อสัญกรรม (2526) อนุสาวรีย์ปรีดี สร้างเสร็จไม่นานต่อมา (แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ หรือหอประวัติธรรมศาสตร์ จนกระทั่งสิบกว่าปีต่อมา) อาจเรียกว่าความรู้และกระแส “ธรรมศาสตร์นิยม” ที่ย้อนกลับไปถึงยุคต้นๆ ก่อน 2500 ยังคงปกคลุมบรรยากาศแถวท่าพระจันทร์อยู่ ในเวลาเดียวกันนั้นวาทกรรมเดือนตุลา 6 ตุลา พท. ยังคงแอบอยู่ตามซอกมุมต่างๆ ของธรรมศาสตร์ แต่ยังไม่ “ออกมาจากตู้” (out of the closet) เสียทีเดียว

ในบริบทเช่นนี้เอง ที่เรื่องราวของพท. และฝ่ายซ้ายซึ่งเพิ่งพ่ายแพ้ไปหยกๆ ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าเรื่องเก่าๆ ของธรรมศาสตร์ ซึ่งยังคงมาแรงอยู่

ถึงตอนนั้น ผมตระหนักดีว่าความคิดแรกเริ่มของผมกำลังถูกเปลี่ยนไป ถ้ามองในแง่ร้าย ก็อาจเรียกว่าโดน “hijacked” แต่นับแต่ตอนนั้นจนถึงทุกวันนี้ผมกลับไม่มองในแง่ลบเช่นนั้น ผมกลับมองว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะใช้กระสุนนัดเดียวสอยนก 2 ตัว พร้อมกันในเงื่อนไขขณะนั้น

หोजดหมายเหตุธรรมศาสตร์ น่าจะเป็นโครงการในระบบราชการที่เก็บเอกสารพวกนี้ไว้ได้ดี มีงบประมาณดูแลรักษาต่อไปอีกนาน ดีกว่าตั้งกลุ่มหาเงินทำกันเองอย่างลุ่มๆ ดอนๆ แถมยังปลอดภัย คือไม่มีใครในธรรมศาสตร์เท่าที่ผมพูดคุยด้วยอยากให้ปิดบริการหรือเอาเอกสารประวัติศาสตร์ไม่ว่าของฝ่ายใดไปเผาทำลาย

ในเวลาเดียวกัน แม้ว่าความคิดแรกเริ่มของผมจะไม่ใช่ว่าเรื่องของธรรมศาสตร์ แต่การปรึกษาหารือกับหลายๆ คน ทำให้ผมเองก็เข้าใจและเห็นความสำคัญของ Archives ของมหาวิทยาลัยมากขึ้น

ผมจึงยินดีเดินหน้าผลักดันโครงการหอจดหมายเหตุ
ธรรมศาสตร์ต่อไป ไม่ใช่เพียงเพื่ออักษรรวมศาสตร์เป็น
“เกราะ” กำบังแก่เอกสารพคท. - ฝ่ายซ้ายไทย แต่ผมเองก็
อยากเห็น Archives ของธรรมศาสตร์ ขึ้นมาเป็นเรื่องเป็น
ราวเช่นกัน

โดยเฉพาะสถาบันอย่างธรรมศาสตร์ ทั้งประโยชน์ต่อธรรมศาสตร์เอง และต่อการศึกษา
ประวัติศาสตร์ไทยหลัง 2475

ผมจึงยินดีเดินหน้าผลักดันโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ต่อไป ไม่ใช่เพียงเพื่ออักษรรวมศาสตร์เป็น “เกราะ” กำบังแก่เอกสารพคท. - ฝ่ายซ้ายไทย แต่ผมเองก็อยากเห็น Archives ของธรรมศาสตร์ ขึ้นมาเป็นเรื่องเป็นราวเช่นกัน

สิ่งที่ต้องทำตอนนั้นอย่างแรกจึงได้แก่ การเสนอโครงการเป็นทางการเพื่อขออนุมัติต่อสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมใช้เวลาเนิ่นนานกว่าจะเขียนโครงการเสร็จ มิใช่เพราะเขียนยากหรือมีอุปสรรคใดๆ แต่เพราะพอดีระหว่างนั้น (ต้น - กลางปี 2533) ผมกำลังหมกมุ่นอยู่กับคำถามใหญ่ของชีวิตและครอบครัวว่าจะอยู่ธรรมศาสตร์ต่อไป หรือจะลาออกไปเป็นแอดมิสตีให้เต็มตัวไปเสียเลยในเมื่อไม่มีใครคาดหวังกับผมในแง่วิชาการสักเท่าไร และพอดีมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) ติดต่อทาบทามมา

ในที่สุดก็เขียนโครงการเสร็จ นำเสนอเข้าที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2534 แต่ถึงตอนนั้นผมตัดสินใจแล้วว่า จะออกจากธรรมศาสตร์ ผมจึงไม่ค่อยจำว่าตัวเองมีส่วนในการก่อตั้งหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เพราะสิ่งที่ผมจำได้คือ ผมทิ้งภาระขึ้นใหญ่ไว้กับอาจารย์ชาญวิทย์ เพราะโครงการที่ได้รับอนุมัติยังไม่มีสถานที่ ไม่มีเจ้าหน้าที่ทำงาน ไม่มีโต๊ะเก้าอี้สักตัว ภาระทั้งหมดในระบบราชการทั้งการหาสถานที่ บรรจุพนักงานหรือข้าราชการตกเป็นของอาจารย์ชาญวิทย์และคุณนวลฉวี รวมทั้งคุณวารุณี โอสถารมย์ หรือ “พี่พัน” จากสถาบันไทยคดีศึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดเก็บเอกสารและงาน Archives และคุณวนิดา จันทนทัศน์ ซึ่งอาจารย์ชาญวิทย์เรียกมาช่วยทำ และอีกหลายๆ คนในขณะนั้นจนเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา

ผมไม่ได้ทำอะไรเลย

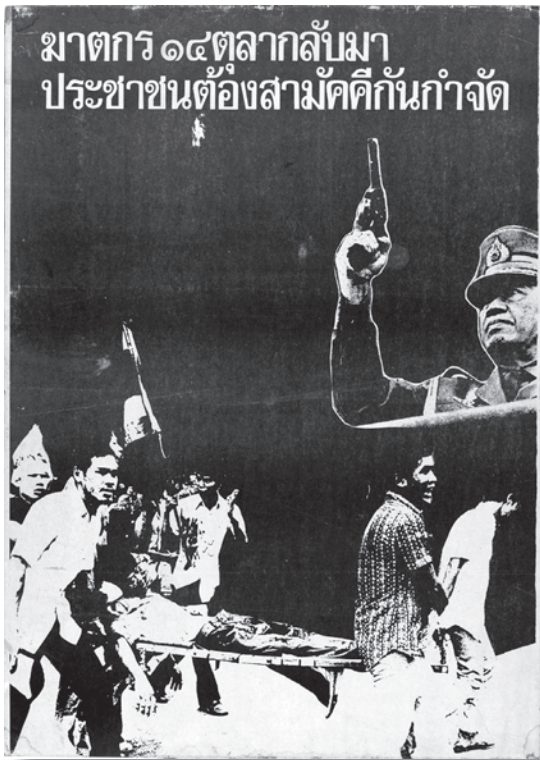

มีคนเล่าให้ผมฟังว่าในที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านผู้ทรงเกียรติอภิปรายกัน สนุกสนาน อยากเห็นหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เก็บรักษาเรื่องราวเก่าๆของมหาวิทยาลัยเรื่อง ไหนบ้างที่เขาต้องการ แต่ในระยะเวลาเดียวกันนั่นเอง สิ่งที่ต้องทำตอนนั้นอย่างที่สองกำลังเดิน หน้าอย่างเงิบๆ นั่นคือเดินหน้าจัดระบบเอกสารพท. - ฝ่ายซ้ายไทย ตระเตรียมส่งเอกสารชุดแรก เข้าหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องราวของปรีดี เสรีไทย ฟุตบอลประเพณี หรือ เรื่องราวของธรรมศาสตร์โดยตรง

แต่เป็นเอกสารพท. - ฝ่ายซ้ายของพท.สายกรุงเทพฯ

- 4 -

ห้องทำงานชั่วคราวสำหรับรวบรวมจัดหมวดหมู่เอกสารเป็นห้องเล็กๆ 2 ห้องติดกันบนชั้น 3 ตึก โรงอาหารใหญ่ (หรือโรงอาหาร(คณะ)เศรษฐฯ) ปัจจุบันคืออาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี - บก.) ซึ่งเวลานั้นอยู่ถัดจากที่ตั้งสถานีวิทยูธรรมศาสตร์ เอกสารทั้งหมดยกขนตรงจากบ้านสุธาชัย ไส้รถแท็กซี่ มากองสุ่มไว้ใน 2 ห้องนั้น

ปี 2533 นั้น ผมโชคดีมากที่ได้คนช่วยคิดช่วยทำอีกคน ซึ่งไม่เกี่ยวกับธรรมศาสตร์เลย คือ David Streckfuss ขณะนั้นเขาเข้ามาเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย วิสคอนซินโดยผมเป็นที่ปรึกษาระหว่างเขาทำงานอยู่ในประเทศไทย

เดวิดกับผมไม่มีความรู้เรื่องการจัดเอกสารเข้า Archives พอๆ กัน แต่เวลานั้นเราไม่อยากจะโดนกระตักให้มีคนรู้มากกว่าเราจนเอกสารพคท.จำนวนมากเข้ามาไว้ในธรรมศาสตร์ เอกสารตามที่เก็บอยู่ที่บ้านสุชาชัย สืบสนปนเปไม่มีระบบระเบียบสักเท่าไรอยู่แล้ว ยกเว้นภายในแฟ้มจำนวนหนึ่งซึ่งคงเป็นระบบแรกที่เก็บเรื่องราวประเภทเดียวกันไว้ด้วยกัน แต่จำนวนมากกว่าอยู่นอกแฟ้มและแฟ้มต่างๆ อยู่กระจัดกระจายไม่ค่อยเป็นที่ เป็นทาง ผมยกเป็นกองๆ ตั้งๆ ขึ้นบนแท๊กซี่มาตาม แต่จะหยิบได้ยิ่งทำให้เอกสารไม่เหลือระบบใดๆ ทั้งสิ้น (ขอบพระคุณคุณวารุณีที่อบรมให้ความรู้กับผมเรื่องนี้ในเวลาต่อมา)

ตั้งนั้นผมกับเดวิดจึงวางแผนงานทั้งหมดว่าจะเริ่มนับหนึ่งกันใหม่ คือทำรายการเอกสารทั้งหมดทุกชั้นลงบัตรรายการ แม้แต่เอกสารที่มีแผ่นเดียว หน้าเดียว ก็ลงบัตรรายการหนึ่งใบ (ขณะนั้นเราไม่มีคอมพิวเตอร์ใช้ คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลยังราคาแพงเกินไป ห้องสมุดก็ยังไม่เป็นระบบคอมพิวเตอร์) เรายังคิดว่าระหว่างนั้นต้องหาทางเอาเอกสารทั้งหมดผ่านการอุปน้ำยาเคมีกำจัดปลวก เชื่อราเพื่อรักษาสภาพกระดาษไว้ ซึ่งคุณนวลลวี รับปากว่าจะหาทางช่วยเหลือ นอกจากนี้ในเวลานั้นเรายังไม่ไว้วางใจว่าโรคกลัวคอมมิวนิสต์จะกลับมาเมื่อไหร่ เอกสารอาจตกอยู่ใน

อันตรรายได้ เราจึงคิดว่าต้องหาทางถ่ายเป็นไมโครฟิล์มเก็บไว้เพื่อประกันว่า หากเอกสารตัวจริงเป็นอะไรไป อย่างน้อยเราก็มีฟิล์มเก็บไว้สำหรับศึกษาในอนาคต

แต่เรายังมีดแปดด้านจะเอาเงินมาจากไหน

ผมไม่กล้าเขียนลงไปในโครงการที่เสนอต่อสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า ผมขอเงินสำหรับจัดรวบรวมนำฟิล์มเอกสารพท. - ฝ่ายซ้ายนี้ด้วย และในเวลานั้นยังไม่มีใครกล้าจัดคอนเสิร์ตเพลงปฏิวัติเพื่อระดมทุน แถมผมยังไม่รู้ว่าสหายเก่าๆ ของผมใครร่ำรวยขนาดไหนแล้วบ้าง เพราะส่วนมากกำลังสร้างเนื้อสร้างตัวกันอยู่

ผมได้รับทาบทามให้สมัครเพื่อคัดเลือกเป็นอาจารย์ประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัย วิสคอนซิน ตั้งแต่ปลายปี 2532 ครั้นต้นเดือนพฤษภาคม 2533 ผมบินไปเมดิสันเพื่อสอบสัมภาษณ์และบรรยายให้อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏว่าเขาเสนอตำแหน่งให้ผม

ผมใช้เวลาครุ่นคิดอยู่หลายเดือนเพราะเป็นเรื่องอนาคตของครอบครัวและชีวิตการงานของผมเองระหว่างนั้น ชูระเรื่องหนึ่งที่ผมแจ้งให้เขาทราบตั้งแต่ระหว่างสัมภาษณ์ คือ เอกสารพท. - ฝ่ายซ้ายชุดนี้ เขาถามว่าถ้าหากเขาต้องการให้ผมรับตำแหน่งที่นั่น ผมต้องการให้เขาทำอะไรให้บ้าง ผมจึงบอกเขาไว้ล่วงหน้าว่าต้องการทุนสนับสนุนการจัดระบบ เก็บรักษาเอกสารและทำไมโครฟิล์มเอกสารทั้งหมด ดังนั้นหลายเดือนระหว่างครุ่นคิดถึงอนาคต ชูระหนึ่งคือลองเสนองบประมาณและขอคำยืนยันว่ามหาวิทยาลัยวิสคอนซินจะให้ทุนสนับสนุนการเก็บรวบรวมและทำฟิล์มเอกสารชุดนี้

เงินทุนที่ได้รับจากศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซินมีข้อตกลงง่ายๆ ก็คือ เขาจ่ายเงิน แต่เอกสารตัวจริงทั้งหมดและ Master Negative ทั้งชุดเป็นของธรรมศาสตร์ ลิขสิทธิ์ฟิล์มชุดนี้เป็นของธรรมศาสตร์ เสร็จงานแล้วทางวิสคอนซินจะได้ฟิล์ม 1 ชุด สำหรับให้บริการที่นั่น แต่ไม่มีอำนาจทำสำเนาหรือจำหน่ายแจกใดๆ ทั้งสิ้น และให้ทำฟิล์ม Positive 1 ชุด สำหรับให้บริการที่ธรรมศาสตร์ ด้วย เงินทุนรวมค่าจ้างนักศึกษาที่มาช่วยทำ Catalog ซึ่งเราได้มรดกเจวจินดา นักศึกษาปริญญาโท (ดร.มรดก เจวจินดา ไมเยอร์) มาช่วยทำงาน ที่สำคัญคือ ค่าจ้างบริษัทโกดักประเทศไทยถ่ายไมโครฟิล์มเอกสารทั้งหมด (แต่ผมลืมตั้งบค่าตอบแทนลงแรงเสียเวลาวิจัยให้เดวิด เขาจึงทำงานฟรีจนสิ้นสุดงานทั้งหมด) เราใช้เวลาทำ Catalog ทั้งหมดประมาณหนึ่งปี จากนั้นต้องนำ Catalog ทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ ต้องติดต่อบริษัทโกดัก ขอเอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับเทคโนโลยีระบบการถ่ายฟิล์มที่จะใช้และอื่นๆ เพราะต้องได้มาตรฐานตามที่ห้องสมุดของวิสคอนซินยอมรับ จากนั้นต้องขนเอกสารผ่านกระบวนการถ่ายฟิล์มทีละหน้าๆ ซึ่งต้องมีคนคอยดูแล แล้วตรวจสอบผลด้วยว่าคุณภาพใช้ได้ อ่านได้ (ยกเว้นกรณีต้นฉบับจางหรือเสียหายเกินแก้ไข)

จากนั้นต้องนำเอกสารกลับมาเข้าห้องจดหมายเหตุการณ์ศาสตร์ทั้งหมด นำส่งฟิล์มให้กับวิศคอนซิน และธรรมศาสตร์แห่งละชุด รวมทั้งฟิล์มต้นฉบับให้ห้องจดหมายเหตุการณ์ศาสตร์

แต่กว่าจะทำ Catalog เสร็จผมต้องเดินทางไปเริ่มงานที่วิศคอนซินแล้ว ดั่งนั้นงานทั้งหมด (ขอย้ำว่า ทั้งหมด) ที่กล่าวไว้ในย่อหน้าข้างบนจึงตกเป็นของเดวิด (และมรกต) ผมไม่ได้ทำอะไรเลยสักอย่าง ในยุคที่ยังไม่มีอีเมลหรือเริ่มมีแต่ยังไม่สะดวก ไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ของเราเอง แคมพ์โทรศัพท์ทางไกลแพงมากทุกนาที ผมทำได้แค่ให้แนวทางไว้กับเดวิดว่าจะจัดหมวดหมู่อย่างไร ขั้นตอนรายละเอียดต่างๆ ต้องทำอะไรบ้าง แต่งานหนักทั้งหมดช่วงถ่ายทำไมโครฟิล์มตกเป็นของเขาและมรกต

ผมรู้แต่ว่ามีปัญหาเทคนิคน่าปวดหัวมากมายในขั้นตอนที่ผมปล่อยเป็นภาระแก่เดวิดและมรกต ตั้งแต่ การเลือกคุณภาพและขนาดของฟิล์มในงบประมาณที่มีอยู่ ช่วงหนึ่งมีการถกเถียงข้ามประเทศกันว่าทำไมไม่ใช้ระบบดิจิทัลถ่ายลงแผ่นซีดี ซึ่งในขณะที่เพิ่งเริ่มต้น บรรดาบรรณารักษ์ทั้งฝ่ายธรรมศาสตร์ และฝ่ายวิศคอนซินจึงยังไม่ไว้ใจแผ่นซีดี ทั้งขณะนั้นยังเชื่อกันว่าการบันทึกข้อมูลลงแผ่นซีดีมีอายุใช้งานจำกัด ต้องทำใหม่ทุกๆ ไม่กี่ปีและคุณภาพเสื่อมลงรวดเร็วด้วย มาตรฐานขณะนั้นจึงไว้ใจไมโครฟิล์มมากกว่า นี่อาจเป็นการตัดสินใจผิดครั้งหนึ่ง เพราะคุณภาพของซีดีพัฒนาเร็วมาก ในขณะที่ไมโครฟิล์ม อยู่ในขาลงอย่างรวดเร็ว ผมไม่รู้ว่ายังมีคนผลิตเครื่องอ่านไมโครฟิล์มขายอยู่ในโลกสักกี่ราย แต่เราไม่อาจล่วงรู้อนาคตของเทคโนโลยีได้ในขณะนั้น

ปัญหาคุณภาพของการถ่ายฟิล์มเป็นเรื่องละเอียดน่าปวดหัวมากที่ เดวิดจัดการตัดสินใจเองทุกวัน
ทั้งๆ ที่งานหลักของเขาควรจะเป็นการวิจัยทำวิทยานิพนธ์ของเขาเอง ในที่สุดทั้ง 34 ม้วนก็เสร็จลง
เอกสารทั้งหมดส่งกลับเข้าหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ พร้อมทั้งบัตร Catalog ของยุคก่อน
คอมพิวเตอร์

พคท. “เข้าพิพิธภัณฑ์” ตามความมุ่งหมายแล้ว นี่เป็นเอกสารสำคัญคุณค่าสูงชุดแรกที่เข้า
หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ช่วยเป็นจุดเริ่มต้นให้หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เกิดเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา

- 5 -

ตั้งแต่ต้นที่ตกลงกับสุธาชัยว่าจะขอเอกสารพคท. มา “เข้าพิพิธภัณฑ์” นั้น สุธาชัยคงไม่มั่นใจนัก
เราจะทำอะไร จะรักษาเอกสารได้ดีขนาดไหน และจะทำให้เป็นแหล่งเอกสารที่เปิดให้ผู้วิจัยเข้าถึง
ได้จริงสักแค่ไหน อีกทั้งสุธาชัยตั้งใจว่าสักวันหนึ่งเขาจะเขียนประวัติศาสตร์ฝ่ายซ้ายสังคมนิยมใน
สังคมไทย ซึ่งเขาต้องใช้เอกสารชุดนี้แน่นอน ดังนั้นตั้งแต่เริ่มต้น เขาจึงย้ำกับผมเป็นระยะๆ ว่า
เขาเพียง “ให้ยืม” เอกสารชุดนี้เท่านั้น จำได้ว่าสุธาชัยแวะมาดูการทำงานในช่วงต้นๆ ครั้งหนึ่ง
ณ ห้องเล็กๆ ที่แสนจะยากจนเหนือโรงอาหาร ผมไม่กล้าถามว่าเขาคิดยังไง แต่หลังจากนั้นเขายัง
บอกว่า “ให้ยืม” เท่านั้น ผมได้แต่หวังว่าเมื่อทุกอย่างสำเร็จเสร็จสิ้นลงค่อยตัดสินใจอีกทีว่าเขา
พอใจหรือไม่ เราจัดการดูแลเอกสารทั้งหมดได้ดีพอหรือไม่ ที่เขาจะยอมปล่อยให้เอกสารอยู่กับหอ
จดหมายเหตุธรรมศาสตร์ตลอดไป

หลายปีหลังจากทุกอย่างเป็นรูปเป็นร่าง หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์มีที่ทำการเป็นระบบเรียบร้อย
มีห้องปรับอากาศรักษาเอกสารอย่างดี เอกสารทั้งชุดผ่านการดูแลรักษาและลงฟิล์มเรียบร้อยแล้ว ทุก
วันนี้จัดว่าเป็นเอกสารที่มีผู้มาขอใช้บริการมากที่สุดชุดหนึ่งของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ผม
ถามสุธาชัยครั้งหนึ่งเกี่ยวกับเรื่อง “ให้ยืม” เขาตอบผมราวกับเป็นเรื่องเล็กๆ ที่ไม่ต้องพูดกันมาก
“ดีแล้วๆ” แล้วเลยไปเรื่องอื่น ในเมื่อเราไม่เคยเซ็นสัญญาให้ยืมหรือให้เลย ผมจึงยินดีที่จะถือว่าเป็นเรื่องเล็กๆ ที่ไม่ต้องซักถามกันอีก คำว่า “ดีแล้วๆ” ทำให้ผมดีใจมากๆ

การจัดตั้งหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เป็นรูปเป็นร่าง ตกเป็นภาระของอาจารย์ชาญวิทย์ คุณนวลฉวี
และคุณวารุณีตั้งแต่แรก และคุณวนิดาในไม่กี่ปีถัดมา ทั้งหมดนี้คือเรียวยาวสำคัญตัวจริงที่ก่อตั้ง
หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เป็นตัวเป็นตนขึ้นมา ทำทุกอย่างทั้งเรื่องธุรการและวิชาการ ทั้งสถานที่
ครุภัณฑ์ ระบบเก็บเอกสาร รักษาและซ่อมแซมเอกสาร และบรรจุเจ้าหน้าที่ข้าราชการประจำที่จะ

ทำหน้าที่กับหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เต็มเวลาคนแรก คือ คุณช่อฟ้า เจตนาวีระบุตร ต่อมาคือ คุณดาวเรือง แนวทอง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ตลอดสิบปีที่ผ่านมา

ผมเฝ้าดูหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์อยู่ห่างๆ เพราะยังรู้สึกผิดที่ทิ้งภาระมากมายไว้ให้คนอื่น ผมยินดีมากที่หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เติบโตอย่างที่ผมไม่มีทางคาดคิดได้เลยเมื่อ 20 ปีก่อน ธรรมศาสตร์มี “stories” ซึ่งทำให้หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์น่าสนใจและมีเอกลักษณ์อย่าง ที่สถาบันอื่นๆ คงเทียบได้ยาก ทำให้คนที่ทำงานและผู้สนใจสามารถฝันและจินตนาการได้ หากต้องการสร้างสรรค์หอจดหมายเหตุให้ตื่นเต็นน่าสนใจ แต่เงื่อนไขเช่นนี้ก็อาจไม่ก่อให้เกิดอะไรเป็น ขึ้นเป็นอันเลยหากไม่ได้ผู้นำที่มี vision อย่างอาจารย์ชาญวิทย์ หากไม่ได้ผู้ดูแลใกล้ชิดที่มีทั้งความรู้ ประสบการณ์กับงานเอกสารชั้นต้น และที่สำคัญต้องมีทั้งจินตนาการและมีมือสร้างสรรคงานอย่าง คุณวารุณีและอาจารย์อีกหลายคนที่เข้าร่วมงานในเวลาต่อมา เช่น อาจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ ประจักษ์ ก้องกิริติ ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล และณัฐพล ใจจริง ซึ่งไม่ใช่อาจารย์ธรรมศาสตร์ด้วยซ้ำไป (ขออภัยอีกหลายท่านที่ไม่ได้เอ่ยชื่อไว้ ณ ที่นี้)

มี Archives มหาวิทยาลัยไทยหลายแห่งเกิดขึ้นในทศวรรษ 2540 ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลมาจาก กระแสเห่อพิพิธภัณฑภัณฑ์กันทั้งบ้านทั้งเมือง แต่ผมขอสันนิษฐานอย่างไม่ต้องวิจัยว่า ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากผลงานของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ซึ่งขยายอาณาจักรจัดทำทั้งห้องอนุสรณ์สถานปรีดีฯ และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้อย่างวิเศษ

ในขณะที่ “หน้าต่าง” ของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ อย่างห้องอนุสรณ์สถานปรีดีฯ และหอ ประวัติศาสตร์ฯ แสดงฝีมือ ปัญญา และจินตนาการของคนทำงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ พวกเขายังคงเป็นนักวิชาการมีฝีมือซึ่งตระหนักในคุณค่าของเอกสารจำนวนมหาศาลที่อยู่เงียบๆ ข้างหลังหน้าต่างเหล่านั้น เพื่อให้บริการแก่ผู้วิจัยที่มานั่งทำงานอยู่เงียบๆ พลิกกระดาษที่ละแผ่นๆ หรือจดจ่ออยู่กับจอเครื่องอ่านไมโครฟิล์ม เพื่อผลิตผลงานวิชาการออกมาโดยระบุในเชิงบรรณหรือ กิตติกรรมประกาศเพียงไม่กี่ประโยคว่าเขาได้อาศัยเอกสารจากหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

ผมขออภัยอย่างเป็นทางการต่อทุกท่านที่ผมผลักภาระหนักอึ้งไปให้ แต่ท่านกลับยินดีแบกรับและ ช่วยผลักดันจนบรรลุผลอย่างเหลือเชื่อ ผมคงไม่สามารถยอมรับเครดิตว่าเป็นผู้ก่อตั้งหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ขึ้นมา เพราะผู้ก่อตั้งที่แท้จริงคือท่านทั้งหลายที่เอ่ยนามมาในเรื่องเล่านี้

ผมยินดีที่มีโอกาสขออภัยอย่างเป็นทางการ และมีโอกาสเล่าเรื่องราวทั้งหมดข้างหลังจดหมายเหตุแจ้ง ว่าสภามหาวิทยาลัยอนุมัติโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ผมรู้สึกเหมือนคนแก่เดินทางกลับมา ที่ที่ทุกอย่างเริ่มต้นและสามารถขอบคุณทุกคนอย่างเป็นทางการ ... 20 ปี ต่อมา

สัมภาษณ์ อ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน
หอจดหมายเหตุวรรณคดีศรีคนแรก

(สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2554 โดย กองบรรณาธิการ
น มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์)

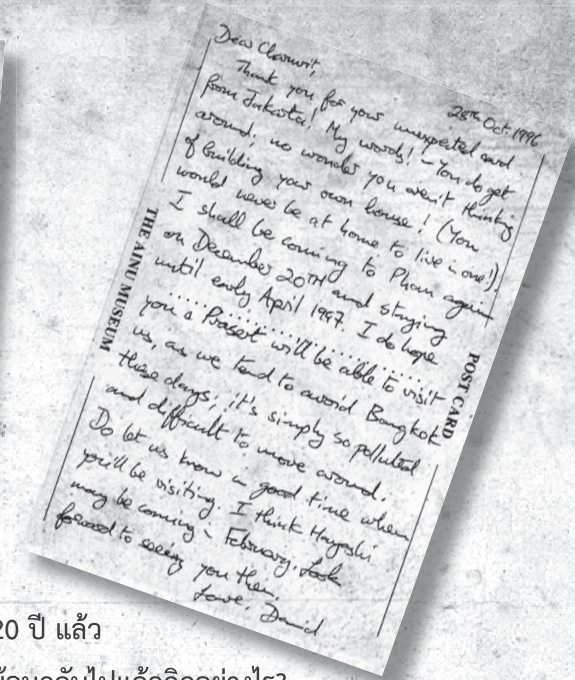

*The Ambassador of Japan
Kiroshi Ota
requests the pleasure of the company of
Prof. Charnwit Kasetsiri
at a Dinner
on Monday, June 9, 1997 at 19.00 hrs.
at the Residence*
To remind
252-6151-204 50 Soi 9 (Nana Nua)
Dress: Lounge Suit Sakhumvit Road, Bangkok
(Map is enclosed)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปีแห่งการสถาปนา
ศาสตราจารย์ชญวิทย์ เกษตรศิริ
อธิการบดี
มีความยินดีขอเชิญร่วมงานสัปดาห์สถาปนา
ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๑-๒๗ มิถุนายน ๒๕๒๗

"นอกจากจะเกิดเมืองไทย ก็หน้าไทยแล้ว
ยังได้รับทุนแล้วเรียนที่อเมริกา คือ เงินของ
ชาวนา ชาตเมืองไทยไปเมืองนอก และ
ผูกพันใจต่อระบอบราชการไทยด้วย"
Doc. 31. 1. 1. 1. 1.

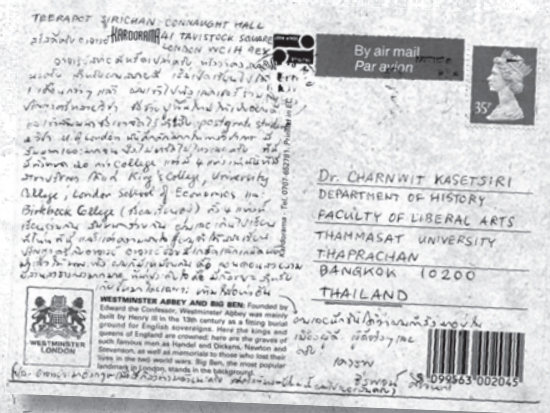
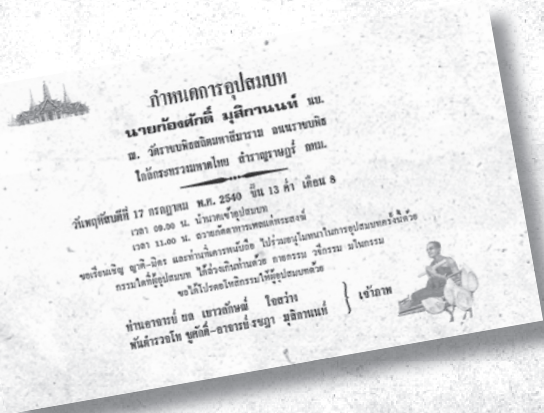
ผู้สัมภาษณ์ : หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ผ่านมา 20 ปี แล้ว

จากจุดเริ่มต้น จนถึงวันนี้อาจารย์มองย้อนกลับไปแล้วคิดอย่างไร

อ.ดร.ชาญวิทย์ : พูดจริงๆ เหมือนจับพลัดจับผลูเข้ามาเป็นประธานในตอนแรกๆ ด้วยเหตุบังเอิญมากกว่า เมื่อมหาวิทยาลัยผลักดันให้ตั้งหอจดหมายเหตุขึ้น มองไปมองมาก็สิ่งที่ผม ช่วงนั้นอาจารย์รัชชัย วินิจจะกุล ผลักดันและมหาวิทยาลัยก็รับลูก งานนี้ก็เลยเกิดขึ้นมา โดยผมเองส่วนตัวก็สนุกกับเอกสารอยู่แล้ว โดยงานประวัติศาสตร์ ก็เกี่ยวข้องกับเอกสาร ผมชอบเอกสาร ชอบแผนที่ ชอบรูปภาพ เราก็เลยทำมาเรื่อยๆ ก็ได้งานที่เป็นกอบเป็นกำพอสมควร ผลักไปสู่การตั้งสมาคมจดหมายเหตุสยามต่อมา ก็งอกงามไปเรื่อยๆ แต่เป็นงานที่ไม่หวือหวา อาจจะไม่เป็นที่สนใจของคนทั่วๆ ไป อยู่ในวงจำกัดมาก

แม้ว่าตอนหลังเราจะเห็นว่านโยบายของรัฐให้ความสำคัญสนับสนุน แต่ก็ไม่ได้เท่าที่ควร คือถ้าในแง่ของเราสถาบัน ในแง่ของมหาวิทยาลัย หรือองค์กร ถ้าจะทำให้ได้ดี ต้องอาศัยกำลังคน อาศัยวิชาความรู้ และงบประมาณสูงมาก อย่างของธรรมศาสตร์ ก็ทำไปได้ระดับหนึ่ง มีกิจกรรม มีการจัดพิมพ์หนังสือ มีการจัดเก็บเอกสาร และได้รับมอบคอลเลกชันเข้ามา ในแง่ของธรรมศาสตร์ก็โชคดี และก็เปรียบ แต่ผมคิดว่าพอใจมั๊ย ก็ยังไม่ได้ ไม่ถึงขั้นนั้น ถ้าเทียบกับที่อื่นๆ ถ้าเทียบกับต่างประเทศก็คงไม่ได้

ผมคิดว่าผู้นำไทย ผู้ที่มีอำนาจ ยังไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ บางทีอาจจะมองว่าหลักฐานเอกสารเป็นภัย บางอย่างก็เป็นความลับ บางคนอยู่ในตำแหน่ง เมื่อออกจากตำแหน่งก็ขนเอกสารกลับบ้าน แทนที่จะให้เป็นของที่ตกทอดอยู่กับสำนักงาน เพราะฉะนั้นเราจะได้ยินว่ามีการทำลายเอกสารทิ้ง

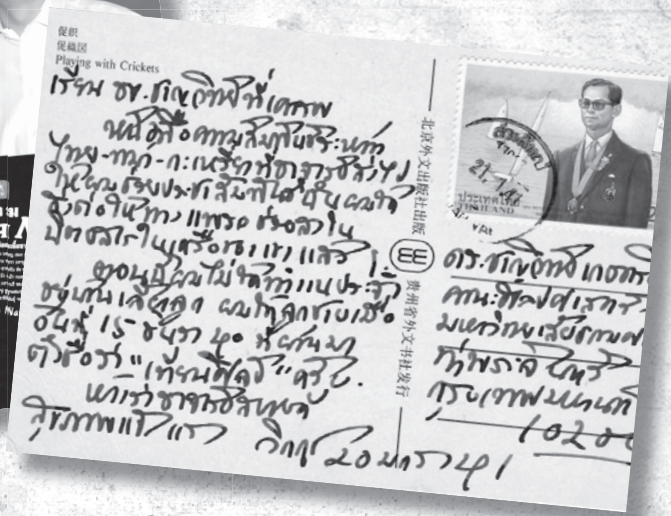
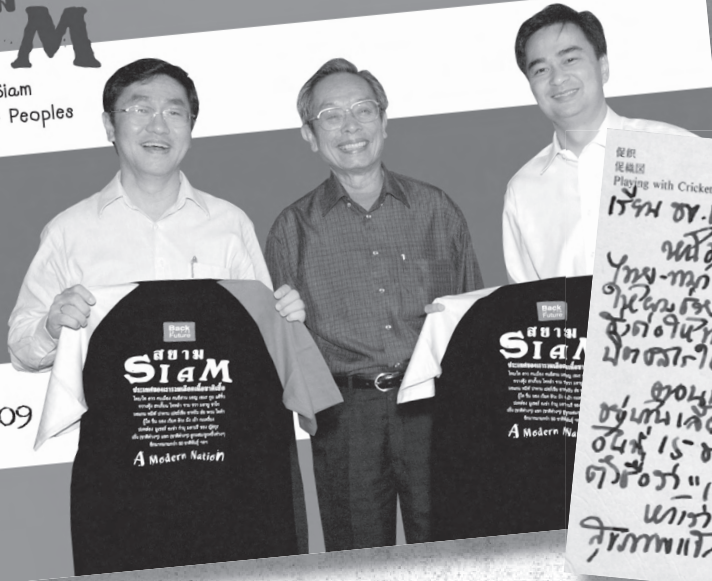

สยาม Siam

Help Rescuing Siam
for the Love of Our Peoples

70 ปี
สยามเป็นไทย
2482-2552
(1939-2009)

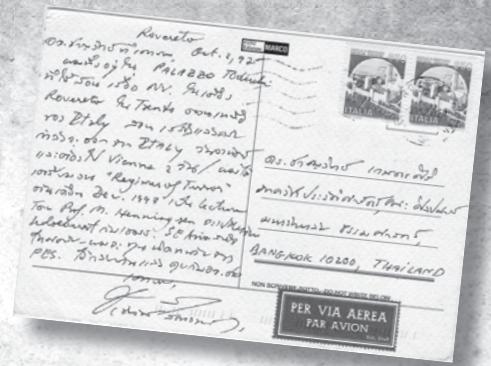
24 June 2009

ครบกำหนดแล้วก็ทำลาย ก็เลยทำให้งานจดหมายเหตุบ้านเราอ่อนแอ และหลายอย่างถูกมองเป็น เรื่องอ่อนไหว เพราะบาง คือผมคิดว่าวิธีคิดแบบเก่าในแง่ของระบบราชการ ศัพท์สมัยนี้เรียกว่าวิธี คิดแบบอำมาตย์ ยังอยู่ในตัวของคนทำงาน คือเหมือนกับมองว่าตัวเองเป็นผู้พิทักษ์ รักษาความ มั่นคงของรัฐ แต่ความจริงอาจไม่กล้าก็ได้ ตัวอย่างตอนผมทำหนังสืองานศพให้แม่และต้องไปค้น เอกสารที่มีอายุเกือบ 70 ปี ยากเย็นมากซึ่งหอจดหมายเหตุแห่งชาติต้องไปขออนุญาตถึง บก.สูงสุด ซึ่งเนื้อเรื่องที่เราใช้ไม่มีความหมายอะไรเลยในแง่ความลับของราชการ เป็นเรื่องที่ทหารญี่ปุ่นตีกับ คนงานไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี 2485 ที่ผมสนใจก็เพราะว่า พ่อผมเป็นเทศมนตรีอยู่ที่ บ้านโป่งในตอนนั้น พ่อก็ถูกเอ่ยชื่อ เพราะไปกับนายอำเภอไปห้ามทัพ ไม่มีอะไรเพราะบางเลย แต่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติไม่กล้าตัดสินใจ เป็นวิธีคิดแบบราชการ ก็ย้อนเรื่องกลับไปที่กองบัญชาการ ทหารสูงสุด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทหาร เรื่องก็ยืดยาวมาก ต้องไปถ่ายเอกสาร เพื่อให้กอง บก.สูงสุดพิจารณา ซึ่งในความเป็นจริงก็แทบจะไม่มีใครที่มีความรู้ที่จะพิจารณาได้ เรื่องเป็นเดือนๆ นำเบื่อหน่ายมาก นี่คือปัญหาของระบบราชการกับปัญหาความรู้ของผู้บริหารงานด้าน จดหมายเหตุ คือ เป็นวิธีคิดง่ายๆ ถ้าพูดกันตัวต่อตัว ยินดีให้ใช้ได้ ไม่ว่าจะเลยถ้าผู้บังคับบัญชาเหนือ ขึ้นให้ความเห็นชอบ เพราะเอกสารก็ถูกเสนอไปจากผู้อำนวยการไปถึงอธิบดีจากอธิบดีไปที่ บก.สูงสุด มันใช้ระยะเวลาเดินทางหลายเดือนมาก

และอีกตัวอย่างหนึ่ง เรื่องเขตแดน ปัญหาบางอย่างเพราะบาง ถ้าอะไรที่อ่อนไหว ก็ไม่ต้องการดู ไม่ ว่าจะเป็นสนธิสัญญา แผนที่ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอยู่ อัตราส่วน 1 ต่อ 2 แสน ที่เรียกว่าแผนที่ ระวังตรงรัก ทำขึ้นระหว่างฝรั่งเศสกับรัชกาลที่ 5 เป็นแผนที่ที่กัมพูชานำมาใช้ในการต่อสู้คดี ปราสาทเขาพระวิหาร แผนที่นี้ราชการไทยจะวิตกกังวลมาก แต่มีอยู่ทั่วไปในเว็บ เพียงแต่ค้นหา กูเกิ้ลก็ได้แล้ว ความไม่รู้ความวิตกกังวลมีสูงมาก อะไรที่เป็นความลับค้นหาได้จากคอมพิวเตอร์ได้ ง่ายมาก ยุคเฟสบุ๊ค โซเชียลเน็ตเวิร์ค ยูทิวบ์ ลิส ความลับเกือบจะเป็นเรื่องไร้สาระ หน่วยงานที่มี

ความคิดอนุรักษ์นิยมสูง คือ หืองสมุดกับหือจดหมายเหตุ คนทำงานจะหน้าตาเคร่งเครียดมาก ประสบการณ์ของผมตอนเรียนหนังสือในต่างประเทศ ได้ทำงานในหืองสมุด เป็นลูกจ้างรายชั่วโมง ตีสสนิทกับเจ้าหน้าที่จนได้ข้อมูล ถ้าไม่รู้จักจะเข้าถึงข้อมูลยากมาก

ผู้สัมภาษณ์ : งานจดหมายเหตุในเมืองไทย เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์ของ ไทยจะพัฒนาได้ช้ากว่าหรือไม่ ?

อ.ดร.ชาญวิทย์ : ไม่ช้านะ เพียงแต่ผมคิดว่าลักษณะของการเมืองไทย มีความอนุรักษ์นิยมสูง ผู้อยู่ในอำนาจก็เป็นกลุ่มที่มีอนุรักษ์นิยมและก็เกี่ยวข้องกับเครือญาติที่ทำหน้าที่กับเอกสาร เพราะฉะนั้นเอาออกมาใช้ยากมาก

ผู้สัมภาษณ์ : หลังจากที่อาจารย์ทำหือจดหมายเหตุธรรมศาสตร์แล้ว บรรยากาศนอกมหาวิทยาลัยก็คึกคักมาก

อ.ดร.ชาญวิทย์ : ก็ไม่ได้ทำอะไรมาก ตอนนั้นก็เก็บแต่เรื่องของธรรมศาสตร์ เป็นความได้เปรียบของธรรมศาสตร์ ที่เคยเป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับสูงมากๆ ทั้งผู้ก่อตั้ง อ.ปรีดี ทั้งผู้บริหารที่เป็นนายกรัฐมนตรีด้วย ในแง่หนึ่งจดหมายเหตุของธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับเรื่องระดับชาติก็ได้เปรียบ ตอนหลังเราได้คอลเลคชันศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ต้องเก็บไปเรื่อยๆ ปัจจุบันโลกก็พัฒนาไปเยอะมาก จะทำอะไรในระบบอินเทอร์เน็ตจะทำเป็น E-Archives ได้หรือไม่

ผู้สัมภาษณ์ : อาจารย์มองว่าโครงสร้างหือจดหมายเหตุระดับมหาวิทยาลัย ควรจะมีโครงสร้างอย่างไร เป็นอิสระมากน้อยเพียงใด ?

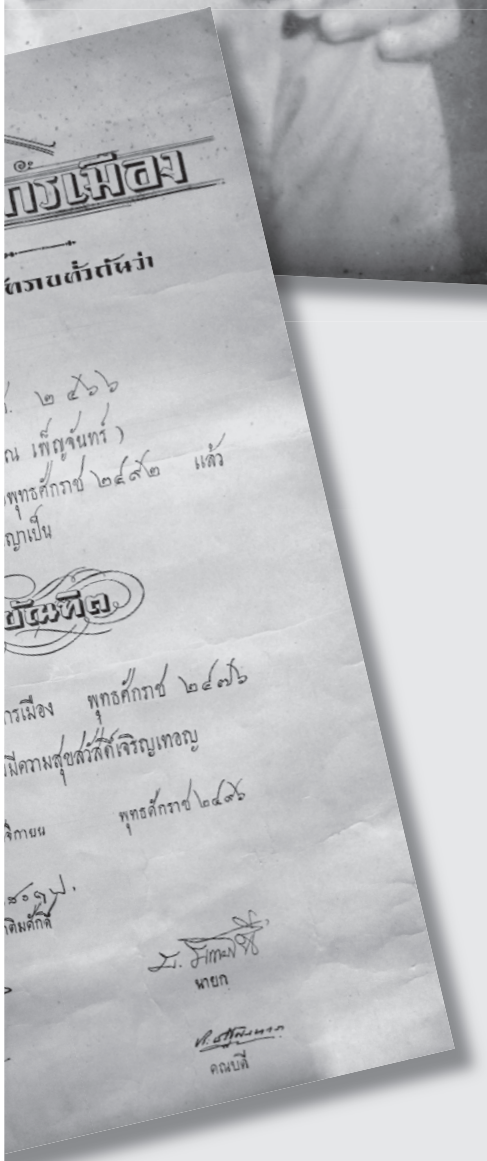
อ.ดร.ชาญวิทย์ : ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัญหาเรื่องการบริหารเยอะ ไม่เป็นอิสระ ไม่คล่องตัว เป็น ปัญหาของระบบราชการไทย ธรรมศาสตร์ พุดกันเรื่องออกนอกระบบ มหาวิทยาลัยเลี้ยงตัวเอง โครงการพิเศษ จบลงติดปัญหาด้วยวิธีคิดของคน อาจจะมีเรื่องอินเทอร์เน็ต พุดถึงเรื่องโลกไร้พรมแดน แต่ในความเป็นจริงยังคงเป็นอนุรักษ์นิยมอยู่มาก ก็จะติดอยู่อย่างนี้ ถ้าเราคิดว่าจัดรูปองค์กรใหม่ จะทำงานได้มากกว่านี้ ถ้าคนทำงานแบบเก่าๆ องค์กรก็ยังคงเป็นแบบเดิม

ผู้สัมภาษณ์ : หือจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีก 100 ปี หรือ 200 ปี ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ?

อ.ดร.ชาญวิทย์ : ผมหวังให้คนทำงานในปัจจุบันไม่ย่อท้อ ในชีวิตเราอาจไม่เห็นความสำเร็จอันรุ่งโรจน์ในหน่วยงานของเรา ก็เก็บไว้ก่อน ให้มันมีชีวิตต่อไปก็เพียงพอแล้ว แต่จะหวังว่าจะเป็นองค์กรที่ทันสมัยสุดๆ ไปเลยก็หวังยาก และถ้าหวังมากก็เกิดการท้อแท้ เอาเท่าที่ได้ใน 5 ปีนี้วางแผนอะไร หลังจากนั้นแล้ว ก็อาจจะเป็นหน้าที่ของคนอื่น

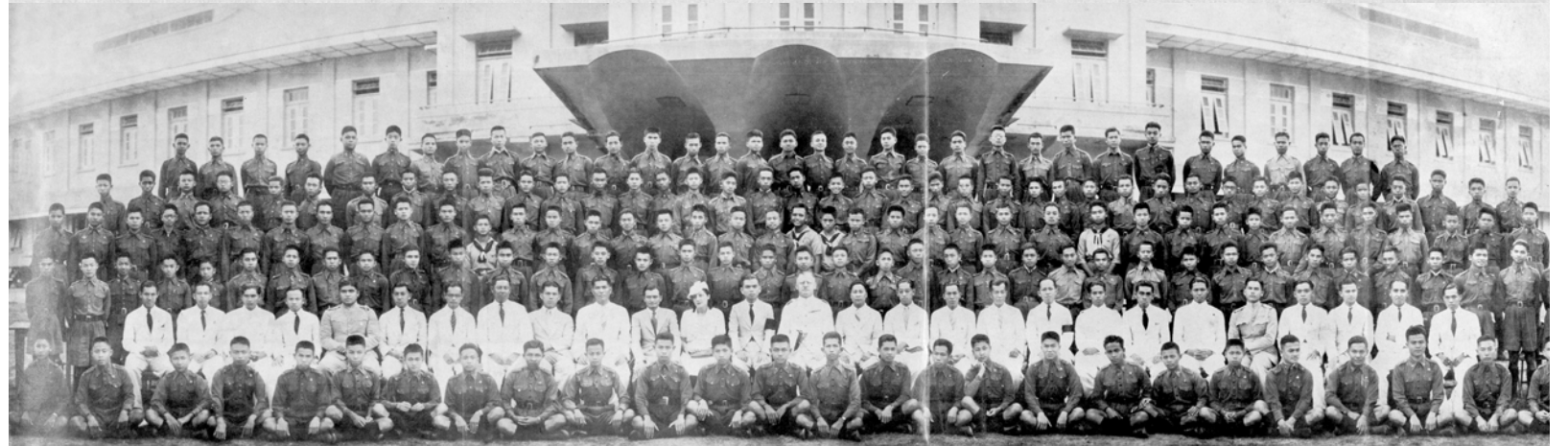

ประวัติศาสตร์ บอกเล่า ...

ในปีพ.ศ.2552 - 2553 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มอบหมายให้ หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเก็บและให้บริการ เอกสารจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัย จัดทำโครงการ “ประวัติศาสตร์บอกเล่า” โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง - ต.ม.ธ.ก. เพื่อเติมเต็มประวัติศาสตร์ยุคแรกของมหาวิทยาลัยให้สมบูรณ์ขึ้น นอกเหนือไปจากเอกสารจดหมายเหตุที่ยังคงเก็บรักษาไว้อย่างดีจำนวนหนึ่ง (เช่น ใบสมัครเข้าเรียน รายชื่อผู้เข้าสอบ และคะแนนสอบในบางวิชา)

จากจำนวนผู้เข้าศึกษาทั้งสิ้น 8 รุ่น ในช่วง พ.ศ.2481 - 2490 มีผู้ที่นับได้ว่าเป็น “ศิษย์เก่า” จำนวนเกือบ 6,000 คน และในการจัดทำโครงการประวัติศาสตร์บอกเล่าครั้งนี้ได้สัมภาษณ์ รวบรวมความทรงจำจากศิษย์เก่า ต.ม.ธ.ก. จำนวน 30 คน ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทั้งชีวิตส่วนตัว ชีวิตในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ความทรงจำเกี่ยวกับผู้ประศาสน์การ รวมถึงความใฝ่ฝันและความหวังที่มีต่อสถาบันและประเทศชาติ ถึงแม้ว่าโครงการลักษณะนี้จะเริ่มต้นล่าช้ากว่าที่ควร (การสูญเสียไปช่วงนิตินตร์ของความทรงจำศิษย์เก่าอีกหลายพันคนก่อนหน้านี้ นับเป็นเรื่องน่าเสียดาย) แต่เรื่องเล่าจากความทรงจำของบุคคลที่ยังอยู่และจัดพิมพ์ออกเป็นหนังสือสองเล่มโดยความร่วมมือของหอจดหมายเหตุฯ และสถาบันไทยคดีศึกษา คือ **ประวัติศาสตร์บอกเล่า แผนกเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.ม.ธ.ก.) พ.ศ.2481 - 2485 (รุ่น 1 - 5) และพ.ศ.2486 - 2490 (รุ่น 6 - 8)** แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์บอกเล่าที่มีชีวิตชีวา นอกเหนือไปจากสิ่งที่จะได้จากเอกสารจดหมายเหตุ ประวัติศาสตร์บอกเล่าชุดนี้ถือได้ว่าเป็นทั้งความทรงจำของสถาบันและความทรงจำของสังคมไทยที่จะเป็นประโยชน์อย่างสูงยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าในอนาคต

วาสิกศิริ สมบัติ การีเวท ศุภโยค พาณิชวิทย์ ทวี แชนงแก้ว ละลิว บุนนาค อาทิตย์ บุญศิริ
 สิริญ ทศนาถุชลี สมิต วรรณนะสาร ฉันท จรัสวงค์ ประสัทธ์ บันยารชุน เสริมพงษ์ สโรบล
 เล็กเลอแหลม ทรัพย์ เข็มปัญญา อติศ เช็งศิริ ประสาน ศุนวัต นิตย์ กวีกรณ์ สงวน จุศิริ สำรา
 กษม พงศ์การณ สนั่น สุตะพาหะ ทองสี เย็นสมุท บุญทั้ง วัฒนธร ประเสริฐ ติรวณิช ประทุม
 กิ่งสังขะวัตร จำรัส มังคลารัตน์ สมพร ศรีจันทร์นนท์ พยนต์ ยาวะประภาส เพิ่มสุข สุยะโกมล อรั
 ทธิ สุทธิเวทย์ คุชฎี อินทรวรค์มี สนิธิ เหมินทร์ สมทรง บุโรคม บุญเลิศ บุษบรรณ ชุมพร สีหอำไพ ติ
 เข ภมรสติศย์ สอาด หาทรัพย์ วิศาล ชินประหัชชรุ ถาวร นาควิเชตร พูลลาภ อนุมาน สว่าง ช
 ไตรสุวรรณ สวิก รัตนกุสมภ สุนทร คงศักดิ์ สำอางค์ ปาลวัฒน์ อภรณ์ เลิศบุศย์ เฉลียว ศรีชำ
 ทรงกำพล เอื้อน สนวนสุวรรณ พร้อย สนั่นทศเวท ศิริ อินทร ประจวบ ลีอากาศ โฉลก โภม
 ณะคิลก (หัวหน้าผู้กำกับชั้น) เล็ก จิตรมั่นคง อาบ คอมันตร์ (ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง)
 ทธิ ชลวณิช จำรัส จันทรขจร มงคล เสนจันธิไชย ศิริวัฒน์ โอสถานุเคราะห์ สมบุญ ลีประ
 ันทรบาตร สมัย วิเศษโสภา ม.ล. ทวีสันต์ ลดาวัลย์ สมหมาย สุฟโปฏก สุภภาค แสง-ชูโต

ก อาทิตย์ บุญศิริ แฉล้ม เกลียงกลม สมศักดิ์ ปาลวัฒน์ ฉลอง เตชสุภา ผ่าง ผดุงทรัพย์
 ริมพงษ์ สโรบล ประสม เศรษฐบุตร เสริมวงศ์ กังสการ วิรัช ณ สงขลา เจริญ ภูมิจิตร เนตร
 สงวน จุศิริ สำราญ ทิพพะพาทย เสน่ห์ อุตัยเสน อุดม สุขทัศน์ ทวี คงสวัสดิ์ กำน สืบอ้วน
 ติรวณิช ประทุม บุญยรัตพันธ์ เปล่ง เกตุแย้ม พิศ แผงศิษย์รุ เจริญ ศิริพันธ์ วิเชียร บำรุงพ
 สุข สุยะโกมล อรัญ หิรัญญะเวช ละม่อม ลิมพานิช โอปดล บรรารักษ์ ประมวล จุลละภมร สมาน
 ชุมพร สีหอำไพ ติ ชมปริศา สงวน สราญจิตต์ ชลอ หงษ์ภักตร์ ทองเทียน สนสร้อย สุปริศา อัททะสัม
 อนุมาน สว่าง ชาลิกุล กำพล ศรีสุวรรณภาพ สมนึก บุญยกุลานนท์ ฉลอง จันทรรัฐ ปรีชา มีเพ็
 บุศย์ เฉลียว ศรีชำนาญ สมใจ ทองวิเชียร เฉลิมลาภ รัตนโกฏ บุญเยี่ยม กฤษณจินดา ภัคดี กาญจนาร
 ากาศ โฉลก โภมารกุล ณ นคร ประยูร บุณศิริ พระยารวิทย์พิศาล กมล มลิตอง พร มลิตอง
 ารฝ่ายปกครอง) นารด สันโตษ บุญเทียม ไชยพฤกษ์ ทับ วรภักดิ์ ประมวล รังสิคุต ทองดี
 ร์ สมบุญ ลีประเสริฐ สุภา บุญสาธร ประกาย พิศาลบุตร เสกสรร รักตะประจิต เจริญ
 ภาต แสง-ชูโต น้อย จินเจริญ ไพบูลย์ ศรีผลิน ประเสริฐ เตียพานิช

กว่าจะเป็น ประวัติศาสตร์บอกเล่า ต.ม.ธ.ก.

อังคาร จันทร์เมือง

หลังจากที่ประวัติศาสตร์บอกเล่าทั้งหมดถูกร้อยเรียงเป็นรูปเล่มสวยงาม ผมก็เพิ่งรู้ตัวว่างานชิ้นนี้นับเป็นงานเขียนที่ยาวที่สุดเท่าที่เคยเขียนมาในชีวิต เมื่อเปิดดูแต่ละหน้า อ่านสิ่งที่ร้อยเรียงผ่านคำบอกเล่าของ “รุ่นพี่ธรรมศาสตร์” ทั้งหลาย ผมนึกถึงบรรยากาศในการเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านั้น และอยากจะเล่าถึงเบื้องหลังและกระบวนการหาข้อมูลของทีมงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ตั้งแต่เริ่มแรกจนสำเร็จ

เมื่อแรกที่ได้รับการชักชวนจาก พี่พัน (วารุณี โอสถารมย์ หัวหน้าโครงการฯ-บก.) ผมรู้สึกเป็นยินดีและเกียรติอย่างมาก แต่ก็ออกจะประหม่าเล็กน้อยที่ได้รับความไว้วางใจจากหอจดหมายเหตุ พี่พันบอกว่า สาเหตุที่เลือกผมมาทำงานนั้นนอกจากเพราะผมเป็น “รุ่นน้อง” ของผู้ที่เราจะสัมภาษณ์แล้ว เหตุผลอีกอย่างก็เพราะเคยได้อ่านหนังสือ “ไปต่อเองนะ” ซึ่งเป็นงานที่ผมได้เรียบเรียงชีวประวัติของนายสมชาย นีละไพจิตร ผมใช้เวลาประมาณ 4 เดือนในการทะลุสัมภาษณ์ ญาติพี่น้อง ลูกความของคุณสมชาย เพื่อนร่วมงานในสภานายความ เพื่อนสมัยเรียน ตำรวจ รวมไปถึงลูกๆ ของคุณสมชายและคุณอังคณา นีละไพจิตร ภรรยาที่ต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมให้สามี โดยผมได้ติดตามคุณอังคณาไปสังเกตการณ์และพบเจอผู้คนที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากคุณสมชายนับตั้งแต่สว.ไปจนถึงผู้ต้องหาในเรือนจำจังหวัดนครราชสีมา จากการได้พูดคุยกับคนที่เคยสัมผัสคุณสมชายอย่างใกล้ชิด ได้ดูและได้ฟังคลิปเสียงสุดท้ายที่คุณสมชายไปพูดไม่กี่วันก่อนหายตัวไป ทำให้ผมมองเห็นตัวตนของเขาผ่านคำบอกเล่าของคนอื่นและร้อยเรียงจนกลายเป็นชีวประวัติของคุณสมชายได้ จากประสบการณ์งานนี้ทำให้ผมคิดว่า ถ้าผมเขียนประวัติของคนที่ไม่อยู่ให้สัมภาษณ์แล้วได้ ก็ควรจะเขียนประวัติของคนที่ยังอยู่ได้โดยไม่มีปัญหาเช่นกัน

ธรรมศาสตร์อย่างไม่เสื่อมคลายและหลายท่านยังคงมาร่วมงานในวาระสำคัญของมหาลัยอย่างต่อเนื่องแม้จะมีอายุเลย 80 ปีแล้ว

เมื่อโจทย์ชุดการทำงานก็ง่ายขึ้น งานในขั้นต่อไปก็คือ การศึกษาเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับต.ม.ธ.ก.เท่าที่มี ในกรณีนี้นับว่าโชคดีเพราะข้อมูลแทบทั้งหมดมีอยู่ในหอจดหมายเหตุของธรรมศาสตร์อยู่แล้ว ข้อมูลที่พบปรากฏอยู่ในเอกสารซึ่งเป็นวารสารรายสะดวกที่บรรดาชาวต.ม.ธ.ก.ได้เขียนและจัดพิมพ์ขึ้นเองในวาระการรวมตัวประจำปีครั้งใหญ่ๆ ของรุ่นต่างๆ เช่นงานครบรอบ 30 ปี หรือ 50 ปี และปรากฏอยู่ประปรายในหนังสือเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัย ซึ่งหอจดหมายเหตุได้รวบรวมไว้ ขั้นตอนนี้ช่วยให้เราเห็นทิศทางของงานที่เราจะต้องทำต่อเพราะทำให้เราเห็นภาพใหญ่ของเรื่องราวทั้งหมดคร่าวๆ และช่วยแยกข้อมูลที่ “รู้แล้ว” และข้อมูลที่ “อยากรู้อีก” ออกจากกัน และเมื่อเราเห็นแล้วว่าข้อมูลที่เราต้องการเพิ่มเติมคืออะไร ขั้นตอนที่ไปก็คือการวางโครงสร้างของชุดคำถามเพื่อดึงข้อมูลเชิงลึกที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ การตั้งคำถามที่ดี สามารถช่วยให้งานสัมภาษณ์และการเรียบเรียงง่ายขึ้น ชุดคำถามที่ดี จะต้องสามารถเป็นโครงเรื่องในการเรียบเรียงได้แล้วครั้งหนึ่ง การจัดลำดับเวลาและเหตุการณ์ตั้งแต่ขั้นตอนการตั้งคำถามนี้ จะยิ่งช่วยให้การทำงานขั้นต่อไปสะดวกกว่าเดิม ยิ่งเป็นการสัมภาษณ์คนหลายคนด้วยแล้ว การจัดการกับคำถามอย่างเป็นระบบ จะทำให้เราสามารถจัดชุดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันจากคนหลายคนมาสังเคราะห์ร่วมกันได้อย่างไม่เปลืองแรงมากเกินไป และช่วยลดอาการ “เมาข้อมูล” ได้ชะงัดยิ่งขึ้น

ค้นหาเป้าหมาย

เมื่อเราศึกษาข้อมูลและเตรียมชุดคำถามเสร็จแล้ว ขั้นตอนที่ไปก็คือการเลือกคนที่จะมาให้ข้อมูลกับเรา ซึ่งในแต่ละกรณีก็มีวิธีการเลือกเป้าหมายต่างกันไป เช่น ถ้าเรารู้อยู่แล้วว่ามีคนที่รู้เรื่องนี้อยู่สามคน เราก็อาจเลือกคนใดคนหนึ่งหรือสัมภาษณ์ทั้งสามคนก็ได้ แต่ในกรณีของต.ม.ธ.ก. มีศิษย์เก่าเหลืออยู่หลายร้อยคนจากราว 6,000 คน แต่ละท่านล้วนมีอายุ 80 ปีขึ้นไป เราต้องการความช่วยเหลือจากคนวงใน ซึ่งรู้ว่า ควรสัมภาษณ์ใครบ้าง ใครมีข้อมูล ใครเคยผ่านเหตุการณ์สำคัญ ใครยังจำได้ และที่สำคัญที่สุดคือ ใครยังแข็งแรงพอที่จะเล่าได้ โดยในขั้นตอนนี้ ทีมงานหอจดหมายเหตุได้รับความช่วยเหลือจากคนวงในอย่าง ประธานต.ม.ธ.ก.รุ่นต่างๆ และสมาคมต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์ ซึ่งได้แนะนำบุคคลที่จะมาให้ข้อมูลรวมถึงช่องทางติดต่อแก่หอจดหมายเหตุๆ เป็นอย่างดี และเมื่อได้รายชื่อมาแล้วพี่ดาวเรือง (ดาวเรือง แนวทอง เจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุฯและผู้ประสานงานโครงการฯ - บก.) จึงได้เริ่มส่งจดหมายขอสัมภาษณ์และตัวอย่างคำถามไปให้ผู้เล่าเรื่องของเราได้พิจารณาการส่งตัวอย่างคำถามไปให้เป้าหมายก่อนดำเนินการสัมภาษณ์เป็นการช่วยทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีเวลาเตรียมข้อมูลเท่าที่เขาจำได้ และหลักฐานต่างๆ ที่เขามีได้ครบถ้วน

รัฐาธูรา สัมภาษณ์ร้อยครั้ง สนุกร้อยครา

ขั้นตอนต่อมา ผมซึ่งเป็นผู้สัมภาษณ์ก็ต้องเตรียมตัวด้วยการศึกษาประวัติคร่าวๆ ของแหล่งข้อมูลว่า แต่ละท่านมีเพศ อายุ อาชีพใด เคยมีเกียรติประวัติอย่างไร เคยพูด เขียนหรือให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ เรื่องนี้ที่ไหนมาก่อนบ้าง

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทำให้ผมได้ตระหนักเป็นครั้งแรกว่า กลุ่มคนที่ผมกำลังจะได้สัมภาษณ์ใน โครงการนี้ น่าจะเป็นกลุ่มที่ “ไฮโซ” ที่สุดเท่าที่เคยสัมภาษณ์มา เพราะแต่ละท่านที่ได้รับเลือกให้ เป็นตัวแทนของรุ่นล้วนเป็นคนที่มีประสบความสำเร็จในอาชีพการงานอย่างสูงทั้งสิ้น มีทั้งราชินิกุล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับ อธิบดีรัฐมนตรีก็หลายท่าน ผู้พิพากษาตั้งแต่ศาลชั้นต้นไปจนถึงศาลฎีกา อดีตส.ส. อดีตส.ว. คุณหญิง นักธุรกิจ อดีตเอกอัครราชทูต อดีตปลัดกระทรวง นายพลและอีก มากมาย นอกจากเรื่องที่เราจบจากธรรมศาสตร์เหมือนกันแล้ว คำนำหน้านามของแต่ละท่านก็ ทำให้ผมอดเกร็งไม่ได้

ความเกร็งของผมหมดไปเมื่อได้พบและสัมผัสตัวตนของชาวต.ม.ธ.ก. ผมต้องขอกราบขอบพระคุณ ทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ ที่ให้ความเมตตาและความเป็นกันเองกับทีมงานหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์เป็นอย่างมาก บางท่านถึงกับยื่นกรานให้ผมเรียกหาว่าพี่ ทำให้ความประหม่าเกร็งทั้งหมด

แค่ถามไปได้สามคำถามแรกท่านก็ยื่นหนังสือให้สามเล่ม
บอกว่า “อ่านจบแล้วค่อยมาคุยกันใหม่” จากนั้นก็เดินออก
จากห้องปล่อยให้เพื่อนผมทำหน้าที่เหวอไปสองนาทีก่อน และ
เหวอต่อไปอีกหลายวันเมื่อได้รู้ว่านอกจากคำถามสาม
คำถามแรกจะมีอยู่หนังสือที่ใ้มาแล้ว...

ของผมหายไปโดยสิ้นเชิง ยิ่งเมื่อแต่ละท่านได้เล่าเรื่องในวัยเยาว์ ทุกคนเหมือนกลับไปเป็นวัยรุ่นอีกครั้งหนึ่ง ภาพเหตุการณ์ที่เล่าออกมาฉายชัดอยู่ตรงหน้าเหมือนผู้ฟังได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย

แต่ละเรื่องเล่าที่เล่านั้น ถ้าเป็นภาพยนตร์ก็ต้องบอกว่าครบรส มีทั้งแอคชั่น มีทั้งดราม่า โรแมนติก สยองขวัญ ผจญภัย ยิ่งได้ฟังก็ทำให้ผมตัดสินใจได้ตั้งแต่เริ่มแรกว่าจะเรียบเรียงประวัติศาสตร์บอกเล่าชุดนี้ให้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ผมฟังมาที่สุด ให้เหมือนกับแต่ละท่านเล่าเรื่องราวเหล่านั้นด้วยตัวเองโดยอาจจะมีถ้อยคำหรือสำนวนที่ต่างยุคกันปนเข้าไปบ้าง เพราะผมหมายถึงจะส่งสารที่ง่าย ๆ สำหรับเด็กธรรมศาสตร์รุ่นใหม่ๆ เพื่อให้พวกเขาได้รับรู้ประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของธรรมศาสตร์บ้าง การเรียบเรียงเรื่องสนุกแบบนี้ด้วยภาษาวิชาการอาจจะเหมือนการเติมน้ำเปล่าลงไปใต้น้ำซุ้ที่เข้มข้นกำลังดี

กลับมาพูดถึงการศึกษาแหล่งข้อมูล โดยปกติเมื่อจะสัมภาษณ์ใครสักคน ผมจะต้อง “จับทาง” ให้ได้ว่า คนที่ผมกำลังจะสัมภาษณ์นั้นเป็นคนอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร เขาเป็นพระเอกพระรองหรือผู้ร้ายในเรื่องเล่า มีข้อห้ามอะไรที่ควรรู้หรือไม่ บางกรณีอาจจะต้องศึกษาทัศนคติทางการเมือง หรือทัศนคติต่อประเด็นสำคัญต่างๆ ในสังคมขณะนั้น เขาคุ่นเคยกับเครื่องอัดเสียง กล้องถ่ายรูป หรืออุปกรณ์ในการทำงานของเราหรือไม่ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต่อการดำเนินการสัมภาษณ์ที่ราบรื่น สร้างบรรยากาศการคุยที่ถูกต้องและทำให้ข้อมูลเบื้องต้นเบื้องต้นที่ออกมาอย่างที่เราต้องการ

ข้อมูลที่เราต้องรู้เป็นพื้นฐานก็เช่น ถ้าเขาเป็นนักวิชาการ หรือเป็นผู้มีชื่อเสียง เขาอาจโดนสัมภาษณ์ด้วยประเด็นเดียวกันมาหลายครั้งหลายหนและบางท่านก็อาจจะเบื่อหน่ายกับคำถามเดิมๆ ผมเคยมีเพื่อนที่ต้องไปสัมภาษณ์บุคคลสำคัญท่านหนึ่ง แค่ถามไปได้สามคำถามแรกท่านก็ยื่นหนังสือให้สามเล่ม บอกว่า “อ่านจบแล้วค่อยมาคุยกันใหม่” จากนั้นก็เดินออกจากห้องปล่อยให้เพื่อนผมทำหน้าที่เหวอไปสองนาทีก่อน และเหวอต่อไปอีกหลายวันเมื่อได้รู้ว่านอกจากคำถามสามคำถามแรกจะมีอยู่

ในหนังสือที่ให้มาแล้ว อีกสิบกว่าคำถามที่คิดว่าจะถามต่อ ท่านก็ได้ตอบไว้ในหนังสือที่ให้มาอย่างครบถ้วนจริงๆ

ในกรณีของต.ม.ธ.ก. หลายท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงในอาชีพการงานของตน มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ซึ่งอาจจะได้ทำหนังสือประวัติของท่านเหล่านี้คร่ำๆ หรือเคยพูดถึงความประทับใจที่ได้ทำงาน หรือเรียนรู้งานจากท่าน หากเราได้ศึกษาข้อมูลตรงนี้มาก่อน นอกจากจะสามารถประหยัดเวลาไม่ถามคำถามซ้ำซากแล้ว ยังสามารถสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันได้ในเบื้องต้น เพราะมันเป็นการแสดงให้เห็นว่าเราสนใจข้อมูลของท่านจริงๆ

ข้อมูลเหล่านี้มีสองประเภทคือ ข้อมูลที่กูเกิ้ล (Google) ได้ของบางท่านที่ค่อนข้างมีชื่อเสียง และข้อมูลที่กูเกิ้ลไม่ได้ ซึ่งอาจต้องถามเพื่อนฝูงคนใกล้ชิด ลูก ลูกศิษย์ ลูกน้อง และคนที่แนะนำให้เราไปสัมภาษณ์ท่าน เพราะยิ่งรู้เขารู้เรามากขึ้นเท่าใด เมื่อสัมภาษณ์ร้อยครั้ง ก็สนุกร้อยครา

ข้อมูลร่วมสมัย

การเตรียมตัวที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งก็คือ การศึกษาเหตุการณ์ร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เราจะสัมภาษณ์ เช่น น้ำท่วมใหญ่ปี 85 สงครามโลกครั้งที่สอง วันที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก การเรียกร้องดินแดน เหตุการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปฏิวัติ การก่อกบฏ วิกฤติเศรษฐกิจ กรณีสวรรคต ประวัติการก่อตั้งมหาวิทยาลัย หลักกบประการ รัฐนิยม หรือกระทั่งเพลง หนังสือ แพนชั่น ในสมัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่าช่วงที่เราต้องการ นอกจากจะทำให้เราสามารถถาม ต่อยอดคำถามได้อย่างละเอียดและตรงประเด็นแล้ว ยังสามารถช่วยสร้างบรรยากาศของการคุยที่ทำให้เขารู้สึกว่า “ถูกคอ” ยิ่งเรารู้มากเขาก็ยิ่งเล่าได้ลึกซึ้งขึ้น แต่ต้องจำไว้ว่าอย่าลืมหิวใจเรากลายเป็นฝ่ายพูดให้เขาฟัง เพราะบางทีเราอาจไปขวางความรู้สึกอยาก “โชว์พาว โชว์ภูมิ” ไม่ได้ ซึ่งในบางกรณีก็อาจทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความรู้สึกที่ว่า “ถ้ารู้มากขนาดนี้ฉันก็คงไม่ต้องเล่าแล้วกระมัง”

นอกจากนั้นการศึกษาบุคคลสำคัญร่วมสมัยก็มีประโยชน์อย่างมากเช่นกัน เช่นในกรณีของประวัติศาสตร์บอกเล่าต.ม.ธ.ก. เรื่องราวเกี่ยวกับท่านอาจารย์ปรีดี และจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นสิ่งที่ต้องรู้ไว้ก่อนแล้ว การแสดงอาการว่าไม่รู้ข้อมูลสำคัญขนาดนี้อาจทำลายบรรยากาศการสนทนาทั้งหมดไปได้ในพริบตา นอกจากนั้นบุคคลร่วมสมัยอื่นๆ อย่างเช่น ครูเอื้อ แห่งวงสุนทราภรณ์ หรือคนดังในรุ่นที่อาจจะเสียชีวิตไปแล้วอย่างสองพี่น้องตระกูลวรรดิกล ก็เป็นสิ่งที่ควรรู้เอาไว้

วิเชียร กลิ่นลุนท์

สุวรรณ ดาราวงษ์

ร.ต.เสริม บุญสุตม์

ประจวบ เจริญลาก

จากประสบการณ์ส่วนตัว การศึกษาข้อมูลร่วมสมัยนี้ จะช่วยลดช่องว่างที่มีระหว่างเรากับผู้ที่เรา
สัมภาษณ์ ทั้งในแง่วิวุฒิ คุณวุฒิ และทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน ในกรณีนี้ผมเป็นศิษย์
เก่าสถาบันเดียวกับพวกคุณตาคุณยายทั้งหลาย แต่สถานะนี้ก็ทำให้เขาเปิดใจในระดับหนึ่งแล้ว ยิ่ง
คุยเหตุการณ์ในอดีตได้ด้วยก็ยิ่งทำให้การสนทนามีรสชาติมากขึ้น

ถ้าเป็นกรณีอื่นก็ควรพยายามหาจุดเชื่อมโยงระหว่างเรากับผู้ถูกสัมภาษณ์นี้ให้เจอ เช่น เขาอาจจะ
เป็นคนบ้านเดียวกับเรา ชอบอ่านนิยายกำลังภายในเหมือนเรา หรือกินมังสวิรัตเหมือนเรา หรือ
ชอบแมว เป็อหมา บ้าปลาการ์ฟ เกลียดอะคาเดมีแพนตาเซีย ชอบเดอะสตาร์ เป็อดาราเกาหลี
หรือกระทั่งติดช่องแพนด้าแซนบอลเหมือนกับป่าของเรา ผมก็เคยใช้เป็นจุดเชื่อมโยงมาแล้ว อันนี้
ต้องใช้ไหวพริบและการสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม หรือการแต่งตัวของเขา เช่นเข้าไปในบ้านแล้ว
เห็นรูปหมาแขวนเต็มผนังไปหมด การเริ่มบทสนทนาหลังจากการสวัสดีด้วยเรื่องหมาก็เป็นการเริ่ม
ต้นที่ดี ขอแต่ว่าให้มีสติดึงเขาและเราเข้าเรื่องได้ในเวลาอันรวดเร็วก็พอ

น้ดหมาย

ขั้นตอนต่อมาหลังจากที่เราได้เตรียมตัวเป็นอย่างดีแล้วก็คือการนัดหมาย วันเวลา และสถานที่ที่จะ
สัมภาษณ์ซึ่งจะต้องเน้นไปที่ความสะดวกของเขา แต่ก็ต้องไม่ลำบากเราจนเกินไป ผมแนะนำให้
เลือกที่เงียบๆ ค่อนข้างมีความเป็นส่วนตัว อากาศไม่ร้อนไม่หนาวจนเกินไป มีแสงมากพอ(หาก
ต้องการถ่ายรูป เวลาที่เรานัดจะต้องเผื่อเวลาเดินทางของเราด้วยหากบ้านของผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ไกล

สัมผัส พึ่งประดิษฐ์

หิรัญ รัตศิริ

ตรี ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม

ไอรีน นิตยวรรณชะ

ที่สำคัญคือต้องมีการยืนยันการนัดหมายก่อนวันสัมภาษณ์หนึ่งวันทุกครั้ง เป็นการกันทั้งเขาและเรา สัม ในกรณีของต.ม.ธ.ก.นั้นเคยมีอยู่ครั้งหนึ่งวันที่เราโทรไปยืนยันการสัมภาษณ์ก็ได้รับข่าวว่าผู้ให้ สัมภาษณ์ของเราตื่นเต้นจนความดันขึ้นต้องเข้าโรงพยาบาล และต้องเลื่อนนัดในที่สุด หรือในบาง กรณีก็อาจต้องคำนึงเพื่อไปถึงเหตุการณ์ในครอบครัวของเขา เช่น คู่สมรสไม่สบาย ลูกกลับมาจาก เมืองนอก หรือหลานรับปริญญา เป็นต้น

เนื่องจากวัยของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่ละท่านจึงอาจมีปัญหาสุขภาพต่างๆ กันไป บางท่านให้เรา สัมภาษณ์เสร็จได้ไม่เท่าไรก็ล้มป่วย และมีอยู่ครั้งหนึ่ง ขณะที่ผมและพี่ดาวกำลังสัมภาษณ์อยู่นั้นมี โทรศัพทเข้ามาหาบุคคลที่เรากำลังสัมภาษณ์ เราได้ยินแต่ว่า “คุณ...(ซึ่งเราเพิ่งสัมภาษณ์ไปได้ไม่กี่ วัน)...เสียแล้ว” พวกเราเกือบส่งหรีดไปให้ แต่ดีว่าลูกใจโทรศัพทไปถามลูกสาวท่านว่า “คุณ...สบาย ดีไหมคะ” พอลูกสาวตอบว่าสบายดีเราถึงได้รู้ว่า เป็นคนละคนกัน

ในเรื่องการจากไปของเพื่อนร่วมรุ่นของชาวต.ม.ธ.ก.นั้น สิ่งที่สะท้อนใจผมที่สุดก็คือเวลาที่ทีมหอ จดหมายเหตุไปสังเกตการณ์ในงานเลี้ยงรุ่น(โดยเฉพาะรุ่น 3) เราได้เห็นการยืนยันไว้อาลัยให้เพื่อนที่ เสียชีวิตไปในแต่ละช่วงปี ทำให้สะท้อนใจเป็นอย่างมากและยังเห็นความจำเป็นและความเร่งด่วน ของการทำโครงการนี้ หลังจากที่เราสัมภาษณ์บุคคลที่ได้เลือกสรรครบตามจำนวนที่ได้ตั้งไว้ เหตุการณ์ที่กลัวว่าจะเกิด ในที่สุดก็เกิดขึ้น คุณตาสุวรรณ ดาราวงษ์ รุ่น 7 ที่เราได้สัมภาษณ์ไว้เป็น คนสุดท้ายก็ได้จากพวกเราไปในวันที่ผมเรียบเรียงประวัติของท่านเสร็จพอดี เราได้ติดต่อภรรยา ท่านเพื่อนำประวัติไปพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพด้วย

เข้าหาเป้าหมาย

เมื่อถึงวันสัมภาษณ์ ผมแนะนำว่าควรรับประทานอาหารเช้าให้เรียบร้อย เช้าห้องน้ำห้องทำให้เสร็จก่อนเข้าห้องสัมภาษณ์ กรณีที่สัมภาษณ์ผู้สูงอายุแบบนี้ พยายามหาโอกาสให้ท่านได้พักเข้าห้องน้ำ ดื่มน้ำ พักหลัง แล้วแต่ที่ท่านไหนจะ แสดงปฏิกิริยาว่า มีความต้องการอย่างไร ซึ่งในข้อนี้ต้องอาศัยการสังเกตเอาเอง เพราะบางทีในขณะที่เราเกรงใจท่าน ท่านก็เกรงใจเราจนไม่กล้าเปลี่ยนอิริยาบถเช่นกัน ทั้งนี้ต้องดูจังหวะของการพูดคุยด้วยว่ากำลังสิ้นไหล หรือว่ากำลังติดขัด ถ้าเราออกไปทำให้ท่านไปเข้าห้องน้ำขณะที่เรื่องราวกำลังพรั่งพรูออกมา ขากลับมาจากห้องน้ำเรื่องอาจหายไป เจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์แล้ว ในทางกลับกันถ้าบทสนทนา กำลังติดขัดการเปลี่ยนอิริยาบถอาจไปกระตุ้นต่อมความจำและช่วยให้เกิดความสิ้นไหลมากขึ้น

สิ่งที่สำคัญที่สุดของที่สุดก็คือ เขาสายได้แต่เราห้ามสายโดยเด็ดขาด หากมีอุบัติเหตุจริงๆ ก็ต้องโทรศัพท์ไปแจ้งเป็นระยะว่าเกิดอะไรขึ้น มาถึงไหนแล้ว ห้ามปิดโทรศัพท์หนี (แต่ระหว่างการสัมภาษณ์อย่าลืมปิดเสียงโทรศัพท์เป็นอันขาด) ทั้งนี้ก่อนออกจากบ้านตรวจสอบเครื่องมือทั้งหมดของเรา เช่น ใส่เสื้อสีอะไร มีเสื้อสถาบันเดียวกันหรือเปล่า เอาเครื่องอัดเสียงและกล้องถ่ายรูปมาหรือยัง แบตเตอรี่ยังเต็มอยู่หรือเปล่า มีแบตเตอรี่สำรองหรือยัง เมมโมรี่ยังมีพอให้อัดได้อีกกี่นาทีให้ถ่ายได้อีกกี่รูป เป็นต้น

จากประสบการณ์ส่วนตัวทำให้ได้ข้อสรุปว่าในการสัมภาษณ์ทุกครั้งควรมีอุปกรณ์อัดเสียงสองชิ้นขึ้นไป เพราะขนาดในทีมของเรามีเครื่องอัดถึง 3 เครื่องก็ยังเคยพลาดพร้อมกันทั้งสามเครื่องมาแล้ว ดีว่ามีข้อมูลสำรองช่วยไว้ได้ นอกจากนั้นก็ยังต้องศึกษาว่าผู้ให้สัมภาษณ์ของเรามีปฏิกริยากับเครื่องมือของเราอย่างไร บางคนอาจไม่คุ้นเคยและอาจรู้สึกเกร็งจนพลอยนึกเรื่องราวต่างๆ ไม่ออก ที่ขาดไม่ได้ก็คือโพยคำถามใบเล็กๆ สมุดบันทึก และปากกาไว้วัดหัวข้อต่างๆ

สำหรับคนที่ถนัดจะจดก็จด ส่วนผมนั้นชอบมองตาผู้ให้สัมภาษณ์ และไม่คอยถนัดจดอย่างรุนแรง สิ่งที่ผมจะจดส่วนใหญ่จะเป็นคำถามที่ต้องรอถามตอนท้าย หรือคำสำคัญที่ปรากฏในบทสนทนา เช่น หัวเรื่องหรือชื่อเหตุการณ์ สถานที่ ที่อยู่นอกคำถามที่เราเตรียมมา วันที่ที่เกิดเหตุการณ์ที่กำลังกำลังเล่า หรือถ้าเขาจำวันที่ไม่ได้ อย่างน้อยก็ต้องให้เขาประมาณช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ที่กำลังเล่า นั้น และบางครั้งสิ่งที่เขาเล่าอาจไม่ตรงกับสิ่งที่เราอ่านมา ก็อาจจะต้องลองต้องซักเพิ่มเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยพิจารณาจากตำแหน่งของเขาในเรื่อง เช่น เขาเป็นคนประสบเหตุโดยตรง หรือได้ยินคนอื่นเล่ามาอีกที แล้วเทียบกับข้อมูลที่เราเห็นว่าส่วนไหนมีความน่าเชื่อถือมากกว่ากัน

อีกส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือ ชื่อบุคคลที่เขากล่าวถึง เพราะเวลาถอดเทปส่วนนี้มักจะเป็นส่วนที่ฟังไม่

ศ.เดือน จิตรกร

ศ.คณิง ฤไชย

นาวาอากาศเอกภู สุขสุเมธ

สมาน ศักดิ์สวงน

ออกมากที่สุด ต้องถามกระทั่งตัวสะกด หรือถ้าบุคคลที่ถูกพาดพิงเป็นผู้หญิงอาจต้องถามนามสกุล ก่อนและหลังแต่งงานด้วย ทั้งนี้ต้องระมัดระวังเรื่องการกล่าวพาดพิงอยู่สักหน่อย เพราะบางทีก็ อาจกลายเป็นการหมิ่นประมาท ยิ่งคนที่เราสัมภาษณ์มีสถานะไฮโซเท่าไร บุคคลและเรื่องราวที่ เขากล่าวพาดพิงก็จะยิ่ง “ไฮโซ” และ “เอกซ์คลูซีฟ” เท่านั้น ยิ่งเป็นเรื่องที่เขา “อ้าง” ว่า มีเขารู้อยู่ คนเดียว หรือ ได้ยินมากับหู หรือ ฯลฯ ยิ่งตรวจสอบยากและมีความสับสนต่อการหมิ่นฯลฯ เป็น อย่างมาก

แพดจ์ศึก

ก่อนอื่นเราต้องแนะนำตัวเองอีกครั้ง รวมถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ และขั้นตอนต่างๆ ในการ เก็บและเผยแพร่ข้อมูลให้ชัดเจน จากนั้นขออภัยเสียง ทำความเข้าใจในเบื้องต้น และเมื่อจะเริ่มต้น คำถามแรก ให้บอกกับตัวเองให้เข้าใจเสียก่อนว่า วันนี้เรามาฟัง ไม่ใช่มาพูด

สัมภาษณ์ที่ดีคือผู้ฟังที่ดี โดยส่วนตัวผมคิดว่าเราควรมีสมาธิกับเรื่องที่กำลังคุยกันอยู่และควรสบตา ผู้พูดเป็นระยะๆ สิ่งที่แสดงว่าเราฟังอย่างสนใจที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะรับรู้ได้ก็คือเสียง โอ้โฮ อ้อ เอ้อ อืม โอ้ว อ้อ ฯลฯ ของเรานี่ที่คอยเสริมสิ่งที่เขาพูด การหัวเราะและร้องไห้ไปกับคนที่เราสัมภาษณ์ คือ สิ่งที่เราจะทำให้เราได้ข้อมูลลึกกว่าคนที่เคยสัมภาษณ์เขามาก่อนเรา ยิ่งเราฟังมาก ก็เหมือนเป็น แม่เหล็กดูดข้อมูลออกมา

การหาว สัปหงก ดูนาฬิกา เป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ เพราะถ้าเราแสดงพฤติกรรมที่สื่อว่าไม่สนใจ หรือ “สนใจน้อย” เมื่อไหร่ เขาก็หมดอารมณ์เล่าเหมือนกัน ในกรณีของต.ม.ธ.ก.นี้การตั้งใจฟังเป็นสิ่ง

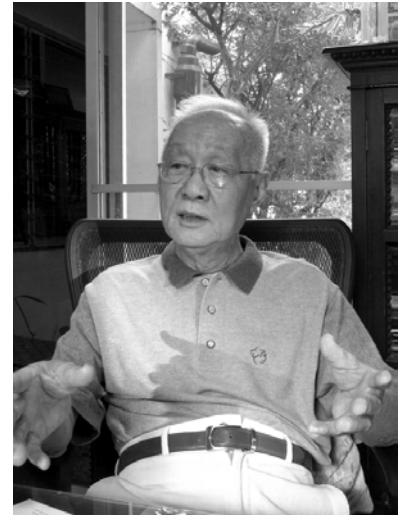
ลูพงศ์ เพ็ญจันทร์

อุไร วงศาโรจน์

วิไล ตันติประภา (ปิ่นทอง)

ศ.เสน่ห์ จามริก

ที่ทำได้ง่ายมาก เนื่องจากเรื่องราวส่วนใหญ่ที่สนุกรสนานน่าสนใจเป็นอย่างดี ผู้สูงอายุในโครงการนี้ทุกท่านล้วนเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานอย่างสูงในสายงานของตัวเอง ทุกท่านล้วนเต็มใจในการเล่าให้ฟังอยู่แล้ว เพราะมันเป็นความภูมิใจในชีวิตของเขา เรื่องเล่าวีรกรรมตำนานมีอยู่เต็มหัว แต่ปัญหาของคนวัยนี้คือหาคนนั่งฟังได้ยาก ลูกหลานบางคนก็อาจฟังเรื่องเหล่านี้มาเป็นร้อยครั้งแล้ว เมื่อได้ผู้ฟังสดใหม่อย่างเรา พวกท่านก็สนุกปากอยากเล่า ไม่แพ้เราที่อยากฟัง

ในการสัมภาษณ์ “ผู้ใหญ่” ส่วนใหญ่ สิ่งที่ทำได้ยากที่สุดก็คือการคุมประเด็นไม่ให้ “นอกเรื่อง” เพราะเราจะเกรงใจจนไม่กล้าตัดบทเปลี่ยนเรื่อง ในส่วนนี้ต้องอาศัยประสบการณ์ในการหาจังหวะวกกลับเข้าเรื่อง ซึ่งกลเม็ดที่เคยใช้ได้ผลอาจไม่ได้ผลเสมอไปเมื่อเจอกับผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านที่คุ้นเคยกับการเป็นผู้พูดมากกว่าการเป็นผู้ฟัง และในท้ายที่สุดข้อมูลที่เกินมานี้จะทำให้ผู้เรียบเรียงต้องเหนื่อยเองเวลาถอดเทปหรือเรียบเรียงข้อมูล จนเกิดอาการ “เมาข้อมูล” ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

ในบางครั้งก็มีความจำเป็นที่จะต้องปล่อยให้เขาพูดในสิ่งที่เขาอยากพูด เพราะการตัดบทแบบผิดจังหวะนั้นเป็นการ “ชัตคอค” “ชัตใจ” และเราจะกลายเป็นที่ “ชัตหูชัตตา” ไป และจะทำให้อารมณ์ที่อุตสาหุมาตลอดนั้นเสียไป พยายามหาจังหวะที่เขาหยุดพูดเพื่อนึกอะไร(ที่นอกเรื่องนั้น)แล้วตบประเด็นให้เข้าเรื่องของเรา หรือในกรณีที่เขาพูดเข้าเรื่องอยู่แต่เรามีคำถามในประเด็นที่เขาพูดอยู่ก็ควรถามเสียเลยทีเดียวให้จบเป็นเรื่องๆ ไป ถ้าแทรกไม่ได้หรือเรื่องเล่ากำลังเลือนไหลไม่ควรแก่การชัตก็จดคำถามไว้ถามตอนท้าย แต่แนะนำให้อถามให้เสร็จจะดีกว่ากันมาก เพราะนอกจากจะง่ายต่อการเรียบเรียงแล้ว การถามเพิ่มเติมยังเป็นหลักฐานอย่างเอกที่แสดงให้เขาว่าเราตั้งใจฟังจริงๆ

เราต้องมีสติทบทวนประเด็นเสมอว่า สิ่งที่เราถามไปเขาได้ตอบครบถ้วนและชัดเจนหรือยัง ถ้ายังไม่กระจ่างก็ต้องจับความให้ดูว่าเขาตอบอะไรมาบ้างแล้ว ยังขาดอะไรอยู่ ที่สำคัญคือต้องทวนสิ่งที่เขาพูดอย่างสั้นๆ เป็นระยะๆ เพื่อให้แน่ใจว่าเข้าใจตรงกัน ต้องทำใจไว้ก่อนว่า แม้เราจะได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ มาพอสมควรแล้วแต่ก็ต้องสังเกตน้ำเสียง สายตา ภาษากายต่างๆ ตลอดเวลาเพื่อหาว่าเราไปละเมิดข้อห้ามอะไรของเขาหรือเปล่า ถามไปแล้วเขาก็อึก หรือเงียบไปก็เป็นไปได้ว่า ประเด็นนั้นอาจจะเป็นเรื่องเปราะบางหรือเขาไม่อยากจะพูดถึง เช่น พ่อเรียนเก่งลูกเรียนไม่เก่ง หรือปัญหาส่วนตัวอื่นๆ เกี่ยวกับครอบครัว เป็นต้น

และสุดท้ายเมื่อเราแน่ใจว่าได้ถามคำถามครบถ้วนดีแล้ว ก็ต้องขอหลักฐาน รูปถ่าย เอกสาร ลายมือบันทึก หนังสืองานศพ หรือข้อมูลอื่นๆ เพื่อช่วยในการทำงาน ทางที่ดีคือควรสำเนาแล้วส่งต้นฉบับคืนให้เจ้าของด้วย

เรียบเรียง

เมื่อสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ภาระอย่างแรกที่ทีมประวัติศาสตร์บอกเล่า ต.ม.ธ.ก. ต้องทำก็คือ การถอดเทป ซึ่งนับเป็นวิบากอันใหญ่หลวงของงานนี้ นับว่าผมโชคดีเป็นอย่างมากที่มีผู้ช่วยอันทรงประสิทธิภาพหลายคนเข้ามาช่วยงาน ทำให้การเรียบเรียงมหากาพย์ ต.ม.ธ.ก. ของผมสำเร็จลุล่วงไปได้โดยไม่หนักแน่นัก

งานที่เป็นส่วนสำคัญของการเรียบเรียงข้อมูลก็คือตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ทั้งด้วยการค้นจากเอกสาร จากสิ่งที่เราสัมภาษณ์มา บางทีสิ่งที่เขาเคยเขียนไว้กับสิ่งที่เขาบอกเราตอนนี้ก็อาจไม่ตรงกัน เช่น ผู้ให้ข้อมูลของเราคนหนึ่งบอกกับเราว่า ท่านเองก็ซึกจะไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ได้เล่าหลังๆ มานี้มันใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างนั้นจริงๆ หรือเป็นเรื่องที่เพื่อนผู้ชื่นชมได้พูดต่อๆ กันจนกลายเป็น “เรื่องจริง” ในอีกเวอร์ชันหนึ่ง และเมื่อผมเรียบเรียงคำบอกเล่าของทุกท่านเสร็จ ก็ได้ทำการส่งคืนให้เจ้าของประวัติศาสตร์ได้ผ่านตา

ดังที่ได้บอกไปแล้วว่า ผมตั้งใจจะเรียบเรียงบทสัมภาษณ์ให้เหมือนคำบอกเล่ามากที่สุด และใช้คำของตัวเองให้น้อย เพิ่มข้อมูลของยุคสมัยเท่าที่จำเป็น ปัญหาเล็กๆ ก็คือ สำนวนภาษาของคนที่ย่างต่างกันประมาณ 60 ปีนั้นค่อนข้างจะห่างไกลกันพอสมควร สิ่งที่ทำให้การเรียบเรียงข้อมูลเหล่านี้เบาแรงขึ้นก็คือ เรื่องราวอันมีสีสันเหล่านั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่นของ คุณตาคุณยายแต่ละท่าน ถ้อยคำที่ฟุ้งฟูออกมาจากทุกคนจึงแฝงไว้ด้วยความเป็นวัยรุ่นอยู่มาก ทุกเรื่องล้วนแต่มีเสน่ห์ของตัวเอง ไม่น่าเชื่อว่าชีวิตคนๆ หนึ่งจะได้เจอกับเรื่องราวน่าตื่นตื่นได้ขนาดนี้

ในปีที่เราจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่าต.ม.ธ.ก.ฉบับนี้ เป็นปีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีอายุครบ 76 ปี (และต.ม.ธ.ก.ครบ 72 หากไม่โดนยุบไปเสียก่อน) แต่เมื่อเราศึกษาข้อมูลก็ยิ่งทำให้ต้องทึ่งกับความจริงที่ว่า เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับต.ม.ธ.ก.และธรรมศาสตร์ในช่วงเวลา 16 ปีแรกนั้นแทบจะพูดได้ว่าช่างเป็นช่วงเวลาที่มีสีสันมากกว่า เหตุการณ์ของอีก 60 ปีหลังรวมกันเสียอีก ยิ่งเมื่อเราตัดสินใจแสดงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์กับเหตุการณ์ภายนอกก็ยิ่งทำให้เห็นว่า ไม่เพียงแต่ธรรมศาสตร์เท่านั้นที่ต้องฝ่าฟันมรสุมที่รุนแรงที่สุดในช่วง 16 ปีนั้น เรียกได้ว่าทั้งต.ม.ธ.ก ธรรมศาสตร์ ประเทศไทย และโลกใบนี้ต้องเผชิญกับทั้งเหตุการณ์ที่หนักหนาสาหัสที่สุดในประวัติศาสตร์ของตัวเอง

สำหรับต.ม.ธ.ก. และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราเริ่มก่อร่างอย่างดงาม ผจญมรสุมการเมือง ผจญสงครามโลก จนกระทั่งถูกยุบ ธรรมศาสตร์ถูกยึด ถูกระเบิด ถูกบังคับให้เปลี่ยนชื่อ ถูกลิดรอนสิทธิ์ และผู้ประศาสน์การของเราถูกใส่ร้ายจนต้องออกนอกประเทศไปตลอดชีวิต

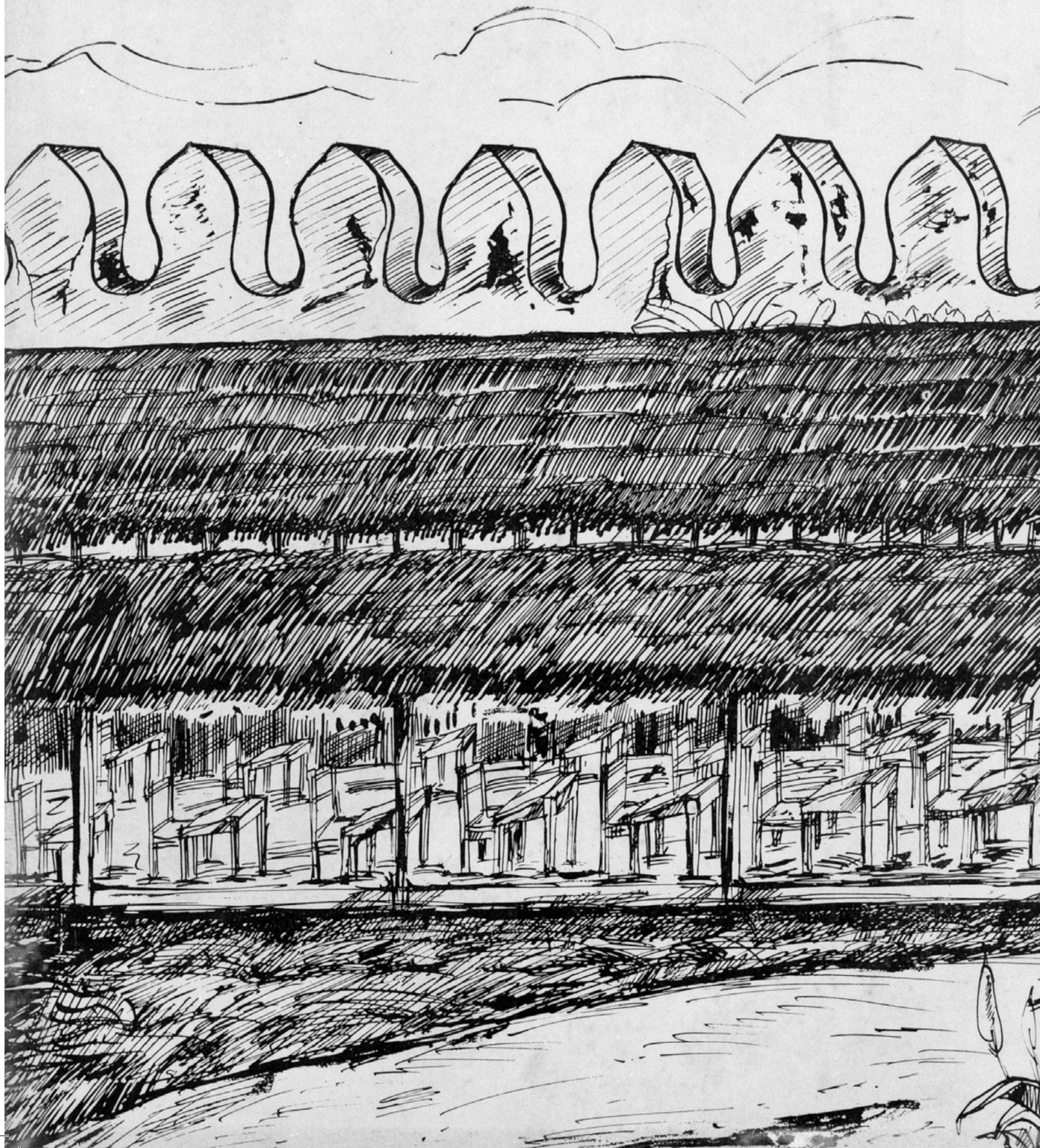
ประเทศไทย หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาได้ 2 ปี เฉพาะช่วง 16 ปีนั้น ต้องผ่านสงครามโลก การกบฏ 3 ครั้ง (กบฏบวรเดช กบฏวังหลวง กบฏแมนฮัตตัน)

ส่วนโลกใบนี้ก็ผ่านสงครามที่รุนแรงและมีผู้คนล้มตายมากที่สุดเท่าที่เคยมีการบันทึกเอาไว้ 16 ปีนั้น จึงเป็นจุดเปลี่ยน และเป็นจุดที่หล่อหลอมให้ ธรรมศาสตร์เป็นธรรมศาสตร์ ประเทศไทย(สยาม)เป็นประเทศไทย) และโลกเป็นโลกอย่างที่เรารู้จักในวันนี้

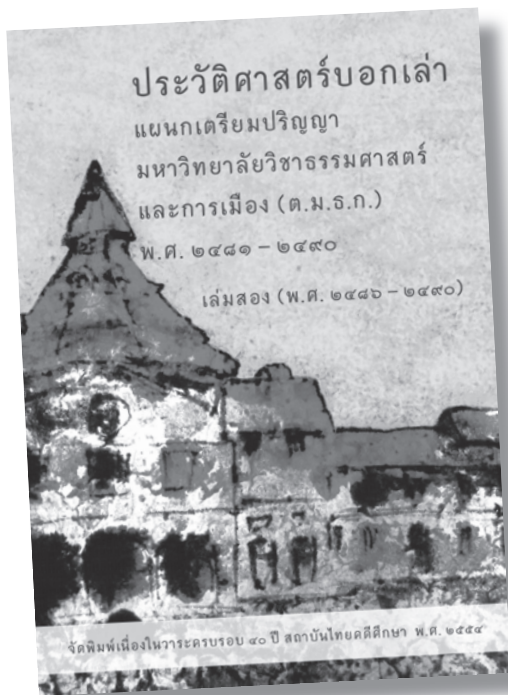
ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวต.ม.ธ.ก.จึงไม่ได้เป็นแค่บันทึกทางประวัติศาสตร์ของธรรมศาสตร์เท่านั้น แต่มันเป็นบันทึกหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ประเทศไทย และประวัติศาสตร์(สงคราม)โลกด้วย...รุ่นพี่ (ซึ่งอายุพอๆ กับปู่ตายายของผม) ที่ผมมีโอกาสได้สัมภาษณ์ถึงเรื่องราวในสมัยที่เขายังเป็นวัยรุ่นนั้น ช่างเป็นบุคคลที่คู่ควรแก่การใช้คำว่า “อาบน้ำร้อนมาก่อน” อย่างแท้จริง การทำงานโครงการนี้ นอกจากจะเป็นการสัมภาษณ์ที่สนุกที่สุดของผมแล้ว มันยังสร้างแรงบันดาลใจให้ผมกลับไปสัมภาษณ์ญาติๆ ของตัวเองเพื่อทำประวัติครอบครัว จนตอนนี้ผมมีไฟล์เสียงสัมภาษณ์ของพ่อแม่ลุงป้าน้าอาใกล้ๆ จะร้อยไฟล์เขาไปแล้ว เหลือแต่หาเวลาว่างและเงินที่จะจ้างคนที่ฟังภาษาใต้ขึ้นแอดวานซ์ได้มาถอดเทปเท่านั้น :)

สำหรับผู้ที่สนใจจะทำประวัติศาสตร์บอกเล่าไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตาม หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์มีความเต็มใจเป็นอย่างยิ่งในการแบ่งปันประสบการณ์การทำงานและยินดีให้คำปรึกษาสำหรับผู้เริ่มต้น ถ้าหากสนใจจะทำจริงก็ลองแวะเข้ามาหาเราได้ที่หอจดหมายเหตุฯ ท่าพระจันทร์

ลูกรัก ..... พี่หละ ..... พ่อเคยเรียนที่นี่
..... แม่ ..... ก็เรียนที่นี่จะลูก.....

ประวัติศาสตร์บอกเล่า “โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง พ.ศ. 2481-2490” : คุณค่าและความสำคัญ

วารุณี ไอสถารมย์

โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หรือ ต.ม.ธ.ก. เป็นสถานศึกษา ระดับชั้นก่อนอุดมศึกษา หรือก่อนเข้าสู่อุปการศึกษานามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จัดตั้งขึ้นด้วยบทบาทหน้าที่ในการผลิตผู้เรียนให้มีความพร้อมในด้านมาตรฐานความรู้ก่อนการเรียน ในระดับมหาวิทยาลัยช่วง พ.ศ. 2481 - 2488 เพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนของมหาวิทยาลัย เป็นสำคัญ ผู้เรียนในโรงเรียนแห่งนี้มีอยู่เพียง 8 รุ่นเท่านั้น ผู้เรียนรุ่นแรกเข้าเรียน พ.ศ. 2481 และ รุ่นสุดท้าย พ.ศ. 2488 จบการศึกษาในรุ่นนี้ พ.ศ. 2489 ก่อนโรงเรียนจะถูกยุบเลิกไป ในขณะที่ โรงเรียนเตรียมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจัดตั้งขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันด้วยวัตถุประสงค์คล้ายคลึง กัน คือ การยกระดับชั้นความรู้ก่อนเข้าสู่อุปการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ที่จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ปัจจุบันโรงเรียนเตรียมจุฬาฯ คือ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาไท่นั้นยังคงดำรงอยู่ อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มีความสำคัญต่อจุดเปลี่ยนทาง ประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเอง แม้ว่าโรงเรียนจะดำรงอยู่เพียงช่วงเวลา 8-9 ปี เท่านั้น

ประการแรก การจัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้ เป็นการพัฒนาระดับมาตรฐานความรู้ของผู้จะเข้าเรียนต่อ ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นทางออกหนึ่งของการยกระดับมาตรฐานวิชาการของมหาวิทยาลัย ถือว่า บทบาทโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาเชิงคุณภาพของอุดมศึกษาไทยในประวัติศาสตร์

ประการที่สอง โรงเรียนแห่งนี้ยังคงมีหลักการเดียวกับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในยุคแรก (ยุคตลาดวิชา อย่างน้อยในช่วงเวลา 2477 - 2489) นั่นคือ การสร้างความเสมอภาคใน

ลักษณะการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียน ที่มีความแตกต่างหลากหลายด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ยังมาจากพื้นที่ห่างไกลศูนย์กลางพระนคร ทำให้โรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแตกต่างจากโรงเรียนเตรียมจุฬาฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องฐานะผู้เรียน

ประการที่สาม แม้โรงเรียนมีช่วงเวลาดำเนินการทางการศึกษาในระยะสั้น แต่ก็สามารถสร้างศิษย์เก่าที่มีจำนวนเพียง 8 รุ่น ได้ถึงราว 6,000 คน ปัจจุบันยังคงมีชีวิตอยู่และสามารถพบปะสนทนาได้ในราวไม่กี่ร้อยคน ศิษย์เก่ากลุ่มนี้ซึ่งเรียกกลุ่มของตนว่า “ชมรม ต.ม.ธ.ก.” มีรูปแบบการรวมกลุ่มพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมเพื่อมหาวิทยาลัยและสังคมไทยอย่างเข้มแข็งต่อเนื่อง ด้วยหลักการความเชื่อและจิตสำนึกบางอย่างร่วมกันโดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าจิตวิญญาณแบบธรรมศาสตร์ยุคแรก

ด้วยความสำคัญข้างต้นนี้ หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้ร่วมมือกับสถาบันไทยคดีศึกษา จัดทำโครงการประวัติศาสตร์บอกเล่า “โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (พ.ศ.2481 - 2490)” ด้วยความเห็นชอบและการสนับสนุนจาก อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิติไกรพจน์ (ดำรงตำแหน่ง พ.ศ.2547 - 2553) เพื่อบันทึกข้อมูลเสียงจากการสัมภาษณ์ชาว ต.ม.ธ.ก จำนวน 30 คน

การจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่าครั้งนี้ หอจดหมายเหตุฯได้ประสานงานไปยังชมรม ต.ม.ธ.ก. เพื่อให้กลุ่มศิษย์เก่าในชมรมแนะนำ ผู้ให้ข้อมูลบอกเล่า จำนวน 30 คน เพื่อสัมภาษณ์ ขณะเดียวกันคณะทำงานในโครงการซึ่งประกอบด้วย นักวิจัย นักจดหมายเหตุ รวมทั้งนักวิชาการและผู้บริหารมหาวิทยาลัย กำหนดประเด็นและแนวคำถามภายใต้โครงเรื่อง “โรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ให้ผู้บอกเล่าฟื้นฟูความทรงจำ อันเป็นประสบการณ์อดีตในช่วงเวลา พ.ศ.2481 - 2489 และหลังจากนั้นโดยประมาณ โดยให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าการรับรู้ จิตสำนึก รวมถึงประสบการณ์แวดล้อมซึ่งแตกต่างกันไปของผู้บอกเล่าแต่ละคน เริ่มตั้งแต่ภูมิหลังครอบครัว วัยเด็ก จนถึงช่วงเวลาของการเรียนอยู่ในโรงเรียนแห่งนี้ ชีวิตการทำงานอันเป็นผลสัมฤทธิ์จากการเรียน ความรู้ที่มีต่อผู้ประศาสน์การ ครู โรงเรียน และมหาวิทยาลัย รวมถึงทัศนคติที่มีต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

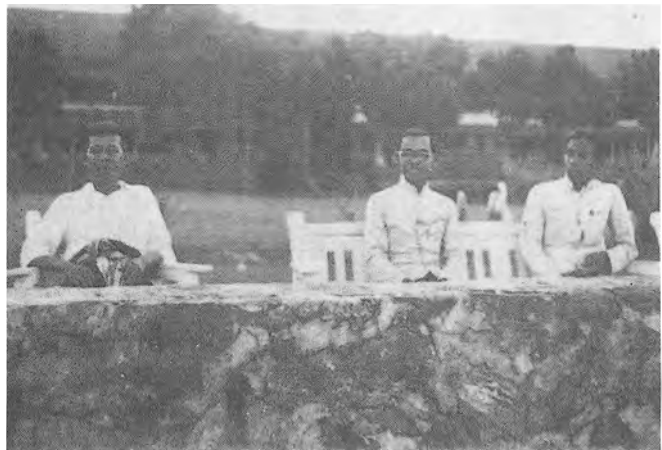
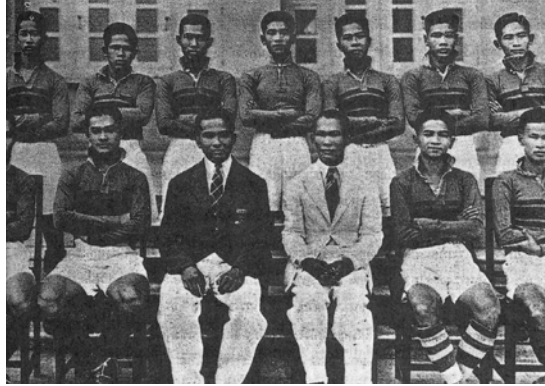
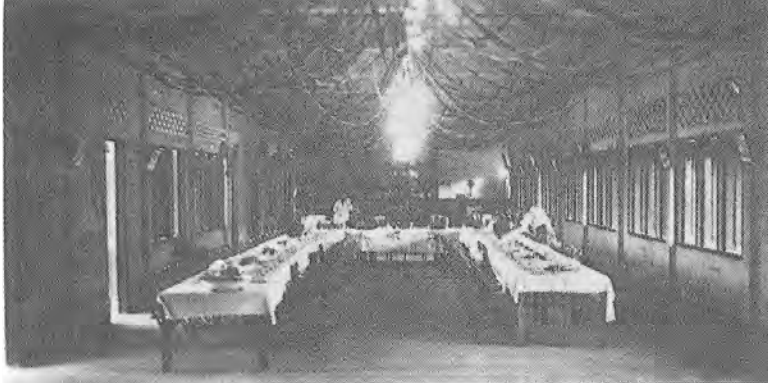
แม้ว่าคำบอกเล่าหรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์บอกเล่าจากศิษย์เก่าชาว ต.ม.ธ.ก. จำนวน 30 ท่านนี้บอกเล่าผ่านความทรงจำยาวนานไม่ต่ำกว่า 50 ปี มาแล้ว คุณค่าข้อมูลจากความทรงจำชนิดนี้อาจมีความคลาดเคลื่อน หรือ ปิดปรับไปตามทัศนคติ และอคติตามวัยและสภาวะแวดล้อม แต่ประวัติศาสตร์บอกเล่าก็มีคุณค่าและเสน่ห์ในทางประวัติศาสตร์โดยตัวมันเอง ซึ่งข้อมูลลายลักษณ์

ภาพถ่ายหรือภาพเขียนไม่มี โดยเฉพาะข้อมูลด้านสังคมวัฒนธรรม ที่เป็นชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเดินทาง ชีวิตความเป็นอยู่ บรรยากาศการเรียน ความสัมพันธ์ครู-ศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ การใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อนและความบันเทิง ทำให้ชุดประวัติศาสตร์บอกเล่าบางช่วงตอน ยังสามารถนำมาเติมเต็ม ตรวจสอบกับข้อมูลลายลักษณ์ เป็นต้นว่า ข้อมูลด้านภูมิหลัง ครอบครัว ด้านกายภาพหรือภูมิทัศน์ของมหาวิทยาลัย ข้อมูลประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าชุดนี้ จึงให้คุณค่าความสำคัญในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

เรื่องราวความหลากหลายทางฐานะของผู้เรียน คำบอกเล่าได้ให้ข้อมูลพื้นฐานที่บ่งบอก ความหลากหลายฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัว ความแตกต่างทางสังคมและความแตกต่างระหว่างพื้นที่พระนครกับชนบทหัวเมืองที่ยังแตกต่างกันตามภูมิภาคอีกด้วย แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลบอกเล่ามีเพียง 30 คน จากจำนวนผู้มีชีวิตอยู่ไม่ต่ำกว่าร้อยคนพบว่าข้อมูลภูมิหลังครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลบอกเล่าทั้ง 30 คน มีฐานะเศรษฐกิจสังคมและอาชีพแตกต่างกัน ตั้งแต่ ชาวนา ชาวนวน คหบดี ข้าราชการชั้นผู้น้อย ครูหัวเมือง ไปจนถึงข้าราชการระดับกลาง - สูง และเชื้อสายราชสกุล จำนวนไม่น้อยฐานะยากจน - ปานกลาง ไม่กี่คนเท่านั้นฐานะดี บางคนต้องอาศัยบ้านญาติและวัดระหว่างเรียน พวกเขาล้วนแล้วแต่มาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคกลางอย่าง ออยุธยา สุพรรณบุรี นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ เพชรบุรี ภาคอีสานอย่าง อุบลและขอนแก่น ภาคตะวันออกอย่างตราด จันทบุรี และภาคใต้อย่างพัทลุงและนครศรีธรรมราช ข้อมูลภูมิหลังวัยเด็กแสดงถึงความหลากหลายของภูมิลำเนาผู้เล่าและยังสะท้อนภาพท้องถิ่นที่เกิดว่ามีความแตกต่างหลากหลายในยุคร่วมสมัย

ที่น่าสนใจอย่างยิ่งจากคำบอกเล่า คือ ผู้เล่าหลายคนให้ข้อมูลที่สะท้อนการหลอมรวมในที่สุด ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนๆ เมื่อมาเรียนที่โรงเรียน เป็นการหลอมรวมในลักษณะเกื้อกูลแบบหนึ่ง

นั่นคือมีการทำกิจกรรมร่วมกันโดยผู้มีฐานะและทักษะพิเศษบางคน แสดงการเล่นดนตรีเปิดหมวกเพื่อหารายได้ช่วยเพื่อนในกลุ่มที่ไม่มีเงินกินข้าวกลางวัน เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีคำบอกเล่าอีกหลายคน บ่งบอกถึงการต่อสู้ให้ชีวิตอยู่รอด ระหว่างเรียนในสภาพที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตั้งแต่การอดอาหารมื้อกลางวัน การทำงานหารายได้ระหว่างเรียนช่วงหลังเลิกเรียนเพื่อให้มีเงินค่าเล่าเรียน ข้อมูลสำคัญสำหรับฐานะรายได้ของผู้เรียนโรงเรียนแห่งนี้คือส่วนใหญ่มีความยากจนโดยเฉลี่ยมากกว่าผู้เรียนในโรงเรียนเตรียมจุฬาฯ

ข้อมูลบอกเล่าได้เปิดเผยถึงแรงจูงใจให้ผู้เรียนที่มีฐานะด้อยโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้ ตัดสินใจเลือกเรียนโรงเรียนแห่งนี้ ก็คือ ผู้บริหารสถาบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประศาสน์การ ดร.ปรีดี พนมยงค์ มีนโยบายเก็บอัตราค่าธรรมเนียมการศึกษา ซึ่งมีการเปรียบเทียบกับโรงเรียนเตรียมจุฬาฯว่า ต่างกันมากกว่าครึ่ง นั่นคือ ในขณะที่โรงเรียน ต.ม.ธ.ก. เก็บปีละ 45 บาท แต่ต้องซื้อตำราเรียนและสมุดจดเลกเชอร์จากโรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ที่โรงเรียนเตรียมจุฬาฯ กำหนดอัตราค่าเล่าเรียนปีละ 120 บาท อย่างไรก็ตาม คำบอกเล่าบางคนเปิดเผยถึงเหตุผลของผู้เรียนที่มีฐานะครอบครัวดีในการเลือกเรียนที่นี่ คือ พื้นฐานภาษาอังกฤษของตนเองไม่ดีพอ และสอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนเตรียมจุฬาฯ ไม่ได้ แต่คำบอกเล่าบางคนก็อธิบายถึงความตั้งใจศึกษาต่อในสาขาบัญชีหรือกฎหมายซึ่งเป็นสาขาวิชาที่เปิดสอนเฉพาะที่ ต.ม.ธ.ก. ในขณะที่โรงเรียนเตรียมจุฬาฯ มุ่งเน้นการเรียนการสอนด้าน

วิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ นับเป็นข้อมูลบอกเล่าประวัติศาสตร์การศึกษาที่สำคัญควรมีการตรวจสอบ
ค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

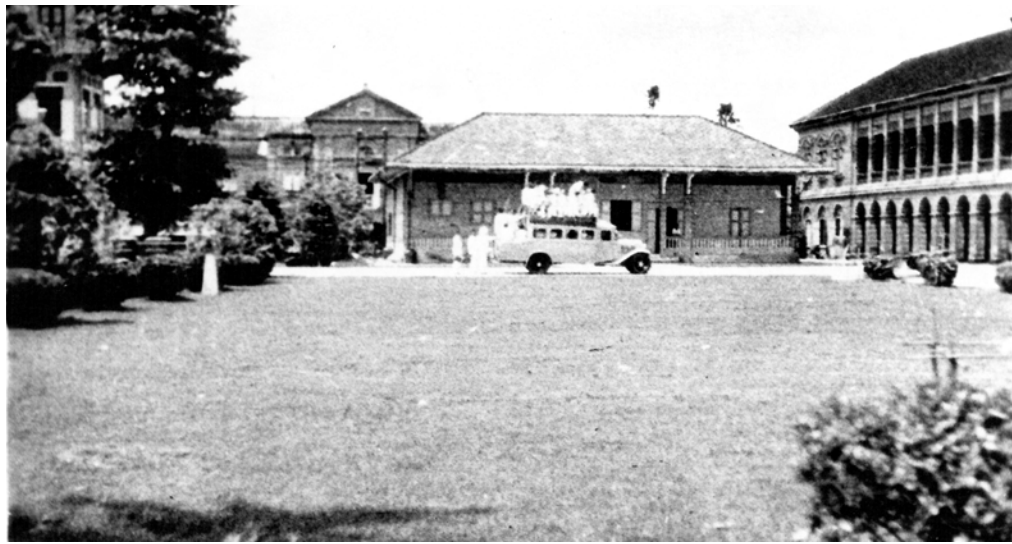
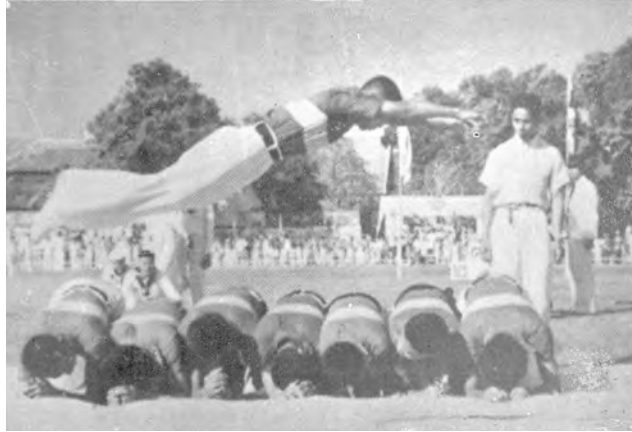
**กระบวนการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาในโรงเรียนเพื่อการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียนที่
ขาดแคลนและห่างไกลพระนคร** ระเบียบการของโรงเรียน ได้ระบุถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เรียน
ว่าต้องมีอายุไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 และต้องผ่านการสอบคัดเลือก วิชาที่กำหนด
ให้สอบ คือ ภาษาอังกฤษและภาษาไทย (น่าจะเป็นเรียงความ) ข้อมูลบอกเล่ามีความน่าสนใจอย่าง
มากกว่า ผู้สมัครสอบคัดเลือกหลายรุ่นจำนวนมากผ่านการคัดเลือกแม้ว่าจะเกินจำนวนผู้เข้าเรียนที่
ผู้บริหารกำหนดไว้แต่แรก โดยเฉพาะในช่วงระหว่างสงครามโลก พ.ศ.2484-2485 มีการรับผู้เข้าเรียน
ต.ม.ธ.ก. รุ่น 6 และรุ่น 7 จำนวนกว่า 1,000 คนและยังได้รับการอนุโลมให้สอบผ่านขั้นชั้นเรียน
สามารถศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยได้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนยังคงรักษาระบบคุณภาพ
ทางการศึกษา ด้วยการจัดชั้นเรียนและห้องเรียนตามลำดับคะแนนผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้มีการแข่งขัน
และรักษาคุณภาพของผู้เรียนเอง

ความภาคภูมิใจในความพิเศษของหลักสูตรและมาตรฐานวิชาการ ผู้บอกเล่าทุกคนต่าง
ภาคภูมิใจกับระดับมาตรฐานวิชาการ คำบอกเล่าบ่งบอกถึงความพิเศษของหลักสูตร ต.ม.ธ.ก. ที่
จริงแล้ว งานเขียนหลายแห่งเขียนถึงเนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็น 2 ปีการศึกษา ประกอบด้วย

- ปีแรก เรียนวิชาภาษาไทย หลักภาษาบาลี ศีลธรรมและจรรยา ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ
โบราณคดี พลศึกษา ดุริยางค์ศาสตร์ สุขวิทยา ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส
- ปีที่สอง เรียนวิชาภาษาไทย ศาสนศาสตร์ ภูมิศาสตร์แสดงชนชาติ ประวัติศาสตร์สากล
ปรัชญา พลศึกษา ดุริยางค์ศาสตร์ ชวเลขและพิมพ์ดีด หลักภาษาละติน ภาษา
อังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส

มีการวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชา ต.ม.ธ.ก. นี้ว่า ให้ความสำคัญกับความรู้ประเภทสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ อันเป็นพื้นฐานสำหรับผู้ศึกษาต่อหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยเอง
จนกระทั่งในปีสุดท้าย พ.ศ.2489 เมื่อมีการแยกหลักสูตรมหาวิทยาลัยออกเป็น 2 หลักสูตร คือ
หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ซึ่งเรียนวิชากฎหมายเป็นหลัก และหลักสูตรบัญชีบัณฑิต ซึ่งเป็น
การเรียนวิชาพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จึงทำให้ต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านคณิตศาสตร์
เพิ่มเติม

อย่างไรก็ตามจากคำบอกเล่า ชาว ต.ม.ธ.ก. ทั้ง 30 คน ต่างพอใจและภูมิใจหลักสูตรของโรงเรียนนี้
อย่างมาก มองเห็นว่าเป็นพิเศษแตกต่างจากโรงเรียนเตรียมจุฬาฯ หรือสถานศึกษาอื่น

ตรงที่มีการให้ความสำคัญกับวิชาใหม่ๆ อย่างภาษาบาลี และภาษาละติน ถือเป็นรากฐานของการเรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้เป็นตำราเรียนในระดับมหาวิทยาลัย วิชาเทคโนโลยีซึ่งเป็นวิชาที่ไม่เคยมีการเรียนการสอนมาก่อนในระบบการศึกษาของไทย แต่เป็นความรู้สำคัญสำหรับผู้เรียนที่จะเป็นชนชั้นกลางให้มีคุณภาพในอนาคต เช่นเดียวกับวิชาภูมิศาสตร์-เศรษฐกิจ แต่วิชาที่น่าจะเป็นพื้นฐานความรู้สมัยใหม่ ของการศึกษายุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง น่าจะเป็นวิชาปรัชญาและประวัติศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตย ที่เป็นการปกครองระบอบใหม่หลัง พ.ศ.2475

แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลที่น่าสนใจที่สุดในเรื่องหลักสูตร ต.ม.ธ.ก. กลับอยู่ที่วิชาตัวเลขและพิมพ์ดีด ซึ่งผู้บอกเล่าตั้งแต่วรุ่นที่ 1 - รุ่นที่ 5 ต่างถือเป็นวิชาที่มีคุณูปการในการทำให้ผู้เรียนหลายคนซึ่งมีฐานะไม่ดีและต้องทำงานทำในระหว่างเรียนโรงเรียนเตรียมฯและในมหาวิทยาลัย สามารถใช้ประโยชน์จากความรู้สายอาชีพทั้งสองวิชา ผู้บอกเล่าบางท่านสามารถสร้างโอกาสในการได้งานทำ

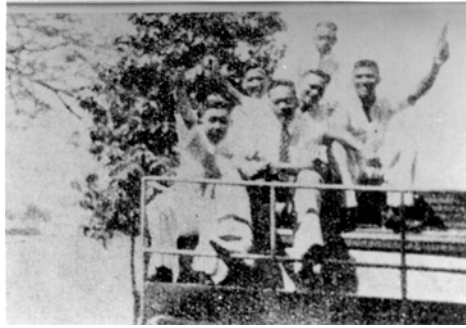
ที่สำคัญผู้ประกาศนียบัตรยังมีข้อกำหนดให้เรียกผู้เรียนในโรงเรียนว่า “นักศึกษา” เช่นเดียวกับการเรียกผู้เรียนในมหาวิทยาลัย การทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความเป็นผู้ใหญ่ อาจเป็นส่วนเสริมให้พวกเขามีคุณสมบัติที่พร้อมในการเรียนรู้ทางการเมืองในรูปแบบการปกครองระบอบใหม่

และเลื่อนฐานะทางหน้าที่การงานอยู่ในระดับสูงได้ จากการใช้ความรู้สองอย่างนี้ในตอนเริ่มแรกทำงาน แต่อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 6 เป็นต้นไป มีการยกเลิกวิชาชีพทั้งสองนี้ ทำให้ผู้บอกเล่าหลายคนเสียตายนอกโอกาส

นอกจากหลักสูตรแล้ว คำบอกเล่ายังให้ความสำคัญกับครูผู้สอน ถือเป็นทั้งความประทับใจในฐานะผู้มีคุณูปการในการให้การศึกษาที่ดี และมีคุณสมบัติที่เป็นการประกันคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน ผู้บอกเล่าทั้ง 30 คน พอใจดูมีความรู้ ความสามารถและการทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการสอนของครูเหล่านี้ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นครูประจำการ มิใช่กึ่งคนเท่านั้นที่เป็นครูพิเศษ ครูทั้งหมดมีทักษะความรู้เฉพาะทางตรงตามรายวิชาที่สอน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ทำให้เข้าใจได้ว่ากระบวนการเรียนการสอนซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนในห้องเรียน ครูผู้สอนย่อมมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะโรงเรียนนี้ให้ความสำคัญกับการทำแบบฝึกหัดของผู้เรียนอย่างมาก แม้แต่ในช่วงระหว่างสงครามที่ไม่มีการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตามคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้เรียน ที่น่าจะเป็นผลจากข้อกำหนดอันเป็นมาตรฐานวิชาการของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย คือ หลักการศึกษาที่ผู้ประกาศนียบัตรมหาวิทยาลัยและคณาจารย์ปลูกฝังให้ผู้เรียนต้องสำนึกในตนเอง ถึงฐานะความเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงใช้วิธีการเรียนด้วยวิธีการจดเลกเชอร์ การอ่านตำราเรียนหรือการค้นคว้าจากห้องสมุด ผู้บอกเล่าบางคนจึงรู้จักหอสมุดดำรงราชานุภาพในฐานะห้องสมุดสาธารณะและเคยพูดคุยขอความรู้จากหม่อมเจ้าหญิงมารยาตภักย์ญา พระธิดาผู้ดูแลหอสมุดแห่งนี้ ที่สำคัญผู้ประกาศนียบัตรยังมีข้อกำหนดให้เรียกผู้เรียนในโรงเรียนว่า “นักศึกษา” เช่นเดียวกับการเรียกผู้เรียนในมหาวิทยาลัย การทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความเป็นผู้ใหญ่ อาจเป็นส่วนเสริมให้พวกเขามีคุณสมบัติที่พร้อมในการเรียนรู้ทางการเมืองในรูปแบบการปกครองระบอบใหม่ และการเข้าสู่มหาวิทยาลัยที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกชนและความรับผิดชอบในตัวเอง

ในขณะที่โรงเรียนกำหนดแบบแผนการใช้ชีวิตการเรียนที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบ ผู้บริหารก็ได้กำหนดให้ผู้เรียน ต.ม.ธ.ก. สวมใส่เครื่องแบบที่เป็นการแยกความแตกต่างระดับชั้น ผู้เรียน ต.ม.ธ.ก. ออกจากนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย เครื่องแบบดังกล่าวยังสะท้อนความเป็นวินัย ภายใต้ลัทธิชาตินิยมยุคนั้น กล่าวคือ ผู้เรียนชายแต่งเครื่องแบบลูกเสือสมุทร หรือ ยุวชนทหาร ส่วน ผู้หญิงสวมกระโปรงน้ำเงิน เสื้อขาวคอปกกลม เอวจัมพ์ ติดตราสัญลักษณ์ ต.ม.ธ.ก.

เรื่องเล่ากิจกรรมนักเรียน เนื่องจากการใช้ชีวิตในโรงเรียนเตรียมเต็มเวลา นอกจากกิจกรรมการเรียนในห้องเรียนแล้ว ผู้เล่าต่างบอกเล่ากิจกรรมนอกห้องเรียน หลายอย่างมีความน่าสนใจต่อประวัติศาสตร์การศึกษาสมัยใหม่ เป็นต้นว่า การทำวารสารโรงเรียน ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในยุค ต.ม.ธ.ก. รุ่น 2 กิจกรรมทัศนศึกษาออกโรงเรียนโดยมีครูผู้สอนพาไป เช่น การเที่ยวปากน้ำ ชมพระสมุทรเจดีย์ ที่สมุทรปราการ กิจกรรมแสดงละครปิดภาค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นละครเด่นรำแบบตะวันตก หรือละครฝรั่ง อย่างเรื่อง In a Persian Market การเต้นระบำสเปน เป็นต้น ละครลักษณะนี้ยังมีโอกาสนำไปเล่นหน้าพระที่นั่งเมื่อครั้งล้นเกล้ารัชกาลที่ 8 เสด็จนิวัติพระนคร นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันกีฬาภายในและกีฬาต่างสถาบันด้วย

กีฬาที่โดดเด่นนำความสนุกสนาน ประทับใจและยังคงความต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ คือ การแข่งขันฟุตบอลประเพณีระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กีฬาชนิดนี้ถือกำเนิดขึ้นก่อนยุคจัดตั้งโรงเรียนเตรียมฯ แต่ในยุค ต.ม.ธ.ก. นี้เองที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานให้มากกว่าการแข่งขันฟุตบอลและถือเป็นหัวใจของความสนุกสนานที่สมาชิกทั้งสองสถาบัน

การฝึกเสรีไทยที่สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รอกอย นั่นคือ การแปรอักษรบนอัฒจันทร์ และการเดินขบวนพาเหรดล้อการเมือง ที่ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของกีฬาประเพณีชนิดนี้ จวบจนปัจจุบัน

เรื่องเล่าสภาพเศรษฐกิจแบบชีวิตประจำวัน ข้อมูลบอกเล่าที่น่าสนใจจากชาว ต.ม.ธ.ก. ทั้ง 30 คน อีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องเล่าการใช้ชีวิตประจำวันของผู้เล่าแต่ละคนที่แตกต่างกันด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้บอกเล่าที่ฐานะดี เดินทางมาโรงเรียนด้วยรถยนต์นั่งส่วนตัวหรือรถรับจ้าง ได้เงินติดตัววันละตั้งแต่ 15 สตางค์ ไปจนถึงวันละ 100 บาท ผู้เรียนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตประจำวันที่สะดวกสบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เวลาว่างในช่วงไม่มีการเรียน ด้วยการชมภาพยนตร์ตะวันตกที่โรงหนังเฉลิมกรุง เฉลิมนคร และโรงหนังย่านวังบูรพา ได้แก่ แกรนด์ คิงและควีนส์ เป็นต้น หรือไม่ก็ไปงานปาร์ตี้ ในกลุ่มชนชั้นสูง ส่วนผู้ที่ฐานะปานกลางจนถึงยากจนก็จะได้เงินไปโรงเรียนวันละ 5 สตางค์ คนกลุ่มนี้น่าจะมีจำนวนมาก เงินที่ได้รับต้องแบ่งส่วนสำหรับค่าเดินทาง และค่าอาหารกลางวัน ทำให้มหาวิทยาลัยต้องมีนโยบายจัดสรรร้านอาหารราคาถูกขายที่โรงอาหาร ข้อมูลบอกเล่าจากหลายคนระบุว่า มีเหตุการณ์ประท้วงต่อต้านไม่ซื้ออาหารจากร้านที่ขึ้นราคาอาหารอย่างไม่สมเหตุผลที่จริงปรากฏการณ์แบบนี้ ในด้านหนึ่งสะท้อนถึงปัญหาภาวะขาดแคลนของผู้เรียน คนกลุ่มนี้แม้จะมีเวลาว่าง ส่วนหนึ่งพวกเขาก็จะชมภาพยนตร์จากโรงภาพยนตร์อีกระดับหนึ่ง จากโรงหนังที่เฉลิมบุรีหรือในย่านบางลำพู เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งมาจากกลุ่มฐานะยากจนที่ต้องการเรียนหนังสือ พวกเขาไม่มีเงินแม้แต่ค่าอาหารกลางวัน บางคนต้องอดอาหาร แต่บางคนก็ได้รับความเอื้ออาทรจากกลุ่มเพื่อนด้วยกันทำกิจกรรม เช่น เล่นดนตรีเปิดหมวก หาเงินให้เพื่อนเรียน

อย่างไรก็ตามผู้เรียนสองกลุ่มหลังจำนวนหนึ่ง มักทำงานหลังเลิกเรียนในช่วงการเรียนรู้ปีที่สอง เป็นต้นไปจนจบมหาวิทยาลัย งานที่ทำส่วนมากเริ่มต้นด้วยงานเสมียนหรือเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย ในราชการหรือวิสาหกิจหลายคนในกลุ่มนี้สามารถใช้ความรู้ความสามารถศึกษาต่อต่างประเทศ และเลื่อนตำแหน่งหน้าที่จนถึงระดับผู้บริหารชั้นสูงได้ในที่สุด

เรื่องเล่าความสำคัญทางการเมือง ชาว ต.ม.ธ.ก. ทั้ง 30 คน ให้คำบอกเล่าที่แสดงถึงความสนใจต่อจิตสำนึกทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกัน ผู้เล่าบางคนมีภูมิหลังครอบครัวที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักการเมืองภาคอีสานฝ่ายก้าวหน้าอย่าง ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ทองเปลว ชลภูมิ หรือแม้กระทั่งกับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ทำให้เข้าใจถึงสภาพทางการเมืองร่วมสมัยตั้งแต่ช่วงเรียน ผู้เล่าหลายคนได้รับการซึมซับจิตสำนึกทางการเมืองผ่านประสบการณ์ในโรงเรียนทั้งจากอิทธิพลของหลักสูตรการเรียนการสอนและจากเพื่อนร่วมโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้เรียนบางคนเป็นกลุ่มแกนนำในการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับมหาวิทยาลัยและตัวผู้เรียน หลายกรณีที่ขอเรียกร้องเกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของชาว ต.ม.ธ.ก.โดยตรง ได้รับปฏิกิริยาตอบรับ เห็นด้วยและได้รับความร่วมมือจากเพื่อนในโรงเรียน กลุ่มแกนนำที่ได้รับการเอื้อจูงใจจากคำบอกเล่า ได้แก่ อันดับ รองเดช ทวีป วรดิลก กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นต้น เหตุการณ์เรียกร้องที่สามารถรวมกลุ่มชาว ต.ม.ธ.ก. ได้อย่างมาก คือ เหตุการณ์กรีดเลือดของอันดับ รองเดช เรียกร้องขอมหาวิทยาลัยคืนจากการที่ฝ่ายทหารได้เข้ามายึดครองพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทหารขณะนั้นต้องการให้มีการย้ายสถานที่เรียนของ มธก. อีกเหตุการณ์หนึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ในกรณีเรียกร้องให้ยุวชนทหารเข้าร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืนจากรัฐบาลฝรั่งเศส ทำให้มีการเดินขบวนบนถนนราชดำเนิน

ความทรงจำเกี่ยวกับภูมิทัศน์การใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยที่ท่าพระจันทร์ ผู้เล่าทั้ง 30 คนต่างมีความทรงจำร่วมถึงการใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัย ในยุคทศวรรษ 2480 ที่ชัดเจน เป็นต้นว่าอาคารเรียนของโรงเรียนปริญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง มีที่ตั้งอยู่ที่ริมกำแพงท่าพระจันทร์ ด้านซึ่งปัจจุบันเป็นตึกคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เป็นอาคารหลังเก่าที่มีการสร้างแนวเชื่อมต่อกับอาคารตึกโดมปัจจุบัน มีโรงอาหารที่เป็นแหล่งเรื่องเล่าถึงร้านอาหารและเมนูอาหารมือเที่ยงในชีวิตประจำวัน ตั้งอยู่ที่ซึ่งปัจจุบัน คือ คณะนิติศาสตร์ ในขณะที่บริเวณหอประชุมใหญ่ ซึ่งจะยังไม่ได้สร้างจนกว่าจะถึง พ.ศ. 2490 นั้นเป็นเหมือนสวนป่าที่เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่และไม้ดอกที่ผู้เรียน ต.ม.ธ.ก. นิยมไปนั่งเล่นระหว่างพักการเรียนและสนามฟุตบอลเป็นพื้นที่ ที่มีอยู่ดั้งเดิม และใช้เป็นทีเล่นกีฬาากลางแจ้งของพวกเขา

บริเวณสวนป่านี้เอง เมื่ออาจารย์ปรีดี พนมยงค์ มีนโยบายรับผู้เรียนเพิ่ม เนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องการเรียนต่อปริมาณมากขึ้น โดยเฉพาะรุ่นที่ 7 และ 8 ซึ่งมีผู้สมัครสอบเข้าจำนวนถึง 1,500

สตรีไทยสวนสนามที่ถนนราชดำเนิน

ปรีดี พนมยงค์ ขณะขึ้นจากท่าเรือที่ทำเนียบท่าช้าง

คนนั้น ทำให้อาจารย์ปรีดี สร้างอาคารเรียนแห่งใหม่ขึ้นรองรับในระยะแรกเป็นศาลาหลังคามุงจาก เป็นลักษณะโถงยาว กั้นแบ่งเป็นห้องเรียนย่อย ศาลาแห่งนี้ถูกรื้อลงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพื่อสร้างเป็นหอประชุมใหญ่ ที่มีแบบสถาปัตยกรรมทรงไทยแบบชาตินิยมดังที่เห็นในปัจจุบัน การสร้างหอประชุมใหญ่ เป็นการเปลี่ยนภูมิทัศน์กายภาพมหาวิทยาลัยอย่างขนานใหญ่ นั่นคือ ทำให้สภาพมหาวิทยาลัยก่อนหน้านั้นมีทางเข้าออกใหญ่อยู่ด้านท่าพระจันทร์ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นทางสัญจรทางน้ำสำคัญของผู้คนยุคนั้น ได้เปลี่ยนมาเป็นประตูเข้า - ออก ด้านหอประชุมใหญ่ ซึ่งอยู่ติดถนนราชินี ด้านสนามหลวง อันเป็นเส้นทางสัญจรทางบกแทน

เรื่องเล่าความสัมพันธ์ชาย - หญิง ทศวรรษ 2480 อาจเป็นยุคแรกของระบบก่อนอุดมศึกษา ที่มีผู้เรียนชาย - หญิง รวมกันแบบสหศึกษา นับเป็นพื้นที่ที่สาธารณะชาย - หญิง ในสังคมสมัยใหม่ยุคแรก เริ่มผู้ให้ข้อมูลสตรีบอกเล่าตรงกันถึงการเรียนหนังสือในชั้นเรียนแบบสหศึกษาเป็นครั้งแรกและจำนวนผู้เรียนหญิงมีน้อยมาก ชาว ต.ม.ธ.ก. ชาย หญิงต่างเล่าตรงกันถึงบรรยากาศการเรียนในห้องว่า เป็นภาพการจับกลุ่มแยกตามเพศ มีการพูดคุยต่างเพศไม่บ่อยครั้งแม้จะมีความสัมพันธ์ฉันคนชอบพอกัน ก็รักษาระยะห่าง ไม่ใกล้ชิดกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์แบบเพื่อน ผู้หญิงมีความตั้งใจในการเรียนและจดเลกเซอร์ได้ดีกว่า เป็นที่พึ่งพาของเพื่อนผู้ชาย ผู้หญิงมักมีผลการเรียนดีกว่า และมีข้อมูลชัดเจนว่า รุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 8 (หลังเลิกสงคราม) ไม่มีผู้เรียนที่เป็นสตรี ด้วยเหตุผลที่คาดเดากันว่าเป็นเพราะภาวะหลังสงครามเศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัว และบ้านเมืองยังไม่ปลอดภัย

๑. ที่เจาก็จะไป ที่ปิ่นได้ก็ปิ่นไป
๒. คนหนึ่งจะใช้สุขา อีกคนจะสูบบุหรี่
๓. การบ้านต้องทำที่บ้าน ไม่ใช่ทำที่โรงเรียน

เรื่องเล่าความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ประกาศสาร ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้บอกเล่าชาว ต.ม.ธ.ก. เกือบทั้งหมดไม่เคยรู้จักเป็นการส่วนตัวหรือพบเห็นตัวตนอาจารย์ปรีดี ก่อนการเข้ามาเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ แต่ส่วนใหญ่ทราบกันดีว่า อาจารย์คือผู้ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมและมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ทำให้พวกเขามีความรู้สึกชื่นชมและบูชาในฐานะผู้มีคุณูปการที่ให้โอกาสทางการศึกษาแก่พวกเขา ตลอดวัยเรียนพวกเขาเคยพบเห็นอาจารย์เพียง ปีละ 1 - 2 ครั้ง ในวาระโอกาสเปิด - ปิดภาคการศึกษา ได้รับฟังโอวาทกล่าวต้อนรับนักศึกษาใหม่ พิธีการแจกกระดาษจดเลขเซอร์และตำราเรียน การเลี้ยงอาหารในวาระปิดภาคเรียน เป็นต้น แม้จะเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีระยะห่าง หากแต่ทุกคนมีภาพลักษณ์อาจารย์ปรีดีในฐานะนักการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาคทางสังคมและการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของคนชนบทที่สำคัญคือการให้โอกาสทางการศึกษาที่ดีแก่พวกเขา ซึ่งทั้งหมดชาว ต.ม.ธ.ก.ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นหลักการที่มีเป็นเมตตากรุณา ข้อมูลบอกเล่าทั้ง 30 คน จึงบ่งบอกความชื่นชมยกย่องให้อาจารย์อยู่

ในฐานะปูชนียบุคคล (Idol person) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกาลเวลาผ่านไปหลังจบการศึกษา ความสำเร็จในการเลื่อนฐานะทางสังคมจากการทำงานของพวกเขา ได้ต่อยอดให้ตระหนักถึงปัจจัย อันเกิดจากโอกาสทางการศึกษาที่พวกเขาได้รับจากนโยบายและการดำเนินงานทางการศึกษาของ อาจารย์ ซึ่งเป็นผลพวงจากการที่อาจารย์ปริติได้วางหลักการทางการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ อันมีค่า ให้กับพวกเขาไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา ต.ม.ธ.ก. และ ม.ธ.ก. ทำให้หลายคนมีโอกาสไปศึกษาต่อ ต่างประเทศ สามารถก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานได้ทั้งในวงราชการและรัฐวิสาหกิจ รวมถึงวงการศึกษาซึ่งกฎหมาย จึงไม่น่าแปลกใจที่ชาว ต.ม.ธ.ก. เช่นเดียวกับชาว ม.ธ.ก. ในยุค ทศวรรษ 2470 และ 2480 ต่างมีจิตสำนึกที่ผูกพันกับอาจารย์ปริติ พนมยงค์ มายาวนานจนทุกวันนี้

ความทรงจำร่วมของชาว ต.ม.ธ.ก. นอกเหนือจากจิตสำนึกทางการเมืองแล้ว ความทรงจำร่วมกัน ของชาวเตรียม มธก. ที่มีต่ออดีตของโรงเรียน ก็เห็นจะเป็นสิ่งของและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อ พวกเขาเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็น “รถไอ้โง่ร่ง” ซึ่งเป็นรถบรรทุกขนส่งนักศึกษาชั้นเล็กที่มีอายุการใช้งานมายาวนาน หรือบุคคลที่เป็นยาม คอยดูแลการเข้า-ออก ของผู้เรียนอย่างเข้มงวดโดยเฉพาะ การตรวจความถูกต้องของเครื่องแบบนักเรียนและการไว้ผมที่ต้องเป็นไปตามกฎข้อบังคับของ โรงเรียน ไปจนถึงความทรงจำของพวกเขาที่มีต่อบทเพลงประจำมหาวิทยาลัยเพลงแรกคือ มอญดูดาว และเพลงแรกที่เป็นเพลงประจำโรงเรียนของพวกเขา คือ โดมในดวงใจ พวกเขาถือว่า เกิดขึ้นในยุคนี้ด้วยการติดต่อผ่านภรรยาครูเอื้อ สุนทรสนาน ให้ครูเอื้อแต่งทำนองเพลงให้ ส่วนทวีป วรดิลก ซึ่งเป็นนักศึกษา ต.ม.ธ.ก. ยุคนั้น เป็นผู้แต่งเนื้อร้อง

ความทรงจำที่มีต่อสงครามโลกครั้งที่สอง ชาว ต.ม.ธ.ก. โดยเฉพาะรุ่นที่ 5, 6 และ 7 เป็นบุคคลที่มีชีวิตร่วมสมัยในสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2483 - 2486) พวกเขามีอายุระหว่างวัยรุ่นสงครามโลก มีผลกระทบโดยตรงต่อการเรียนของพวกเขาในโรงเรียนแห่งนี้ ข้อมูลบอกเล่าของหลายคนได้เล่าถึง เหตุการณ์สงครามที่แต่ละคนประสบ สงครามโลกครั้งนี้มีผลโดยตรงต่อชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขา ปัจจุบันคนรุ่นหลังอาจถูกทำให้ลืมความเลวร้ายช่วงนี้ คำบอกเล่าชุดนี้ได้ให้ภาพเหตุการณ์ ความเสียหายต่อชีวิตผู้คนโดยเฉพาะคนในกรุงเทพฯ จึงมีคุณค่ายิ่ง หลายคนยังบอกเล่าการมี บทบาทส่วนร่วมในการปฏิบัติการต่อต้าน สงครามในรูปแบบขบวนการเสรีไทยทั้งสายตรงสายอ้อม บทบาทการเคลื่อนไหวภายใต้กระแสชาตินิยมในระหว่างสงครามอินโดจีนก่อนการเข้าสู่สงครามโลก ในเอเชีย ในรูปแบบของการเดินขบวนยุวชนทหารและการเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืนจาก ประเทศฝรั่งเศส อันเกิดแรงกระตุ้นจากผู้นำสายทหารภายใต้กระแสชาตินิยมและอุดมการณ์ขยาย ดินแดนภายใต้ชนชาติไทย หรือ Pan Thai

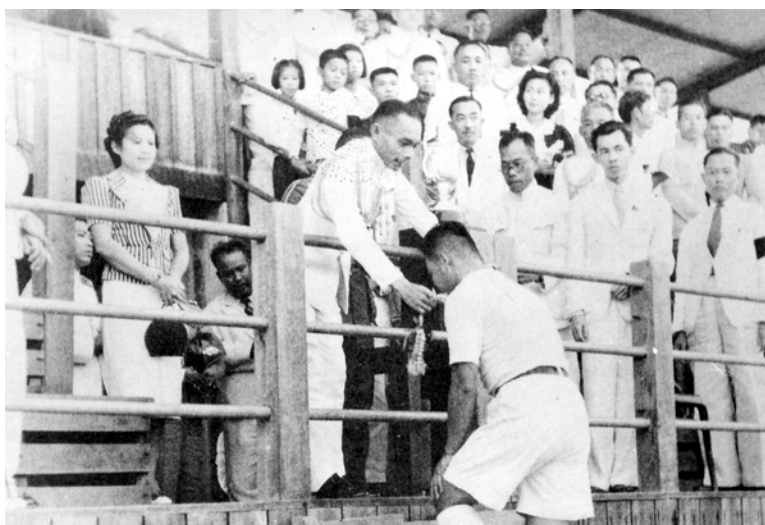
เรื่องเล่าสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา แม้ว่าข้อมูลบอกเล่าชาว ต.ม.ธ.ก. จากการสัมภาษณ์ ครั้งนี้ มีจำนวนเพียง 30 คนเท่านั้น จากจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาทั้ง 8 รุ่น ซึ่งมีถึง 5898 คน พบว่าข้อมูล

จากคำบอกเล่าทั้ง 30 คน ยืนยันคุณภาพวิชาการของหลักสูตรโรงเรียน คำบอกเล่าที่ บ่งบอกถึงสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของโรงเรียน คือ ผู้เรียนที่ฐานะครอบครัวไม่ดีสามารถใช้ความรู้จากรายวิชาบางรายวิชาโดยเฉพาะพิมพ์ดีดและตัวเลข ทำงานหลังเลิกเรียนและในช่วงระหว่างเรียนเมื่อเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแล้ว ทำให้มีรายได้ส่งเสียตัวเองจนเรียนสำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัยได้นอกจากนี้ผู้บอกเล่า ทุกคน ต่างยอมรับถึงคุณภาพเนื้อหาวิชาว่าเป็นประโยชน์ต่อพวกเขาในการเข้าใจมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะเรื่องของปรัชญาและข้อกฎหมายสมัยใหม่ และเมื่อเรียนสำเร็จมหาวิทยาลัยแล้ว หลายคนได้รับโอกาสในการศึกษาต่อต่างประเทศ ที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้จนได้เลื่อนฐานะหน้าที่การงานของตนเองให้สูงขึ้น

อย่างไรก็ตามภาพรวมสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของโรงเรียน ยังสามารถเชื่อมโยงกับสัมฤทธิ์ผลการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากผู้สำเร็จจากโรงเรียนเตรียมฯ สามารถศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ทันที ดังนั้นการที่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย เป็นกำลังคนหลักในการทำงานให้กับสังคมไทยในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจและองค์กรเอกชน ในส่วนที่เป็นกลไกทางเศรษฐกิจและการปกครอง ย่อมเป็นการสะท้อนสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนแห่งนี้ที่สำคัญ กำลังคนของชาว ต.ม.ธ.ก. ซึ่งมีจำนวนมากถึงเกือบ 6,000 คน คนเหล่านี้น่าจะเป็นฐานกลุ่มคนชั้นกลางในสังคมไทยในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังนั้นประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของพวกเขาแต่ละคนจึงมีคุณค่าสำหรับการศึกษาค้นคว้าทั้งในประวัติศาสตร์การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดและบทบาทของชนชั้นกลางไทยในยุคทศวรรษ 2480 - 2490

คำบอกเล่าทัศนคติที่มีต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปัจจุบัน ในฐานะที่ผู้บอกเล่าซึ่งเป็นชาว ต.ม.ธ.ก. ที่แม้จะใช้ชีวิตมหาวิทยาลัยผ่านเลยกว่ากึ่งศตวรรษ แต่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของชาว ต.ม.ธ.ก. ทุกรุ่นต่างให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัย สถาบันที่พวกเขามีสำนึกถึงคุณูปการในให้ความรู้ที่มีค่าต่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น พวกเขาจึงให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมพัฒนาสังคมและมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้คำบอกเล่ายังสะท้อนทัศนคติต่อทิศทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเห็นเป็นความเห็นที่มีต่อการเติบโตขยายตัวของสาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์สุขภาพ ส่วนใหญ่มีความเห็นด้วย แม้ว่าบางคนอดเป็นห่วงสถานะของคณะวิชาที่มีอยู่เดิมไม่ได้ พวกเขาส่วนใหญ่มีแนวทางสนับสนุนการใช้พื้นที่แห่งใหม่ที่รังสิต ควบคู่กับความปรารถนาที่ต้องการให้รักษาพื้นที่ดั้งเดิมที่ทำพระจันทร์ อันเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่สะท้อนจิตวิญญาณอันทรงคุณค่าของมหาวิทยาลัย

คุณค่าของ “ประวัติศาสตร์บอกเล่า โรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2481 - 2488” ซึ่งจัดเก็บจากคำบอกเล่าด้วยวิธีการสัมภาษณ์ของชาว ต.ม.ธ.ก. รุ่น

ที่ 1-8 จำนวน 30 คนชุดนี้ถือว่ามีคุณค่าโดยตรงต่อการศึกษาประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยช่วงรอยต่อระหว่างยุคแรกกับยุคที่สอง ไม่เพียงแต่เป็นการสนับสนุนข้อมูลจากเอกสารจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยในเรื่องกระบวนการเรียนการสอนและหลักสูตรเท่านั้น หากแต่ยังให้ความชัดเจนในด้านบรรยากาศการใช้ชีวิตประจำวันของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนและกับกลุ่มเพื่อนด้วยตนเอง โดยเฉพาะชีวิตความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ ที่อาจเป็นเรื่องใหม่ในวัฒนธรรมไทยที่น่าสนใจคือ ชีวิตของผู้เรียนที่สัมพันธ์กับสังคมภายนอกในยุคนั้น ผู้บอกเล่ายังบอกเล่าข้อมูลการใช้เวลาว่าง วัฒนธรรมความบันเทิง และที่สำคัญคือประสบการณ์ความทุกข์ยากและความตายช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง สำหรับผู้ที่ไม่ได้ผ่านช่วงชีวิตในเวลานั้นอาจถูกทำให้ลืมภาพความโหดร้ายของสงคราม เรื่องเล่าจากประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาว ต.ม.ธ.ก. ทั้ง 30 คนได้ให้ข้อมูลในรายละเอียดที่แตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละคน แต่ทั้งหมดได้ปะติดปะต่อประวัติศาสตร์บอกเล่าที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยในช่วงสงครามโลกด้วยเช่นกัน ประวัติศาสตร์บอกเล่าชุดนี้จึงถือเป็นมิติเริ่มต้นของการจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมและชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ที่นอกจากจะเป็นข้อมูลในการศึกษาเรื่องของมหาวิทยาลัยอันเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อุดมศึกษาไทยแล้ว ยังเป็นข้อมูลสำคัญที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยในยุคสงครามโลกครั้งที่สอง และยังมีมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของชนชั้นกลางยุคสมัยใหม่และยังนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของการทำงานจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ฉบับที่ 11 (มิถุนายน 2550-พฤษภาคม 2551)
Thammasat University Archives Bulletin No. 11 (June 2009-May 2009)

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2530-พฤษภาคม 2531

5 คำถามกับหอจดหมายเหตุ
หอจดหมายเหตุกับการสร้างสังคมแห่งความรู้
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

Thammasat University
หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2552-พฤษภาคม 2553

ศิษย์ของเกตุสาร
ต้นฉบับเก็บเลข
"ตลอดกันมาเป็นทอดๆ"
มีเอกสารชิ้นหนึ่งอีกแล้วในประวัติศาสตร์
กิจกรรมการวิพากษ์ต่อองค์การ
แห่งมนมแนเหนือเขื่อง 69 ปีได้ทำ
รพชกิจฯ" ของหลวงประดิษฐมนู
มราชวินิจดงยา" เอกสารทั้งสองชิ้น
เกาะเท่านั้น แต่รวมถึงการแจ้งขึ้น
ออกสู่อาคารณะตั้งแต่ฝ่าย
การเมืองที่แตกต่างกันด้วย
สารทั้งสองชิ้นนี้จึงถือว่าเป็น
ศรัทธาการเมืองในช่วงต้น
แล้ว ยังปรากฏร่องรอย
โดยซ้ำเอกสารประวัติศาสตร์ด้วย
การวิพากษ์ อันยาวนานเพื่อซึ่งการ
สาธารณณะระหว่างกลุ่มนิมนามปริ
จนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การนำเสนอ
การณะ จึงมีความเป็นการเมืองสูง
เอกสารทั้งสองชิ้นนี้มอบ 69 ปีถึง

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ฉบับที่ 9 มิถุนายน 2548 - พฤษภาคม 2549
Thammasat University Archives Bulletin No.9 (June 2005-May 2006)

ความรู้และความจริงที่
หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
แกระยะ... ครมทหาวิทย
ลายเซ็นในประวัติศาสตร์
เอกสารฝ่ายบริหาร
ในหอจดหมายเหตุ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เปิดห้อง "เอกสารส่วนบุคคล
ศ.ราชวิทย เกษตรวิ
ในหลวง ธรรมศาสตร์
และพระราชทานคุณ
ภาพวีดิ

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY ARCHIVES BULLETIN
ฉบับที่ 13 มิถุนายน 2552-พฤษภาคม 2553 • JUNE 2009-MAY 2010

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
Thammasat University Archives Bulletin
ฉบับที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓ - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
No. 5 June 2000 - May 2001

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
ฉบับที่ 9 มิถุนายน 2548 - พฤษภาคม 2549
Thammasat University Archives Bulletin No.9 (June 2005-May 2006)

ประวัติศาสตร์และความทรงจำ

ต้นไม้แห่งปัญญา 2 ทศวรรษ หอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์

วิชุดา ก้องกิริติ

กว่าจะเป็นหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ : ต้นไม้ที่หยั่งรากลึก

หากเปรียบหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เป็นดั่ง “ต้นไม้ใหญ่” ก็คงเป็นดั่ง “ต้นไม้แห่งปัญญา” ที่วันนี้ได้แผ่กิ่งก้านสาขาเกิดดอกออกผลรอวันเวลาขยับขยายสู่นาคตเส้นทางเดินของหอจดหมายเหตุฯ ผ่านการปรับเปลี่ยนบ่มเพาะ “อัตลักษณ์” ของตัวเองขึ้นมาจนเด่นชัด แต่กระนั้นก็ยังมียังมีอีกหลายคำถาม หลายตัวตน ที่ยังรอบทสรูป

การเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ที่สามารถตั้งตระหง่านได้ตลอด 2 ทศวรรษ มิได้เกิดจากโชคช่วยหรือความบังเอิญ แต่ผ่านการลงทุนลงแรง ร่วมคิดร่วมสร้างของผู้เกี่ยวข้องนับร้อยชีวิตที่ผ่านเข้ามา ซึ่งพวกเขาและเธอล้วนมีส่วนสำคัญในการรดน้ำ พรุนดิน จนต้นไม้โตใหญ่ขึ้น

หากย้อนกลับไปจุดเริ่มต้น จากเพียงโครงการเล็กๆ ที่ริเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ก่อนจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ.2534 เมื่อข้อเสนอร่างแผนงานการจัดตั้งหอประวัติและหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ของอาจารย์ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ ต่อสภามหาวิทยาลัยได้รับการอนุมัติ ก่อนที่อาจารย์จะส่งไม้ต่อให้กับคณะทำงานให้รับช่วงสานต่อไป

การทำงานเริ่มต้นนับจากนั้นหากใครมีโอกาสผ่านไปยังห้องฝึก - ฟังภาษา ศูนย์บริการสื่อการศึกษา สำนักหอสมุด ซึ่งตั้งอยู่ที่อาคารริมน้ำชั้น 2 (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของอาคาร 60 ปี ธรรมศาสตร์) ในช่วง 20 ปีที่แล้ว ก็ จะเห็นการทำงานอย่างขะมักเขม้นของ 3 ผู้บุกเบิก อันประกอบด้วยคุณวารุณี โอสถารมย์ นักวิจัยประจำสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการ หอจดหมายเหตุร่วม 20 ปี คุณนวลฉวี สุธรรมวงศ์ อดีตหัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุด คณะเศรษฐศาสตร์ ผู้เปี่ยมประสบการณ์เรื่องงานเอกสาร โดยมีหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ “อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ” อดีตคณบดีคณะศิลปศาสตร์ และอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งต่อมาถือเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ตลอดช่วง ทศวรรษแรก

แม้จุดเริ่มต้นของคณะทำงานจะมีเพียง 3 คนแต่เปรียบเหมือน 3 ประสานที่ทรงพลัง ด้วย ประสบการณ์การทำงาน บวกกับความรู้ ความเข้าใจในงานด้านหอจดหมายเหตุ สำคัญกว่าสิ่งอื่นใดคือหัวใจของความทุ่มเทที่ต้องการวางรากฐานอันมั่นคงให้กับโครงการแห่งนี้ แม้ช่วงแรกของการ ลงหลักปักฐานจะต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหาต่างๆ มากมายตั้งแต่สถานที่ทำงานที่ไม่เป็น หลักแหล่ง พื้นที่เก็บเอกสารที่ไม่เพียงพอ รวมถึงโครงสร้างองค์กรที่ไม่สามารถยกระดับขึ้นเป็น หน่วยงานราชการ ซึ่งทำให้การทำงานไม่คล่องตัว ถึงทุกวันนี้หลายปัญหายังคงเป็นสิ่งที่ คณะทำงานหอจดหมายเหตุฯ ต้องร่วมกันคิดร่วมกันแก้ต่อไป

จากจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ.2534 ด้วยการบ้านที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ทำให้คุณวารุณี และคุณนวลฉวี ใช้เวลาตลอดปีนั้นร่วมกันจัดทำแผนแม่บทเสนอต่อมหาวิทยาลัย แม้ยุคแรกจะมีคนเพียงหยิบมือ แต่ในที่สุดด้วยความต่อเนื่องและจริงจังในการทำงาน ทำให้ สามารถเชิญชวนทีมงานคนใหม่ๆ ให้เข้ามาสมทบอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดคณะกรรมการ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์อย่างเป็นทางการชุดแรกก็ก่อตั้งขึ้นโดยมี ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดีคนปัจจุบันเป็นหนึ่งในคณะกรรมการชุดนี้ด้วย

หากมองย้อนกลับไป หอจดหมายเหตุฯ ในอายุครบ 2 ทศวรรษวันนี้ ถือว่าพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งเชิงกว้าง คือ กิจกรรมหอจดหมายเหตุฯ ที่หลากหลายเชื่อมโยงถึงคนจำนวนมาก และเชิงลึกซึ่ง หมายถึงคุณภาพของงานหรือกิจกรรมที่บรรดาคณะทำงานร่วมกันสรรค์สร้างขึ้นมา

กิจกรรมของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์วันนี้ ประกอบด้วย งานหลักคือ บริหารและดำเนินงาน หอจดหมายเหตุทั้งการจัดเก็บเอกสารและการให้บริการ รวมถึงบริหารและดำเนินงานห้องอนุรักษ์ สถานปริทัศน์ พนมยงค์ และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมี งานที่เปรียบเสมือนงานด้านวิชาการ เพื่อประชาสัมพันธ์หอจดหมายเหตุฯ ออกไปในวงกว้าง ได้แก่

งานสิ่งพิมพ์ งานฝึกอบรม เสวนาวิชาการ และงานนิทรรศการ ในอนาคตยังมีแผนที่จะขยายกิจกรรมออกไปให้หลากหลายยิ่งขึ้นครอบคลุมงานในมิติใหม่ๆ และเพื่อบริการกลุ่มคนให้กว้างขวางขึ้น

วันนี้หोजดหมายเหตุการณ์ศาสตร์ ยังคงมี “วารุณี โอสถารมย์” ผู้บุกเบิกในยุคเริ่มต้น นับเป็นกรรมการหोजดหมายเหตุฯ ในปัจจุบัน เป็นผู้ที่ยื่นมารับช่วงต่อจากอาจารย์ดร.ชาญวิทย์ ที่ผันวาระไปตั้งแต่ทศวรรษแรก โดยมีคณะทำงานหลักซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการรุ่นใหม่เข้ามาสร้างสรรค์งานด้านวิชาการด้วยมิติมุมมองที่หลากหลาย ก้าวหน้าและทันสมัยรวมไปถึงการประชาสัมพันธ์หोजดหมายเหตุฯ ผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งงานจัดอบรม การจัดนิทรรศการ โดยเฉพาะงานจุลสารฯ ที่เป็นเหมือนกระจกที่สะท้อนตัวตนของหोजดหมายเหตุฯ ได้อย่างชัดเจนที่สุด

ด้วยวัฒนธรรมการทำงานของกองบรรณาธิการจุลสารฯ ที่เน้นผลงานหลากหลายของมุมมองแนวคิดในการนำเสนอเนื้อหาที่มักสลับเปลี่ยนหมุนเวียนบรรณาธิการในทุกๆ 2-3 ฉบับ เพื่อให้จุลสารฯ แต่ละฉบับมีความแตกต่าง ไม่จำเจ ทำให้ตลอดการทำงานจุลสารฯ 14 ฉบับ ที่ผ่านมามีคนที่เข้ามาทำหน้าที่นี้แล้วถึง 8 คน ได้แก่

- อาจารย์ สนิท สิริธิรักษ์ อดีตอาจารย์ประจำสำนักบัณฑิตอาสาสมัครและกรรมการโครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บรรณาธิการคนแรกของจุลสารฯ
- อาจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อาจารย์ประจักษ์ ก้องกีรติ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คุณชีวิสิทธิ์ บุญเกียรติ เจ้าหน้าที่โครงการหोजดหมายเหตุฯ วิทยาลัยที่ทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยอชิงตัน และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- อาจารย์ ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
- อาจารย์ชาติรี ประภิตนทการ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- คุณวารุณี โอสถารมย์ นักวิจัยชำนาญการ ระดับ 8 สถาบันไทยคดีศึกษา
- อาจารย์ปกป้อง จันวิทย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในโอกาสครบรอบ 20 ปี ถือเป็นโอกาสอันดีที่อดีตบรรณาธิการ (ขาดเพียง อาจารย์สนิท และอาจารย์ปกป้อง) ได้มาร่วมวงสนทนากับผู้ทำงานคนสำคัญอีกคนหนึ่งคือ อาจารย์ดร.ณัฐพล ใจจริง อาจารย์ประจำสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ศิษย์เก่าคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อร่วมกันคิดร่วมทบทวนอดีตและกำหนดทิศทางในอนาคต

หอบจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ : เส้นทางเดิน

แม้หอบจดหมายเหตุฯ จะผ่านเส้นทางเดินมาอย่างยาวนานถึง 2 ทศวรรษ แต่ถึงวันนี้ก็ยังมีโจทย์อีกมากที่ต้องเร่งแก้ไข จากการพูดคุยเพื่อหาทางออกร่วมกันครั้งนี้ คณะทำงานได้หยิบยกประเด็นหลักทั้งปัญหาโครงสร้างองค์กร พื้นที่การจัดเก็บเอกสารที่นำไปสู่ประเด็นปลีกย่อยอื่นๆ เช่น เรื่องของบุคลากรและงบประมาณ ฯลฯ

อาจารย์ดร.ฐาปนันท์ มองว่า วันนี้ต้องย้อนกลับไปหาความคิดของอาจารย์ดร.ชาญวิทย์ ตั้งแต่ยุคก่อตั้งที่เขียนไว้ในแผนแม่บท ระบุชัดเจนว่า หอบจดหมายเหตุฯ ต้องการมีสถานที่ถาวรเป็นอาคารที่ได้รับการออกแบบตามหลักมาตรฐานงานจดหมายเหตุฯ และเมื่อพื้นที่การรองรับเอกสารในอนาคตระยะ 5 - 10 ปี มีโครงสร้างที่สามารถบริหารจัดการได้เต็มรูปแบบ รวมถึงเปิดโอกาสในการขยายขอบเขตการจัดเก็บเอกสาร เนื้อหาอื่นๆ ที่สอดคล้องกับหอบจดหมายเหตุฯ อาทิ เอกสารการเมือง, เอกสารสามัญชนคนเล็กน้อยในสังคม, เอกสารฝ่ายซ้าย ฯลฯ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นั่นคือการก้าวไปสู่หอบจดหมายเหตุฯ แบบเต็มรูป หอบจดหมายเหตุฯ ในอายุครบ 20 ปีในวันนี้ จึงไม่ใช่การอุ่นเครื่องอีกต่อไป แต่เป็นองค์กรที่พร้อมเติบโตใหญ่ไปสู่มาตรฐานสากล และยังสามารถเสนอว่า วิสัยทัศน์หลังจากนี้คือการยกระดับหอบจดหมายเหตุฯ จากเพียงหน่วยงานเล็กๆ ขึ้นเป็น **“สำนักหอบจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”** โดยมีรูปแบบการบริหารงานโดยคณะกรรมการ หรือมีผู้อำนวยการสำนักอย่างชัดเจน ซึ่งหมายถึงการมีอิสระในการบริหารจัดการที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ หรือการเข้าไปร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีการทำงานในแนวทางเดียวกับหอบจดหมายเหตุฯ ก่อให้เกิดผลผลิตในงานต่างๆ ทั้งนิทรรศการ, หนังสือตำรา ฯลฯ รวมถึงความคล่องตัวในการทำงาน นอกจากนี้ ยังสามารถแก้ปัญหาเรื่องบุคลากรที่ขาดแคลน หรือขาดความเป็นมืออาชีพ ด้วยการยกระดับองค์กรเป็นสำนักงานนั้น จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้กับคนหนุ่มสาว คนรุ่นใหม่ มากความสามารถที่จะหลั่งไหลเข้าสู่องค์กรมากขึ้น เพราะมีโอกาสของความก้าวหน้า และความมั่นคงในหน้าที่การงานที่เพิ่มขึ้น

อดีตบรรณาธิการคนนี้ มั่นใจว่า การก้าวไปสู่จุดนั้นไม่ใช่เรื่องยากเย็นนัก ด้วยระบบการทำงานหอบจดหมายเหตุฯ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ได้พัฒนาตนเองจนแข็งแกร่งพร้อมไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้ทันที

คุณชีวิสิทธิ์ เสริมว่า หากศึกษาจากกรณีของ “ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร” จากในอดีตที่เคยเป็นหน่วยงานภายใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อได้รับการยกระดับขึ้นสู่ “องค์กรมหาชน” เมื่อกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ก็ทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของงบประมาณ รวมถึงเนื้อหาที่ขยายออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล

นอกจากนี้ เขาเชื่อว่าการแก้ปัญหาระยะยาวของหอจดหมายเหตุฯ จะต้องมีการกำหนด “นโยบาย” ที่ชัดเจนในการดำเนินงาน โดยเฉพาะประเด็นขอบเขตเอกสารที่สามารถจัดเก็บได้ ด้วยงานวิจัยที่เขากำลังศึกษาเกี่ยวกับ “Collection development policy” ระบุชัดเจนว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของหอจดหมายเหตุฯ ในประเทศไทย คือ การขาดแคลนนโยบายเรื่องดังกล่าว การมีนโยบายที่ชัดเจน จะทำให้ไม่เกิดปัญหา หากอนาคต หอจดหมายเหตุฯ ต้องการขยายขอบเขตไปยังเอกสารการเมืองอย่างจริงจัง

คุณวารุณี เห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกันว่า หอจดหมายเหตุฯ วันนีถือว่ามาถูกทิศทางกับเป้าหมายเรื่องการเก็บเอกสารการเมือง ถึงเวลานี้ต้องรอคณะกรรมการชุดใหม่ เมื่ออธิการบดีตัดสินใจมานั่งเป็นประธานก็จะมีส่วนช่วยผลักดันนโยบายนี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมเร็วขึ้น

ตัวอย่างที่ตอกย้ำและจุดประกายให้คณะทำงานทุกคนเห็นถึงปัญหาที่หอจดหมายเหตุฯ เผชิญอยู่ชัดเจนขึ้น คือกรณีคอลเลกชันศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตนายกรัฐมนตรี และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวารุณี เล่าว่า ครั้งนั้นหอจดหมายเหตุฯ ได้รับการทามทาบในการจัดเก็บเอกสารของท่าน ผ่านการติดต่อของนายแพทย์จักรธรรม บุตรชาย ที่มองว่าหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการจัดเก็บคอลเลกชันนี้ แต่ด้วยเอกสารที่อัดแน่นอยู่ในบ้านหลังเล็กของศาสตราจารย์สัญญาทำให้หอจดหมายเหตุฯ ไม่มีศักยภาพในแง่ของพื้นที่เพียงพอที่จะจัดเก็บเอกสารดังกล่าวทั้งหมดได้

นอกจากนี้ ด้วยความ “ลับสุดยอด” ของตัวเอกสารซึ่งล้วนเป็นบันทึกการทำงานของ ศาสตราจารย์
สัญญา บุรุษผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของประเทศ จึงย้อนกลับมาสู่เรื่องขอบเขต
ของจดหมายเหตุนั้น ในการจัดเก็บเอกสารควรครอบคลุมขนาดไหน อย่างไร รวมไปถึงแนวทางการ
บริหารที่คณะทำงานต่างมองว่าจากนี้จดหมายเหตุนั้น ควรขึ้นตรงกับอธิการบดี เพื่อตัดสินใจ
ดำเนินงานกับเอกสารที่มีความสำคัญในระดับเดียวกับ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์

จดหมายเหตุนิติศาสตร์ : โครงสร้างองค์กร ปัญหาที่รอวันแก้

ย้อนไปตั้งแต่ยุคก่อตั้ง โครงสร้างการบริหารของจดหมายเหตุนั้น ผ่านอุปสรรคปัญหาในเชิงการ
บริหาร รูปแบบองค์กร มาตลอด ตั้งแต่จุดเริ่มแรกจดหมายเหตุนั้น หลังจากผ่านการอนุมัติจัดตั้ง
จากที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2534 ซึ่งระยะแรกตั้งนี้จดหมายเหตุนั้น อยู่
ภายใต้ความดูแลของฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัย ชั่วคราว เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานรองรับ ส่งผล
ต้องประมาณที่ต่อขออนุมัติใช้งบประมาณรายจ่ายจากรายได้พิเศษผ่านสำนักหอสมุด (เนื่องจาก
เป็นหน่วยงานที่มีลักษณะการทำงานในประเภทเดียวกันกับจดหมายเหตุนั้น ในขณะที่ฝ่ายวิชาการที่
เป็นต้นสังกัดมีรูปแบบการทำงานต่างออกไป จึงอาจมีปัญหากการเบิกจ่ายไม่คล่องตัว) ต่อมาเมื่อมี
การนำเสนอแผนแม่บทเพื่อนำเข้าบรรจุในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยฉบับที่ 7 และขอจัดตั้งเป็น
หน่วยงานราชการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และฉบับที่ 8 แต่ไม่ได้รับ
การอนุมัติ ด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐบาลมีนโยบายไม่ให้เพิ่มหน่วยงานใหม่

ตลอดเวลาที่ผ่านมา เห็นได้ชัดว่า คณะกรรมการจดหมายเหตุนั้น พยายามยกระดับองค์กรไปสู่
ความเป็นอิสระ มีอำนาจการบริหารจัดการตัวเอง เพื่อเอื้อต่อการทำงาน ที่นับวันจะแผ่ขยายออก
ไปในวงกว้าง แต่เมื่อความพยายามดังกล่าวไม่บรรลุผล จึงนำไปสู่ปัญหาหนักอีกเรื่องคือการเลือก
สังกัดกับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

เมื่อผ่านพ้นยุคของอาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ในยุค 10 ปีแรก ปัจจัยรอบข้างทำให้
จดหมายเหตุนั้น ไม่สามารถดำรงตนเป็นเหมือนหน่วยงานลอยที่ไม่ขึ้นตรงกับใครได้อีกต่อไป

ในช่วง 10 ปีแรก จดหมายเหตุนิติศาสตร์ อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ และคณะกรรมการฯ ชุดแรก
ช่วยกันขับเคลื่อนงานจดหมายเหตุนั้น ได้อย่างคล่องตัว แม้จะมีการบริหารจัดการที่เบ็ดเสร็จและ
เป็นอิสระ แต่ด้วยโครงสร้างที่เป็นเอกเทศ จึงเกิดปัญหาหยิบย่อยอื่นๆ ตลอดยุคแรกของการทำงาน
 อาทิ ปัญหาการได้มาซึ่งเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งคณะทำงานจดหมายเหตุนั้น
แก้ปัญหามาโดยวิธีเชิญชวนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บเอกสารมาร่วมเป็นหนึ่งใน

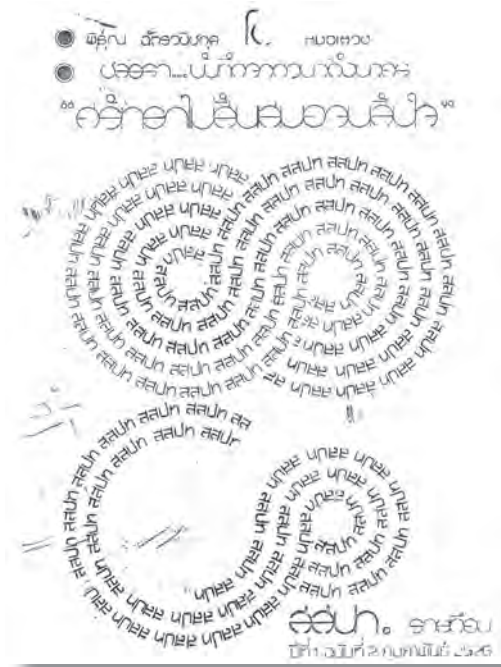
คณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ ตั้งแต่หน่วยงานสารบัญ ผู้ดูแลพิจารณาการทำลายเอกสาร หน่วยงานวางแผน ผู้ดูแลเรื่องงบประมาณ รวมถึงผู้อำนวยการกองกลาง ฯลฯ นอกจากนั้น หอจดหมายเหตุฯ ยังใช้วิธีการจัดสัมมนาอบรมเจ้าหน้าที่ฝ่ายสำนักเลขานุการของทุกคณะ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับระบบจัดเก็บและการส่งมอบเอกสารเมื่อครบอายุการใช้งาน โดยนัยก็คือเพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานเหล่านี้ส่งมอบเอกสารให้กับหอจดหมายเหตุฯ เมื่อถึงเวลากำหนด

หอจดหมายเหตุฯ พยายามทำให้การทำงานต่างๆ เดินหน้าต่อไปท่ามกลางโครงสร้างองค์กรที่ไม่เอื้ออำนวยเท่าใดนัก ในที่สุดหอจดหมายเหตุฯ ก็จำเป็นต้องเข้าสังกัดอยู่ภายใต้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพื่อให้อยู่ในระเบียบของการจัดสรรงบประมาณ

คุณวารุณี เล่าต่อไปว่า เพื่อให้มั่นใจว่าหน่วยงานที่ไปขึ้นสังกัดจะไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน จึงเลือกที่จะขอขึ้นสังกัดกับรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ในเวลานั้นมาจากคณะเศรษฐศาสตร์ซึ่งมีความคุ้นเคยกับคณะกรรมการบางคนของหอจดหมายเหตุฯ ทำให้การขออนุมัติดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

อย่างไรก็ตามเมื่อวันเวลาผ่านไป เห็นได้ชัดว่าแม้ทางคณะทำงานหอจดหมายเหตุฯ จะพยายามคงไว้ซึ่งอิสระในการบริหารจัดการองค์กรขนาดไหนก็ตาม ในที่สุดแล้วก็ต่างตระหนักว่า โครงสร้างที่ยึดติดกับตัวผู้บริหารซึ่งมีเวลาที่จะผันวาระไปนั้น ไม่มีความมั่นคงถาวรและนำมาสู่การตัดสินใจว่า ถึงเวลาที่หอจดหมายเหตุฯ ต้องตัดสินใจขึ้นสังกัดกับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเสียที ซึ่งขณะนั้นมีทางเลือกไม่มาก หากไม่ใช่สำนักหอสมุด ก็ต้องเป็นกองกลาง เป็นเสมือนทางแยกที่ต้องตัดสินใจว่าจะเลี้ยวซ้าย หรือขวา

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วทั้ง 2 ทางเลือกต่างมีจุดแข็ง จุดอ่อน ต่างกันไป คุณวารุณี เปรียบเทียบทาง 2 แพร่งที่เกิดขึ้นนี้ว่า หากขึ้นกับสำนักหอสมุด จุดแข็งคือความเข้มแข็งในงานบริการ ซึ่งเป็นบทบาทหลักของหอจดหมายเหตุฯ เช่นกัน แต่จุดอ่อนสำคัญซึ่งได้รับการท้วงติงจากคณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ ที่เป็นนักจดหมายเหตุอาชีพ คือ การบริหารงานเอกสารจดหมายเหตุ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการบริหารงานห้องสมุด เช่น การรับมอบเอกสาร การจัดเรียงและจัดทำคำอธิบาย และการทำบัญชีช่วยค้นเอกสาร ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในหอจดหมายเหตุฯ จำเป็นต้องมีทักษะในด้านนี้ รวมถึงการดำเนินกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่หอจดหมายเหตุฯ ใช้วิธีการมอบหมายกรรมการที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัว หรือใช้วิธีการจัดจ้างบุคลากรภายนอกที่เป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ ในขณะที่หอสมุดยังคงใช้บุคลากรของตนเองเป็นหลัก ทำให้บางครั้งรูปแบบการนำเสนออาจไม่ถูกใจคนรุ่นใหม่

อีกทางเลือกของหอจดหมายเหตุฯ ขณะนั้นก็คือเข้าสังกัดภายใต้กองกลาง ข้อดีคือ กองกลางเป็นหน่วยงานสารบัญญกลางของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความเข้าใจในเรื่องกระบวนการของงานเอกสาร แต่จุดอ่อนก็คือ การขาดความเข้าใจในงานจดหมายเหตุที่ไม่จำกัดบทบาทแค่งานเอกสาร แต่ครอบคลุมไปถึงการจัดเก็บและการให้บริการ ที่สำคัญคืองานประชาสัมพันธ์หอจดหมายเหตุฯ ในวงกว้าง รวมถึงการจัดทำจุลสารฯ การจัดอบรม เสวนา การจัดนิทรรศการ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาในเรื่องความไม่คล่องตัวในทางงบประมาณและการเบิกจ่าย และนี่ก็อาจไม่ใช่ปัญหาของกองกลางที่งานส่วนใหญ่เป็นงานบริการและปฏิบัติประจำวันมากกว่างานบริการวิชาการ

หอจดหมายเหตุฯ : พื้นที่จำกัด ปัญหาอันหนักอึ้ง

ณ จุดเริ่มต้นของการทำงานที่อาศัยห้องเล็กๆ ของห้องฝึก - ฟังภาษา ศูนย์บริการสื่อการศึกษา สำนักหอสมุด ที่เปรียบเสมือนเป็นศูนย์บัญชาการชั่วคราว ของคณะทำงานในยุคบุกเบิก สถานที่ตั้งของหอจดหมายเหตุฯ ที่ผ่านไป 2 ทศวรรษ ยังคงเป็นปัญหาหลัก ที่สร้างความหนักใจมาโดยตลอด แม้จะมีที่ทำการถาวรในห้องทำงานชั้น 2 อาคารเอนกประสงค์ 3 แต่ก็ถือเป็นห้องที่คับแคบ ซึ่งสวนทางกับบทบาทหน้าที่สำคัญของหอจดหมายเหตุฯ ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

หากลำดับความเป็นมาของสถานที่ตั้งหอจดหมายเหตุฯ ย้อนไปเมื่อปี 2535 มหาวิทยาลัยได้อนุมัติพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต จำนวน 5 ไร่ เพื่อก่อสร้างอาคารหอจดหมายเหตุ อยู่บริเวณใกล้เคียงอาคารพิพิธภัณฑสถานฯ พร้อมกันนี้ก็ได้อนุมัติให้ใช้ห้อง วจ.207 เป็นสถานที่จัดเก็บเอกสารชั่วคราวไปก่อนจนกว่าจะไต่งบประมาณก่อสร้างอาคารหอจดหมายเหตุถาวร

ต่อมาโครงการฯ ได้อนุมัติให้ใช้พื้นที่ที่ท่าพระจันทร์ เป็นที่ทำการโดยขอใช้พื้นที่บางส่วนของตึกโดม เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาคารหลังแรกของมหาวิทยาลัยและเป็นอาคารเก่าแก่ สมควรใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ และหอจดหมายเหตุ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็จะดูแลห้องอนุสรณ์สถานผู้ประศาสน์การ และใช้เป็นที่พักแสดงนิทรรศการถาวร พร้อมกันนี้ได้ขอยืนยันการใช้พื้นที่จำนวน 5 ไร่ ที่ศูนย์รังสิตด้วย ในการจัดทำคำขอตั้งงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ.2544 โครงการได้ขอจัดตั้งงบประมาณ ค่าออกแบบ อาคารหอจดหมายเหตุไปด้วย แต่ไม่ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัย

พ.ศ.2540 อาคารริมน้ำได้รับการรื้อถอนเพื่อก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ 2 (อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี) โครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ จึงย้ายไปอยู่ ณ ชั้น U2 หอสมุดปรีดี พนมยงค์ ขณะเดียวกันก็ได้ขอใช้พื้นที่อาคาร 5 ชั้นหอสมุดเดิมเป็นที่ทำการ ต่อมาจึงได้รับอนุมัติพื้นที่อาคาร สำนักหอสมุดเดิม ชั้น 2 จำนวน 116 ตารางเมตร เป็นที่ทำการถาวรตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

ด้วยปริมาณเอกสารมากมาย มหาศาล ที่หอจดหมายเหตุฯ ต้องดำเนินการจัดเก็บ และจะขยายมากขึ้นอีกในอนาคต จึงไม่สอดคล้องกับทิศทางที่องค์กรแห่งนี้ต้องการก้าวไป และยังคงไม่สอดคล้องกับทิศทางของหน่วยงานที่หอจดหมายเหตุฯ สังกัดอยู่ในปัจจุบัน

ในยุคแรก มหาวิทยาลัยได้เสนอให้หอจดหมายเหตุฯ ใช้พื้นที่ของอาคารคณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ที่ศูนย์รังสิต ด้วยแนวคิดที่ว่าต้องการผนวกหอจดหมายเหตุฯ เข้ากับพิพิธภัณฑ์ของคณะสังคมวิทยาฯ ซึ่งอาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ และคุณนวลฉวี ก็ได้ขัดข้อง แต่ปัญหาคือใช้ผนังอาคารเป็นกระจกโดยส่วนใหญ่และออกแบบให้ปลูกต้นไม้ไว้บนหลังคาเพื่อป้องกันความร้อนจึงทำให้อาคารแห่งนี้ไม่เหมาะที่จะจัดเก็บเอกสาร ด้วยความชื้นที่เกิดขึ้นได้ง่ายจากโครงสร้างอาคาร และวัสดุที่ใช้ อาจทำให้เอกสารชำรุดเสียหายได้เร็วขึ้น

การเรียกร้องเรื่องสถานที่ตั้ง และพื้นที่การจัดเก็บเอกสาร ไม่ใช่เรื่องใหม่ และเป็นสิ่งที่หอจดหมายเหตุฯ ต่อสู้เรียกร้องมาตลอด ย้อนกลับไปเมื่อ 20 ปีก่อน คณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ มีความพยายามหลายต่อหลายครั้งในการขอใช้พื้นที่ศูนย์รังสิตเพื่อก่อสร้างเป็นอาคารหอจดหมายเหตุฯ ขณะนั้นยังเป็นพื้นที่โล่งกว้าง เมื่อนำเสนอเรื่องผ่านสภามหาวิทยาลัยก็ได้รับการปฏิเสธทุกครั้งไป เพราะเรื่องการสร้างอาคารถือเป็นปัญหาใหญ่ในสมัยนั้น

หากพิจารณาในมุมมองของผู้บริหาร ระหว่างการอนุมัติงบประมาณเพื่อสร้างอาคารศูนย์กีฬา กับการก่อสร้างอาคารหอจดหมายเหตุฯ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเกือบทั้งหมดคงเลือกที่จะอนุมัติงบประมาณสร้างศูนย์กีฬามากกว่า ส่งผลให้หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยแทบทุกแห่งใช้อาคารเก่าเป็นสถานที่ทำงานแทบทั้งสิ้น หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน

คงเป็นเรื่องเกินความคาดหวังที่จะคิดสร้างอาคารเฉพาะ เพื่อเก็บรักษาข้อมูลและคลังความรู้ทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ที่นับวันจะยิ่งทวีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น และที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เองก็คงไม่ใช่ข้อยกเว้น

ภารกิจจุลสารฯ สู่ทศวรรษที่ 3 : ทันสมัย-หลากหลาย-ขยายวงผู้อ่าน

นอกจากปัญหาเรื่องโครงสร้างองค์กรของหอจดหมายเหตุฯ และพื้นที่จัดเก็บเอกสารแล้วยังมีหลายภารกิจ ที่ต้องฟันฝ่าไปในการก้าวสู่ทศวรรษที่ 3 ซึ่งคณะทำงานในวงสนทนาได้ร่วมกันนำเสนอทิศทางต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจ

อาจารย์สุดแดน บรรณาธิการจุลสารฯ มองว่า บทบาทที่หอจดหมายเหตุฯ ควรจะก้าวไปในอนาคต มีหลากหลายแง่มุม เช่นการจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุประเภทใหม่ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น เสียง, ภาพเคลื่อนไหว และนำเสนอให้คนภายนอกได้รับรู้ผ่านจุลสารฯ หรือเว็บไซต์ซึ่งต้องทำอย่างเข้มข้นเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เวลานี้หอจดหมายเหตุฯ ได้เริ่มต้นกับโครงการเก็บบันทึกเสียงสัมภาษณ์ศิษย์เก่า ต.ม.ธ.ก. หลายสิบคนถือเป็นความก้าวหน้าของหอจดหมายเหตุฯ ที่จะมุ่งไปสู่ความหลากหลายในงานจดหมายเหตุรูปแบบใหม่ๆ

อาจารย์ชาติรี เสนอว่าจุลสารหอจดหมายเหตุฯ ควรจะยกระดับไปสู่ความเป็นวารสารวิชาการ แม้ขณะนี้ก็ยังขึ้นชื่อว่าเป็นจุลสาร แต่ด้วยคุณภาพของบทความและรูปลักษณ์ของหนังสือถือว่าได้พัฒนาใกล้เคียงเกินกว่าคำว่าจุลสารมานานแล้ว นอกจากนี้เนื้อหายังมีความหลากหลาย และไม่ได้ยึดติดอยู่แค่ประเด็นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งจะสามารถดึงนักวิชาการหน้าใหม่ๆ และคนทั่วไปให้เข้ามาร่วมเขียนบทความมากขึ้น แต่การยกระดับเป็นวารสารทางวิชาการก็ผูกพันอยู่กับข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของวารสารวิชาการที่อาจทำให้เนื้อหา และรูปแบบขาดการสร้างสรรค์อย่างเช่นเคยก็เป็นได้ ดังนั้นทีมงานจุลสารฯ จำเป็นต้องรักษาสมดุลระหว่างวารสารวิชาการที่สามารถอ้างอิง เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือได้ กับลีลาการเขียนในสไตล์ของจุลสาร ที่ทำให้เข้าถึงผู้อ่านจำนวนมาก ก็น่าจะเป็นทิศทางที่หอจดหมายเหตุฯ ควรมุ่งหน้าไปเพื่อการขยายวงของทั้งกลุ่มผู้เขียน และกลุ่มผู้อ่านในอนาคต

ในเรื่องเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของหอจดหมายเหตุฯ ในการก้าวสู่ทศวรรษหน้าก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น

คุณวารุณี มองประเด็นนี้ว่า หอจดหมายเหตุฯ เป็นสถานที่ที่เก็บของเก่า โบราณ แต่มีคุณค่าซึ่งถือเป็นเอกสารทางวัฒนธรรม การจะดึงคนรุ่นใหม่เข้ามาใช้บริการเพิ่มขึ้นนั้น ภาพลักษณ์ที่สื่อออกไปจึงต้องไม่เป็นอุปสรรคแต่ต้องเข้ากับยุคสมัย สามารถคุยกับคนที่อยู่ในโลกปัจจุบันได้ มิฉะนั้นแล้วหอจดหมายเหตุฯ ก็จะเป็นแค่ปูโซมเผ่าทรัพย์ ที่ไร้ความหมาย เช่นเดียวกับจุลสารฯ ก็ต้องปรับเนื้อหาให้บทความร่วมสมัยมากขึ้น นอกจากนี้คงต้องจัดกิจกรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น เป็นเจ้าภาพในการจัดวอล์กกิ้งทัวร์ เพื่อเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยผ่านสถานที่ต่างๆ หรือจัดทริปแหล่งท่องเที่ยวในเกาะรัตนโกสินทร์ โดยสอดแทรกความทรงจำทางการเมืองเข้าไปในสถานที่ต่างๆ นั้นด้วย อาทิ ความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับถนนราชดำเนิน

อาจารย์ ดร.ฐาปนันท์ เสริมในประเด็นนี้ว่า กิจกรรมหนึ่งที่หอจดหมายเหตุฯ ได้ดำเนินการแล้วสามารถตอบโจทย์เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี คือ การจัดอบรมประชาธิปไตยให้กับเด็กมัธยม ที่มีการเชิญครูและนักเรียนในเขตกรุงเทพและปริมณฑลมาอบรมเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งทำมาต่อเนื่อง 2 ปี ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการประชาสัมพันธ์หอจดหมายเหตุฯ เพื่อเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่น โดยอนาคตสามารถขยายผลโครงการนี้ ด้วยการเชื่อมต่อหอจดหมายเหตุฯ กับห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ ผ่านเว็บไซต์หรือช่องทางอื่นๆ เพื่อให้เด็กวัยรุ่นสามารถเข้าถึงหอจดหมายเหตุฯ ได้ง่ายขึ้น หรืออาจใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ที่จัดทำขึ้นเป็นพิเศษเพื่อแนะนำหอจดหมายเหตุฯ โดยอาจนำเสนอด้วยการ์ตูน ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักเรียน นักศึกษาได้ง่ายขึ้น

ส่วนการประชาสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัย อาจจัดทำโบรชัวร์เล็กๆ แนะนำหอจดหมายเหตุฯ แจกให้กับคณาบดีคณะต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ในคณะนั้นๆ โดยมุ่งไปที่คณะที่เป็นเป้าหมาย ได้แก่ คณะรัฐศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ เพื่อเชิญชวนนักศึกษาให้เข้ามาใช้บริการของหอจดหมายเหตุฯ มากขึ้น

ผ่านวงสนทนาดังกล่าว แม้เพียงไม่กี่ชั่วโมง แต่ชัดเจนถึง “ภาระใจ” ของคณะทำงานทุกคนที่ต่างต้องการเห็นการพัฒนาของหอจดหมายเหตุฯ ก้าวไปสู่ความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน พร้อมๆ กับปัญหาหลากหลายที่ได้รับการแก้ไข ถือเป็นก้าวสู่ทศวรรษที่ 3 ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความท้าทาย

ต้นไม้พันธุ์พิเศษ : เอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร

หากจะหาคำนิยามสั้นๆ ถึง “ตัวตน” หอจดหมายเหตุฯ ต้องบอกว่าสิ่งที่ทำให้ “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ใดๆ ก็เป็นจุดเดียวกับที่ “หอจดหมายเหตุฯ” แตกต่างจากหอจดหมายเหตุอื่นๆ อย่างนั้น

ความเป็นแบรนด์ “ธรรมศาสตร์” ที่เชื่อมต่อกับ “การเมือง” และ “สามัญชน” ด้วยเจตนารมณ์ของท่านผู้ประศาสน์การ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ที่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นในปี 2477 ด้วย หลังยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เพื่อสร้างบุคคลที่มีความรู้ ทางกฎหมาย การปกครอง และสังคม เข้ามารับใช้ประเทศชาติ ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คนสามัญชนทั่วไปเข้ามาแสวงหาความรู้จากสถานที่แห่งนี้ กรณียของหอจดหมายเหตุฯ ก็ไม่แตกต่างกัน

คุณวารุณีย้อนเล่าไปถึงช่วงการสร้าง “ตัวตน” ของหอจดหมายเหตุฯ ณ จุดที่ต้องเลือกว่าจะกำหนดทิศทางเดินต่อไปอย่างไร เมื่อครั้งที่คณะทำงานได้คอลเลกชันเอกสาร 2 ชุด ที่นำมาซึ่งการตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในการจัดเก็บเอกสารดังกล่าวอย่างมาก

ชุดแรกคือ ไมโครฟิล์มหนังสือฝ่ายซ้ายที่ได้รับการรับมอบจาก อาจารย์ธงชัย วินิจจะกุล เมื่อครั้งเดินทางกลับมาทำวิจัย และเก็บข้อมูลในประเทศไทย ซึ่งได้มาจากการไปถ่ายไมโครฟิล์มหนังสือฝ่ายซ้ายจากทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชุดที่สองเป็นเอกสารของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยของอาจารย์สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ หนึ่งในผู้นำนักศึกษาที่เดินทางเข้าป่าในยุคตุลามาหาวิปโยคเมื่อเกือบ 40 ปีก่อน และเอกสารชุดนี้เองถือเป็น “ไฮไลต์” ของหอจดหมายเหตุฯ จนกลายเป็นชุดที่มีผู้มาขอใช้บริการมากที่สุด ไม่แพ้เอกสารการบริหารมหาวิทยาลัยในยุคแรกๆ ซึ่งได้รับมอบจากงานสารบรรณ โดยคุณเพ็ญภาค เดชเจริญศรี หัวหน้างาน

แม้จะเป็นคอลเลกชันพิเศษซึ่งหาไม่ได้ง่าย ๆ แต่จากคำท้วงติงของคุณชนิษฐา วงษ์พานิช นักจดหมายเหตุอาชีพ หนึ่งในคณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ ในขณะนั้น ถึงบทบาทของหอจดหมายเหตุฯ ที่ควรเลือกเก็บเฉพาะเอกสารบริหารงานของมหาวิทยาลัยเท่านั้น สร้างความหนักใจให้กับคุณวารุณี เป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวได้รับการคลี่คลาย เมื่อเธอได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุที่ประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.2538-2539

ครั้งนั้น สิ่งจุดประกายให้คุณวารุณี คือ เมื่อครั้งเยี่ยมชมหอจดหมายเหตุของสถาบันรัฐศาสตร์ศึกษา ที่ตั้งอยู่ชานเมืองกรุงปารีส ด้วยหอจดหมายเหตุดังกล่าวเต็มไปด้วยเอกสารส่วนบุคคลของพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายของฝรั่งเศส ถือเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจด้วยว่าจริงๆ แล้ว ฝรั่งเศส ถือเป็นประเทศที่มีพระราชบัญญัติเอกสารจดหมายเหตุที่เคร่งครัดมากที่สุดประเทศหนึ่ง นั่นคือ เอกสารบริหารราชการของทุกรัฐ ทุกเมือง จะต้องส่งต่อให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติเท่านั้น ไม่เว้นแม้แต่เอกสารของมหาวิทยาลัย

ทางเลียงของสถาบันรัฐศาสตร์แห่งนี้ จึงเลือกวิธีเก็บเอกสารส่วนบุคคลเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งทำให้สถาบันสามารถมีเอกสารจดหมายเหตุเป็นของตนเองได้

จุดนั้นเองทำให้คุณวารุณี มั่นใจว่าหากสถาบันนี้ที่อยู่ในกฎของประเทศที่เข้มงวด ยังสามารถเก็บเอกสารการเมืองที่ไม่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยได้ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ก็ควรจะได้เช่นกัน

นอกจากนี้ ยังบวกกับความเชื่อของเธอที่ว่า รูปแบบหรือทิศทางของหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัย ควรจะเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นั่นหมายถึงหอจดหมายเหตุฯ สามารถมีเอกสารส่วนบุคคลในเรื่องอะไรก็ได้ที่สนองความต้องการ ด้านงานวิจัย ซึ่งเป็นหลักการของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป

สิ่งนี้เองถือเป็นสาระสำคัญของหอจดหมายเหตุฯ ที่ไม่เหมือนใครมาจนถึงทุกวันนี้

อาจารย์ประจักษ์ เสริมประเด็นนี้ว่า ถึงวันนี้หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ สามารถสร้างตัวเองได้ อย่างโดดเด่น ไม่เหมือนใคร และเป็นที่รู้จักดีของคนภายนอกในแง่การเก็บความทรงจำของสถาบัน และเอกสารต้องห้ามทางการเมือง รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มและ ขบวนการทางการเมืองที่หอจดหมายเหตุแห่งอื่นไม่มี หรือไม่กล้าเก็บ ตรงนี้ถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญ ซึ่งปัจจุบันหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์มีเอกสารจำนวนมากที่ทั้งคนไทยและนักวิจัยชาวต่าง ประเทศรู้ว่าหาจากที่อื่นไม่ได้นอกจากที่ธรรมศาสตร์เท่านั้น และได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า หลังจากนี้ หอจดหมายเหตุฯ ต้องสร้างจุดเด่นตรงนี้ให้แข็งแกร่งขึ้นเรื่อยๆ โดยการทำงานเชิงรุก นั่นคือออกไป เสาะแสวงหากอเลาะเลาะชั้นดีๆ แปลกๆ จากศิษย์เก่าหรือบุคคลทั่วไปให้มากขึ้นกว่าเดิม รวมถึง ชักชวนให้คนที่ม่เอกสารจำพวก “ต้องห้าม” “หวาดเสียว” “ใต้ดิน” “นอกระแส” หรือเอกสารที่ ถูกมองว่าไม่เหมาะสม ที่มีถูกผู้มีอำนาจทั้งหลายเซนเซอร์ ให้มามอบให้กับหอจดหมายเหตุฯ โดย เขาเชื่ออย่างหนักแน่นว่า ขณะนี้ยุคสมัยได้เปลี่ยนไปแล้ว ต่อไปเอกสารจำพวก “นอกระแส” นี้จะ ได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมไทยซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของความเปลี่ยนแปลงและในอนาคต ข้างหน้า เชื่อว่าคนจะหันมามองอดีตที่ผ่านมาด้วยสายตาที่เปลี่ยนไป ซึ่งถึงวันนั้นเอกสารที่ทาง หอจดหมายเหตุฯ ได้เก็บรวบรวมไว้ก็จะกลายเป็นขุมทรัพย์ที่มีค่ามหาศาล

ขณะที่อาจารย์สุดแดน เสริมประเด็นนี้ว่า บทบาทของหอจดหมายเหตุฯ วันนี้ ควรเป็นหน่วยงาน หลักในการจัดเก็บเอกสาร หรือจดหมายเหตุของคนทั่วไป เช่น เอกสารส่วนบุคคลของนักต่อสู้อย่าง คุณพรเพชร เหมือนศรี ยายไฮ หรือคุณลุงนวมทอง ในบรรดาหน่วยงานจดหมายเหตุที่มีอยู่ใน ประเทศไทย หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ถือว่ามีความเหมาะสมที่สุดแล้วที่จะจัดเก็บเรื่องราวใน ลักษณะเช่นนี้ ยิ่งไปกว่านั้นหากในอนาคต หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์สามารถสร้างตัวตนนี้ให้ เด่นชัดขึ้นมาได้ ก็จะสามารถเป็นศูนย์กลางของเอกสารจดหมายเหตุของบุคคลสามัญและทำหน้าที่ เป็นกระบอกเสียงให้กับคนเล็กๆ ที่มีถูกยุคสมัยมองข้ามไป

ขณะที่ อาจารย์ ดร.ณัฐพล เสริมว่า นับจากนี้หอจดหมายเหตุฯ ควรขยายวงในการเก็บข้อมูล หรือ เอกสารของบุคคลสำคัญทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาทิ คณะราษฎร

โดยแสวงหาข้อมูลทั้งจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือโคอารีของเขาเหล่านั้น รวมถึงขยายไปสู่ข้อมูล การเมืองของชนชั้นล่างของสังคม ซึ่งมักได้รับการละเลยเช่นกัน

คุณวารุณี มองประเด็นนี้อย่างใส่ใจว่า ด้วยอัตลักษณ์ดังกล่าวของหอจดหมายเหตุฯ ที่เป็นอยู่ บรรดาเอกสาร หรือหลักฐานที่เป็นเรื่องทวนกระแส ได้รับการส่งมอบเข้ามาที่หอจดหมายเหตุฯ มากขึ้นเรื่อยๆ และอนาคตหากหอจดหมายเหตุฯ สามารถแก้ปัญหาเรื่องพื้นที่ในการจัดเก็บเอกสารได้ เราก็ยังยืนยันที่จะจัดเก็บเอกสารเหล่านี้ไว้ทั้งหมด เพื่อให้เอกสารได้รับการเผยแพร่ในวงกว้าง นอกจากบทบาท และตัวตนที่แตกต่างแล้ว “ความยั่งยืน” และ “ความต่อเนื่อง” ของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ยังเป็นจุดแข็งที่สำคัญอีกด้วย นอกจากนี้เธอยังฉายภาพให้เห็นต่อไปว่า ด้วยวัฒนธรรมการทำงานของหอจดหมายเหตุฯ ตั้งแต่ยุคก่อตั้งนั้น สิ่งที่คุณอาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ ได้พยายามวางรากฐานไว้ตั้งแต่ต้นคือ การทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการที่เข้มแข็งและให้ทุกคนมีส่วนร่วม สิ่งที่ชอบไว้คือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรหอจดหมายเหตุฯ ไม่ให้ยึดติดที่ตัวบุคคล แต่เป็นการสร้างทีมงานที่แข็งแกร่ง ที่ไม่ว่าใครจะอยู่ใครจะไป องค์กรแห่งนี้ก็สามารถดำเนินต่อไปได้

สิ่งนี้พิสูจน์ได้ชัดเจนเมื่อถึงเวลาที่อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ ผู้ที่เปรียบเสมือนจุดศูนย์รวม และสัญลักษณ์ขององค์กรแห่งนี้ต้องพ้นวาระไปช่วงหลังทศวรรษแรก การดำเนินงานของหอจดหมายเหตุฯ ก็ยังเป็นวัฒนธรรมที่หนักแน่นมั่นคงและสืบทอดต่อมาถึงทุกวันนี้

หากเทียบอายุองค์กร วันนี้ต้องถือว่าหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ มีความยืนยาวมากที่สุด ในบรรดาหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย เว้นแต่ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ ที่เก็บเอกสารเกี่ยวกับคริสต์ศาสนาเป็นหลัก

จริงๆ แล้วหอจดหมายเหตุหลายมหาวิทยาลัย มีความโดดเด่น และเอกลักษณ์ของตนเองที่น่าสนใจ อาทิ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว ซึ่งมีจุดเด่นชัดเจนในเรื่อง “จีนศึกษา” ในประเทศไทย แต่ถ้าหากขาด ขาดการพัฒนาการที่ต่อเนื่องก็จะทำให้ไม่สามารถสร้างตัวตนนี้ให้แข็งแกร่งขึ้นมาได้

หรือในกรณีมหาวิทยาลัยมหิดล หลายปีก่อนหน้านี้มีความพยายามสร้างแผนกหอจดหมายเหตุ ในสังกัดของสำนักหอสมุด แต่ด้วยปัญหาทางเทคนิค คือ หลายคณะในมหาวิทยาลัยมหิดล ล้วนเป็น คณะใหญ่ อาทิ ศิริราชพยาบาล, ราชภัฏฯ ฯลฯ ซึ่งต่างมีหน่วยงานจัดเก็บเอกสารของตัวเอง ทำให้หอจดหมายเหตุฯ ไม่ได้มีการรับมอบเอกสารจากคณะเหล่านี้ และที่สำคัญมหาวิทยาลัย มหิดลยังมีกองกลางซึ่งมีศูนย์เก็บเอกสารที่เข้มแข็ง และไม่ยอมมอบเอกสารที่อายุครบวาระจัดเก็บ ให้หอจดหมายเหตุอีกด้วย

ณ วันนี้ก็คงนับได้ว่าหोजดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เป็นหोजดหมายเหตุที่มีความต่อเนื่อง ยาวนาน ที่สุดในบรรดาหोजดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยทั้งหมดในประเทศไทย

บก.จุลสารหोजดหมายเหตุธรรมศาสตร์ : เพื่อความงอกงามทางปัญญา

จากจุดเริ่มต้นเพียงปริทรรศน์เย็บเล่มในรูปแบบของจุลสาร ที่มีความหนาเพียง 16 หน้า ที่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการรายงานความคืบหน้าของงานหोजดหมายเหตุฯ วันนี้จุลสารฯ ได้พัฒนามาสู่ความชัดเจนด้านนโยบาย ด้วยการนำเสนอบทความที่หลากหลาย คมลึก สอดคล้องกับความหนาที่เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว และทำสถิติสูงสุดไว้ที่ 176 หน้าในจุลสารฯ ฉบับที่ 14

หากมองในแง่คุณภาพเชิงวิชาการ ตลอดเวลาที่ผ่านมาจุลสารฯ ได้ยกระดับตนเองเป็นผู้ให้ความรู้เชิงวิชาการ การวิเคราะห์เจาะลึกเอกสารหोजดหมายเหตุฯ นำเสนอผ่านแง่มุมใหม่ๆ ในเชิงลึก ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับเอกสารต่างๆ สื่อกออกมาให้ผู้อ่านได้รับรู้

ผลงานชิ้นแล้วชิ้นเล่าถูกบรรจงสร้างผ่านนักวิชาการที่เข้ามาร่วมเป็นผู้เขียนบทความให้กับจุลสารฯ คนแล้วคนเล่า ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ เหล่าบรรณาธิการจุลสารฯ ที่เปรียบดังผู้อำนวยการสร้างผลงานให้เกิดขึ้น

เส้นทางสู่บทบาทหน้าที่นี้ของบรรณาธิการแต่ละคนล้วนแตกต่างกันและน่าสนใจ หลายคนที่นี่เป็นเหมือนโรงบ่มเพาะทางปัญญา ที่ทำให้เขาก้าวสู่ความเป็นนักวิชาการเต็มขั้น ขณะที่อีกหลายคนก็ทำให้เขาได้พบตัวตนใหม่ๆ ของตนเอง

อาจารย์สุดแดน บรรณาธิการรับผิดชอบจุลสารฯ มากที่สุดถึง 4 ฉบับ เล่าว่า เริ่มจากที่เขาได้รับการชักชวนจากอาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ ให้เข้ามาร่วมงาน ภายหลังจากที่เขาได้สัมภาษณ์อาจารย์ในหัวข้อ “โปสเตอร์การเมือง” สมบัติล้ำค่าที่อาจารย์เก็บรวบรวมไว้ ซึ่งทำให้ได้ตระหนักว่า เอกสารที่แสดงประวัติศาสตร์ชาติหรือการเมืองไทยนั้น จริงๆ แล้วไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเอกสารที่เป็นกระดาษ แต่ยังแฝงอยู่ในโปสการ์ด โปสเตอร์ หรือสิ่งๆ ที่ดูเล็กน้อยที่คนทั่วไปไม่ให้ความสำคัญ เช่นเดียวกับเอกสาร “นอกกระแส” ซึ่งหมายถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้

เช่นเดียวกับ อาจารย์ประจักษ์บรรณาธิการอีกคนหนึ่ง เริ่มต้นความประทับใจแรกของเขาและนำมาสู่การผูกพันตัวในองค์กรแห่งนี้ คือ การมีโอกาสนิพนธ์ในฐานะผู้ขอใช้เอกสารจากหอจดหมายเหตุฯ บ่อยครั้งระหว่างทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ ด้วยความเป็นกันเองของเจ้าหน้าที่ และน้ำใจบริการ ทำให้เขาประทับใจ และใช้พื้นที่ให้บริการเล็กๆ แห่งนี้กลายเป็นที่เขียนวิทยานิพนธ์แห่งที่สองของเขา

เขาได้รับทราบจากทีมงานจุลสารหอจดหมายเหตุฯ ให้เขียนบทความ “86 ปีหนังสือนักศึกษาชีวประวัติหนุ่มสาวสยามฉบับลายลักษณ์” ลงตีพิมพ์ในจุลสารฯ ฉบับที่ 5 ซึ่งถือเป็นบทความชิ้นสำคัญของจุลสารหอจดหมายเหตุฯ และชีวิตนักวิชาการของอาจารย์ประจักษ์ ด้วยเช่นกัน

สำหรับอาจารย์ชาติรี ดูจะต่างจากบุคคลอื่นๆ นอกจากความเป็นคนนอกรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว จุดเริ่มต้นของการเข้ามาที่หอจดหมายเหตุฯ แห่งนี้ก็ดูจะแตกต่างจากคนอื่นๆ นั่นเพราะอาจารย์ชาติรีนอกจากไม่เคยแวะเวียนมาหอจดหมายเหตุฯ แล้ว ยังไม่รู้ด้วยว่าหอจดหมายเหตุฯ ที่มีบทบาทหน้าที่อย่างไร

แต่ด้วยการทำงานเชิงรุกของหอจดหมายเหตุฯ ที่ไม่รอให้คนเดินเข้ามาแต่ชักชวนให้นักวิชาการเพื่อร่วมสร้างสรรค์ผลงานในจุลสารฯ จึงเป็นที่มาของเสียงโทรศัพท์ชักชวน อาจารย์ชาติรี ให้มาร่วมเขียนบทความเรื่อง “70 ปีโดมธรรมศาสตร์และการเมือง” ลงในจุลสารฯ ฉบับที่ 10

การตอบรับเกิดขึ้นทันที เพราะความสนใจในลักษณะพิเศษของ “ตึกโดม” เป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว จนถึงวันนี้อาจารย์ชาติรีอาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรก็เข้ามาผูกพันกับองค์กรแห่งนี้อย่างต่อเนื่องและเป็นหนึ่งในกรรมการหอจดหมายเหตุฯ ธรรมศาสตร์ชุดปัจจุบันที่แข็งขันและอุทิศตัวด้วยสปิริตที่เปี่ยมล้น

บรรณาธิการอีกท่าน ถูกเสนอชื่อให้เข้ามาทำหน้าที่กรรมการก็คือ อาจารย์ ดร.ฐานันท์ ถือเป็นส่วนผสมที่ลงตัวระหว่างความรู้เชิงนิเทศศาสตร์ กับประวัติศาสตร์ ในสมัยทำปริญญาเอกที่ประเทศ

ฝรั่งเศสเขาเป็นนักกฎหมายจำนวนไม่มากที่สนใจในแง่มุมประวัติศาสตร์ และมีงานวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดของ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ การมีนักกฎหมายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการมีส่วนช่วยให้การดำเนินของหอจดหมายเหตุซึ่งเกี่ยวข้องกับ “เอกสารสำคัญ” ราบรื่นและรอบคอบมากขึ้น เนื่องจากการใช้เอกสารจดหมายเหตุบางเรื่อง มีความละเอียดอ่อนในข้อกฎหมาย หอจดหมายเหตุฯ จึงต้องมีนักกฎหมายเข้ามาช่วยเป็นกรรมการเพื่อตรวจสอบ คัดกรองและเป็นทีปรึกษาสำคัญในประเด็นเหล่านี้ด้วย เช่นเดียวกับสมัยที่ศ.ดร.สมคิด อธิการบดีปัจจุบันได้เป็นคณะกรรมการของหอจดหมายเหตุฯ ในชุดแรกเมื่อ 20 ปีก่อนนั่นเอง

ในบรรดาบรรณาธิการทั้งหมด บุคคลที่ดูจะแตกต่างกว่าคนอื่น ๆ คือคุณชีวสิทธิ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิพิธภัณฑศึกษา เขามาช่วยขยายมุมมองของจุลสารฯ ให้กว้างขึ้น ด้วยความรู้เชิงลึกในเรื่องงานจัดแสดง ทั้งในส่วนของพิพิธภัณฑและนิทรรศการ รวมถึงเอกสารจดหมายเหตุที่ปรากฏในรูปแบบของเสียง ภาพ ฯลฯ คุณชีวสิทธิ์ มองเอกสารเหล่านั้นผ่านการนำเสนอในแง่มุมใหม่ ๆ ซึ่งทำให้ผลงานจุลสารฯ ในฉบับที่ 9 “ประวัติศาสตร์และความทรงจำ” มีความแตกต่างจากเล่มอื่นๆ อย่างโดดเด่นและชัดเจน สมเจตนาธรรมณ์ของคณะทำงาน ที่ต้องการให้จุลสารมีเนื้อหาหลากหลาย

นอกจากได้รับการทาบถามจากทางคณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ แล้ว แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้คุณชีวสิทธิ์เข้าร่วมเป็นบรรณาธิการก็คือความเชื่อมโยงของคุณชีวสิทธิ์กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหอจดหมายเหตุฯ คือ ภาพถ่ายหมู่ธรรมศาสตร์บัณฑิตปีการศึกษา 2495 ที่คุณปู่คุณชีวสิทธิ์เป็นหนึ่งในบรรดาบัณฑิตนั้นด้วย

ผลผลิตหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ : เรือนเพาะชำแห่งปัญญา

นอกจากคณะทำงานที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการแล้ว ก็ยังมีนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่เข้ามาฝากผลงานของตัวเองไว้ ณ ที่แห่งนี้ บางคนอาจผ่านเข้ามาเพียงฐานะผู้ใช้บริการ แต่บางคนแม้จะเริ่มต้นจากจุดดังกล่าวแต่ก็ได้ก้าวหน้าต่อไปสู่ความเป็นนักวิชาการเต็มขั้น โดยมีหอจดหมายเหตุฯ ทำหน้าที่เป็นเหมือนตัวจุดประกาย ปลุกความเป็นนักวิชาการที่อยู่ในคนเหล่านี้ให้ฉายออกมาสู่ภายนอก ในประเด็นนี้ หอจดหมายเหตุฯ มีบทบาทที่น่าสนใจเพิ่มขึ้นนั่นคือการเป็นเหมือนแหล่งบ่มเพาะนักวิชาการรุ่นใหม่ให้เกิดขึ้น คือ อาจารย์ ดร.ณัฐพล ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดูจะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด จากการสะสมหนังสือเป็นงานอดิเรก และได้รับการชักชวนจากอาจารย์ประจักษ์ รุ่นน้องที่คณะรัฐศาสตร์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการจุลสารฯ อยู่ในขณะนั้น กระตุ้นให้เขาเขียนบทความจากเอกสารเก่าที่เขาสะสมอยู่ แมื่อก่อนหน้านั้นจะเคยเขียนงานต่างๆ มาบ้าง แต่กับบทความเรื่อง “วิวาทะของหนังสือเค้าโครงการแผนเศรษฐกิจฯ และพระบรมราชวินิจฉัยฯ กับการเมืองของการผลิตซ้ำ” ที่ตีพิมพ์ในจุลสารฯ ฉบับที่ 6 นั้น แม้จะเป็นบทความชิ้นแรกที่ได้รับ

การตีพิมพ์อย่างเป็นทางการ แต่ได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวาง ถึงขนาดที่นิตยสารศิลปวัฒนธรรม นำไปตีพิมพ์ซ้ำ กล่าวกันว่า “ชีวิตนักวิชาการของ อาจารย์ ดร.ณัฐพลเริ่มต้นที่นี่”

บทบาทที่สำคัญของหอจดหมายเหตุฯ อีกประการหนึ่งก็คือ เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการรุ่นใหม่ เข้ามาฝากผลงานวิชาการของตัวเองไว้

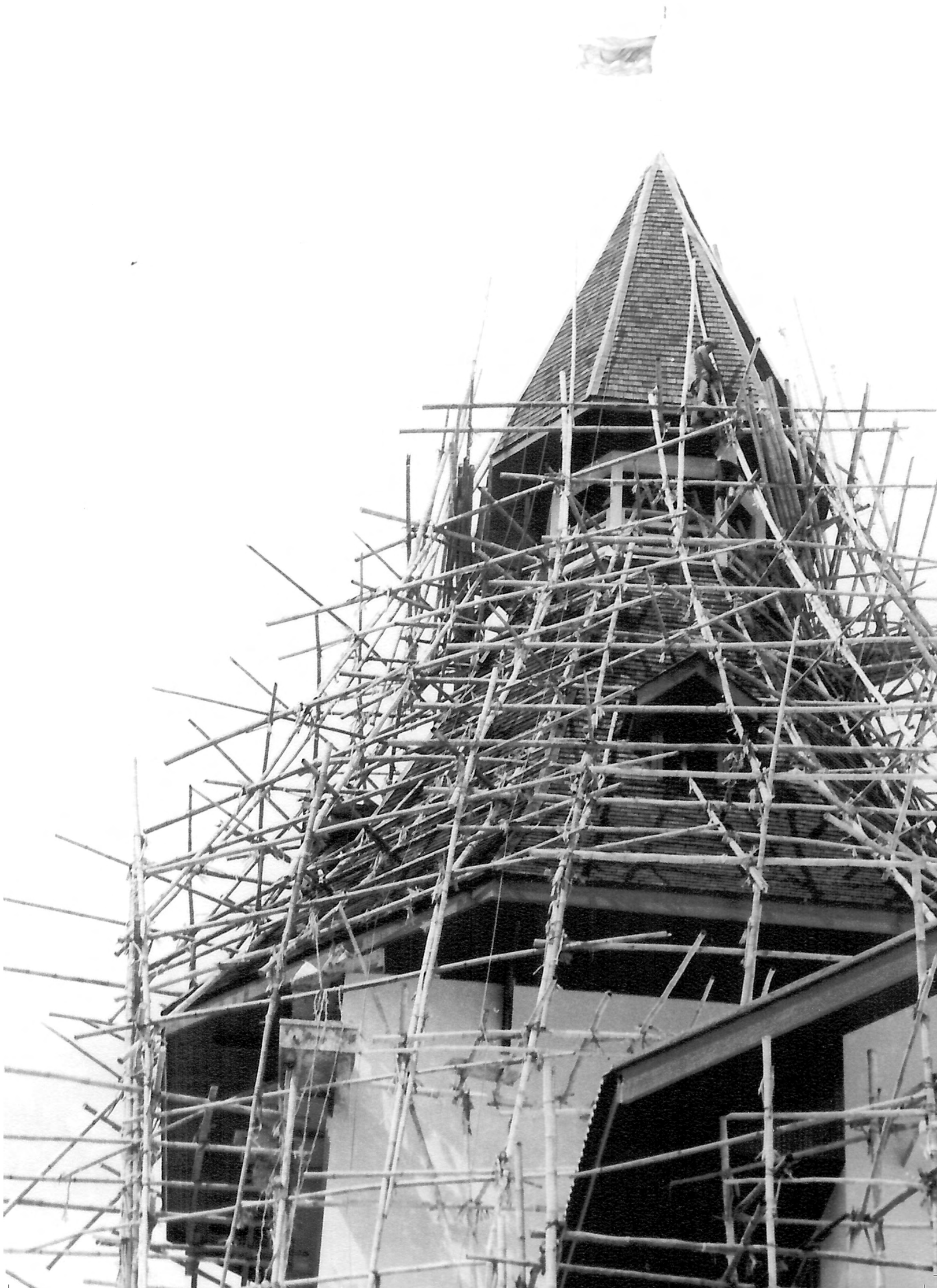
อาจารย์ประจักษ์ ฝากบทความ “86 ปีหนังสือนักศึกษา ชีวิตระวีดิหนุ่มสาวสยามฉบับลายลักษณ์” ไว้ในจุลสารฯ ฉบับที่ 5 เขาก็เริ่มต้นจากการเป็นผู้ให้บริการเอกสารเพื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของนักศึกษา ปัญญาชน ทั้งทางด้านการเมืองวัฒนธรรมก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

หรือกรณีของ อาจารย์ชาติรี จากสถาปนิกที่คุ้นเคยกับงานออกแบบ ก็ก้าวมาสู่งานหนังสืออย่างเต็มตัว ที่สำคัญเขาเล่าว่า ใครอาจจะไม่รู้แต่การที่ได้มาอยู่ร่วมกับเครือข่ายนักวิชาการธรรมศาสตร์ ได้ส่งผลต่อแนวคิดของเขาซึ่งส่งต่อมาถึงงานเขียนและงานวิชาการของเขา เกิดการพัฒนาวิธีคิดแบบใหม่ๆ ทำให้มีความลึกซึ้ง และตกผลึกทางความคิดมากขึ้น

ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าเส้นทางที่ก่อร่างขึ้นเป็นหอจดหมายเหตุฯ มาจนถึงทุกวันนี้ ก็นับเนื่องมาจากคนที่เข้ามาให้บริการเอกสาร จนพัฒนามาสู่การทำงานร่วมกัน เรียกว่า การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใช้และผู้ให้บริการ ถือเป็นฟันเฟืองที่ขับเคลื่อนให้องค์กรแห่งนี้ก้าวต่อไปข้างหน้า เป็นตั้งแหล่งเพาะชำต้นกล้าแห่งปัญญาให้เกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น

ถึงวันนี้หอจดหมายเหตุฯ ธรรมศาสตร์ ยังคงทำหน้าที่นี้อย่างเข้มข้น ยังคงมีนักศึกษารุ่นใหม่ ที่เข้ามาช่วยงานและค้นคว้าเอกสารจากหอจดหมายเหตุฯ สั่งสม รอเวลา พัฒนาไปสู่ความเป็นนักวิชาการรุ่นใหม่ ซึ่งไม่เพียงจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานหอจดหมายเหตุฯ เท่านั้นแต่ยังเป็นบุคลากรของสังคมร่วมสร้างสรรค์ผลงานดีๆ ที่จะมีผลต่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติต่อไปในอนาคต

ในทศวรรษหน้า หอจดหมายเหตุฯ ธรรมศาสตร์ - ต้นไม้แห่งปัญญาต้นนี้ จะได้หยั่งรากลึก แบกัรบภาระหน้าที่และปัญหาอันหนักอึ้งไปได้มากน้อยเพียงใด...อนาคตที่กำลังเดินทางมา จะเป็นผู้ให้คำตอบ

ตึกโดมธรรมศาสตร์ : สถาปัตยกรรม นอกแบบ ของคณะราษฎร

สุระ พิริยะสงวนพงษ์

“ตึกโดม” กำเนิดไม่กลม

ผู้คนจำนวนไม่น้อยรวมทั้งชาวธรรมศาสตร์เองอาจมีข้อสงสัยว่าตึกโดมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(ภาพที่ 1) เหตุใดจึงเรียก “โดม” ทั้งที่เมื่อพูดถึงคำว่าโดมเราก็มักจะนึกถึงอาคารที่มียอดโค้งกลม ดังเช่นโดมยอดพระที่นั่งอนันตสมาคม(ภาพที่ 2)

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ ให้ความกระจ่างในข้อนี้ว่า

“สารานุกรมศัพท์ศิลปะทั้งภาษาฝรั่งเศส อังกฤษ และอิตาเลียนต่างยืนยันความหมายของ dome ตรงกันไว้สองนัย

นัยแรก หมายถึงหลังคาทรงครึ่งวงกลม (ตามที่คนทั่วไปรับรู้) อาจจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กที่สุดแต่ หรือจับจีบบิดเกลียวจนคล้ายกลีบมะเฟืองหรือทรงหัวหอมก็ย่อมได้ หากเป็นทรงครึ่งวงกลมมักเรียกว่า coupole แต่ถ้าเป็นทรงหัวหอมเรียกว่า bulb

นัยที่ 2 หมายถึงหลังคาที่เกิดจากแนวเส้น 4 เส้น 8 เส้น หรือ 16 เส้น (หรืออาจมากกว่านั้น) แต่ถ้ามากเกินไปก็จะกลายเป็นวงกลมโดย

ภาพที่ 1 ตึกโดมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมหนึ่งเดียวของ คณะราษฎรที่สร้างขึ้นอย่างศิลปะตะวันตกโดยมียอดแหลมเหนือหลังคา

ภาพที่ 2 พระที่นั่งอนันตสมาคมมีการประดับโดมกลมเหนือหลังคา ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเมืองเก่า, (กรุงเทพฯ : เชนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 89.

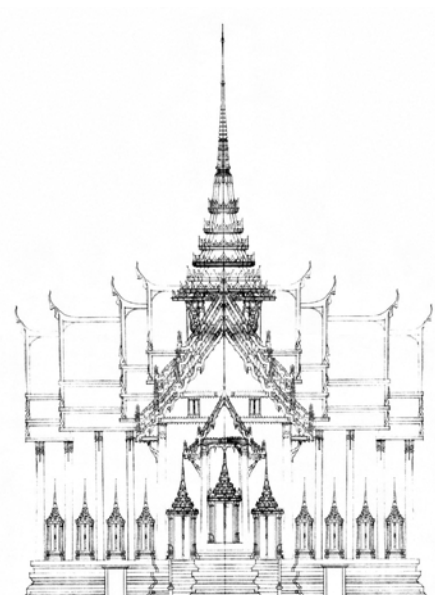
ปริยายอีก) ที่ลากโยงขึ้นไปบรรจบกันข้างบนเหนือผังรูปทรงกลมและเจาะช่องแสงที่ ส่วนยอด (โปรดสังเกตว่าตัวผังเท่านั้นที่จะต้องเป็นทรงกลม แต่มิได้ระบุว่าหลังคาต้อง เป็นรูปทรงกลมด้วยหรือไม่)”¹

ตึกโดมธรรมศาสตร์จึงเป็น “โดม” ตามนัยที่ 2

ประวัติการสร้างตึกโดมธรรมศาสตร์มีผู้เขียนไว้บ้างแล้ว ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงเพียงสังเขปว่าสร้างขึ้น ระหว่าง พ.ศ.2478 - 2479 สถาปนิกผู้ออกแบบและควบคุม การก่อสร้างคือ จิตรเสน(หมีว) อภัยวงศ์ ผู้สำเร็จการศึกษาด้านศิลปะจากเอโกล นาซียงนาล เด โบซาส (Ecole nationale des beaux-arts) ประเทศฝรั่งเศส

เป็นที่ทราบกันดีว่าคณะราษฎรนอกจากจะมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง บ้านเมืองของสยามนับแต่ช่วง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ยังมีบทบาทในการสร้างรูปแบบใหม่ให้กับ งานศิลปกรรมของสยามในเวลานั้นอีกด้วย ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

¹ เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, นามาสถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2549), 163.

ภาพที่ 3 “ปราสาท” หรืออาคารที่มียอดแหลมตามสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (ภาพลายเส้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท) ที่มาภาพ: กรมศิลปากร, ฐานานุกัณฑ์ ในงานสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551), 112.

ภาพที่ 4 พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 แต่รูปแบบที่ปรากฏเป็นงานในรัชกาลที่ 4 ที่มาภาพ : สำนักพระราชวัง, พระบรมมหาราชวัง, (กรุงเทพฯ : สำนักพระราชวัง, 2547), 248.

อาคารยอดแหลมในไทยทั้งแบบไทย และฝรั่ง

การสร้างอาคารที่มียอดแหลมในงานสถาปัตยกรรมไทยมีมาตั้งแต่ก่อนที่ศิลปะแบบตะวันตกจะเข้ามาแพร่หลาย ผู้เขียนเทียบเคียงโดมแหลมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกกับสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีประเภท “ปราสาท” ดังต่อไปนี้

1. อาคารยอดแหลมในสมัยรัชกาลที่ 1-5 : ปราสาท

ในสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีเรียกอาคารที่มีการประดับยอดแหลมไว้เหนือชั้นหลังคาว่า “ปราสาท” (ภาพที่ 3) โดยพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำๆ นี้ว่า “เรือนตั้งแต่ชั้นเดียวขึ้นไปที่มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้นยอดแหลมทรงจอมแห ใช้เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหรือที่ประดิษฐานของลึงค์ศักดิ์สิทธิ์...”²

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมประเภทนี้ได้แก่ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท [สร้างในรัชกาลที่ 1] พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท [ร.3] โลหะปราสาท [ร.3, นับเป็นปราสาทของศาสนสถานและอยู่นอก

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ช-ช (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2550), 513.

ภาพที่ 5 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่ใส่ยอดปราสาทตามแบบไทย

ภาพที่ 6 พระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาสหรือวัดพระแก้ววังหน้า เคยมีการเตรียมสร้างเครื่องบนเป็นยอดปราสาทแต่ถูกระงับเสียก่อน

พระบรมมหาราชวัง] ปราสาทพระเทพบิดร [ร.4] พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท [ร.4] พระที่นั่งมหาราชปราสาท [ร.4] พระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท [ร.5] พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท [ร.5] เป็นต้น (ภาพที่ 4 - 5)

การสร้างปราสาทในศิลปะไทยประเพณีมีจารีต หรือแบบแผนกำกับว่าต้องสร้างขึ้นสำหรับศาสนสถาน หรือองค์พระมหากษัตริย์เสมอ บุคคลอื่นๆ จะสร้าง หรือจะอยู่อาศัยในปราสาทไม่ได้ ความเคร่งครัดในจารีตข้างต้นมีตัวอย่างปรากฏชัดเจน ดังกรณีสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ หรือผู้ทรงดำรงพระยศวังหน้าในสมัยรัชกาลที่ 3 มีพระราชดำริจะเพิ่มยอดปราสาทเหนือพระอุโบสถในเขตพระราชฐาน ซึ่งสมเด็จพระบวรราชเจ้าฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระนิพนธ์ถึงเรื่องนี้ว่า “พระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาสแผนผังเป็นจตุรมุขติดกับวัดอื่น เคยได้ยื่นเกล้ากันมาว่าเจตนาเดิมจะให้มียอดเป็นปราสาท จนปรุ้งตัวไม้เครื่องยอดแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งห้ามว่า ไม่เคยมีปราสาทในวังหน้ามาก่อน จึงต้องทำเป็นหลังคาจตุรมุข”³ (ภาพที่ 6)

³ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, และ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *สาส์นสมเด็จ เล่ม 11* (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2505), 123.

ภาพที่ 7 พระที่นั่งพิมานจักรี ภายในพระราชวังพญาไท ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเพื่อนท้าว, (กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 189.

ภาพที่ 8 พระที่นั่งศรีสุทธานิวาส อาคารยอดแหลมแบบฝรั่งของฝ่ายใน ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเพื่อนท้าว, (กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 189.

อนึ่ง แบบแผนในข้อนี้ปัจจุบันคลายความเคร่งครัดลงมากแล้ว ดังจะเห็นว่าวัดหลายๆ แห่งในกรุงเทพฯ เช่น วัดยานนาวา หรือต่างจังหวัด เช่น วัดโสธรวราราม (วัดหลวงพ่อโสธร) ก็มีการใส่ยอดปราสาทไว้เหนือหลังคา

2. อาคารยอดแหลมในสมัยรัชกาลที่ 5-7 : โดมแบบฝรั่ง (เฉพาะกรณีโดมยอดแหลม)

สมัยรัชกาลที่ 5 การสร้างปราสาทตามศิลปะไทยประเพณียังปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง และมีการสร้างปราสาทในรูปแบบพิเศษคือพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทที่มีลักษณะเป็นอาคารแบบตะวันตกแต่ใส่ยอดปราสาทตามรูปแบบศิลปะไทยประเพณีทั้งยังคงจารีตของสถาปัตยกรรมคือใช้เป็นที่พักของพระมหากษัตริย์

ในขณะเดียวกันศิลปะตะวันตกก็เข้ามาเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นนำของสยาม และรุ่งเรืองจนถึงขีดสุดทางรัฐบาลมีการจ้าง “อาเกิเต็ก” หรือสถาปนิก (architect) ชาวต่างประเทศไว้ใช้ในราชการอยู่หลายท่าน⁴ พระราชวังตลอดจนบ้านขุนนางหรือบุคคลระดับสูงเริ่มก่อสร้างขึ้นตามสถาปัตยกรรม

⁴ โปรดดูเพิ่มใน พีรศรี โปวาทอง, *ช่างฝรั่งในกรุงสยาม : ต้นแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง* (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2548.

ตะวันตกในรูปแบบที่หลากหลาย สถาปัตยกรรมส่วนหนึ่งมีการสร้างโดยยอดแหลมอันถือได้ว่าเป็น
โดมแหลมยุคก่อนหน้าจะมีการสร้างโดยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนขอจำแนกโดมแหลมแบบตะวันตก
ตามหน้าที่การใช้งานดังนี้

2.1 อาคารยอดแหลมของที่ประทับในองค์พระมหากษัตริย์หรือพระราชินี

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมประเภทนี้ได้แก่ พระที่นั่งพิมานจักรี (ภาพที่ 7) ที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 6 เพื่อ
เป็นที่ประทับ อยู่ในเขตพระราชวังพญาไท มีนายย.คลูเซอร์ ชาวเยอรมันเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง
สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ระบุว่าพระที่นั่งต่างๆ ในพระราชวังพญาไทเป็นศิลปะ
แบบโรแมนติค⁵ ด้านหนึ่งของพระที่นั่งพิมานจักรีมีหอคอยที่ยอดเป็นโดมแหลม ตัวหอคอยแบ่ง
เป็น 3 ชั้น ชั้นบนสุดเป็นห้องพระ ชั้นกลางเป็นห้องทรงพระอักษร และชั้นล่างเป็นห้องทรงพระ
โอสถมวน (سوبุหรี)⁶

เบื้องต้นควรสังเกตว่าแม้จะสร้างขึ้นเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ แต่ส่วนที่มียอดแหลมนั้น
หาได้ปรากฏอยู่เหนือห้องประธาน หรือห้องที่สำคัญที่สุดอันควรได้แก่ห้องพระโรงตั้งกรณีปราสาท
ของสถาปัตยกรรมไทย และนี่คงเป็นเหตุให้ไม่เรียกพระที่นั่งลักษณะนี้โดยมีคำว่าปราสาทต่อท้าย
ในเขตพระราชวังเดียวกันนี้ยังมีการสร้างอาคารยอดแหลมไว้เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน
คือ พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส (ภาพที่ 8) ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี
พระวรราชชายา⁷ ในรัชกาลที่ 6 อีกด้วย

พระที่นั่งชาลิมงคลอาสน์ [ร.6] ที่ จ.นครปฐม ก็เป็นอีกตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมหนึ่งในประเภทนี้

2.2 อาคารยอดแหลมในเขตพระราชวังแต่ไม่ใช่ส่วนของที่ประทับ

ตัวอย่างสถาปัตยกรรม ได้แก่ ป้อมสังเกตการณ์ในพระราชวังไกลกังวล⁸ [ร.7] (ภาพที่ 9) นับว่า
เป็นอาคารยอดแหลมที่หน้าที่การใช้งานแตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้าโดย
สิ้นเชิง ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า จาริตของไทยเรื่องหลังคายอดแหลมที่สงวนไว้สำหรับเป็นที่ประทับ
ของพระมหากษัตริย์มิได้ครอบคลุมมาถึงการสร้างอาคารในศิลปะตะวันตก อีกทั้งโดมยอดแหลมใน

⁵ วรรณิการ์ ต้นประเสริฐ, *พระราชวังพญาไทในวันวาระห้าแผ่นดิน* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2553), 75

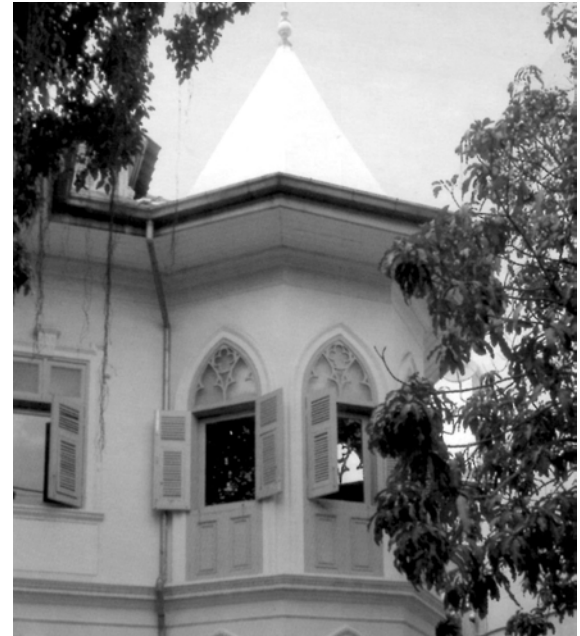
⁶ เรื่องเดียวกัน, 81-83.

⁷ พระอิสริยยศก่อนหน้าคือ พระบรมราชินี แต่ไม่ทรงมีประสูติกาลจึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็น พระวรราชชายา

⁸ พระราชวังไกลกังวล ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างโดย ม.จ.อิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ซึ่งสำเร็จการศึกษาด้านศิลปะ
จากเอโกล นาซียงนาล เด โบซาส์ เช่นเดียวกับ หมิว อภัยวงศ์ แต่ทั้งนี้ผู้ที่จบการศึกษาจากที่เดียวกันไม่จำเป็นต้องมีแนวคิด
หรือความถนัดในทางเดียวกัน

ภาพที่ 9 ป้อมสังเกตรณในพระราชวังไกลกังวล ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเพื่อนท้าว, (กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 209.

ภาพที่ 10 บ้านพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเพื่อนท้าว, (กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 157.

ศิลปะตะวันตกก็อาจไม่ได้ประดับอยู่เหนือห้องประธานหรือห้องพระโรงดังที่กล่าวมา หากแต่เป็นเพียงหอคอยอยู่ที่ปีกหนึ่งของอาคารหรือเป็นหอแยกต่างหาก นั่นคงเป็นเพราะมีพัฒนาการมาจากหอสังเกตการณ์ตามคฤหาสน์กึ่งป้อมปราการ (castle, château) ในยุโรป

2.3 อาคารยอดแหลมของวังเจ้านาย หรือบ้านขุนนางระดับสูง

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมประเภทนี้ ได้แก่ วังสวนกุหลาบ ของเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ [ร.6] บ้านพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ [ร.5] บ้านเจ้าพระยาสุรียานุวัตร [ร.5] บ้านเจ้าพระยาวรวงษ์พิพัฒน์ [ร.7] (ปัจจุบันเป็นสำนักงานของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ) บ้านหลวงเลขาวิจารณ์ [ร.7] บ้านเอียรประสิทธิ์ [ร.7] (ภาพที่ 10-11)

เห็นได้ว่าอาคารยอดแหลมแบบตะวันตกที่สยามนำมาใช้มีคติต่างไปจากสถาปัตยกรรมไทย ประเพณีอย่างชัดเจน แม้แต่ขุนนางก็สามารถสร้างที่อยู่อาศัยที่มียอดหลังคาแหลมสูงได้ ดังคฤหาสน์กึ่งป้อมปราการแบบฝรั่ง

2.4 อาคารยอดแหลมของศาสนสถาน

นอกจากอาคารที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว โดมยอดแหลมยังปรากฏในสถาปัตยกรรมทางศาสนาทั้งพุทธและคริสต์ ตัวอย่างสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ [ร.5] โบสถ์กาลหว่าร์ [ร.5]

(ซ้าย) ภาพที่ 11 บ้านเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์หรือบ้านพระอาทิตย์ในปัจจุบัน
ที่มาภาพ: เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, อสังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเมืองเก่า,
(กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548), 215.

(บน) ภาพที่ 12 เมรุหรือปะรำเผาศพทหารฝ่ายรัฐบาล
คราวปราบกบฏบวรเดชที่เป็นยอดตัด ที่มาภาพ : ชาตรี ประภิตนันทการ,
ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร : สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์,
(กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), 87.

3. อาคารยอดแหลมในศิลปะยุคคณะราษฎร (พ.ศ.2475-2490)

คณะราษฎร หรือกลุ่มทหารและพลเรือนที่ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ.2475 ได้พลิกรูปแบบของงานศิลปะแขนงต่างๆ และนำแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองมาสอดแทรกอยู่ในงานศิลปะได้อย่างน่าสนใจ เป็นต้นว่า จำนวนปืนใหญ่ 75 กระบอกรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยหมายถึงปี พ.ศ.2475 ที่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เสา 6 ต้นหน้าอาคารราชการบางแห่ง เช่น อาคารศาลฎีกา หมายถึงหลัก 6 ประการของคณะราษฎร⁹ เป็นต้น

กลุ่มดังกล่าวนี้ยังมีความเข้าใจในแนวคิดของสถาปัตยกรรมไทยโดยเฉพาะในจุดที่เป็นสัญลักษณ์แสดงฐานานุศักดิ์ของอาคาร เป็นต้นว่า หลังคาอาคารที่มีการซ้อนชั้น¹⁰ อาคารที่สร้างขึ้นในยุคนี้จึงหัน

⁹ ได้แก่ เกราะข ปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา

¹⁰ การซ้อนชั้นหลังคาในสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเป็นการบ่งบอกฐานานุศักดิ์ของผู้อยู่อาศัย เป็นต้นว่า วังของพระองค์เจ้ามีหลังคาได้ชั้นเดียวไม่มีมณฑล วังเจ้าฟ้ามีการซ้อนชั้นหลังคาหรือมีมณฑลได้ 2 ชั้น ความหมายของงานประดับส่วนอื่นๆ โปรดดูเพิ่มใน กรมศิลปากร, ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551).

มานิยมหลังคายอดตัดหรือแบนราบ แม้กระทั่งเมรุเผาศพทหารที่เสียชีวิตจากการปราบ “กบฏบวรเดช” ก็เป็นเมรุที่ออกแบบขึ้นโดยตัดยอดแหลมเหนือหลังคาอันหมายถึงปราสาทหรือเขาพระสุเมรุออก (ภาพที่ 12)

ทว่าสัญลักษณ์ที่แสดงถึงฐานานุศักดิ์ทั้งการมุงหลังคาซ้อนชั้น หน้าบันที่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ฯลฯ กลับปรากฏอยู่ ณ พลับพลาประดิษฐานพานรัฐธรรมนูญ (ภาพที่ 13) นับว่าเป็นการยกระดับอุดมการณ์ใหม่ในเรื่องประชาธิปไตยให้เสมือนเป็น “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางการเมือง” และเป็นสิ่งที่พึงเคารพสูงสุดของชาติ ซึ่งในรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาถึงกับประกาศให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติอีกด้วย

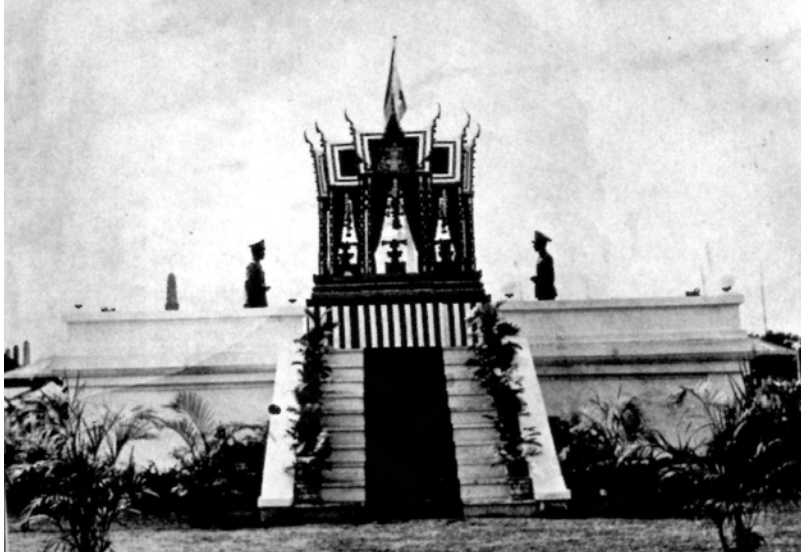
นอกจากสถาปัตยกรรมที่หลังคายอดตัดหรือแบนราบแล้ว ยังมีสถาปัตยกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ยังคงมีงานประดับตามแบบศิลปะไทยประเพณี โดยมีเทคนิคการก่อสร้างใหม่ด้วยคอนกรีตที่ลดทอนรายละเอียดหรือลวดลายประดับแบบไทยให้อยู่ในรูปทรงเรขาคณิต ดังตัวอย่าง เมรุวัดราชาธิวาส เมรุวัดไตรมิตร อุโบสถวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เป็นต้น¹¹

สรุปว่า สถาปัตยกรรมในยุคคณะราษฎร แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลักๆ ตามการวิเคราะห์ของ ชาตรี ประกิตนันทการ คือ สถาปัตยกรรม “แบบทันสมัย” ที่เน้นความเรียบง่าย ปราศจากสัญลักษณ์แสดงฐานานุศักดิ์ ซึ่งมักเป็นอาคารที่ทำการของหน่วยงานราชการ เช่น อาคารศาลฎีกา ที่ทำการกรมรถไฟ ที่ทำการกรมไปรษณีย์โทรเลข บางรัก รวมถึงตึกแถว 2 ชั้นถนนราชดำเนินด้วย (สิ่งก่อสร้าง 2 รายการหลังนี้ออกแบบโดยสถาปนิกคนเดียวกับที่ออกแบบตึกโดม คือ หมิว อภัยวงศ์) (ภาพที่ 14-15)

สถาปัตยกรรมอีกรูปแบบหนึ่งคือสถาปัตยกรรมที่ยังคงงานประดับตามศิลปะไทย ทว่าหันมาใช้คอนกรีต และเน้นความแข็งแกร่ง มีลวดลายอยู่ในรูปทรงเรขาคณิต สถาปัตยกรรมรูปแบบนี้มักเป็นสิ่งก่อสร้างในศาสนสถาน ดังตัวอย่างที่กล่าวไว้แล้ว

น่าสนใจว่าอาคารยอดแหลม (ที่ไม่ใช่เมรุ) ที่สร้างขึ้นในศิลปะยุคคณะราษฎรดูเหมือนจะมีเพียงตึกโดมธรรมศาสตร์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ทั้งยังมีการซ้อนชั้นหลังคาซึ่งสถาปัตยกรรมอื่นๆ ในรูปแบบที่คณะราษฎรเรียกว่าแบบทันสมัยนี้มักมียอดหลังคาตัด ด้วยข้อแตกต่างดังกล่าวนี้จึงอาจเรียกได้ว่าตึกโดมเป็นสถาปัตยกรรมนอกแบบของคณะราษฎร

¹¹ โปรดดูเพิ่มใน ชาตรี ประกิตนันทการ, *การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), 285-410.

ภาพที่ 13 พลับพลาประดิษฐานรัฐธรรมนูญ งานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2479

ภาพที่ 14 ที่ทำการกรมไปรษณีย์โทรเลข บางรัก
อีกผลงานการออกแบบของ หมิว อภัยวงศ์ ผู้ออกแบบตึกโดมธรรมศาสตร์
ที่มาภาพ <http://th.wikipedia.org>

ความหมายตึกโดม : ความลึกกลับในความโดดเด่น

ความโดดเด่นของตึกโดมสถาปัตยกรรมรูปทรงแปลกตาที่อวดโฉมอย่างผ่าเผยบนทิวทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยานี้ กลับกลายเป็นอาคารที่เก็บงำความลึกกลับทางสถาปัตยกรรมเมื่อพิจารณาถึงความหมายหรือนัยยะในการออกแบบ

แน่นอนว่าไม่ใช่สิ่งที่ถูกตองนักที่จะเอาสถาปัตยกรรมตะวันตกมาเทียบเคียงกับแนวคิดในศิลปะไทย แต่ก็น่าสังเกตว่าคณะราษฎร “เล่นกับสัญลักษณ์” อยู่เสมอ ทั้งยังมีความเข้าใจในความหมายของงานสถาปัตยกรรมทั้งแบบไทยประเพณีและแบบสมัยใหม่เป็นอย่างดี

เมื่อตึกโดมเป็นสถาปัตยกรรมยอดแหลมหนึ่งเดียวที่ถูกสร้างขึ้น เหตุผลในการสร้างจึงไม่น่าจะเรียบง่ายเพียงว่า

“นายปรีดี พนมยงค์ ให้หลักในการออกแบบแก่ หมิว อภัยวงศ์ ว่าให้ใช้หลัก ‘ประหยัด สวยงาม ทันสมัย’ ...ขณะนั้นนายหมิวเหลือบไปเห็นปลายดินสอดำเข้า เลยคิดว่าจะใช้รูปทรงของปลายดินสอดำนี้เป็นสัญลักษณ์สำคัญของอาคาร”¹²

12 ชาตรี ประภิตนันทการ, “70 ปี โดมธรรมศาสตร์และการเมือง,” *จุลสารจดหมายเหตุธรรมศาสตร์* 10 (มิถุนายน 2549- พฤษภาคม 2550), 31. อ้างจาก ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, *สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.2477-251* (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535), 51-52.

ภาพที่ 15 ตึกแถวสองฝั่งถนนราชดำเนิน อีกผลงานการออกแบบของหมิว อภัยวงศ์ ผู้ออกแบบตึกโดมธรรมศาสตร์
ที่มาภาพ : ชาตรี ประกิตนทการ, ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร : สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์,
(กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), ปกหลัง.

การตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวย่อมเป็นภารกิจที่ ปรีดี พนมยงค์
ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือนให้ความสำคัญมาก แม้กระทั่งเพลงมาร์ชของมหาวิทยาลัย หรือ มาร์ช
ม.ธ.ก. ก็ยังใช้ทำนองเพลงสำคัญขนาดเพลง ลา มาร์แซแยส (La Marseillaise) ซึ่งเป็นเพลงชาติฝรั่งเศส

ยังมีข้อสันนิษฐานอื่นๆ ถึงแนวคิดในการออกแบบเป็นต้นว่าเพื่อสะท้อนหลัก 6 ประการของ
คณะราษฎร¹³ ซึ่งก็ออกจะไม่ชัดเจนนัก

ชาตรี ประกิตนทการ วิเคราะห์จากบริบททางสังคมไทยและบริบทแวดล้อมตัวผู้ออกแบบว่าเป็น
ไปได้ที่แรงบันดาลใจในการออกแบบจะมาจากความประทับใจในศิลปะฟื้นฟูโกธิค (Gothic
Revival) ที่แพร่หลายในยุโรปรวมทั้งฝรั่งเศสซึ่งผู้ออกแบบและผู้ประศาสน์การต่างสำเร็จการศึกษา

---

¹³ ชาตรี ประกิตนทการ, “70 ปี โดมธรรมศาสตร์และการเมือง,” 31-32.

มาจากประเทศนี้¹⁴ ผู้เขียนเห็นว่าข้อสันนิษฐานนี้มีความเป็นไปได้ แต่ก็ยังอดแคลงใจไม่ได้ว่ายังคงเหมือนจะเรียบง่ายเกินไปอยู่นั้นเองสำหรับความแปลกพิเศษของตึกโดมที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มคนที่ชอบ “เล่นสัญลักษณ์”

ผู้เขียนยังไม่สามารถให้ข้อสรุป ถึงความหมายในการออกแบบตึกโดมธรรมศาสตร์ ทำได้แต่เพียงตั้งข้อสังเกตถึงความผิดแผกแตกต่างจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกัน แม้ว่าจะมีการสร้างโดมแหลมแบบฝรั่งในบ้านของขุนนางมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว ดังตัวอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่การสร้างตึกโดมธรรมศาสตร์ถึงจะไม่มี ความหมายในเชิงปราสาทตามแบบอาคารยอดแหลมในสถาปัตยกรรมไทยประเพณี แต่ก็ต้องถือว่าเป็นการสร้างอาคารยอดแหลมขึ้นครั้งแรกในพื้นที่ (ที่เคยเป็น) วังหน้า

ทุกวันนี้ ตึกโดมยังคงเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความพิเศษ คือเป็นสิ่งก่อสร้างที่ผูกพันทางใจของชาวธรรมศาสตร์ดังนามเรียกขานว่า “แม่โดม” ซึ่งคงไม่มีสิ่งก่อสร้างอื่นใดในประเทศไทยที่จะได้รับสถานะอันพิเศษดุจเดียวกันนี้

---

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 32-34.

บรรณานุกรม

กรณีการ์ ต้นประเสริฐ. จดหมายเหตุวังไกลกังวลสมัยรัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.

_____. พระราชวังพญาไทในวันวาระห้าแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: มติชน, 2553.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. สำนักนั้นธรรมชาติและเมือง พ.ศ.2477-251. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535.

ชาติรี ประกิตนทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547

_____. “70 ปีโตมรธรรมศาสตร์ และการเมือง” จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ 10, (มิถุนายน 2549-พฤษภาคม 2550) , 22-40.

_____. ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร : สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์. กรุงเทพฯ : มติชน, 2552.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำนานวังหน้า. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2553.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา, และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สารานุกรมสมเด็จพระเจ้าฟ้า, 11. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2505.

ผุสดี ทิพทัส. บ้านในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พีรศรี โปวาทอง. ช่างฝรั่งในกรุงสยาม : ต้นแผ่นดินพระพุทธรูปเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. “ ‘โตม’ ไตในดินแดน ” นามาสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2549.

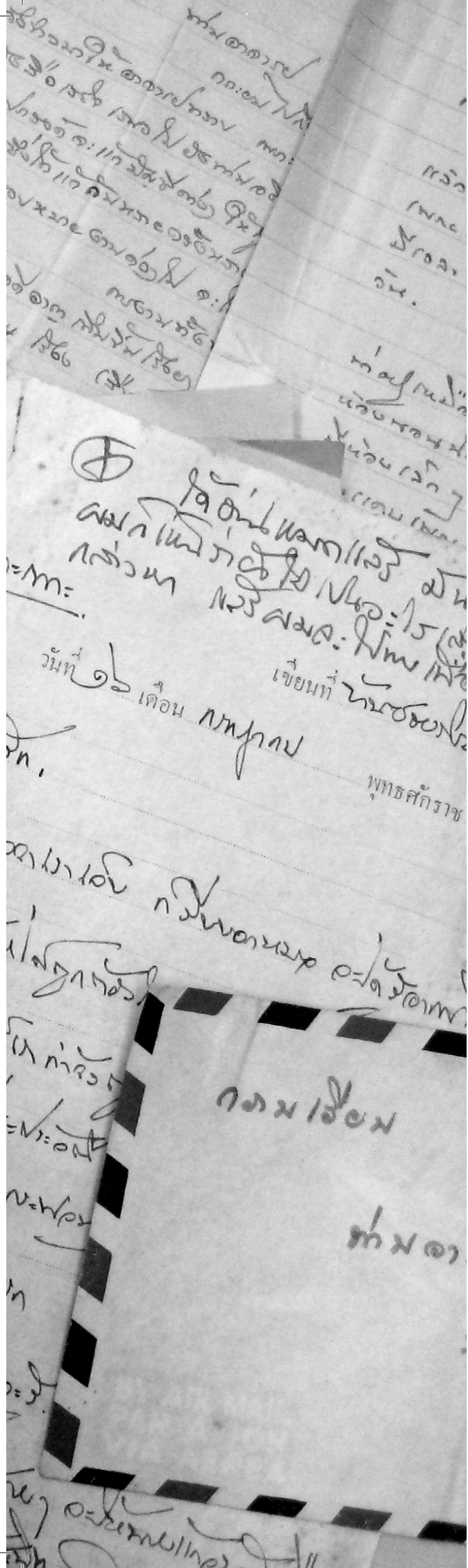
_____. อลังการสถาปัตยกรรม 200 ปีกำแพงเพื่อนท้าว. กรุงเทพฯ : เจนเนอรัลเอนจิเนียริง, 2548.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ช-ฮ. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

ศิลปากร,กรม. ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551.

สำนักพระราชวัง, พระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ : สำนักพระราชวัง, 2547.

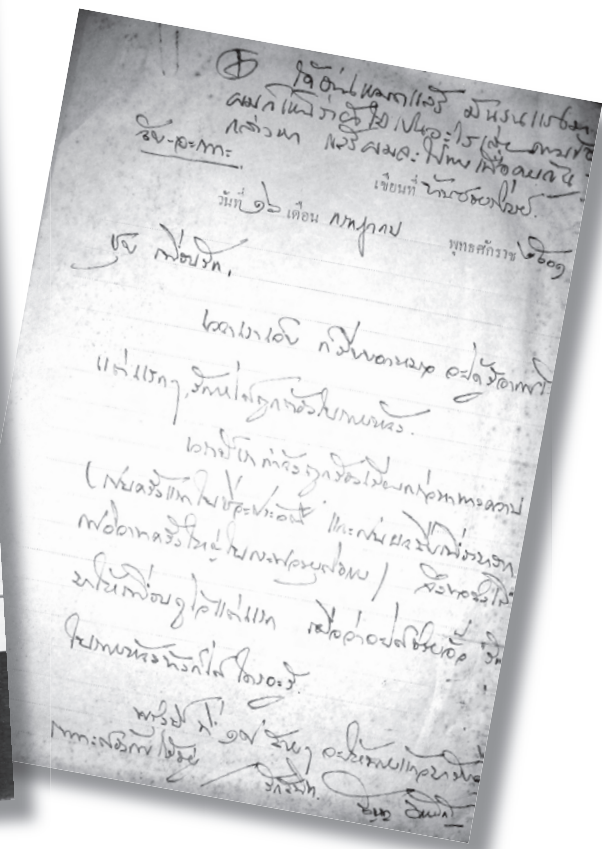
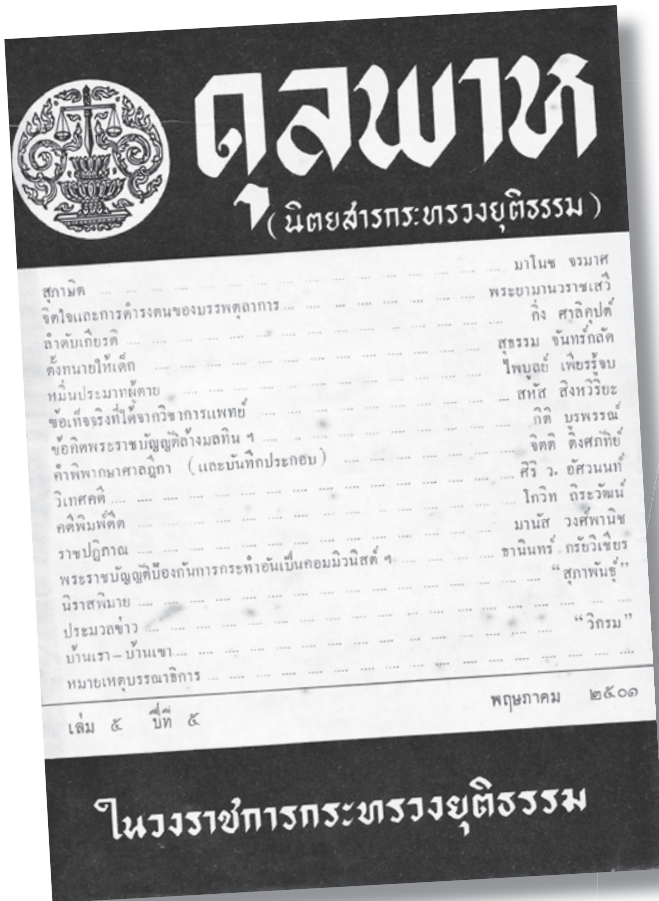

เมื่อ ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ถูกกล่าวหา ว่าเป็นคอมมิวนิสต์

ปริยาภรณ์ กันทะลา
จันทนา ไชยนาเคนทร์

ภายหลัง ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2545 ทายาทของท่านได้ส่งมอบเอกสาร แฟ้มงาน รูปภาพ วีดิทัศน์ จำนวนมากกว่า 10,000 รายการที่เก็บไว้ในห้องทำงานและห้องสมุดส่วนตัวให้เป็นสมบัติของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเอกสารส่วนบุคคลเหล่านี้มีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยอย่างยิ่ง

เอกสาร “อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์” ที่ ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ เก็บรักษาไว้มีตั้งแต่ขณะที่ท่านยังเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญ บางรัก ท่านเก็บรักษาไว้ตั้งแต่สมุดระเบียบโรงเรียน, สมุดการบ้าน, ใบประกาศจบหลักสูตรตลอดจนสมุดจดคำบรรยาย ขณะเรียนเนติบัณฑิตที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม รวมทั้งเก็บรักษาเอกสารการเรียนของท่านขณะเรียนเนติบัณฑิตอังกฤษที่สำนักมิดเดิลเทมเปิล (The Middle Temple) ระหว่าง ปี พ.ศ.2473 จนกระทั่งสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister-at-Law) ปี พ.ศ.2475 ไว้เป็นอย่างดี

อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานไว้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการฝ่ายพลเรือนเมื่อแรกเริ่มทำงานเป็นนักเรียนล่ามในกระทรวงยุติธรรม ปี พ.ศ.2468 เอกสารและแฟ้มงานขณะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาฝึกหัด, ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์, ข้าราชการยุติธรรมภาค 4, ปลัดกระทรวงยุติธรรม จนกระทั่งเกษียณอายุราชการปี พ.ศ.2510 ในขณะที่ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา รวมทั้ง อาจารย์สัญญายังเก็บเอกสารงานด้านอื่นๆ ที่ท่านมีบทบาทหน้าที่เคียงคู่ไปกับงานด้านยุติธรรมซึ่งที่รู้จักกันดีคือ นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์มาและประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกซึ่งเป็นหน้าที่การงานที่ท่านอุทิศตนให้ในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี

นอกจากนั้น เอกสารส่วนบุคคลชุดนี้ยังมีเอกสารสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่าง ปี พ.ศ.2511-2518 เมื่ออาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับความไว้วางใจจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะนิติศาสตร์ พ.ศ.2511 ซึ่งก่อนหน้านี้อาจารย์สัญญา ผูกพันกับมหาวิทยาลัยแห่งนี้มานาน ทั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยมาตั้งแต่ พ.ศ.2479 และในฐานะอาจารย์บรรยายพิเศษวิชากฎหมายที่มีลูกศิษย์ลูกหาให้ความเคารพนับถือจำนวนไม่น้อย มาตั้งแต่ พ.ศ.2493 จนกระทั่งต่อมา อาจารย์สัญญาได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ.2514-2516)

สำหรับด้านการเมืองอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์เริ่มต้นในฐานะกรรมการสภาข้าราชการธรรมนุญและที่ปรึกษากฎหมายในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ปี พ.ศ.2501 และรับตำแหน่งองคมนตรี ในปี พ.ศ. 2511 และภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เข้าสู่บทบาททางการเมืองอย่างเต็มตัวในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพระราชทาน เมื่อหม่อมควาระ อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรี จนกระทั่งกราบพูลลาออกเนื่องจากปัญหาสุขภาพในปี พ.ศ.2541

เอกสารส่วนบุคคลของศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ถือเป็นเอกสารสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์หลากหลายแง่มุม ทั้งด้านกฎหมาย พุทธศาสนา การเมือง ประกอบกับนิสัยช่างจดช่างเขียนของท่าน ดังจะเห็นได้จากกระดาดขานที่ทยอย, สมุดบันทึกประจำวัน, สมุดจดบันทึกการประชุมต่างๆ ตลอดจนบัตรรอยพร จดหมายส่วนตัว ไปรษณียบัตร บัตรสนเท่ห์ต่างๆ รวมทั้งข่าวตัดจากหน้าหนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ จำนวนมาก ที่เก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี

สำหรับการแนะนำเอกสารส่วนบุคคล ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ในครั้งนี้ผู้เขียนหยิบยกตัวอย่างการอ่านเอกสารส่วนบุคคลเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองไทยใน พ.ศ.2501 เมื่อครั้งหนึ่งท่านเคยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2501 ท่ามกลางบรรยากาศการเมืองยุคสงครามเย็นที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวงแนวคิดคอมมิวนิสต์¹

เรื่องราวมีอยู่ว่า วันหนึ่ง รองเจ้าศาลอุทธรณ์ นายพล (นามสมมุติ - ตามหนังสือพิมพ์) ยื่นฟ้องอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ในข้อหาฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุที่ว่าสนับสนุนการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์โดยให้ธานีทร กรัยวิเชียร นำบทความเรื่อง “พระราชบัญญัติ

---

¹ ทศวรรษ 2490 ขบวนการสังคมนิยมเริ่มแสดงบทบาท เช่น กลุ่มสุภา ศิริमानนท์ สุภัทร สุคนธาภิรมย์ อัครนิ พลจันทร์ สมัคร บุรวาศ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งในระยะแรกยังเป็นการเคลื่อนไหวแบบองค์กรลับ จนกระทั่งเกิดการเคลื่อนไหวมวลชนครั้งใหญ่ หรือ “ขบวนการสันติภาพ” ปี พ.ศ. 2493 ประท้วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ลงนามเป็นพันธมิตรกับสหรัฐและส่งทหารไปร่วมรบในสงครามเกาหลีและส่งผลให้รัฐบาล ดำเนินการกวาดล้างจับกุมครั้งใหญ่และออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 ซึ่งกลายเป็นกฎหมายครอบจักรวาลที่ใช้ปราบปรามประชาชน ต่อมา ดุสุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551) น. 76-79. และตามสถิติคดีเกี่ยวกับความผิดตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ใน ธานีทร กรัยวิเชียร “พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ฯ” ดุลพาท, 5(2501): 355., กล่าวว่าตามสถิติของศาลอาญา พ.ศ.2495-2501 มีการขอฝากขังผู้ต้องหาตามพระราชบัญญัติรวมทั้งสิ้น 31 เรื่อง (190 คน) และมีการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัตินี้ 1 เรื่อง และรับโอนมาจากศาลจังหวัดนครพนมอีก 1 เรื่อง ส่วนตามสถิติทั่วราชอาณาจักรระหว่าง พ.ศ. 2495-2498 มี สั่งไม่ฟ้องคดีตามพระราชบัญญัตินี้ 33 เรื่อง, สั่งฟ้องคดีตามพระราชบัญญัตินี้ 12 เรื่อง และ ศาลตัดสินลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ 4 เรื่อง

ป้องกันการทำอันเป็นคอมมิวนิสต์” ตีพิมพ์ในนิตยสาร ดุลพาท นิตยสารกระทรวงยุติธรรม ฉบับเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2501²

บทความดังกล่าวในเบื้องต้นนั้น ธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งเป็นหัวหน้ากองคดี มีหน้าที่รับผิดชอบด้านวิชาการของกระทรวงยุติธรรมได้รับคำสั่งจากคุณพระดุลพากย์สุวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้ค้นคว้าศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 ว่าสมควรยกเลิก หรือไม่ เนื่องจากในขณะนั้นกำลังมีการอภิปรายเกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าว ในรัฐสภา ผลปรากฏว่ารายงานดังกล่าวเป็นที่ชื่นชอบของคุณพระดุลพากย์ฯ ประกอบกับ คุณพระดุลพากย์ฯ กล่าวชมรายงานดังกล่าวกับอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเมื่ออาจารย์สัญญาได้ ฟังแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องของวิชาการจึงเสนอให้ ธานินทร์ กรัยวิเชียรนำบทความดังกล่าวลงพิมพ์ใน นิตยสาร ดุลพาท³

สำหรับความคิดเห็นของธานินทร์ กรัยวิเชียรในบทความดังกล่าวเห็นว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้มีทั้ง ข้อดีข้อเสีย แต่ตามความคิดเห็นธานินทร์เห็นว่าควรยกเลิกด้วยเหตุผลดังนี้

“...ตามความเห็นของผู้เขียน ภัยที่คุกคามความสงบสุขและอิสรภาพของประชาชนจากการที่ฝ่ายบริหารใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นเครื่องมืออันมิชอบนั้น น่าสยดสยองและร้ายแรงยิ่งกว่าภัยคอมมิวนิสต์อันแท้จริงมากมายนัก เพราะแม้ว่าการยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเปิดช่องให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ดำเนินการแทรกซึมได้สะดวกกว่าเดิมแต่ก็ยังคงไม่ถึงขั้นที่จะทำให้ความปลอดภัยและความมั่นคงของประเทศชาติและประชาชนได้รับความสิ้นสะเทือนไปด้วย...

...โดยสรุปแล้ว แม้จะมีการยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 ก็ยังมีประมวลกฎหมายอาญาบังคับแก่ความผิดส่วนมากตามพระราชบัญญัตินี้ จริงอยู่มีความผิดบางลักษณะที่ประมวลกฎหมายอาญาคลุมไปไม่ถึง และอัตราโทษตาม

---

2 ศ.ธานินทร์ กรัยวิเชียรให้สัมภาษณ์ ยศ สันตสมบัติว่า “... ผมก็ศึกษาอย่างจริงจัง พอเสร็จแล้วผมก็ทำบันทึกอย่างละเอียด อธิบายให้ท่านฟังว่าลัทธินี้เป็นอย่างไร ตัวเนื้อหาถูกกับคนไทยหรือไม่ ซึ่งผมก็เห็นกระจ่างขึ้นมาเป็นลำดับ ผมคิดว่าลัทธินี้ไม่สอดคล้องกับชีวิตจิตใจของคนไทย ชัดต่อสามัญสำนึกและไม่เหมาะสมกับบ้านเมืองของเรา เราเอามา เราก็แ่่นนอกจากนั้น ผมก็ได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการร่างและการใช้กฎหมายฉบับนี้ประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผมเห็นในขณะนั้นว่าแ่กกว่าตัวลัทธิคือ ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหารบางพวกที่ไปปราบฝ่ายปรีภักษ์ กำจัดคู่ต่อสู้ทางการเมือง ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ร้ายอยู่แล้ว แต่สิ่งนี้ร้ายกว่า เพราะฉะนั้น “ผมคิดว่าควรเลิกกฎหมายฉบับนี้” ทุกคำพูดที่ผมพูดนี้มีผลลัพธ์ทางการเมืองต่อมากมายน . . .” ใน ยศ สันตสมบัติ, อำนาจ บุคคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) น. 124.

3 ยศ สันตสมบัติ, เรื่องเดียวกัน, น. 124-125.

ประมวลกฎหมายอาญาบางกรณีเบากว่าอัตราโทษในพระราชบัญญัตินี้ แต่ก็เพียงความผิดบางลักษณะเท่านั้น ฉะนั้นการยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้ย่อมไม่ทำให้ความปลอดภัย และความมั่นคงของประเทศชาติและประชาชนได้รับการคุ้มครองจากภัยแห่งคอมมิวนิสต์ จนเป็นที่น่าหวงวิตกแต่ประการใด การป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างได้ผล ควรจะเป็นการใช้วิธีการป้องกันทางด้านทหาร การสังคม การเศรษฐกิจ และการเมืองมากกว่าการใช้วิธีการทางนิติบัญญัติ เพราะอาจจะเป็นช่องทางให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจโดยมิเป็นธรรมดังที่กราบทูลมาแล้วได้”⁴

แม้ว่า บรรณาธิการ ดุลพาห อธิบายเหตุผลการตีพิมพ์บทความดังกล่าวไว้แล้วใน “หมายเหตุบรรณาธิการ” ว่า

“ท่านผู้อ่านคงประหลาดใจอยู่บ้างที่ในฉบับนี้มีเรื่องเกี่ยวแก่ “คอมมิวนิสต์” มาลงพิมพ์ จึงขอทำ ความเข้าใจเสียหน่อยว่า เนื่องด้วยขณะนี้กำลังมีข่าวเกี่ยวกับการที่ว่าควรเลิกพระราชบัญญัตินี้ หรือไม่ บทความที่ลงพิมพ์ก็ไม่มีอะไรนอกจากผู้เขียนเขียนขึ้นตามหลักวิชาการโดยแท้ ฉะนั้นหวังว่าคงได้รับการพิจารณาเจตนาในการนำ “สิ่งสดๆ ร้อนๆ” นี้มาตีพิมพ์ด้วยดีโดยทั่วกัน”⁵

แต่ภายหลังบทความถูกตีพิมพ์ นายผล (นามสมมุติ) รองจำศาลฯ ทำหนังสือส่งฟ้องอาจารย์สัญญา เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2501⁶ ความว่า

“...กระผม นายผล รองจำศาลอุทธรณ์ ขอยื่นเรื่องราวต่อท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อดำเนินการสอบสวนนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ในพฤติการณ์สื่อให้เห็นว่าสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ และเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์แก่ข้าราชการตุลาการดังจะได้กราบเรียนต่อไป

...ปรากฏข่าวและบทความในหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับ ลงข้อความทำนองเดียวกันว่ามีผู้พิพากษาปริญญาเนติบัณฑิตไทยและเนติบัณฑิตอังกฤษ บันทึกความเห็นเสนอว่าพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.๒๔๙๕ เป็นกฎหมายที่เป็นภัยและไม่เป็นธรรมแก่สังคมเสนอให้ยกเลิก นำบางส่วนของลัทธิขึ้นอ้าง เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์มิได้ห้ามระบอบการปกครองซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ไม่ล้มเลิกศาสนา ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พระราชบัญญัตินี้มาจาก “เดอะซีพีเวอร์ซีฟ แอ็กส์ ๑๙๕๐ ของสหรัฐอเมริกา” เป็นการขัดต่อ

⁴ ฉานินทร์ กรีวิเชียร “พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ฯ” ดุลพาห 5(2501): 352.

⁵ “หมายเหตุบรรณาธิการ” ดุลพาห 5(2501): 372.

⁶ “สำเนาหนังสือส่งฟ้องเรื่อง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม มีพฤติการณ์สื่อให้เห็นว่าสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์และเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์แก่ข้าราชการตุลาการ” ลงวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2501, เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วริเท

๕๔/๕ ขอย่วนดูที่ ๒ เพ็ญจิ๋ว ทรนกร
๕ กรกฎาคม ๒๕๐๐

เรื่อง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม มีจุดยืนเพื่อให้เห็นว่าสมมติหรือคอมมิวนิสต์ และแผนพรรคหรือคอมมิวนิสต์แก่การราชการตุลาการ.

กราบเรียน ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

กระผม นาย [redacted] รองเจ้าศาลอุทธรณ์ ขอเรียนเรื่องราวก่อนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อท่านในการพิจารณาส่วนนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ในคดีที่กล่าวหาว่าเห็นว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และแผนพรรคหรือคอมมิวนิสต์แก่การราชการตุลาการ ทั้งจะใคร่กราบเรียนคือไป

ปรากฏว่าและบทความในหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับ ลงข้อความพาดพิงถึงว่า มีผู้พิพากษาวิญญู นายนิสิตไทยและนายนิสิตอังกฤษ ไปตีความเห็นเสนอว่าพระราชบัญญัติป้องกันการทุจริต คำนึงเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นกฎหมายที่นิยมและไม่เป็นธรรมแก่สังคม เสนอให้ยกเลิก นำบางส่วนออกตั้งขึ้นอย่างอื่น เช่น สิทธิคอมมิวนิสต์ในตามระบอบการปกครองสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นประมุข โฉมเล็กศาสนา ไม่ยึดถือรัฐธรรมนูญ หรือบัญญัติว่ากล่าวหาว่าสิทธิมนุษยชน ทรนกรมีจุดยืนมาจาก "เคอะ" ซีไอเอหรือซีพี แอ็ก ๑๕๕๐ ของสหรัฐอเมริกา เป็นการยึดถือกฎบัตรสหประชาชาติ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รอนเสรีภาพในการค้าของประชาชน กระทั่งเห็นข้อความสัมพันธไมตรีทางการทูตกับประเทศคอมมิวนิสต์ เป็นกฎหมายอันกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหาร วัตถุประสงค์แห่งการเมืองฝ่ายซ้ายและหนังสือพิมพ์ กฎหมายเป็นที่ยอมรับว่าแรงสยดสยองคุกคามความสงบสุขและอิสรภาพของประชาชนยิ่งกว่าสิทธิคอมมิวนิสต์

และว่า มันตีความเห็นมีใจเสนอไปยังท่านรัฐมนตรีฯ ตามระเบียบราชการ ต่อมา นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม มีคำสั่งโอนบันทึกพิมพ์ในหนังสือวารสารตุลาการของกระทรวงยุติธรรม แจกจ่ายไปยังผู้พิพากษาหลายนาย ความทราบถึงท่านรัฐมนตรีฯ ได้มีคำสั่งให้เก็บวารสารตุลาการเล่มนี้ไปทำลายเสีย ให้ความจากข้อความที่ท่านรัฐมนตรีฯ และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้สัมภาษณ์ถึงสิทธิบัตร และแถลงข่าวโฆษณาทวงวิญญูกระจายเสียงคืนวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๐ มีความตรงกัน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ รับว่าหนังสือตุลาการ เป็นหนังสือราชการกระทรวงยุติธรรม พิมพ์โดยโรงพิมพ์บางปะนนมาแต่ราชการ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นผู้สั่งให้นำบันทึกนี้ลงในหนังสือตุลาการ แคบก็เหมือนข้อเท็จจริงคือหนังสือว่า หนังสือนี้ยังไม่แจกจ่ายไปยัง

๕๔/๕ ขอย่วนดูที่ ๒ เพ็ญจิ๋ว
๕ กรกฎาคม ๒๕๐๐

เรียน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม

ตามที่กระผมได้ยื่นคำร้องกล่าวหาว่านายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม คำนึงเป็นคอมมิวนิสต์ และแผนพรรคหรือคอมมิวนิสต์แก่การราชการตุลาการ ทั้งจะใคร่กราบเรียนคือไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง
[redacted]

14 ก.ค. 2501
[redacted]

กฎบัตรสหประชาชาติ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รอนเสรีภาพในการค้าของประชาชน กระทั่งเห็นข้อความสัมพันธไมตรีทางการทูตกับประเทศคอมมิวนิสต์ เป็นกฎหมายอันกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารไว้กลั่นแกล้งนักการเมืองฝ่ายค้านและหนังสือพิมพ์ กฎหมายนี้เป็นภัยอย่างร้ายแรงสยดสยองคุกคามความสงบสุขและอิสรภาพของประชาชนยิ่งกว่าสิทธิคอมมิวนิสต์

...และว่าบันทึกความเห็นนี้ได้เสนอไปยังท่านรัฐมนตรีฯ ตามระเบียบราชการ ต่อมา นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรมมีคำสั่งให้นำบันทึกนี้พิมพ์ในหนังสือวารสารตุลาการของกระทรวงยุติธรรม แจกจ่ายไปยังผู้พิพากษาหลายนาย ความทราบถึงท่านรัฐมนตรีฯ ได้มีคำสั่งให้เก็บวารสารตุลาการเล่มนี้ไปทำลายเสีย ให้ความจากข้อความที่ท่านรัฐมนตรีฯ และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์และแถลงข่าวโฆษณาทวงวิญญูกระจายเสียงคืนวันที่ 7 กรกฎาคม 2501 มีความตรงกัน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ รับว่าหนังสือตุลาการ เป็นหนังสือราชการกระทรวงยุติธรรม พิมพ์โดยใช้เงิน

งบประมาณทางราชการ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นผู้สั่งให้นำบันทึกนี้ลงในหนังสือ
ดูลพา แต่บิดเบือนข้อเท็จจริงตอนหนึ่งว่า หนังสือยังไม่ได้แจกจ่ายไปยังผู้พิพากษา
ซึ่งความจริงได้แจกจ่ายให้ผู้พิพากษาหลายนาย หากท่านรัฐมนตรีฯ มีคำสั่งทวงคืนแล้ว
ทำลายเสีย

...การที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์กระทำไปนี้ เป็นผลเสียหายแก่ราชการกระทรวงยุติธรรม
และราชการส่วนรวมของประเทศชาติ ขัดกับนโยบายรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทน
ราษฎรในด้านนโยบายต่างประเทศ อาจเป็นผลเสื่อมเสียความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศ
พันธมิตร เป็นการเผยแพร่แซกซิมลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าไปในหมู่ผู้พิพากษาดุลาการ อาจ
เป็นเหตุให้เกิดความไม่เอียงแก่ผลในคดีบางคดีเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มาสู่ศาล
การกระทำของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อาจเป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติ
ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 และอาจเป็นการผิดวินัยตามพระราช-
บัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการประกอบด้วยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
พลเรือนหลายประการ...”

ในสำเนาคำฟ้องดังกล่าว นายผลรองจำศาลฯ พยายามอธิบายว่าการสนับสนุนบทความของ
ธานินทร์ กรัยวิเชียรของสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่เป็นภัยร้ายแรง
อย่างยิ่งต่อวงการตุลาการด้วยเหตุที่ว่า

“...หากลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจข้าราชการแล้ว คอมมิวนิสต์ ก็เข้า
ครองราชการบริหาร และโดยที่ราชการตุลาการหรือศาลเป็นที่พึ่งแห่งสุดท้ายของ
ประชาชน หากคอมมิวนิสต์เข้ามามีอิทธิพลซึบซาบในหมู่ข้าราชการตุลาการแล้ว ก็
เท่ากับคอมมิวนิสต์เข้าครอบงำศาล ... การที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ สั่งให้โฆษณาลัทธิ
คอมมิวนิสต์ในหนังสือดูลพาซึ่งอาจได้ผลตั้งกราบเรียน และจะเป็นภัยแก่ประเทศชาติ
อย่างยิ่ง การกระทำเช่นนี้อาจจะเป็นการผิดพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์...”⁷

ส่วนเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งภายในกระทรวงยุติธรรม
รองจำศาลฯ หยิบยกมากล่าวด้วยว่า

“3. การแซกซิมของลัทธิคอมมิวนิสต์มีข้อสำคัญประการหนึ่ง คือ การยุยงให้เกิด
การแตกความสามัคคีในหมู่ข้าราชการสถาบันสำคัญๆ ...ในปัจจุบันนี้ นายสัญญา
ธรรมศักดิ์ ปล่อยให้เกิดการแตกความสามัคคีระหว่างข้าราชการตุลาการขึ้นอย่างใหญ่
หลวง อันไม่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ราชการศาลยุติธรรม กล่าวคือ ปล่อยให้

7 “สำเนาหนังสือฟ้องเรื่อง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม มีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่าสนับสนุนลัทธิ
คอมมิวนิสต์และเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์แก่ข้าราชการตุลาการ”, เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ , หอ
จดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ข้าราชการตุลาการชั้นผู้ใหญ่มีกรณีพิพาทกันอย่างรุนแรง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ในฐานะปลัดกระทรวงน่าจะได้ทราบเหตุการณ์มาก่อนแล้ว ถ้าหากจะหาทางระงับเสียแต่ต้นมือก็น่าจะกระทำได้ แต่กลับละเว้นปล่อยให้เกิดการแตกสามัคคีกันจนจนจะถึงขีดสุดอยู่แล้ว การให้คุณให้โทษข้าราชการตุลาการก็เล่นพรรคเล่นพวก เลือกที่รักมักที่ชัง ซึ่งกระผมจะแสดงหลักฐานให้เห็นเมื่อมีการสอบสวน ไม่พิจารณาให้คุณข้าราชการตุลาการตามลำดับอาวุโสตามความเป็นธรรม ยิ่งกว่านั้นยังได้ทราบข่าวมาว่า นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ใช้บุบายอันแยบคายยุยงให้เกิดการแตกแยกระหว่างข้าราชการตุลาการจนเกิดแตกกันเป็นกลุ่มๆ เป็นอันตรายของราชการตุลาการอย่างที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นแผนนโยบายแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ประการหนึ่ง...”

กรณีอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์กลายเป็นข่าวอื้อฉาวอยู่นานนับเดือนทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และวงราชการการเมือง⁸ ข้อกล่าวหาครั้งนี้สร้างความกังวลใจแก่สัญญา ธรรมศักดิ์ อย่างมาก ดังถ้อยคำในจดหมายของอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เขียนตอบกลับคุณชุบที่แสดงความห่วงใยเกี่ยวกับข้อกล่าวหา ลงวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2501 ว่า

“ชุบเพื่อนรัก

เวลาเราเจ็บ ก็รีบบอกหมอ จะได้รักษาอาการเสีย แต่แรกๆ รักษาได้ ถูกต้องในภายหลัง

เวลานี้เรากำลังถูกร้องเรียนกล่าวหาทางความเป็นครั้งแรกในชีวิตประวัติ และเป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิวาทครั้งใหญ่ในกระทรวงยุติธรรม จึงขอส่งเรื่องมาให้เพื่อนดูไว้แต่แรก เผื่อว่าจะได้ช่วยอ้ว “รักษา” ในภายหลังบ้าง ก็ได้ใครจะรู้

พฤษภาคม ที่ 17 สายๆ จะให้นายแก้วเพราะต้องการใช้อยู่

รักสนิท

สัญญา ธรรมศักดิ์”⁹

⁸ จดหมายจากคนรู้จักและลูกศิษย์ ถึง สัญญา ธรรมศักดิ์ เกี่ยวกับข้อกล่าวหาดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่รู้จักจากหนังสือพิมพ์และการบอกเล่า ใน แฟ้ม “จดหมายกรณีสัญญา ธรรมศักดิ์ ถูกกล่าวโทษว่ามีพฤติกรรมสื่อให้เห็นว่าสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์,” เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ “โดนใส่ร้ายป้ายสี (แดง)” ใน สัญญาธรรมานุสรณ์ ชีวิต การงาน อุดมการณ์ อันเป็นธรรมานุสติของนายสัญญา ธรรมศักดิ์: อนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และท่านผู้หญิงพวง ธรรมศักดิ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เสาร์ที่ 21 กันยายน 2545, (กรุงเทพฯ: ปาปิรุส พับลิเคชั่น), น. 56-57. มีข้อสังเกตว่าหนังสืออนุสรณ์อธิบายตาม ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ 14 ตุลาคม 16 ว่ากรณีดังกล่าวสืบเนื่องจากจำศาลฟ้องสัญญาด้วยการอ้างหลักฐานเท็จว่าลกลอบติดต่อกับจีนคอมมิวนิสต์ในสำเพ็ง ซึ่งผู้เขียนไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงอธิบายเช่นนั้น

⁹ “จดหมายระหว่างสัญญา ธรรมศักดิ์ กับ คุณชุบ, 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 ในแฟ้ม “จดหมายกรณีสัญญา ธรรมศักดิ์ ถูกกล่าวโทษว่ามีพฤติกรรมสื่อให้เห็นว่าสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์,” เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ก็คลายความกังวลหลังจากเข้าพบพลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ดังที่เขียนบันทึกไว้ในสมุดบันทึกวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2501 ว่า

“... 2 บ่าย ไปประชุมทำเนียบงาน ก.ข.ส. หลังประชุมแล้ว ท่านนายกรัฐมนตรี พล.อ.ถนอม ให้พบตามที่เราขอไปทางแอดและอัด โดย ร.ม. เห็นด้วยว่าควรพบ เรา แกลงว่าไม่ได้เป็นอย่างเขาฟ้องเลย ท่านหัวเราะว่า ไม่มีใครเขาเชื่อหรือ ก่่าวหา นายกพุทธสมาคมอย่างนี้...”¹⁰

ต่อมาในเดือนสิงหาคม พระดุลยพากย์สุวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้พิจารณาคำฟ้องและให้ยกคำฟ้องตาม “สำเนาคำสั่ง เรื่อง นายผลยื่นเรื่องราว” ลงวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2501 ว่า

“ได้พิเคราะห์ที่ใคร่ครวญข้อหาตามเรื่องราวของนายผลโดยตลอดแล้ว ยังมองไม่เห็นว่ นายสัญญามีพฤติการณ์สื่อแสดงว่าได้กระทำผิดวินัยตามเรื่องราวกล่าวโทษแม้แต่ ประการใด...

...จึงมีคำสั่งให้ยกเลิกเรื่องราวของนายผลกล่าวโทษ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัด กระทรวงยุติธรรมนั้นเสีย”¹¹

กรณีการยื่นฟ้องอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้นเปรียบเสมือนคลื่นกระทบฝั่ง และเลือนลางจากความทรงจำของใครหลายๆ คนไป แต่เอกสารและเรื่องราวเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้เรา เห็นภาพสังคมและการเมืองไทยใน ปี พ.ศ.2501 ได้อย่างชัดเจน ไม่มีวันลืมเลือน

---

¹⁰ สมุดบันทึกประจำวันของสัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. 2501, เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เน้นโดยผู้เขียน

¹¹ สำเนา “คำสั่งเรื่อง นายผลยื่นเรื่องราว,” เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โครงการจดหมายเหตุ ดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับประเทศไทย¹: ความยุ่งยาก และโอกาสที่ท้าทาย

สิทธิศักดิ์ รุ่งเจริญสุขศรี

DART - ความยุ่งยากที่ควรรลึงเลียง

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้น โดยมีพันธกิจในการรวบรวมและนำเสนอข้อมูลทางด้านมานุษยวิทยา และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องผ่านเครือข่ายสารสนเทศ ในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์ โดยเฉพาะฐานข้อมูลจดหมายเหตุมานุษยวิทยาในประเทศไทย (http://www2.sac.or.th/databases/anthropological_archive/) ซึ่งศูนย์ฯ มุ่งหวังให้เป็นแหล่งข้อมูลแห่งแรกที่รวบรวมเอกสารงานวิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยา และให้บริการสืบค้นในรูปแบบฐานข้อมูลออนไลน์แก่บรรดานักศึกษา นักวิจัย และประชาชนทั่วไป เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการผลิต และต่อยอดสร้างงานวิจัยชิ้นใหม่

อย่างไรก็ดี ตลอดปี 2553 ที่ผ่านมา ได้เกิดข้อกังขาสองประการที่ท้าทายการทำงานของผู้เขียนและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งรับผิดชอบฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ

---

¹ ต่อจากนี้ไปในบทความ เมื่อกล่าวถึงโครงการจดหมายเหตุดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย (Digital Archives of Research on Thailand) ผู้เขียนจะใช้คำย่อแทนว่า “โครงการ DART”.

ประการแรก การให้รายละเอียดข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุในระบบมาตรฐาน เนื่องจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุ มีวิธีการให้รายละเอียดข้อมูลในรูปแบบเฉพาะของตนเอง โดยอิงกับระบบการให้ข้อมูลทรัพยากรหนังสือของห้องสมุดเป็นหลัก ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลในระดับรายชิ้นเอกสาร² (item) แม้ข้อมูลที่ได้จะมีความละเอียด แต่สองสิ่งสำคัญที่ขาดหาย และทำให้ฐานข้อมูลจดหมายเหตุแตกต่างไปจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุอื่นๆ ที่มีระบบการให้รายละเอียดข้อมูลแบบมาตรฐาน คือ

- การจัดแบ่งช่วงชั้นของข้อมูลอย่างเหมาะสม³ (arrangement) ที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นบริบทการทำงานของผู้สร้างเอกสารและการสร้างชุดคำอธิบายเอกสาร⁴ (archival description) ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ให้บริการสามารถตีความชุดเอกสารนั้นๆ ในระดับที่ลึกขึ้น
- รหัส (code) ของเขตข้อมูล (element) ถูกกำหนดขึ้นเอง จากการทำงานร่วมกันระหว่างทีมงานจดหมายเหตุฯ และเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ของศูนย์ฯ จึงทำให้รหัสของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ แตกต่างไปจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุอื่นๆ ที่มีการใช้รหัสในรูปแบบมาตรฐาน ซึ่งทำให้ผู้ใช้บริการที่สืบค้นข้อมูลผ่านโปรแกรมสืบค้นต่างๆ เช่น กูเกิล (Google) หรือ บิง (Bing) อาจได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

ประการที่สอง แนวทางการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างเหมาะสม เนื่องจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ มีข้อมูลบางกลุ่มที่มีความอ่อนไหว เช่น ภาพถ่ายพิธีกรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาพบุคคลซึ่งเปิดเผยร่างกายบางส่วน คดีสืบสวนซึ่งมีชื่อบุคคลปรากฏ เรื่องราวซุบซิบนินทาภายในชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้ การจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปเผยแพร่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้ปฏิบัติงานซึ่งทำหน้าที่จัดการข้อมูลทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานซึ่งทำหน้าที่จัดการและคัดกรองข้อมูลที่มีความอ่อนไหวเหล่านี้ กลับเกิดคำถามขึ้นในใจว่า “เราแน่ใจได้อย่างไรว่าข้อมูลเหล่านี้ ไม่ควรนำออกเผยแพร่ต่อสาธารณะ บรรทัดฐานในการตัดสินใจของเราตั้งอยู่บนหลักการและพื้นฐานอะไร?”

---

² หน่วยที่เล็กที่สุดของเอกสารไม่สามารถจัดแบ่งได้อีก เช่น จดหมายฉบับหนึ่ง บันทึกความทรงจำ รายงาน รูปภาพ แลบบันทึกเสียง.

³ กระบวนการจัดการข้อมูลและชิ้นเอกสาร และผลที่เกิดจากการวิเคราะห์ และการจัดเรียงเอกสารให้สอดคล้องกับหลักการจดหมายเหตุ.

⁴ การสร้างชุดคำอธิบายที่ถูกต้อง โดยการจับประเด็น วิเคราะห์ จัดเรียง และบันทึกข้อมูลสำหรับการระบุ จัดการ จัดเก็บ และอธิบายวัตถุประสงค์จดหมายเหตุ รวมถึงบริบทและระบบเอกสารของชุดเอกสารนั้น คำนี้ยังสะท้อนถึงผลผลิตจากกระบวนการทำงานของนักจดหมายเหตุอีกด้วย.

ข้อกังขาทั้งสองประการเกิดขึ้นจากการที่ศูนย์ฯ กับมหาวิทยาลัยวอชิงตัน (University of Washington) ได้ทำข้อตกลงทางวิชาการร่วมกัน ในการดำเนินโครงการ DART ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดหาและจัดเก็บเอกสาร รวมถึงการจัดการข้อมูลดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย โดยสร้างระบบทะเบียนข้อมูล (DART Data Registry) และเครื่องมือสืบค้นด้วยระบบเว็บ (Web-based Search Engine(s)) สองภาษา (ไทย - อังกฤษ) เพื่ออำนวยความสะดวกให้บรรดานักวิจัยชาวไทยและชาวต่างชาติ ทราบถึงตำแหน่งที่จัดเก็บเอกสารดิจิทัล และสามารถเข้าถึงข้อมูลผ่านทางระบบทะเบียนข้อมูลได้

ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการ DART จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่างๆ ดังนี้

1. นักวิจัยชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกมากขึ้น และสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา หรือผลิตงานวิจัยได้
2. ส่งเสริมให้เกิดความเคารพในการปกป้องสิทธิ์ของคลังข้อมูลแต่ละแห่ง รวมถึงผู้ให้ข้อมูลในแต่ละท้องถิ่น
3. ส่งเสริมให้เกิดการใช้เทคโนโลยีและการถ่ายทอดความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศ และเจ้าหน้าที่จดหมายเหตุในประเทศไทย

เมื่อเดือนกันยายน 2553 โครงการ DART ได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีเจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยวอชิงตันมาชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงาน พร้อมไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการทำงานแก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ โดยมีนักวิจัยจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุม ด้วย⁵ สำหรับผู้เขียน ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมที่ผ่านมา มีส่วนช่วยคลายข้อกังขาทั้งสองประการที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ และยังช่วยเพิ่มพูนความรู้ใหม่ต่อการพัฒนางานฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะถ่ายทอดประสบการณ์จากการทำงานในโครงการ DART กับบรรดาเพื่อนร่วมวิชาชีพ ซึ่งมุ่งหวังที่จะพัฒนาค้นคว้าเอกสารจดหมายเหตุของตนให้มีมาตรฐานในการดำเนินงาน และก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจะมีผลอย่างยิ่งต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคลังเอกสารจดหมายเหตุของไทยในอนาคต

---

⁵ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่จะร่วมโครงการ DART โดยจะนำเสนอข้อมูลงานวิจัยภาคสนามจากการทำงานของนักวิจัยประจำสถาบัน.

1. การให้รายละเอียดข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุในระบบมาตรฐาน

1.1 ISAD ความยุ่งยากที่ท้าทายการทำงาน

หน่วยงานจดหมายเหตุแต่ละแห่งในเมืองไทย ต่างมีระบบการให้ข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุแตกต่างกันไป ตามแต่ประเภทและเนื้อหาของเอกสารที่ตนเองจัดเก็บอยู่ สำหรับฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ

เลขข้อมูล	ข้อมูล
เลขเรียก	AM79.S55 พ64 2553
ชื่อเรื่อง	พิพิธภัณฑ์สิงคโปร์ / ซิวลิทซ์ บุณยเกียรติ, บรรณาธิการ
พิมพ์ลักษณ์	กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2553
รูปเล่ม	240 หน้า : ภาพประกอบ, แผนที่ ; 17 ซม
Copy	เอกสารวิชาการลำดับที่ 83
สารบัญ	บันทึกพิพาทกับการลงนาม / ซิวลิทซ์ บุณยเกียรติ -- ศูนย์มรดกทางวัฒนธรรมไชน่าทาวน์ : ตำนานแห่งความทุกข์ / สมรักษ์ ชัยสิงห์ทักานนท์ -- โลกเปอรานากัน / ซิวลิทซ์ บุณยเกียรติ -- แต่งเรื่องเก่า-เล่าเรื่องใหม่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสิงคโปร์ / ชาญุรีทวี ตีระประเสริฐ -- รส-ชาติ-สิงคโปร์ / ปณิศา สรวาสี -- หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ : คัมภีร์แห่งความทรงจำของชาติ / ลิทซีสกิด์ ฟูงเจริณสุซศรี และ ธันดาดี สุขประเสริฐ -- ศูนย์อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมสิงคโปร์ / นวลพรรณ บุญธรรม และจุฑามาศ สัมรัตน์ -- การสื่อสารของพิพิธภัณฑ์ผู้มาเยือน : ศึกษาจากพิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชีย / อาณาภพ สกุลงาม -- ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์
หัวเรื่อง	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สิงคโปร์.(+)
หัวเรื่อง	พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชีย (สิงคโปร์).(+)
หัวเรื่อง	พิพิธภัณฑ์เปอรานากัน (สิงคโปร์).(+)
หัวเรื่อง	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (สิงคโปร์).(+)
หัวเรื่อง	ศูนย์อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม (สิงคโปร์).(+)
หัวเรื่อง	ศูนย์มรดกวัฒนธรรมไชน่าทาวน์ (สิงคโปร์).(+)
หัวเรื่อง	พิพิธภัณฑ์ -- สิงคโปร์.(+)
หัวเรื่อง	สิงคโปร์ -- ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว.(+)
ผู้แต่งร่วม	ซิวลิทซ์ บุณยเกียรติ บรรณาธิการ
ผู้แต่งร่วม	ซิวลิทซ์ บุณยเกียรติ. บันทึกพิพาทกับการลงนาม

เลขข้อมูล	ข้อมูล
ผลการค้นหาลำดับที่ 951	รายละเอียด
เลขทะเบียน	MM-1/1/1-199
ประเภทของเอกสาร	สไลด์
ชื่อเจ้าของงาน	โมเคิล มอร์แมน (จำนวน 6191 ชิ้น)
ชื่อเอกสาร	
ปริมาณของเอกสาร	1 ภาพ
คำอธิบาย	พ.ย. 1960 แสงกำลังเวดขาวด้วยวิธีโบราณ เขาใช้เท้าขังบนแจวข้าว ในขณะที่มือถือท่อนไม้สำหรับค้า
เอกสารต้นฉบับ	
หัวข้อที่กำหนดโดยเจ้าของงาน	-- ตัวเลือกท่ามกลางระบบการผลิต, ปริมาณการผลิต, รูปแบบการผลิต (เช่น ทุ่งเหลากับบ้าน, ภายหลังเปลี่ยนด้วยเงินกับการผลิตแบบพึ่งตนเอง, ข้าวเหนียวกับข้าวเจ้า), รวมถึงกระบวนการผลิต (เช่น การสีข้าว) (จำนวน 111 ชิ้น)
หัวข้อเอกสาร	ผสมธุรกิจ, อาหาร, และการใช้ทรัพยากร (จำนวน 1616 ชิ้น)
เอกสารที่สัมพันธ์กัน	(ดูเอกสารในกล่องเดียวกัน)

ตัวอย่างการให้รายละเอียดข้อมูลทรัพยากรหนังสือของห้องสมุดศูนย์ฯ และฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ในระดับรายชิ้นเอกสาร

ซึ่งผู้เขียนรับผิดชอบอยู่ก็มีระบบการให้ข้อมูลเอกสารในรูปแบบของตนเอง โดยอิงกับระบบการให้ข้อมูลทรัพยากรหนังสือของห้องสมุดเป็นหลัก ขั้นตอนการให้รายละเอียดข้อมูล เริ่มจากการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเจ้าของเอกสารเสียก่อน เช่น ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน หรือผลงานทางวิชาการที่น่าสนใจ จากนั้น จึงเป็นการให้ข้อมูลเอกสารอย่างละเอียดในระดับรายชิ้นเอกสาร โดยที่เขตของข้อมูลต่างๆ เช่น ชื่อเจ้าของงาน หัวข้อที่กำหนดโดยเจ้าของงาน หัวข้อเอกสาร ฯลฯ ถูกกำหนดขึ้นเองตามความเหมาะสมของข้อมูล วิธีการให้รายละเอียดข้อมูลในระบบนี้ จึงเป็นลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมกับฐานข้อมูลจดหมายเหตุๆ เท่านั้น โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ของศูนย์ฯ รับผิดชอบในการสร้างฐานข้อมูล ซึ่งได้กำหนดรหัสที่เหมาะสมสำหรับฐานข้อมูลขึ้นมาเองเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่แปลกนักที่เพื่อนร่วมงานจากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน จะเรียกฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ อย่างติดตลกกว่าเป็น “home made database”

เมื่อผู้เขียนมีโอกาสทำงานในโครงการ DART ร่วมกับมหาวิทยาลัยวอชิงตัน จึงทราบว่าการทำงานของวงการจดหมายเหตุในระดับนานาชาติ มีการให้ข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุในระบบมาตรฐานที่เรียกว่า “International Standard Archival Description - ISAD” ซึ่งวิธีการให้รายละเอียดข้อมูลในระบบดังกล่าว มีสองสิ่งสำคัญที่แตกต่างไปจากการให้รายละเอียดข้อมูลฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ คือ

1. มีการจัดแบ่งช่วงชั้นของข้อมูล และมีการสร้างชุดคำอธิบายเอกสารในแต่ละช่วงชั้นของข้อมูล
2. การให้รายละเอียดข้อมูลจะเริ่มจากการให้รายละเอียดข้อมูลในระดับแกนข้อมูล (core element) เสียก่อน ซึ่งมีทั้งหมด 8 กลุ่มด้วยกัน โดยที่ในแต่ละแกนข้อมูลจะประกอบด้วยเขตข้อมูลย่อยต่างๆ ซึ่งอธิบายข้อมูลอย่างละเอียดอีกทีหนึ่ง

ข้อแตกต่างที่ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานค้นพบนี้ ได้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญตามมาว่า “ระบบการให้รายละเอียดข้อมูลที่แตกต่าง และไม่มี การจัดแบ่งช่วงชั้นข้อมูลของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ อาจก่อให้เกิดปัญหาในการถ่ายโอนข้อมูล (crosswalk) ไปยังระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART หรือไม่?”

1.2 จาก ISAD ถึง ICA-ATOM

ทั้งนี้ ก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับทีมงานจากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานได้พยายามศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับระบบ ISAD จากหนังสือและเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจว่าระบบมาตรฐานที่ มหาวิทยาลัยวอชิงตันเสนอมามีวิธีการทำงานอย่างไร? ข้อสรุปเบื้องต้นก่อนการประชุม ตามความเข้าใจของผู้เขียนและเพื่อนร่วมงาน เกี่ยวกับ

Michael Moerman, 1959-1986					Fonds
1959-1961	1965	1967-1969	1979	1986	Series
Slide	Handwritten card	Handwritten card	Handwritten card	Handwritten card	File
Letter	Slide	Slide	Letter	Slide	
Map		Letter	Handwritten paper note	Letter	
Handwritten paper note		Map	Typescript	Map	
Typescript		Handwritten paper note	Photo	Handwritten paper note	
Photo		Typescript	Other	Typescript	
Other				Photo	
				VDO	
				Drawing	
				Name card	
Item 1	Item 1	Item 1	Item 1	Item 1	Item
Item 2	Item 2	Item 2	Item 2	Item 2	

แผนผังแสดงการจัดลำดับชั้นข้อมูล เอกสารงานวิจัยของ ศ.มอร์แมน ตามระบบ ISAD

วิธีการให้ข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุตามระบบ ISAD คือ การทำตามกฎขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า 1 สร้าง 3 สามารถ กล่าวคือ⁶

- สร้าง ชุดข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุที่มีความสอดคล้อง เหมาะสม และสามารถให้คำอธิบายในตัวเองได้
- สามารถ อำนาจการค้นคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุจดหมายเหตุได้
- สามารถ ควบคุมเอกสารจดหมายเหตุร่วมกันได้
- สามารถ ทำให้กลุ่มก้อนของข้อมูลที่มาจากแหล่งต้นทางที่แตกต่าง รวมอยู่ในระบบสารสนเทศเดียวกันได้

⁶ ซีวสิทธิ์ บุญเกียรติ, “ISAD(G) ระบบมาตรฐานเอกสารจดหมายเหตุ,” เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 (22-23 กันยายน 2553), โครงการจดหมายเหตุดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), แปลจาก ISAD(G): General International Standard Archival Description. Available from: http://www.ica.org/sites/default/files/isad_g_2e.pdf.

ดังนั้น ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานจึงทดลองจัดลำดับช่วงชั้นข้อมูลเอกสารงานวิจัยภาคสนามของ ศ.ไมเคิล มอร์แมน⁷ (Michael Moerman) ตามระบบ ISAD โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

*Fonds*⁸ หมายถึง ชุดเอกสารงานวิจัยทั้งหมดของ ศ.มอร์แมน

*Series*⁹ หมายถึง ช่วงเวลาที่ ศ.มอร์แมน ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถแบ่งออกเป็น 5 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ

- 1959 - 1961

- 1965

- 1967 - 1969

- 1979

- 1986

*File*¹⁰ หมายถึง เอกสารประเภทต่างๆ ที่เกิดจากการทำงานในแต่ละช่วงเวลาของ ศ.มอร์แมน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1959-1961 มีเอกสารที่เกิดจากการทำงานต่างๆ ดังนี้

- Slide

- Letter

- Map

- Handwritten paper note

- Typescript

---

⁷ ศ.มอร์แมน เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งเข้ามาทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนไทลื้อที่ จ.พะเยา ในช่วงปีระหว่างปี 1959-1961 ภายหลังเกษียณ ศ.มอร์แมนได้บริจาคข้อมูลงานวิจัยทั้งหมดกว่า 6,000 รายการให้กับศูนย์ฯ เป็นผู้เก็บรักษา จากจุดเริ่มต้นดังกล่าว ศูนย์ฯ จึงได้เริ่มจัดทำฐานข้อมูลจดหมายเหตุมานุษยวิทยาในประเทศไทยขึ้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมนเป็นรายการแรก พร้อมกับดำเนินการแสวงหาและแปลงสภาพเอกสารงานวิจัยของนักวิจัยท่านอื่นๆ เพิ่มเติม ปัจจุบัน ฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ มีเอกสารงานวิจัยภาคสนามของนักวิจัยที่พร้อมให้บริการแล้ว 6 รายการ และกำลังอยู่ในระหว่างการจัดการเพื่อเตรียมออกเผยแพร่อีก 3 รายการ โดยในปีแรกของการทำงานร่วมกับโครงการ DART ศูนย์ฯ ทดลองที่จะถ่ายโอนข้อมูลงานวิจัยของ ศ.มอร์แมนไปยังระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART เป็นรายการแรก. ผู้อ่านสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานวิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมน ได้ทางhttp://www2.sac.or.th/databases/anthropological_archive/th_article/3.pdf และ http://www2.sac.or.th/databases/anthropological_archive/th_article/2.pdf.

⁸ เป็นหน่วยใหญ่ของเอกสาร ไม่ว่าจะมามีรูปแบบหรือเป็นสื่อประเภทใด โดยสร้างขึ้น จัดเก็บ หรือใช้โดยบุคคล ครอบครัวยุติ หรือองค์กร ตลอดระยะเวลาของกิจกรรมและหน้าที่ต่างๆ ของผู้สร้างนั้นๆ.

⁹ เอกสารที่ได้รับการจัดเรียง (1) ตามระบบการจัดเรียงเอกสาร (filing system) หรือจัดเก็บไว้เป็นหน่วย โดยมาจากการเก็บรวบรวมหรือผ่านกระบวนการจัดเรียง หรือมาจากกิจกรรมเดียวกัน (หรือที่ต่อเนื่องเนื่องกัน) (2) มีรูปแบบของสื่อที่เหมือนกัน หรือ (3) เป็นกลุ่มเอกสารที่มีความสัมพันธ์ สร้าง-รับ-ใช้ และยังมี ความหมายเหมือนกับคำว่า record series.

¹⁰ หน่วยของเอกสารที่จัดเรียงเข้าไว้ด้วยกัน สำหรับการใช้งานเอกสารโดยผู้สร้างเอกสาร ณ ปัจจุบัน หรือเป็นการจัดเรียงที่เกิดจากงานจดหมายเหตุ เพราะเอกสารเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ในฐานะที่อยู่ในหัวเรื่องเดียวกัน กิจกรรมเดียวกัน หรือมีความสืบเนื่องเดียวกัน File เป็นหน่วยพื้นฐานที่อยู่ภายใต้ชุดเอกสาร.

- Photo

- Other

Item หมายถึง เอกสารในระดับรายชิ้น

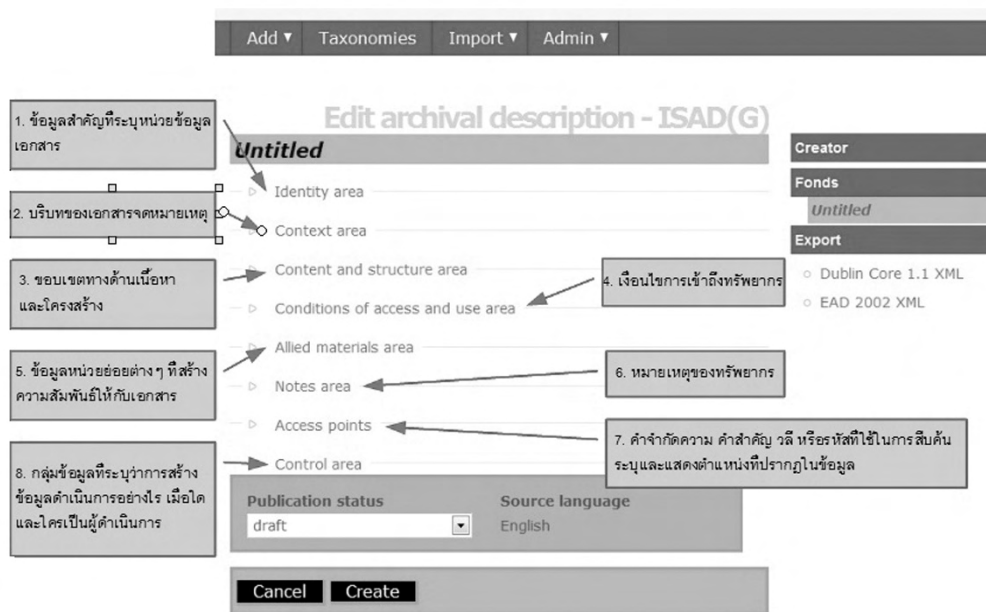
Fonds level	<ul style="list-style-type: none"> เอกสารงานวิจัยภาคสนามในประเทศไทยของ ศ.ไมเคิล มอร์แมน นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1959-1986
Series level	<ul style="list-style-type: none"> จำแนกตามระยะเวลาที่ ศ.มอร์แมนได้เข้ามาในประเทศไทย เพื่อทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1959-1961/1965/1979/1986เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ที่มีผลต่อการผลิตของชุมชนไทลื้อบ้านแพด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา แต่ในปี ค.ศ. 1967-1969 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลภาค 5
File level	<ul style="list-style-type: none"> จำแนกตามประเภทของวัสดุที่ ศ.มอร์แมนใช้ในการบันทึกข้อมูล อาทิเช่น ภาพถ่าย สไลด์ บัตรบันทึก แผนที่ แผนที่ ผัง ฯลฯ

ตัวอย่างการให้คำอธิบายเอกสารงานวิจัยของศ.มอร์แมน ตามช่วงชั้นของข้อมูล

จากแผนภูมิและคำอธิบายเบื้องต้นในการจัดแบ่งลำดับช่วงชั้นข้อมูลที่ได้ทดลองไป ทำให้ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานตระหนักว่า การจัดแบ่งเอกสารตามระบบ ISAD *ไม่มีความจำเป็นต้องอธิบายเอกสารทุกชั้นเอกสาร* เพราะชุดเอกสารงานวิจัยของ ศ.มอร์แมน ได้ให้คำอธิบายไปแล้วเกือบหกพันรายการ กลายเป็นเรื่องน่าประหลาดใจสำหรับเพื่อนร่วมงานจากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน เนื่องจากหอบจดหมายเหตุขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกา เลือกที่จะให้ความสำคัญกับการแสวงหาเอกสารเข้ามาอย่างต่อเนื่อง มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลเอกสารในระดับรายชิ้นเอกสาร การจัดแบ่งช่วงชั้นเอกสารตามระบบ ISAD โดยให้ข้อมูลในระดับ Collection¹¹ Series หรือ Sub-series ถือว่าเพียงพอแล้วกับการทำงานในเบื้องต้น สำหรับหน่วยงานที่มีข้อจำกัดเรื่องบุคลากร หรือเวลาในการทำงาน และในอนาคตหากมีเวลาในการทำงาน หรืองบประมาณที่มากขึ้น จึงค่อยกลับมาเพิ่มข้อมูลในระดับช่วงชั้นอื่นๆ ในภายหลัง

¹¹ การจัดกลุ่มเอกสารที่มีลักษณะร่วมกันบางอย่าง โดยไม่คำนึงถึงที่มาของเอกสารเหล่านั้น และไม่เหมือนกับการจัดกลุ่มเอกสารในระดับ Fonds.

เพื่อนำเสนอให้เห็นวิธีการให้รายละเอียดข้อมูล และการจัดแบ่งช่วงชั้นเอกสารจดหมายเหตุตามระบบ ISAD ในรูปแบบคลังเอกสารจดหมายเหตุดิจิทัล ทีมงานจากมหาวิทยาลัยวอชิงตันได้สาธิตการใช้งานโปรแกรม ICA - ATOM (<http://www.ica-atom.org/>) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นโดยสภาจดหมายเหตุนานาชาติ (International Council on Archives - ICA) ภายใต้ระบบ ISAD และเปิดให้บริการดาวน์โหลดมาทดลองใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ โปรแกรม ICA - ATOM มีแกนข้อมูลที่สำคัญ 8 กลุ่มด้วยกัน คือ

แสดงการให้รายละเอียดเอกสารตามระบบ ISAD.jpg

ในแต่ละแกนข้อมูลจะประกอบไปด้วยหน่วยย่อยของเขตข้อมูล ซึ่งให้คำอธิบายที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับแกนข้อมูลนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ในแกนข้อมูล Identity area จะประกอบไปด้วยหน่วยย่อยของเขตข้อมูลอีก 6 ประเภท คือ

The screenshot shows the 'Edit archival description - ISAD(G)' interface. On the left, there are six numbered boxes with arrows pointing to specific fields in the form:

1. การให้รหัสหน่วยข้อมูลที่แสดงความสัมพันธ์กับคำอธิบาย (Points to the Identifier field)
2. ชื่อของหน่วยข้อมูล (Points to the Title field)
3. ระบุ และ บันทึกใหม่ (ต่างๆ) ของหน่วยข้อมูล (Points to the Date(s) field)
4. ระบุช่วงชั้นตามลำดับของหน่วยข้อมูล (Points to the Level of description field)
5. การเพิ่มระดับของหน้าข้อมูลที่มีอยู่ภายใต้หน้าข้อมูลใหญ่เดียวกัน (Points to the 'Add new child levels' section)
6. ขอบเขตและสีของข้อมูล (ปริมาณ, ความจุ, ขนาด) (Points to the Extent and medium field)

The form fields include: Identifier *, Title *, Date(s) *, Level of description *, Add new child levels (with a table for Identifier, Level, Title), and Extent and medium *. On the right, there are sections for Creator, Fonds (Untitled), and Export (Dublin Core 1.1 XML, EAD 2002 XML).

โปรแกรม ICA - ATOM สามารถจัดแบ่งช่วงชั้นของข้อมูลได้ 6 ช่วงชั้นด้วยกัน คือ Collection - Fonds - Series - Subseries - File - Item การทำงานจะเริ่มจากการสร้างข้อมูลของเอกสารในระดับ Collection หรือ Fonds ก่อนตามความเหมาะสมของชุดเอกสาร จากนั้น จึงเป็นการเพิ่มหน่วยข้อมูลย่อยในระดับ Series - File - Item ตามลำดับ ด้วยคำสั่ง Add new child levels ทั้งนี้ การให้รายละเอียดของข้อมูลในแต่ละช่วงชั้น เป็นการให้รายละเอียดตามแกนข้อมูลหลักทั้ง 8 แกนซ้ำๆ กัน แต่จะมีการระบุช่วงชั้นของข้อมูล¹² (Level of description) อย่างชัดเจนว่า เขตข้อมูลนี้อยู่อยู่ภายใต้ช่วงชั้นใด และสามารถให้รายละเอียดข้อมูลได้ลึกจนถึงระดับชั้นเอกสาร

ทั้งนี้ ควรตระหนักว่าการให้รายละเอียดข้อมูล ไม่จำเป็นต้องให้ครบทุกแกนข้อมูล รวมถึงเขตข้อมูลย่อยต่างๆ ในแต่ละแกนข้อมูล ควรให้รายละเอียดเฉพาะข้อมูล que คิดว่าจำเป็นเท่านั้น และต้องคำนึงถึงกฎหลักที่สำคัญ 4 ข้อ คือ¹³

1. อธิบายจากข้อมูลทั่วไป ไปสู่ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้ข้อมูลจากส่วนที่ใหญ่ ไหลลงไปตามลำดับช่วงชั้นของหน่วยข้อมูล โดยต้องทำตามกฎ คือ การให้รายละเอียดในระดับชุดเอกสาร

¹² ช่วงชั้นของหน่วยข้อมูลที่ใช้ในการอธิบายช่วงชั้นของเอกสาร.

¹³ ซิวสิทธิ์ บุญเกียรติ, ISAD(G) ระบบมาตรฐานเอกสารจดหมายเหตุ.

เป็นการให้ข้อมูลโดยภาพรวม ส่วนในลำดับถัดมาข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุจะครอบคลุม เฉพาะเขตของข้อมูลนั้นๆ และเมื่อดำเนินการตามนี้จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์รวม และส่วนย่อย

2. ข้อมูลที่สัมพันธ์กับช่วงชั้นการสร้างคำอธิบายเอกสาร เพื่อสร้างข้อมูลที่สะท้อนบริบทและ เนื้อหาของหน่วยข้อมูลได้อย่างถูกต้อง โดยต้องทำตามกฎ คือ ให้ข้อมูลที่เหมาะสมในแต่ละ ระดับ เช่น การให้ข้อมูลในระดับ Fonds หรือ Collection ควรเป็นข้อมูลในภาพรวมของชุด เอกสาร ไม่ลงลึกไปถึงระดับ Series หรือการให้ข้อมูลในระดับ Series ก็ควรให้รายละเอียดที่ เหมาะสมกับ Series นั้นๆ
3. การเชื่อมโยงคำอธิบาย เพื่อแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงช่วงชั้นของข้อมูล โดยต้องทำตามกฎ คือ เชื่อมโยงคำอธิบายจากระดับที่สูงกว่า และระบุคำอธิบายอย่างชัดเจนว่าคำอธิบายที่สร้าง ขึ้น อยู่ในระดับใดของช่วงชั้นข้อมูล
4. หลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลซ้ำ เพื่อหลีกเลี่ยงการสร้างข้อมูลซ้ำในแต่ละช่วงชั้นข้อมูล โดยทำตาม กฎ คือ ในระดับข้อมูลหน่วยที่สูงสุด นักจดหมายเหตุต้องให้ข้อมูลที่มีอยู่ร่วมกันในหน่วยระดับ รองลงมา และอย่าอธิบายซ้ำอีกในระดับหน่วยข้อมูลที่รองลงมา ซึ่งได้อธิบายไปแล้วในหน่วย ข้อมูลที่สูงกว่า

1.3 การเข้าถึงข้อมูลผ่านทางชุดศัพท์ควบคุม (Controlled vocabulary)

เมื่อผู้ปฏิบัติงานจากศูนย์ฯ และมหาวิทยาลัยวอชิงตันมีความเข้าใจร่วมกัน ในระบบการให้ รายละเอียดเอกสารจดหมายเหตุตามระบบ ISAD และการทำงานของโปรแกรม ICA-ATOM แล้ว ดร.จูดีธ เฮนส์ซี (Judith Henchy) ผู้รับผิดชอบโครงการ DART จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ได้ กล่าวถึงสิ่งสำคัญที่หน่วยงานจดหมายเหตุควรตระหนักในลำดับถัดไป หากต้องการพัฒนาคลัง เอกสารของตนไปสู่การเป็นคลังข้อมูลดิจิทัล นั่นคือ การปรับแนวทางควบคุมการเข้าถึงข้อมูล เพราะที่ผ่านมา ระบบ ISAD ได้รับการพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของการทำงานกับเอกสารที่เป็นต้น ฉบับ ซึ่งหมายความว่า เมื่อผู้ใช้บริการอ่านคำอธิบายของเอกสารในแต่ละช่วงชั้นแล้ว และพบว่า เอกสารที่ตนเองต้องการใช้งานอยู่ใน Series หรือ File ใด ผู้ใช้บริการจึงจะขอเรียกดูเอกสาร ต้นฉบับ หรือไมโครฟิล์มจากเจ้าหน้าที่จดหมายเหตุ

แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน หอจดหมายเหตุทั้งหลายต่างมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การเป็น คลังข้อมูลดิจิทัล โดยมุ่งหวังที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการ สามารถเข้าถึงเอกสารภายใน คลังของตน ผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างเข้าถึงและทั่วถึง ดังนั้น หน่วยงานจดหมายเหตุจึงควรที่ จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการข้อมูลของตนด้วย เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ง่ายขึ้นมากขึ้น โดยอาศัยความสามารถของโปรแกรม ICA-ATOM ในส่วนแกนข้อมูล Access pointที่สามารถระบุคำจำกัดความ คำสำคัญ วลี หรือรหัสที่ใช้ในการสืบค้น ระบุ และแสดง

View archival description

Fonds MM/1 - Michael Moerman

Identity area

Reference code	MM/1
Title	Michael Moerman
Date(s)	2010 (Creation)

Level of description Fonds

Extent and medium This collection includes research materials over 6000 records. It consist of:

- 2711 records of punch card- information about people, daily event, culture and tradition, economy, history, law, society and politic etc.
- 135 records of handwritten paper note – survey of villager’s education, preliminary information, demography, case investigation and conversation in court.
- 103 records of typescript – paper about case investigation and conversation in court
- 141 records of letter – letter from friends and researcher.
- 3113 records of photograph/slide/negative film – picture of people, object, village, ceremony, daily life, activity etc.
- 5 records of cassette tape – Lue’s music
- 17 records of video – activity, ceremony and tradition
- 1 record of drawing – stuff used in daily life, design of woven cloth etc.
- 49 records of map – map of village.
- 98 records of other material type – name card, post card etc.

Context area

Name of creator	Michael Moerman
Repository	SAC
Archival history	Michael Moerman’ fieldwork materials are produced when he conducted research about Thai Lue at Ban Phad, Payoa province between 195 9 and 1986. This collection also contained materials from the study of administration of justice in Northern Thailand between 1967 and 1968. Moreover there are fieldnotes from Asia and Southeast Asia survey.
Immediate source of acquisition or transfer	In 2005, the Centre has acquired the fieldwork materials belongs to Prof. Moerman to preserve in archive as well as made accessible to scholars, students and the general public through the database.

Conditions of access and use area

Conditions governing access	Some documents are available on database but some are not. The unonline documents will be notified on item information with "only member" or "please contact staff". The user can contact SAC in person to require information.
Language of material	☐ English ☐ Thai Language ☐ Thai

Access points

Subject access points	☐ Tai Lue
Place access points	☐ Phayao Province ☐ Baan Phaed ☐ Chiang Kham
Name access points	☐ Michael Moerman (Creator)

Description control area

Rules and/or conventions used	Fonds, series and file level description based on ISAD(G)
-------------------------------	---

Archival institution SAC

Creator Michael Moerman

Fonds Fonds MM/1 - Michael Moerman

- Series MM/1/1 - 1959-1961
  - File MM/1/1/1 - Handwritten card
  - File MM/1/1/2 - Slide
  - File MM/1/1/3 - Letter
  - File MM/1/1/4 - Map
  - File MM/1/1/5 - Handwritten paper note
  - File MM/1/1/6 - Typescript
  - File MM/1/1/7 - Photo
  - File MM/1/1/8 - Other
- Series MM/1/2 - 1965
  - File MM/1/2/1 - Handwritten card (draft)
  - File MM/1/2/2 - Slide (draft)
- Series MM/1/3 - 1967-1969
  - File MM/1/3/1 - Handwritten card
  - File MM/1/3/2 - Slide
  - File MM/1/3/3 - Letter
  - File MM/1/3/4 - Map
  - File MM/1/3/5 - Handwritten paper note
  - File MM/1/3/6 - Typescript
- Series MM/1/4 - 1979
  - File MM/1/4/1 - Handwritten card
  - File MM/1/4/2 - Letter
  - File MM/1/4/3 - Handwritten paper note
  - File MM/1/4/4 - Typescript
  - File MM/1/4/5 - Photo
  - File MM/1/4/6 - other
- Series MM/1/5 - 1986
  - File MM/1/5/1 - Handwritten card
  - File MM/1/5/2 - Slide
  - File MM/1/5/3 - Letter
  - File MM/1/5/4 - Map
  - File MM/1/5/5 - Handwritten paper note
  - File MM/1/5/6 - Typescript
  - File MM/1/5/7 - Photo
  - File MM/1/5/8 - VDO
  - File MM/1/5/9 - Drawing
  - File MM/1/5/10 - Name card

Export

- Dublin Core 1.1 XML
- EAD 2002 XML

Edit **Delete** **Add new** **Duplicate** **Move**

Link digital object **Import digital objects**

Link physical storage

ตัวอย่างการจัดแบ่งช่วงชั้นเอกสารของ ศ.มอร์แมน ในโปรแกรม ICA-ATOM

แถวหมายเลข 1 จะแสดงว่าในแต่ละแกน ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยเขตข้อมูลย่อยใดบ้าง ตัวอย่างเช่น เอกสารงานวิจัยภาคสนาม ของ ศ.มอร์แมน ในระดับ Fonds ประกอบด้วยแกนข้อมูลหลักต่างๆ เช่น Identity area, Context area, Conditions of access and use area, Access point และ Description control area โดยที่ในแต่ละแกนข้อมูลจะประกอบไปด้วยเขตข้อมูลย่อยต่างๆ เช่น Title, Extent and medium, Archival history, Language of material, Subject access points ฯลฯ

แถวหมายเลข 2 จะแสดงรายละเอียดช่วงชั้นของการแบ่งเอกสาร ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 Series คือ

- Series MM/1/1 - 1959-1961
- Series MM/1/2 - 1965
- Series MM/1/3 - 1967-1969
- Series MM/1/4 - 1979
- Series MM/1/5 - 1986

ในแต่ละ Series ถูกแบ่งออกเป็น File ต่างๆ ตามประเภทของเอกสาร โดยเอกสารใน Series MM/1/1 - 1959-1961 มีเอกสารอยู่ 7 File คือ

- File MM1/1/1 - Slide
- File MM1/1/2 - Letter
- File MM1/1/3 - Map
- File MM1/1/4 - Handwritten paper note
- File MM1/1/5 - Typescript
- File MM1/1/6 - Photo
- File MM1/1/7 - Other

ตำแหน่งที่ปรากฏในข้อมูลจดหมายเหตุได้ ซึ่งทำให้ผู้ใช้บริการทราบถึงเนื้อหาสำคัญที่ปรากฏในช่วงชั้นข้อมูลนั้นๆ ได้อย่างเจาะจงมากขึ้น เพราะคำๆ นี้จะเป็นตัวแทนในการอธิบายความหมายของข้อมูล/คำ (representation data)

อย่างไรก็ดี หากคำๆ นั้นมีความหลากหลาย อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการเข้าถึงข้อมูลได้ เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานซึ่งมีหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลลงในระบบทะเบียนข้อมูล อาจเกิดความลังเลในการเลือกคำที่จะใช้บันทึก เพราะไม่สามารถระบุนิยามที่แน่ชัดของคำๆ นั้นได้ ตัวอย่างเช่น ชื่อเรียกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งมีทั้งชื่อทางการที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ใช้เรียกตนเอง และชื่อเรียกที่ผู้คนทั่วไปคุ้นชิน เช่น มลาปรีหรือผีตอเหลือง มูเซอหรือละหู่ ม้งหรือแม้ว เซม้งหรือเงาะป่า เมี่ยนหรือเย้า ไทดำหรือลาวโซ่ง ไทใหญ่หรือเงี้ยว เป็นต้น

ความลังเลในการเลือกคำที่จะใช้ในการบันทึกข้อมูล อาจส่งผลกระทบต่อการใช้งานของผู้ใช้บริการด้วย เพราะหากผู้ปฏิบัติงานเลือกใช้คำที่เป็นทางการในการบันทึกข้อมูล แต่ผู้ใช้บริการกลับเลือกใช้คำที่ตนเองคุ้นชินในการสืบค้นข้อมูล อาจทำให้ไม่พบข้อมูลที่ต้องการสืบค้นก็เป็นได้ หรือแม้แต่ปัญหาเรื่องการสะกดคำที่ไม่ถูกต้อง อาจทำให้ระบบสืบค้นไม่สามารถหาข้อมูลพบได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีชุดศัพท์ควบคุมที่ครอบคลุม และได้รับการยอมรับร่วมกันในองค์กรสำหรับการอธิบายข้อมูล ชุดศัพท์ควบคุมนี้อาจเป็นการพัฒนาขึ้นเองโดยหน่วยงาน หรือหยิบเอาชุดคำศัพท์จากหน่วยงานอื่นๆ ที่มีการพัฒนาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้ได้

ในขณะนี้ มหาวิทยาลัยอชิงตันกำลังพัฒนาชุดศัพท์ควบคุมหัวเรื่องสองภาษา (ไทย - อังกฤษ) ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในโปรแกรม ICA - ATOM ชุดศัพท์ดังกล่าวอาศัยแหล่งข้อมูลถึง 4 แหล่งเพื่อการพัฒนา คือ

- หัวเรื่องของห้องสมุดสภาองเกรส (Library of Congress subject headings - LC)
- หัวเรื่องควบคุมของสมาคมคติชนอเมริกัน (Category headings for the American Folklore Society Thesaurus - AFS)
- หัวเรื่องการศึกษาทรัพยากรมนุษย์ตามเขตพื้นที่ต่างๆ (The Human Area Resource Files Subject Headings - HRAF)
- หัวเรื่องที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลภาคสนามของ ศ.ชาลส์ คายส์¹⁴ (Terms derived from Prof.Charles “Biff” Keyes field notebooks - CK)

---

¹⁴ ชุดเอกสารงานวิจัยภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยของ ศ.คายนส์ เป็นชุดเอกสารที่ทางมหาวิทยาลัยอชิงตันจะนำข้อมูลเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทะเบียนข้อมูลโครงการ DART.

LC	Ethnic groups	กลุ่มชาติพันธุ์
LC	Ethnic identity	--เอกลักษณ์ชาติพันธุ์
LC	Ethnic relations	ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์
LC	Ethnic restaurants	ร้านอาหารพื้นเมือง
HRAF 563	Ethnic Stratification	การจัดช่วงชั้นทางชาติพันธุ์
LC	Ethnicity	ความเป็นชาติพันธุ์
LC	Ethnobotany	พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน
LC	Ethnocentrism	ชาติพันธุ์นิยม
LC	Ethnological collections	--งานสะสมทางชาติพันธุ์วิทยา
LC	Ethnological museums and collections	พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา
LC	Ethnomethodology	ระเบียบวิธีชาติพันธุ์

ตัวอย่างตารางแสดงชุดศัพท์ควบคุมของโครงการDART

แถวที่ 1: แสดงแหล่งที่มาของชุดศัพท์ควบคุมว่ามาจากหัวเรื่องใด เช่น LC มาจากห้องสมุดสภาองเกรส หรือ HRAF 563 มาจากหัวเรื่องการศึกษาทรัพยากรมนุษย์ตามเขตพื้นที่ต่างๆ โดยจะยังคงเลขหมายเดิมเพื่อระบุแหล่งที่มาของคำศัพท์นั้นๆ ไว้ด้วย

แถวที่ 2: คำสะกดภาษาอังกฤษ

แถวที่ 3: คำแปลภาษาไทย

The screenshot shows a web-based interface for managing access points. It is divided into three sections: 'Subject access points', 'Place access points', and 'Name access points'. Each section has a list of items and a search input field. In the 'Name access points' section, the search input contains the letter 'm', and a dropdown menu below it shows a search result for 'Michael Moerman'.

ชุดศัพท์ควบคุมจึงเป็นเสมือนคู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการบันทึกข้อมูล และเมื่อถูกนำมาประยุกต์ใช้งานร่วมกับโปรแกรม ICA - ATOM ซึ่งมีระบบจัดเก็บและคาดเดาคำที่พิมพ์ได้นั้น ยิ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้ให้บริการมากยิ่งขึ้นไปอีก เพราะเมื่อทำการป้อนข้อมูล ระบบจะคาดเดาคำที่พิมพ์โดยอัตโนมัติ ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถเลือกคำที่เหมาะสมจากชุดศัพท์ควบคุมได้ทันที และยังช่วยป้องกันความผิดพลาด จากการสะกดคำไม่ถูกต้องได้อีก

ด้วย ชุดศัพท์ควบคุมนี้ ยังจำแนกออกเป็นหัวเรื่อง สถานที่ และคำที่เกี่ยวข้องกับผู้แต่งอีกด้วย เพื่อความสะดวกในการสืบค้น การมีชุดศัพท์ควบคุมจึงเป็นเสมือนคู่มือในการระบุ Access point ที่เหมาะสมกับประเภท และเนื้อหาของเอกสารนั้นๆ

1.4 ตารางแปลงข้อมูล (Data Translation) สัมพันธ์อย่างไรกับระบบทะเบียนข้อมูล

เมื่อผู้ปฏิบัติงานจากศูนย์ฯ และมหาวิทยาลัยวอชิงตันมีความเข้าใจร่วมกัน ในการให้รายละเอียดเอกสารจดหมายเหตุตามระบบ ISAD และวิธีการทำงานของโปรแกรม ICA-ATOM แล้ว คำถามที่ตามมา คือ ข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ จะถ่ายโอนไปยังระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART ได้อย่างไร? เพราะรหัสของเขตข้อมูลที่ถูกร่างขึ้นเองโดยเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ของศูนย์ฯ ไม่เป็นไปตามระบบมาตรฐาน

เพื่อไขข้อข้องใจดังกล่าว แคเรน บรูคส์ (Karen Brooks) เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการ DART จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ได้นำเสนอแบบจำลองการถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ไปสู่ระบบการให้ข้อมูลเอกสารแบบดับลินคอร์เมทาตา 15 (Dublin Core Metadata) ในรูปแบบของตารางแปลงข้อมูล ซึ่งจะทำหน้าที่แปลงรหัสข้อมูลเดิมของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ไปเป็นรหัสในระบบดับลินคอร์เมทาตา

สาเหตุสำคัญที่โครงการ DART เลือกที่จะถ่ายโอนระบบการให้ข้อมูลแบบเดิมของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ไปสู่ระบบการให้ข้อมูลแบบดับลินคอร์เมทาตา มี 2 ประการ คือ

1. สถานการณ์ปัจจุบันของโลกสารสนเทศในระดับนานาชาติ เลือกที่จะใช้ระบบดับลินคอร์เมทาตาในการให้รายละเอียดข้อมูลมากขึ้นเรื่อยๆ และหากผู้ใช้บริการบนเครือข่ายสารสนเทศเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้น ข้อมูลก็จะดำรงอยู่ได้นานขึ้น¹⁶ อีกทั้ง ระบบดับลินคอร์เมทาต่ายังมีการปรับปรุงฉบับการใช้งานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา จึงช่วยลดปัญหาการอพยพข้อมูลที่อยู่ในระบบดับลินคอร์เมทาตาไปสู่เทคโนโลยีใหม่

¹⁵ สามารถอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับระบบการให้ข้อมูลดับลินคอร์เมทาตาได้จาก http://www.stks.or.th/web/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=122&Itemid=24.

¹⁶ ข้อมูลล่าสุดจากการสำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2010 ของ Netcraft ซึ่งสำรวจจำนวนเว็บไซต์ทั่วโลกที่ยังสามารถเข้าถึงได้ผ่านเครือข่ายสารสนเทศพบว่า มีจำนวนเว็บไซต์ที่ยังมีการใช้งานอยู่ถึง 249,461,227 เว็บไซต์ แต่ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ อ.บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ นักวิชาการ/รักษาการหัวหน้างานพัฒนาและบริการสื่อสาระดิจิทัล ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (STKS) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (NSTDA) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในปัจจุบัน เว็บไซต์บริการประเภท Free hosting หากไม่มีการเข้าใช้งานใดๆ จะมีอายุเฉลี่ยอยู่บนเครือข่ายสารสนเทศไม่เกิน 4-6 เดือนเท่านั้น. Available from: http://news.netcraft.com/archives/category/webserverurvey/&url=translate.google.co.th&anno=2&usq=ALKJrhgnaHGqyOgBmdHjLPURz_CHsx2ReA (accessed on 7 November 2010) และบทสัมภาษณ์ บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2553.

2. ระบบการให้รายละเอียดข้อมูลระดับลินคอร์เมทาดาตา อำนวยให้ผู้สร้างสามารถสร้างเขตข้อมูล (data field/element) ซ้ำได้แม้จะเป็นข้อมูลเดียวกัน แต่หากอยู่ในภาษาที่ต่างกันก็สามารถสร้างเขตข้อมูลซ้ำได้เช่นกัน ตามความเห็นของทางมหาวิทยาลัยวอชิงตัน แกนข้อมูล 3 แกนหลักของระบบดับลินคอร์เมทาดาทาก็เพียงพอแล้วสำหรับการจัดเก็บข้อมูล¹⁷

TABLES CONTAINING RECORD-LEVEL DATA			Possible Crosswalk for DART Project
1	2	3	4
Original Anthropological Archive Attribute Name	Definition	Sample Anthropological Archive data	Proposed Attribute Crosswalk to Dublin Core Element
'system_id'	Primary key: unique system id for digital object	20100628104747	dc.identifier
'file_no'	file number for digital object, refers back to anthropology collection	'HM-1-2-45'	dc.identifier
'type'	type of document (links to 'document type' table)	'-5-'	dc.type or dc.format
'author'	name of anthropologist whose collection contains the digital object (links to 'anthropologist' table)	'HM'	dc.creator
'th_title'	title of object (Thai)		dc.title
'en_title'	title of object (English)		dc.title
'volume_of_records'	one file number can contain more than one item, like records created for one activity comprising four datafield paper cards		dc.relation-is part of
'th_description'	description of photo or text (Thai)	'ชายชาวเมืองออกเดินทางเพื่อหาพื้นที่เพาะปลูกแห่งใหม่ เขาสะพายปืนเล็กยาวสำหรับล่าสัตว์ และกระบอกข้าวหลามซึ่งบรรจุข้าวไว้ข้างใน '	dc.description
'en_description'	description of photo or text (English)	'Hmong man starting his trip in search of new land for agriculture. He carries a rifle for hunting and a bamboo container filled with rice (kao laam). '	dc.description
'description_link'	path to digital file on local SAC server	'../archive_image/20100628/20100628135610.jpg'	dc.relation

- ตารางแปลงรหัสข้อมูลจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ไปสู่การให้ข้อมูลในระบบดับลินคอร์เมทาดาตา
- แถวที่ 1: รหัสเขตข้อมูลของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ
- แถวที่ 2: อธิบายว่าข้อมูลลักษณะใดที่อยู่ในแถวแต่ละแถวของแถวที่ 1
- แถวที่ 3: ตัวอย่างข้อมูลจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ
- แถวที่ 4: รหัสของเขตข้อมูลใหม่ในระบบการให้ข้อมูลแบบดับลินคอร์เมทาดาตา

¹⁷ ระบบดับลินคอร์เมทาดาตา แบ่งการให้รายละเอียดข้อมูลออกเป็น 3 แกนหลักสำคัญ คือ - เนื้อหา (Content) ของงาน ได้แก่ ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง ต้นฉบับ (แหล่งที่มา) ภาษา เรื่องที่เกี่ยวข้อง และขอบเขต

1.5 การคัดกรองข้อมูลและการแลกเปลี่ยนข้อมูล

เมื่อปัญหาการถ่ายโอนข้อมูลได้รับการไขข้อข้องใจไปแล้ว คำถามถัดมาก็คือ *ประเด็นเรื่องการคัดกรองข้อมูล และปลายทางของเอกสารที่ได้รับการแปลงสภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลแล้ว* เนื่องจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ มีข้อมูลบางกลุ่มที่มีความอ่อนไหว เช่น ภาพถ่ายพิธีกรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาพบุคคลที่เปิดเผยร่างกายบางส่วน คดีสืบสวนซึ่งมีชื่อบุคคลปรากฏ เรื่องราวซุบซิบ นินทาภายในชุมชน ฯลฯ เจ้าหน้าที่ในทีมหลายคนวิตกว่า ถ้ามีการถ่ายโอนข้อมูลทั้งหมดไปไว้ที่ระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART แล้ว บรรดาข้อมูลที่มีความอ่อนไหวเหล่านี้จะได้รับการจัดการและเผยแพร่อย่างไร? เพราะในสถานการณ์ปัจจุบัน ข้อมูลที่มีความอ่อนไหวจะถูกคัดกรองให้เป็นข้อมูลที่จำกัดการเข้าถึง และอนุญาตให้ใช้บริการเฉพาะสมาชิกที่ได้รับการคัดกรองเป็นพิเศษเท่านั้น

แอนเจเน็ตต์ ยัง (Anjanette Young) เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน อธิบายว่า ศูนย์ฯ สามารถควบคุมการส่งออกข้อมูลของตนไปยังระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART ด้วยรูปแบบภาษา XML ซึ่งทำให้ศูนย์ฯ สามารถคัดกรองข้อมูลที่ต้องการส่งออกไปยังระบบทะเบียนข้อมูลโครงการ DART ได้ตามต้องการ หรือแม้แต่การถ่ายโอนเอาข้อมูลทีหน่วยงานอื่นๆ นำมาแบ่งปันบนระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART ไปใช้ได้เช่นเดียวกัน โดยอาศัยภาษา XML เป็นสื่อแลกเปลี่ยน ในส่วนของกลุ่มเอกสารที่มีความอ่อนไหว ศูนย์ฯ สามารถกำหนด หรือจำกัดการส่งออกกลุ่มเอกสารดังกล่าวเอาไว้ก่อน จนกว่าจะสามารถระบุได้แน่ชัดว่า ต้องการให้เอกสารกลุ่มนี้มีลักษณะการใช้งานและการเข้าถึงอย่างไร ในเบื้องต้น มหาวิทยาลัยวอชิงตันขอให้ศูนย์ฯ ส่งออกข้อมูลที่สามารถเผยแพร่ต่อสาธารณะได้อย่างไม่มีเงื่อนไขก่อน ส่วนกลุ่มเอกสารที่มีความอ่อนไหวจะเป็นการทำงานในระดับต่อไป

ประเด็นคำถามถัดมา คือ *ปลายทางของเอกสารที่ได้รับการแปลงสภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลจะได้รับการจัดการอย่างไร? เพราะเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ กังขาว่า ศูนย์ฯ จำเป็นต้องถ่ายโอนข้อมูลที่ได้รับการแปลงสภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลแล้วทั้งหมด ไปยังระบบทะเบียนข้อมูลของ DART ด้วยหรือไม่?* ดร.เฮนซีส์ ได้เน้นย้ำอย่างชัดเจนว่า สิ่งที่ระบบทะเบียนข้อมูลของโครงการ DART ต้องการ คือ เมทาเดตาและคำอธิบายข้อมูล ส่วนเอกสารต้นฉบับที่ได้รับการแปลงสภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลแล้ว ยังคงเก็บอยู่ที่คลัง

- บริบท (Context) ของสารสนเทศที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของงาน เช่น ผู้เขียน ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ผู้มีส่วนร่วมในผลงาน

- โครงสร้าง (Structure) ของข้อมูล เช่น วัน เดือน ปี ที่สร้างผลงาน ประเภทของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอผลงาน
Available from: บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ และคณะ, เริ่มต้นกับเมทาเดตา, <http://library.stks.or.th:8080/dspace/bitstream/123456789/838/1/DC-HTML.pdf> (accessed on 7 November 2010).

เอกสารต้นทาง แต่ทั้งนี้ สิ่งที่ระบบทะเบียนข้อมูลต้องการเพิ่มเติม คือ *เส้นทาง (path)* ที่แสดงว่าเอกสารดิจิทัลที่ได้รับการแปลงสภาพแล้วจัดเก็บอยู่ที่ใด (ลิงก์ที่เชื่อมโยงไปยังไฟล์ดิจิทัล - ผู้เขียน) เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถ ดูเอกสารต้นฉบับได้ที่คลังเอกสารต้นทาง นอกจากนี้ ความเป็นไปได้ในเบื้องต้น อาจมีการนำเสนอภาพถ่ายในรูปแบบความละเอียดต่ำ เพื่อความสะดวกของผู้ใช้บริการที่ต้องการดูตัวอย่างข้อมูล และในส่วนของกลุ่มข้อมูลที่มีความอ่อนไหว ไม่มีความจำเป็นต้องบอกเส้นทางที่จะนำไปสู่ข้อมูล แต่จะเป็นการระบุว่า หากต้องการใช้บริการจำเป็นต้องติดต่อหน่วยงานใด

ข้อสรุปประเด็นการให้รายละเอียดข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุในระบบมาตรฐาน

ดร.เฮนส์ซีส์ ได้สรุปถึงประโยชน์ที่ศูนย์ฯ จะได้รับ จากการประยุกต์ใช้ระบบมาตรฐานในการจัดการ และให้คำอธิบายเอกสารจดหมายเหตุ ดังนี้

ประการแรก ช่วยขยายพรมแดนในการสืบค้นบนเครือข่ายสารสนเทศ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ข้อมูลถูกจัดเก็บในระบบมาตรฐาน เอกสารที่องค์กรรับผิดชอบอยู่ก็สามารถปรับรูปแบบการนำเสนอให้ไปปรากฏบนเครือข่ายสารสนเทศได้ง่ายขึ้น

ประการที่สอง เมื่อกลุ่มเอกสาร หรือฐานข้อมูลไปปรากฏในหน้าบริการอื่นๆ มากขึ้น ผู้ใช้บริการก็สามารถค้นหาและเข้ามาใช้ประโยชน์จากเอกสารที่องค์กรจัดเก็บได้มากขึ้นเช่นกัน

ประการที่สาม โดยทฤษฎีแล้วเมื่อมีการสร้างหน้าบริการที่หลากหลายมากขึ้น นั้นหมายถึงความคงอยู่ของข้อมูล หรือสามารถสืบทอดได้ยาวนานมากขึ้น

ประการที่สี่ เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากข้อมูลขององค์กรได้รับการจัดการในระบบมาตรฐาน การ “อพยพ” ข้อมูลไปสู่รูปแบบการจัดเก็บในโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นในภายหลังจะเป็นไปด้วยความสะดวกมากขึ้น

2. แนวทางการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างเหมาะสม

การคัดกรองข้อมูลในเชิงเทคนิคที่ได้เสนอมานี้ จะเป็นทางออกในการเผยแพร่ข้อมูลบนเครือข่ายสารสนเทศที่เหมาะสมในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การคัดกรองข้อมูลยังคงเป็นการจัดการโดยหอบจดหมายเหตุ ซึ่งมีใช้คำตอบที่ช่วยคลายความเคลงใจของผู้เขียน เกี่ยวกับสิทธิ์ในการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเหมาะสมในเชิงจริยธรรม โดยเฉพาะข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยภาคสนาม ซึ่งมีได้มีจำกัดเรื่องราวเฉพาะเพียงแค่วรรณกษัตริย์ผู้บันทึกข้อมูลเท่านั้น แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของกลุ่ม

คนที่พวกเขาฝ่าสังเกตุการณ์อีกด้วย หอจดหมายเหตุมีสิทธิ์อะไรในการตัดสินใจแทนกลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งน่าจะเป็นเจ้าของข้อมูลที่แท้จริง? คำถามสุดท้ายของการประชุมเชิงปฏิบัติการในประเด็นเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลในเชิงกฎหมายและจริยธรรมผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างเหมาะสม จึงเป็นการเสนอความเห็นที่เปิดกว้าง พร้อมกับการยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างในการทำงานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมการทำงานแบบไทย

2.1 การเผยแพร่ข้อมูล : ปัญหาเชิงกฎหมาย

สถานการณ์ปัจจุบันของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ซึ่งมีข้อมูลบางกลุ่มที่มีความอ่อนไหวนั้น การจะนำข้อมูลออกเผยแพร่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ฐานของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งทำหน้าที่คัดกรองข้อมูลทั้งหมดในเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม หลังจากดำเนินโครงการฯ มาได้ระยะหนึ่ง ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานซึ่งทำหน้าที่จัดการ และคัดกรองข้อมูลที่มีความอ่อนไหวเหล่านี้ ได้เกิดคำถามแคลงใจว่า “วิจารณ์ฐานในการตัดสินใจว่าจะเผยแพร่หรือปกปิดข้อมูลของเรา อาศัยหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐานอะไร?”

ผลการค้นหาสำเนาที่ 1	รายละเอียด
เลขทะเบียน	MM-1-42-7/1
ประเภทของเอกสาร	กระดาษ และสมุดบันทึกข้อมูล (เขียนด้วยลายมือ/พิมพ์)
ชื่อเจ้าของงาน	โยนัล สอร์แมน (จำนวน 6191 ชิ้น)
ชื่อเอกสาร	คติมาตกรรม
ปริมาณของเอกสาร	58 แผ่น
เนื้อหาโดยสรุป	กรณาสัตต่อเจ้าหน้าที่
เอกสารต้นฉบับ	กรณาสัตต่อเจ้าหน้าที่
หัวข้อที่กำหนดโดยเจ้าของงาน	ความยุติธรรม, กฎหมาย และปัญหาทางสังคม (จำนวน 174 ชิ้น)
หัวข้อเอกสาร	ความยุติธรรม, กฎหมาย และปัญหาทางสังคม (จำนวน 693 ชิ้น)
เอกสารที่สัมพันธ์กัน	(ดูเอกสารในกล่องเดียวกัน)

สำหรับข้อมูลที่มีความอ่อนไหวจากชุดเอกสาร ศ.มอร์แมน ศูนย์ฯ เลือกที่จะนำเสนอว่ามีเอกสารประเภทนี้ในฐานข้อมูล แต่จำกัดการเข้าถึง เนื้อหาโดยสรุปและไฟล์เอกสารดิจิทัลต้นฉบับ หากผู้ใช้บริการต้องการดูเอกสารดังกล่าว จำเป็นต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรง พร้อมทั้งให้เหตุผลที่เหมาะสมในการขอใช้เอกสาร

ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ฯ จึงเริ่มคัดกรองกลุ่มเอกสารที่มีข้อมูลอ่อนไหวอีกครั้ง พร้อมพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจตามมาในเชิงกฎหมาย หากมีการเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ไปสู่สาธารณะ ในเบื้องต้น ศูนย์ฯ ได้พิจารณาแล้วว่า ภาพเปลือยอวัยวะบางส่วนของร่างกาย เอกสารที่มีเรื่องราวทางเพศ การกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือการกล่าวหาตักเตือนบุคคลที่สามในทางเสื่อมเสีย เป็นกลุ่มเอกสารที่มีความอ่อนไหวไม่ควรนำออกเผยแพร่ต่อสาธารณะ ดังนั้น ฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ จึงจำกัดการเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ เพราะเกรงว่าจะมีผู้นำข้อมูลไปใช้ในทางไม่เหมาะสม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ปรากฏในภาพหรือเนื้อหา รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อลูกหลานหรือชุมชนได้

บรูคส์ ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการไปแล้วเป็นสิ่งที่เรียกว่า “การปกป้องความเป็นส่วนตัวของบุคคล” (privacy) ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งรวมไปถึงสิทธิของชุมชนด้วย อย่างไรก็ตาม ดร.เฮนซีส์ กลับมองย้อนกลับไปถึงความคิด หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่หล่อหลอมตัวผู้สร้างเอกสารด้วย ในกรณีภาพถ่ายที่เปิดเผยส่วนไม่เหมาะสมของร่างกาย ตามความคิดของเธอ “การตัดสินใจว่าสิ่งใด ‘เปลือย’ หรือไม่นั้น เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างนักมานุษยวิทยา ที่ทำการศึกษาดูด้วยว่า ต้องการสร้างภาพให้กลุ่มชนเหล่านี้เปิดเผยแพร่สู่สาธารณะ (โลกตะวันตก - ผู้เขียน) ในรูปแบบใด เราควรตระหนักว่าภาพถ่ายที่นักวิจัยชาวตะวันตก บันทึกวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่ตนเองศึกษาอยู่ (กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่าง หรือล้าหลังกว่าตนเอง - ผู้เขียน) อาจไม่ใช่ภาพตัวแทนที่เป็นความจริงทั้งหมดของสังคมนั้นๆ ก็เป็นไปได้” ข้อเสนอของ ดร.เฮนซีส์ จึงกลายเป็นประเด็นการถกเถียงในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิบูรพนิยม (Orientalism) หรือการสร้างภาพของโลกตะวันออกโดย “คนอื่น” แม้ในที่ประชุมจะยังหาข้อสรุปที่ชัดเจนในประเด็นนี้ไม่ได้ แต่ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนล้วนตระหนักดีว่า การเผยแพร่เอกสารสู่สาธารณะจำเป็นต้องมีชุดความคิดอื่นๆ ประกอบการตัดสินใจที่นอกเหนือไปจากการรักษาความลับส่วนบุคคลด้วย

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการรักษาสีของข้อมูลที่นักวิจัยจึงควรแจ้งให้ทราบก่อนเริ่มทำการเก็บข้อมูลว่า ข้อมูลที่ได้รับการบันทึกจะถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการใด พร้อมทั้งขออนุญาตอย่างเป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจตามมาภายหลังได้ ดร.เฮนซีส์ ได้ยกตัวอย่างเพื่อนนักวิจัยของเธอที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ม้งในสหรัฐอเมริกา แต่กลับประสบปัญหาไม่สามารถตีพิมพ์งานวิจัยได้ เพราะผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่อนุญาตให้นำภาพถ่ายของตนเองออกเผยแพร่ หรือ บรูคส์ ซึ่งมีประสบการณ์ทำงานวิจัยภาคสนามที่ จ.บุรีรัมย์ได้ให้ข้อมูลว่า ก่อนจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เธอจำเป็นต้องอธิบายเกี่ยวกับโครงการวิจัยที่ทำอยู่ และขออนุญาตบันทึกคำสัมภาษณ์เสียก่อน เพื่อที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ทำกรสัมภาษณ์ได้

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้ปฏิบัติงานจากศูนย์ฯ ได้แย้งกลับไปว่า บริบทของสังคมไทยแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก เพราะผู้ให้ข้อมูลจะรู้สึกเป็นกันเองและให้ข้อมูลอย่างเจาะลึกมากกว่า ถ้าเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ แต่หากมีการให้ลงนามในแบบฟอร์มเพื่อขออนุญาตนำข้อมูลไปใช้ ผู้ให้ข้อมูลมักบ่ยั้งที่จะลงนาม หรือหากมีการลงนาม ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ก็เป็นไปอย่างผิวเผิน อีกทั้งในสหรัฐอเมริกา การทำงานวิจัยอยู่ภายใต้กฎหมายควบคุมของรัฐบาล ซึ่งมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ข้อมูล โดยจะต้องได้รับการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร หรือได้รับการอนุญาตด้วยวาจาในรูปแบบที่ต้องมีการบันทึกเสียง แต่สำหรับสังคมไทย การลงนามในเอกสารใดๆ ถือเป็นเรื่องซับซ้อน อีกทั้ง ยังไม่เคยมีการออกกฎหมายเพื่อรักษาสีของข้อมูลต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรม

UNIVERSITY OF WASHINGTON LIBRARIES
Special Collections Division
DEED OF GIFT

I, the undersigned Donor, hereby donate and convey to the University of Washington Libraries the following materials:

Name of Collection:

Description of Collection:

I hereby transfer, convey and assign any literary rights, copyrights, or other rights that I possess to the contents of the above named materials (including future additions I may make to them) to the University of Washington Libraries within the limits stated below.

The UW Libraries may allow reproduction of these materials within the limits stated below.

These materials and any future additions I may make to them shall be accessible to all persons from the date of this gift subject to the terms and conditions stated below.

The University of Washington Libraries may use its discretion in disposing of materials considered inappropriate for archival retention. Unless other arrangements are made, the Libraries will reassign or dispose of unwanted materials contained in a collection.

Additional terms and conditions:

I have received an explanation of all terms and conditions of this Deed of Gift and agree to them as indicated.

Donor's Signature: _____ Date: _____

Donor's Name, Printed: _____

Donor's Address: _____

Telephone: _____

Donor's E-mail: _____

Special Collections, on behalf of the University of Washington Libraries, gratefully acknowledges receipt of this gift and agrees to the above outlined stipulations.

For Special Collections Division of the University of Washington Libraries:

Signed: _____ Date: _____

rev. 2010/pjc

ตัวอย่างเอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวอชิงตัน

ถัดจากประเด็นการรักษาสิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูล ประเด็นในเรื่องสิทธิ์อีกเรื่องที่สำคัญๆ ควรให้ความสำคัญ ตามความเห็นของเจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน เพื่อปกป้องตนเองในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูล คือ การสร้างเอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ หรือ Deed of Gift ที่มีรูปแบบชัดเจน เพราะเมื่อใดก็ตามที่หอจดหมายเหตุได้รับมอบเอกสาร จำเป็นต้องได้รับการลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ต่างๆ ในเอกสารจากเจ้าของเอกสารเสียก่อน ศูนย์ฯ เองเคยมีเอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ในลักษณะนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ศูนย์ฯ เคยประสบ คือ รูปแบบของเอกสารที่มีเนื้อหาเป็นทางการมากเกินไป เพราะดัดแปลงจากเอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ในผลงานวรรณกรรมของกรมทรัพย์สินทางปัญญา เนื้อหาภายในเอกสารจึงเต็มไปด้วยศัพท์ที่เป็นทางการ ซึ่งทำให้ผู้บริจาคเอกสารบางท่านรู้สึกไม่สะดวกใจที่จะต้องลงนามในเอกสารลักษณะดังกล่าว

ดร.เฮนซีส์ และ บรูคส์ ได้เสนอทางออกร่วมกันว่า จดหมายหรืออีเมล อาจมีสถานภาพทดแทน เอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ได้เช่นกัน แต่ต้องระบุรายละเอียดการถ่ายโอนสิทธิ์ ข้อยกเว้นต่างๆ หรือ สิทธิ์ต่างๆ ที่หอจดหมายเหตุสามารถกระทำต่อเอกสารได้เอาไว้อย่างชัดเจน เพราะถ้อยคำต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสารอนุญาตให้ใช้สิทธิ์จะทำหน้าที่กำกับการใช้งาน และเผยแพร่ข้อมูลที่ปรากฏใน เอกสาร ตลอดจนระยะเวลาในการจัดเก็บเอกสาร ดังนั้น เงื่อนไขและการใช้ถ้อยคำต่างๆ ภายใน เอกสารจึงควรมีความชัดเจน มากกว่าที่จะใช้ถ้อยคำคลุมเคลือ ซึ่งอาจนำไปสู่การตีความหมายใน รูปแบบอื่นๆ ได้

ความท้าทายในการทำงานต่อจากนี้ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ต่างๆ ในข้อมูล จึงเป็นการพยายามนำเอาทฤษฎีจากบริบทของสังคมตะวันตก มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการทำงาน ในบริบทของสังคมไทย ซึ่งเป็นการบ้านสำคัญที่เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ต้องหาความสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้ ให้ได้

2.2 การเผยแพร่ข้อมูล : ปัญหาเชิงจริยธรรม

นอกเหนือไปจากข้อกำหนดที่พึงระวังในการเผยแพร่ข้อมูลแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ศูนย์ฯ ให้ความสำคัญ เป็นพิเศษ คือ สิทธิ์อันพึงมีต่อข้อมูลของเจ้าของวัฒนธรรม และข้อควรตระหนักในการใช้สมบัติทาง วัฒนธรรมของผู้ใช้ข้อมูล (ผู้ใช้บริการ - ผู้เขียน) ดร.เฮนซีส์ ได้เริ่มการสนทนาในประเด็นนี้ โดยยก ตัวอย่างการทำงานของ The World Intellectual Property Organization - WIPO¹⁸ ซึ่งเป็น หน่วยงานของสหประชาชาติที่มุ่งพัฒนาหาความสมดุลในการนำเอาทรัพย์สินทางปัญญา มาใช้ สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยที่ยังคงรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ เอาไว้ ทั้งนี้ มิใช่เพียงแค่การนำเสนอข้อมูลเพื่อการสืบค้น หรือการทำสำเนาวัสดุดิจิทัล แต่ควรให้ ความรู้และข้อมูลต่างๆ แก่ผู้ใช้ข้อมูลด้วย เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลได้ตระหนักถึงสิทธิ์ดั้งเดิมอันพึงมีของ เจ้าของข้อมูลทางวัฒนธรรม และใช้ข้อมูลเหล่านี้ด้วยความเคารพและพึงระวัง

ศูนย์ฯ เองมีโครงการวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวัตถุประสงค์การทำงานของ WIPO เช่นกัน โดย เมื่อเดือนสิงหาคม 2553 ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการตามโครงการวิจัยวัฒนธรรมและสิทธิใน ประเทศไทย (Culture and Rights in Thailand: <http://www2.sac.or.th/databases/crt/>) ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานซึ่งรับผิดชอบโครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ได้เข้าร่วมเสนอรายงาน วิจัยเบื้องต้นเรื่อง “Anthropological Archive Management: Case Study of Michael Moerman’s Anthropological Fieldwork Materials from Tai Lue Community in Phayao Province” รายงานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะแสวงหาแนวทางอันเหมาะสมในการ

¹⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับพันธกิจของ WIPO ได้จาก <http://www.wipo.int/portal/index.html.en>.

ในการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งแรก เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2553 แผ่นผังหมู่บ้านถูกใช้เป็นเครื่องมือเบิกทาง เพื่อฟื้นความทรงจำในอดีตของบรรดาผู้อาวุโส ซึ่งมีอายุร่วมสมัยเดียวกันกับตอนที่ ศ.มอร์แมน เข้ามาทำงานวิจัยในพื้นที่บ้านแพด จากนั้น ทีมงานจึงจะสอบถามเรื่องราวที่มีความอ่อนไหว ซึ่งได้รับการคัดเลือกแล้วกับบรรดาผู้อาวุโส

ใช้ข้อมูลภาคสนามของนักมานุษยวิทยา โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเจ้าของข้อมูล ซึ่งเรื่องราวของพวกเขาปรากฏในบันทึกภาคสนาม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ข้อมูล และกระตุ้นให้ชุมชนหันมาสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง ผ่านทางเอกสารงานวิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมน ซึ่งเปิดให้บริการสืบค้นอยู่ในฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ

ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานจึงได้ย้อนกลับไปยังพื้นที่วิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมน ณ ชุมชนไทลื้อบ้านแพด ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา เพื่อสอบถามความเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับข้อมูลอ่อนไหวที่ปรากฏอยู่ในบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน พร้อมทั้งแนะนำกิจกรรมต่างๆ ที่ทางศูนย์ฯ วางแผนจะจัดร่วมกับชุมชนในปี 2554 ดังนี้

- นิทรรศการภาพถ่ายชุมชนในอดีต จากบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน
- กิจกรรมเยาวชนเพื่อเรียนรู้เรื่องราวในอดีตของชุมชนตนเอง โดยอาศัยข้อมูลจากบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน
- กิจกรรมการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวชุมชน เกี่ยวกับข้อมูลในบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน โดยจำแนกกลุ่มอายุการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่มตามช่วงอายุ คือ 1) กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ซึ่งอาจไม่เคยทราบเรื่องราว การทำงานของ ศ.มอร์แมนที่บ้านแพดมาก่อน 2) กลุ่มวัยกลางคนที่มาอยู่ระหว่าง 25 - 49 ปี ซึ่งอาจจะทราบ หรือไม่เคยทราบเรื่องราวการทำงาน ของ ศ.มอร์แมนในพื้นที่บ้านแพดมาก่อน 3) กลุ่มคนที่มีอายุเกิน 50 ปีขึ้นไป ซึ่งมีอายุร่วมสมัยในช่วงเวลาที่ ศ.มอร์แมน เข้ามาทำงานวิจัยในพื้นที่บ้านแพด ทั้งนี้ หัวข้อการสัมภาษณ์จะอาศัยการจัดแบ่งหัวข้องานวิจัยของ HRAF ซึ่งฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ใช้อยู่เป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการสอบถามความเห็นของชาวบ้านตามกลุ่มช่วงอายุ โดยจะนำความคิดเห็นเหล่านี้ไปใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างระเบียบปฏิบัติการใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรม (Cultural Protocal) ของฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ ต่อไปในอนาคต

ท้ายที่สุดแล้ว ข้อถกเถียงในประเด็นข้อมูลอ่อนไหวที่เกี่ยวกับศาสนา ชาวบ้านต่างก็มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ฝ่ายแรกยอมรับว่าเป็นเรื่องจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีต และไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดร้ายแรงอะไร เพราะเป็นเรื่องที่ชาวบ้านทั่วไปปฏิบัติกันเป็นปกติอยู่แล้ว และหากผู้กระทำเป็นเพียงสามเณรก็มิควรจะไปถือสาหาความอะไร แต่อีกฝ่ายหนึ่งกลับมองว่า แม้จะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แต่ก็มีควรเผยแพร่ให้คนภายนอกรับรู้ เพราะจะทำให้ชื่อเสียงของหมู่บ้านเสื่อมเสีย

ตามความเห็นของผู้เขียนและเพื่อนร่วมงาน การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อย้อนรอยการทำงานของ ศ.มอร์แมน และได้ประสบกับข้อท้วงติงทั้งสองประการจากชาวบ้านแพด นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีต่องานวิจัยที่ผู้เขียนกำลังทำอยู่ เพราะหากผู้เขียนไม่นำข้อมูลจากบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน ไปสอบถามกับชาวบ้านอีกครั้ง ชาวบ้านก็จะไม่มีทางรับรู้เลยว่า ข้อมูลในอดีตของชุมชนตนเองจะถูกบุคคลภายนอกเข้าใจ หรือรับรู้ไปในรูปแบบใด ข้อท้วงติงเกี่ยวกับการออกเสียงชื่อบุคคลในภาษาถิ่นที่ไม่ถูกต้อง หรือแม้แต่การพยายามอธิบายให้บุคคลภายนอกรับรู้ และเข้าใจเรื่องราวของชุมชนในอดีตผ่านบริบททางความคิดของผู้คนในขณะนั้น จึงถือเป็นก้าวแรกของการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของชาวชุมชนไทลื้อบ้านแพด ในฐานะเจ้าของข้อมูลทางวัฒนธรรม ซึ่งได้มีโอกาสรับรู้เรื่องราวในอดีตของชุมชนตนเอง ผ่านทางบันทึกภาคสนามของ ศ.มอร์แมน

ข้อสรุปประเด็นแนวทางการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างเหมาะสม

ภายหลังการถกเถียงและยกตัวอย่างมากมาย ปัญหาในการเผยแพร่และใช้ข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุอย่างเหมาะสม ทั้งในเชิงกฎหมายและจริยธรรม จึงได้ข้อสรุปเบื้องต้น ดังนี้

1. ควรปกป้องสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคล
2. ควรปกป้องบริบททางประวัติศาสตร์ที่เอกสารเหล่านั้นสร้างขึ้น
3. เอกสารจดหมายเหตุเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่ควรได้รับการปกป้องอย่างเหมาะสม เพราะเอกสารเหล่านี้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์หนึ่ง และเมื่อใดที่เรานำเอกสารแสดงต่อสาธารณะ เอกสารก็กำลังเปลี่ยนสถานภาพบางอย่าง
4. ควรตอบสนองทั้งความต้องการของผู้ใช้บริการในการเข้าถึงเอกสาร เจ้าของเอกสาร และชุมชนที่เป็นเจ้าของข้อมูลด้วย
5. ในการขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ หอจดหมายเหตุควรพิจารณาแต่เพียงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์เพียงอย่างเดียว หรือควรจะต้องพิจารณาข้อกำหนดอื่นๆ ด้วย เช่น ความยินยอมพร้อมใจในการให้เผยแพร่ข้อมูลของบุคคล
6. ควรพิจารณาถึงบทบาทผู้ปฏิบัติงานเพื่อปกป้องผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล โดยจะต้องได้รับการยินยอมในการเก็บข้อมูล และปกปิดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเป็นความลับ

7. ข้อกำหนดในการส่งมอบสิทธิ์ในเอกสารให้กับหอจดหมายเหตุ จำเป็นต้องระบุการถ่ายโอนสิทธิ์ให้กับหอจดหมายเหตุ และสิทธิ์ที่หอจดหมายเหตุพึงมีภายหลังจากการถ่ายโอนสิทธิ์แล้วอย่างชัดเจน¹⁹ อันประกอบไปด้วย
- สิทธิ์ในการนำเสนอเอกสารสู่สาธารณะ (restrictions)
  - สิทธิ์ในการคัดแยกเอกสาร (dispositions)
  - สิทธิ์ในการทำซ้ำ (duplication) ทั้งนี้ หอจดหมายเหตุในสหรัฐอเมริกาจะครอบครองสิ่งที่เรียกว่า สิทธิ์คุ้มครองในการทำซ้ำเพื่อการศึกษา และการรักษาต้นฉบับของหอสมุดและหอจดหมายเหตุ (Preservation Rights)
  - สิทธิ์ในการจัดแสดงสู่สาธารณะในรูปแบบนิทรรศการ (exhibitions)

DART - โอกาสที่ท้าทายการทำงาน

แม้แรกเริ่มในการดำเนินโครงการ DART จะเต็มไปด้วยปัญหา และความยุ่งยากต่างๆ ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อดำเนินโครงการให้บรรลุได้ตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความท้าทายที่เกิดจากการทำงานในโครงการ DART ได้ช่วยกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ได้ทดลองการทำงานในรูปแบบใหม่ นอกเหนือไปจากการแสวงหา และการจัดการเอกสารจดหมายเหตุเพื่อนำเสนอบนฐานข้อมูล อีกทั้งผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน ระหว่างสถาบันวิจัยที่เข้าร่วมภาคีของโครงการ DART ยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ได้แลกเปลี่ยน และเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงาน จากหน่วยงานต่างประเทศที่มีระบบการทำงานที่เป็นมาตรฐานสากล

ขณะนี้ สิ่งต่างๆ ที่ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากโครงการ DART ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้รายละเอียดเอกสารจดหมายเหตุในระบบมาตรฐาน การใช้งานโปรแกรม ICA - ATOM การพัฒนาชุดศัพท์ควบคุมเพื่อการเข้าถึงข้อมูล และการถ่ายโอน - คัดกรอง - แลกเปลี่ยนข้อมูล รวมถึงข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางการเผยแพร่ข้อมูลบนเครือข่ายสารสนเทศอย่างเหมาะสม ทั้งในเชิงกฎหมายและจริยธรรม กำลังถูกนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานโครงการฐานข้อมูลจดหมายเหตุมานุษยวิทยาในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ให้ฐานข้อมูลดังกล่าว มีระบบการทำงานและการนำเสนอข้อมูลที่ตอบสนองและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าของเอกสาร ผู้ใช้บริการ และชุมชนเจ้าของข้อมูลทางวัฒนธรรม

---

¹⁹ หากไม่มีภาระระบุเป็นอื่น เช่น การระบุว่าสามารถเผยแพร่ต่อสาธารณะได้ต่อเมื่อเจ้าของเอกสารเสียชีวิตแล้ว หรือที่เรียกว่า Sundown Date.

ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงานคาดหวังว่า สิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้และจะได้ประสบตลอดระยะเวลาสี่ปี ในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยวอชิงตันเพื่อดำเนินโครงการ DART จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้คลังจดหมายเหตุของไทย ตระหนักถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานผ่านเครือข่ายสารสนเทศ ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลอย่างเข้าถึงและทั่วถึง เพราะหากหน่วยงานจดหมายเหตุของไทย ไม่ปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับความปลอดภัยนี้ต่อไปในภายภาคหน้า อาจประสบปัญหาเรื่องการให้บริการเพื่อการสืบค้นบนเครือข่ายสารสนเทศก็เป็นได้

ส่งท้าย

จากข้อสังเกตในการลงภาคสนามครั้งแรกพบว่า ข้อมูลที่มีความอ่อนไหวซึ่ง ศ.มอร์แมน บันทึกไว้ในรูปแบบของบัตรบันทึกภาษาอังกฤษ ไม่สามารถดึงดูดความสนใจชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เท่าที่ควร เพราะทีมงานต้องแปลความ เพื่ออธิบายความหมายของข้อความในบันทึกอีกทีหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ เมื่อทีมงานพยายามอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจถึงสิทธิทางวัฒนธรรมที่ตนเองมี ในเอกสารงานวิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมน และผลกระทบต่างๆ ที่อาจตามมา หากข้อมูลที่มีความอ่อนไหวเกี่ยวกับชุมชนได้รับการเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจนัก และคิดว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องไกลตัวเกินไป ทีมงานจึงไม่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการและเผยแพร่ข้อมูลที่มีความอ่อนไหวอย่างเหมาะสมได้

ดังนั้น ในการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่สอง ทีมงานจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงาน จากการยกตัวอย่างข้อมูลที่มีความอ่อนไหวซึ่งปรากฏในบันทึกภาคสนาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านไปเป็นการนำเสนอเรื่องเล่าจากภาพถ่ายในอดีตของชุมชน พร้อมปรับเปลี่ยนแนวทางสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความคิดเห็น ไปเป็นการพูดคุยเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านเล็งเห็นคุณค่าของภาพถ่ายเก่าเหล่านี้ ซึ่งได้นำเสนอให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านแพดเมื่อ 50 ปีที่แล้ว ในฐานะที่เป็น “หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน”

หอประชุมประจำหมู่บ้านถูกใช้เป็นพื้นที่ในการจัดตั้งนิทรรศการ เพราะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมารวมตัวกันในเวลาเย็น เพื่อพูดคุยและออกกำลังกาย เมื่อได้เห็นชุดนิทรรศการ ชาวบ้านที่มามุงดูต่างส่ง “เสียง” ที่เต็มไปด้วยความรู้สึกที่หลากหลายออกมา บางคนตีใจที่ได้เห็นภาพของพ่อ-แม่ ญาติพี่น้อง บุคคลที่ตนเองรู้จัก หรือเหตุการณ์ที่ตนเองคุ้นเคยปรากฏอยู่ในนิทรรศการ บางคนสงสัยและตั้งคำถามว่าคนในภาพเหล่านี้เป็นใคร ในขณะที่บางคนกลับแปลกใจ เพราะไม่เคยรับรู้มาก่อนว่ามีภาพถ่ายเหล่านี้อยู่ด้วย!

ในการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่สอง ทีมงานได้นำชุดนิทรรศการเรื่อง “ฤดูกาล-การทำกิน” ซึ่งใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายงานวิจัยของ ศ.มอร์แมน มาร์รอยเรียง เพื่อนำเสนอให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านแพดในอดีต ซึ่งสัมพันธ์กับการผันแปรของฤดูกาล

ผลตอบรับที่เป็นไปในทางบวกจากการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่สอง ได้ถูกนำไปใช้เป็นโครงร่าง เพื่อวางแผนการทำงานภาคสนามครั้งที่สาม โดยยังคงเน้นการสื่อสารกับชาวบ้าน ในรูปแบบของนิทรรศการเรื่องเล่าจากภาพถ่ายในอดีต พร้อมกับการผูกโยงให้เนื้อหาของกิจกรรมเยาวชน เป็นไปในทิศทางเดียวกับชุดนิทรรศการที่จะจัดทำ ในที่สุด ทีมงานตัดสินใจเลือกที่จะนำประเด็นเรื่องพิธีกรรม การแต่งกาย และการละเล่น มาใช้เป็นประเด็นหลักในการจัดนิทรรศการ และเป็นประเด็นที่กิจกรรมเยาวชนจะใช้ในการค้นคว้า เพื่อจัดทำนิทรรศการเล่าเรื่องของชุมชนตนเองเช่นเดียวกัน

อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการไปแล้วจากการลงพื้นที่ภาคสนามทั้งสามครั้ง ได้ช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านแพดหันมาสนใจเอกสารงานวิจัยภาคสนามของ ศ.มอร์แมน มากขึ้น ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปในอดีตของชุมชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษ และขาดทักษะในการใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อสืบค้นข้อมูลในฐานข้อมูลจดหมายเหตุฯ สิ่งที่ชาวบ้านต้องการจึงเป็นเพียงไฟล์ดิจิทัลภาพถ่ายพอลิ-แมม และญาติพี่น้องของตนเท่านั้น เพื่อนำไปใช้อัดขยาย และเปิดชมกับเครื่องเล่นวีดิทัศน์ ในช่วงเวลาที่ชุมชนมีงานเทศกาลสำคัญต่างๆ แต่สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการหรือกำหนดแนวทางการใช้ข้อมูลที่มีความอ่อนไหวอย่างเหมาะสมนั้น ยังเป็นประเด็นคำถามที่ต้องมีการเก็บข้อมูลเชิงลึกมากกว่านี้

บรรณานุกรม

ชีวลีสิทธิ์ บุญยเกียรติ. “ISAD(G) ระบบมาตรฐานเอกสารจดหมายเหตุ,” แปลจาก ISAD(G): General International Standard Archival Description. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 (22-23 กันยายน 2553), โครงการจดหมายเหตุดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). Available from: http://www.ica.org/sites/default/files/isad_g_2e.pdf.

ชีวลีสิทธิ์ บุญยเกียรติ, รายงานประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 (22-23 กันยายน 2553), โครงการจดหมายเหตุดิจิทัลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ และคณะ. เริ่มต้นกับเมทาตาทา. Available from: <http://library.stks.or.th:8080/dspace/bitstream/123456789/838/1/DC-HTML.pdf> (accessed on 7 November 2010).

Netcraft. Available from: http://news.netcraft.com/archives/category/web-server-survey/&rurl=translate.google.co.th&anno=2&usg=ALkJrhgnaHGqyOgBmdHjLPURz_CHsx2ReA (accessed on 7 November 2010).

บทสัมภาษณ์

บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2553.

คณะเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญเยี่ยมชมงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

1. งานจัดการจดหมายเหตุและเอกสาร

ลำดับ	ลักษณะงาน	จำนวน
1	งานบริการจดหมายเหตุจำนวนผู้ใช้บริการเอกสาร	105 คน
2	นำชมห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ และหอประวัติศาสตร์ฯ	5,425 คน
3	งานประเมินคุณค่าเอกสาร	4,532 แฟ้ม
4	สแกนรูปภาพชุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อจัดทำฐานข้อมูล	792 รูป
5	งานรับมอบเอกสาร	78 รายการ
6	หน่วยงานอื่นขอเยี่ยมชมศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุฯ 6.1 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 6.2 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ 6.3 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	3 หน่วยงาน

2. งานสิ่งพิมพ์

1. จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ฉบับที่ 14 จำนวน 2,000 เล่ม

เป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่องค์ความรู้ทางจดหมายเหตุ และหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และรายงานกิจกรรมของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ กำหนดเผยแพร่ในวันที่ 11 พฤษภาคม ของทุกปี ส่งให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณะ สำนัก สถาบัน และหน่วยงานอิสระ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ หอจดหมายเหตุและศูนย์เอกสารทั่วประเทศ สื่อมวลชนสายการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และผู้มีอุปการะคุณของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ

3. งานอบรม และเสวนาวิชาการ

เป็นกิจกรรมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ รวมทั้งองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม สังคมและประวัติศาสตร์ ปี 2553 หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ จัดอบรมและเสวนาวิชาการ 1 ครั้ง คือ จดหมายเหตุกับการพัฒนาประชาธิปไตยรุ่น 2/2553 ให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร หลักสูตรการอบรมมีทั้งการบรรยายทางวิชาการและกิจกรรม Walking Tour ประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อ สนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย สร้างเสริมองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของไทย

4. งานนิทรรศการ

พื้นที่ในโซน 8 ตึกโดม ชั้น 3 หอประวัติศาสตร์ฯ ออกแบบไว้สำหรับจัดนิทรรศการชั่วคราว เพื่อเผยแพร่ความรู้และความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุ โดยจัดตามวาระและโอกาสสำคัญของมหาวิทยาลัย เนื้อหานิทรรศการส่วนใหญ่เป็นงานที่ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารจดหมายเหตุที่เก็บอยู่ในหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ นิทรรศการชั่วคราวนี้จะหมุนเวียนไปจัดแสดงที่ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ หอสมุดปวย อึ้งภากรณ์ และห้องสมุดกลุ่มแพทยธรรมศาสตร์ และยังให้บริการหน่วยงานภายนอกยืมนิทรรศการไปจัดแสดงได้อีกด้วย ปี 2553 จัดนิทรรศการ 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทรรศการ “ลูกแตกในประวัติศาสตร์” ในอดีตพื้นที่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยเป็นที่ตั้งของวังหน้า โรงช้าง และโรงม้า การขุดค้นทางโบราณคดี ในคราวฉลองงานกึ่งศตวรรษธรรมศาสตร์เมื่อปี 2527 พบว่ามีลูกปืนขนาดต่างๆ ฝังอยู่ใต้ดินจำนวนมาก จึงได้จัดทำนิทรรศการขึ้นเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และความรู้เกี่ยวกับลูกปืนที่ใช้ในสมัยโบราณ และจัดแสดงนิทรรศการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน 2553

2. นิทรรศการ “โปสการ์ด” จากคอลเลกชันส่วนบุคคล ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อดีตอธิการบดี และอดีตผู้บริหารมหาวิทยาลัย ระหว่างเดือนมิถุนายน - สิงหาคม 2553 โปสการ์ดเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่นิยมใช้เป็นสารส่งความสุข และความปรารถนาดี รวมทั้งแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ ถึงบุคคลอันเป็นที่รักและนับถือ จึงเป็นหลักฐานจดหมายเหตุประเภทหนึ่ง ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราว ทั้งส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจ และสังคม ในแต่ละยุคสมัย

5. โครงการจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่า แผนกเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการรวบรวมข้อมูลจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่อย่างไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะในส่วนของประวัติโรงเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.2481-2490 โครงการจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่าแผนกเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจึงเริ่มต้นขึ้น เพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าจากความทรงจำของ “ชาว ต.มธก.” (เตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง) ด้วยการสัมภาษณ์เพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นอัตชีวประวัติของผู้ให้ข้อมูล และจัดพิมพ์เผยแพร่เรื่องเล่าจาก “ชาว ต.ม.ธ.ก.” เพื่อเติมเต็มข้อมูลทางประวัติศาสตร์บอกเล่าที่มีชีวิตชีวาให้กับเอกสารจดหมายเหตุ

แผนงานในอนาคต

1. โครงการจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่าอดีตอธิการบดีและบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. โครงการพัฒนาธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เป็นหนึ่งใน “Must - see Destination” ของกรุงเทพฯ
3. จัดนิทรรศการหมุนเวียนในหอประวัติศาสตร์ฯ เรื่อง แผนกเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
4. โครงการจัดเก็บรูปภาพ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
5. จัดประชุม ฝึกอบรม และ เสวนาวิชาการ
6. จัดทำจุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 16
7. ซ่อมเอกสารชุดสำนักทะเบียนและประมวลผล

ท่านจะมีส่วนสนับสนุน หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ได้อย่างไร

- โดยการบริจาคเอกสาร สิ่งพิมพ์ วัสดุสิ่งของ รูปภาพ และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ฯ ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งนำมาจัดเก็บรักษาตามหลักงานจดหมายเหตุเพื่อให้บริการแก่ ประชาคมธรรมศาสตร์และผู้สนใจทั่วไป
- โดยการบริจาคทุนทรัพย์สนับสนุนการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ได้โดยตรงที่สำนักงานหรือออนไลน์เข้าบัญชีคอมพิวเตอร์
ธนาคารไทยพาณิชย์สาขาย่อยท่าพระจันทร์
เลขที่บัญชี 114-2-02147-1
- เข้ามาใช้บริการสารนิเทศของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ค้นคว้าศึกษา และช่วยเผยแพร่ความรู้ ความคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในวงกว้าง

สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้อนุมัติให้จัดตั้ง

โครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ขึ้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2534

ด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจัดเก็บเอกสารที่มีคุณค่าของมหาวิทยาลัย
2. เป็นศูนย์ข้อมูลให้บริการสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยในอดีต เพื่อประโยชน์สำหรับการค้นคว้า ทางวิชาการและการบริหารมหาวิทยาลัย
3. เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่อยู่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
อาคารเอนกประสงค์ 3 เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 0-2613-3840-1 โทรสาร 0-2222-0149
www.arc.tu.ac.th E-mail : tuarchives@yahoo.com

